אין זוהי ספרייה רגילה אלא אוסף

אַלע ווערק פון שלום-עליכם

אַרעמע אין פרייליכע
ערשטעס בוך

מפּעציעלע „מאָרגן־פרייהייט" אויסגאַבע, ניו יאָרק, 1937

Copyright, 1920, by Olga Rabinowitz (Sholom-Aleichem), New York

72

PRINTED IN THE UNITED STATES OF AMERICA

אַרעמע און פּרייליכע. ערשטער בוך.

אינהאלט

דער פער'כשופ'טער שניידער 7
פינף און זיעבעציג פויזענד 69
דער דיפש 131
די פרויליכע קאמפאניע 149
עולם הבא 211

דער פער'כשופ'טער שנייידעה

(ארויסגענומען פון איין שלעכן פנקס און בעפרעמד).

נעשריבען אין יאהר 1900.

דער פער׳כשופ׳טער שנײדער

קאפיטל א.

איש היה בזלאדיובקי — א מענש איז געווען אין זלאדייעווקע, א שטעדטל, וואס ליגט אין דער סביבה פון מאזע־פעווקע, נישט ווייט פון חאפלאפאוויטש און קאזאדאיעווקע, צווישען יאמפעלי און צווישען סטרישטש, פונקט אויף דעם וועג, וואס מע פאהרט פון פישי־יאבעדע דורך פעטשי־חוואסט קיין טעטרעווע און פון דאָרטען קיין יעהופעץ; ושמו שמעון אליהו — און זיין נאמען איז געווען שמעון־אלי, און נערופען האט מען איהם „שמעון־אלי שמע־קולנו", מחמת ביי׳ם דאוונען אין שוהל האט ער געהאט א טבע שרייען, ארבייטען, זינגען און ציקלען זיך אויף קולי־קולות. והיה האיש חיט — און געווען איז דער מענש א שנײדער, נישט חלילה פון די געהויבענע שנײדערס, וואס נייהען נאכ׳ן „טאבעלטיר", וואס מע רופט דאס „זשורנאל", נאר א שנײדער א לאטניק, א גרויסער מומחה, הייסט דאס, אויף לענגען א לאטע, פערצירעווען א לאך, מע זאל נישט דערקענען, אדער איבערניצעווען וואס פאר א מלבוש איהר ווילט אויף דער לינקער זייט, ממש מאכען פון אלט ניי. נעמען, למשל, איין אלטען חאלאט און איבערמאכען איהם אויף א קאפאטע, פון א קאפאטע — א פאר תחתונים, פון די תחתונים אויסשטיקעווען א לייבעל, און פונ׳ם לייבעל נאכדעם עפים אנדערש — מיינט נישט, אז דאס איז אזא גרינגע ארבייט! און אויף דעם איז „שמעון־אלי שמע־קולנו" געווען איין בריה אין דער וועלט, און

מחמת זלאדייעווקע איז זעהר איין ארעם שטעדטעל, וואם דארטען מאכען נייע מלבושים איז עפּים נישט אזא געווויינטליכע זאך, האט מען דעריבער געהאלטען פון שמעון־אלי'ן אין זלאדייעווקע איין עולם ומלואו. איין חסרון נאר, וואם ער האט נישט געקאנט אויסקומען מיט די נגידים, ליעב געהאט אריינקומען אין קהל'שע זאכען, זיך אננעמען אן דער קריוודע פון די ארעמע לייט, רערען נאנץ אפענטליך אויף די בעלי־טובות, וואם זענען זיך עוסק אין צרכי־צבור, און דעם בעל־טאקסע מאכען מיט דער בלאטע בפרהסיה, זאגען אויף איהם, אז ער איז א געלרצאפער, א בלוטזויגער, א מענשענפרעסער, און אויף די שוחטים מיט די רבנים, וואם האבען געשלאגען בלאט מיט'ן בעל־טאקסע — אז ס'איז איין כנופיא, א כתה פון גנבים, רמאים, קוילערם, רוצחים, גזלנים, א רוח אין זייער טאטע'ס טאטען אריינגעפלויגען געוואָרען ביז דעם זיידען תרח, מיט'ן פעטער ישמעאל אונטערגעשלאגען!...

צווישען בעלי־מלאכות, חברה „פועל־צדק", האט זיך „שמעון־אלי שמע־קולנו" גערעכענט פאר א „יודע־ננן"; אויף זייער שפראך האט דאס געהייסען: א מענש, וואם פערשטעהט אין די קליינע אותיות'לעך, מחמת שמעון־אלי פלעגט שיטען מיט פסוקים, מיט גאנצע שטיקער גמרא און מיט מדרשים, וואם נישט געשטויגען, נישט געפלויגען: „עמך"... „קטנתי"... „אגיל ואשמח"... „היום הרת עולם"... „ויתרוצצו ויתפוצצו"... „וואס טיבע יוצר המאורות"... „ככתוב, ווי אין פסוק שטעהט געשריבען"... וכדומה אזעלכע לשון־קודש'דיגע ווערטער, וואם זענען ביי איהם תמיד נעווען גרייט. און דערצו האט ער נאך געהאט נישקשה פון א קול'כעל, אפילו אביסעל צו א הילכיגם און א גארגעלדיגם. נאר ער איז געווען קלאר אין אלע נוסחאות מיט אלע ניגונים מיט אלע תפילות אויף אויסוועניג, און האט ליעב געהאט דעם עמוד מיט סכנת־נפשות, און איז געווען גבאי אין שניידערשען שוהלכען, נעחאפט פעטש ווי האלץ, צום מיינסטען שמחת־תורה צו „אתה־חראית", ווי געווויינטליך.

„שמעון־אלי שמע־קולנו", חאטש ער איז נעווען כל ימיו א ביטערער ארעמאן, מע קאן זאגען — כמעט איין אביון, נאר ארבעפֿ־פֿאלען ביי זיך דערמיט האט ער פיינט געהאט. „אדרבה, — האט ער געזאגט — וואס מעהר קבצן מעהר לעבעדיג, וואס מעהר הונגעריג מעהר געזונגען, ווי די גמרא זאגט: יאה ענותא לישראל כטשערעוויטשקע קראסני לדיווקע חיורא"...

הקיצור הדבר: שמעון־אלי איז געווען דאס, וואס מע רופט אן איין „ארעמס און א פרייליכס". געווען איז ער א נידעריגער, א פערזעהענויש, ארומגעשטעקט מיט נאדלען און מיט שטיקלעך וואטע אין די נעקרייזעלטע שווארצע האר; געהאט האט ער א קליין צאפען בערדעל, אביסעל א צוגעפֿלעטשטע נאז, די אונטער־שטע ליפ אביסעל צעשפאלטען, און אויגען גרויסע, שווארצע און שטענדיג שמייכלענדיגע, און געגאנגען איז ער תמיד מיט א טענ־צעל און מיט א ליעדעל אונטער דער נאז: „היום הרת עולם — נאר נישט געזארגט!"...

ויהי לו בנים ובנות — און ער איז געווען א מטופל מיט קינדער פון אלערליי וואוקס, צום מיינסטען טעכטער, צוויישען זיי עטליכע דערוואכסענע; ושם אשתו — און זיין ווייב האט געהייסען ציפה־בייל־ה־רייזה, און זי איז געווען זיין „כנגדו", דאס הייסט, פונקט דער היפך פון איהם: א הויכע, א רויטע, א געזונדע, א אידינע א קאזאק. פון דעם ערשטען טאג אן, וואס נאך דער חופה, האט זי איהם געגומען אין די הענד ארויין און נישט ארויסגעלאזט איהם, און איז געגאנגען אין ספאדעק, דאס הייסט: זי איז געווען דער מאן, נישט ער! ער האט פאר איהר געהאט נרויס דרך־ארץ. זי פלענט אויף איהם עפענען א מויל, פלענט ער פערציטערט וועדען; און אמאל, אונטער פיער אויגען, אז ס'איז אויסגעקומען, פלענט זי איהם אפשטעקען א פאטש אויף... דעם פאטש פלענט שמעון־אלי בעהאלטען אין קעשענע און זאגען בשעת מעשה א וועדטעל מיט א פסוק.

— היום הרת עולם — נאָר נישט נעזאָרנט! אין דער הייליגער תורה שטעהט נעשריבען: „והוא — און ער, דער מאָן הייסט דאָס, ימשול — זאָל טהון טהאָן נעוועלטיגען, בך — אין דיר", איז פארפאלען! עס מעגען קומען כל מלכי מזרח ומערב, וועט זיך זיי נישט העלפען!...

ויהי היום — טרעפט זיך א מעשה. ציפה־ביילה־רייזה קומט צו נעהן איינמאָל זומער מיט'ן קאָשעק פונ'ם מארק, טהוט א שמיץ דאָס בינטעל קנאָבעל מיט'ן ביסעל פעטרישקע מיט די קארטאָפלים, וואָס זי האָט איינגעקויפט, און רופט זיך אָן מיט כעס:

— לאָז דאָס נעהן אין דער ערד ארויין! שוין נמאָס ומאוס נעוואָרען אלע טאָג, אלע טאָג זיך ברעכען דעם מוח, צו־טראכטען, וואָס קאָכט מען וואַרעמעס. מע באדארף האָבען א קאָפּ פון א מיניסטער! וויעדער א מאָל טייגלעך מיט פאסאָלים און אָבער א מאָל טייגלעך מיט פאסאָלים, נאָט זאָל נישט שטראָפען פאר די רעד! אָט, למשל, נחמה־ברכה, אזא קבצ'טע, אזא עני'טע, אביונ'טע, אזא דלפונ'טע, באדארף זי האָבען א ציעג! פאר וואָס? וואָרום זי האָט א מאָן לייזער־שלמה, טאקי א שניידער, נאָר פאָרט א מענטש! א קליניגקייט א ציעג? פארהאָן א ציעג אין שטוב, איז פארהאָן א גלעזל מילך פאר די קינדער; מע קאָן אָפקאָכען א מאָל א קאשע מיט מילך, אָפשטופען א וואַרעמעס, יוצא זיין מיט א וועטשערע, א מאָל א קריגעל פיד־סמעטענע, א שטיקעל קעז און פוטער — א חיות!

— ביזט נעבאך אודאי זעהר נערעכט! — מאכט שמעון־אלי גלאסען. — פארהאָן א מדרש: כל ישראל יש להם חלק — איטליכער איד באדארף האָבען א ציעג. ככתוב, ווי אין פסוק שטעהט נעשריבען...

— וואָס טויג מיר דיין פסוק? — צעשרייט זיך ציפה־ביילה־רייזה. — איך זאָג א ציעג, זאָגט ער נאָר א פסוק! מיר דאכט, אז איך וועל דיר געבען א פסוק, וועט דיר וועלען פסוק'דיג אין

די אויגען! מיט פסוקים גאָר האָדעוועט ער מיך, דער שענער ברויטגעבער מיינער, דער שלים־מזל! הערסט דו? איך וועל דיר די גאַנצע תורה דיינע אַוועקגעבען פאַר איין באַרשטש א מיל־כיגען!...

וכדומה נאָך אַזעלכע מינים „אַנצוהערענישען" האָט איהם נעגעבען ציפּה־בוילה־רייזה עטליכע מאָל אין מאָנ, אזוי לאַנג, אזוי ברייט, ביז שמעון־אלי האָט איהר צוגעזאָגט און געגעבען האַנד תקיעת־כף, אז זי מעג שלאָפען רוהיג, עס וועט שוין זיין, מיט נאָט'ס הילף, א ציעג. דער עיקר — בטחון. „היום הרת עולם — נאָר נישט געזאָרגט!...

פון דעמאָלט אָן האָט שמעון־אלי אַנגעהויבען קלויבען א גראָשען און א גראָשען. ער האָט זיך אָפּגעזאָגט פון א סך נויטיגע זאכען, פער'משכונ'ט די שבת'דינע קאָפאָטע אויף אויסצאָהלען וואָכנגעלד און צונויפגעשלאָגען זיך עטליכע קערבלעך, און ס'איז געבליבען, אז ער נעמט די ממתקים און נעהט זיך דורך קיין קאָוא־דאָיעווקע קויפען א ציעג. וואָס עפּים קיין קאָואדאָיעווקע? איז דערינען געווען צוויי טעמים: ראשית, איז קאָואדאָיעווקע איין ערטעל פון ציעגען, וואָס דער נאָמען אליין בעווייזט שוין דערויף: קאָואדאָיעווקע איבערגעזעצט אויף אידיש קומט אויס „ציעגמעל־קענדיגע". והשנית, האָט ציפּה־בוילה־רייזה געהערט דערצאָהלען פון איהרער א שכנה, וואָס זי רעדט נישט מיט איהר שוין פון עטליכע יאָהר, אז יענע האָט נעהערט פון איהר שוועסטער, וואָס איז נישט לאַנג געווען בייַ איהר צו גאַסט פון קאָואדאָיעווקע, אז דאָרט איז פאַרהאַן א איד א מלמד, רופט מען איהם „חיים־חנה דער קלוגער" בלשון סגי־נהור, דערפאַר, וואָס ער איז א גרויסער שוטה; האָט דער חיים־חנה דער קלוגער א ווייב, רופט מען זי „טעמע־גיטעל די שטילשווייגענדיגע", דערפאַר וואָס זי האָט אין זיך נייען מאָס רעד; האָט די טעמע־גיטעל די שטיל־שווייגענדיגע צוויי ציעגען, און ביידע מעלקען זיך. פרענט זיך א קשיה: פאַר וואָס קומט איהר צוויי ציעגען, און נאָך מעלקענ־

דינע דערצו? א פּויסער אומגליק וואָלט נעווען, כלעבען, זי זאָל נישט האָבען איינע אפילו! פֿארהאן, ברוך השם, אידען, וואָס פֿערמאָגען נישט קיין האלבע ציעג אפילו — נו, אם כן? שטאַרבען זיי דען?

— ביזט זעהר נערעכט! — זאָגט שמעון־אלי צו זיין ווייב. — הערסט דו, דאָס איז שוין איין אלטע טענה, ככתוב, ווי אין פּסוק שטעהט געשריבען: אספקורדע, דבארבאנטע...

— שוין! ער איז שוין וויעדער דאָ מיט זיין פּסוק! — שלאָגט איהם איבער זיין ווייב. — מע רעדט פון א ציעג, קומט ער מיט א פּסוק! דו גענה זיך דורך בעסער אהינצו, צום קאָזאָק־דאָיעווקער מלמד, און זאָג איהם אזוי און אזוי: מיר האָבען נעהערט, אז ס'איז ביי אייך פֿארהאן צוויי ציעגען און ביידע מעל־קען זיך. וואָס באדארפט איהר צוויי מעלקענדיגע ציעגען? אויף כפּרות? ווילט איהר דאָך מסתמא איינע פון זיי פֿארקויפען — פֿארקויפט זי מיר! וואָס וועט אייך אהרען?... אזוי טאקי זאָלסט דו מיט זיי רעדען, דו פֿארשטעהסט?

— איך פֿארשטעה, וואָס דען, איך פֿארשטעה נישט? — זאָגט שמעון־אלי. — פֿאר מיין נעלט באדארף איך זיך נאָך בעטען? פֿאר נעלט קריגט מען אלץ אין דער וועלט — כסף וזהב מטהר חזירים. שלעכט איז נאָר, זעהסט דו, אז ס'איז חלילה נישטאָ די מטבע, דעמאָלט איז עני חשוב כמת, מאכט רש"י: ניטאָ פּאָפּע — נעה ליולי; אדער ווי מע זאָגט: אהן פינגער קאָן מען קיין פייג ניט שטעלען, ככתוב, ווי אין פּסוק שטעהט געשריבען: אספקורדע, דבארבאנטע, דפארשמאכטע...

— וויעדער א מאָל א פּסוק, און אבער א מאָל א פּסוק! עס פּסוק'ט מיר שוין אין קאָפּ! איינגעזונקען זאָלסט דו ווערען! — זאָגט צו איהם ציפּה־ביילה־רייזה און בעגראָבט איהם נייען אייגען אין דער ערד, און טייטשט מיט איהם איין א מאָל הונדערט, אז ער זאָל זיך פּריהער פּרובען ביי חיים־חנה דעם מלמד, טאָמער וועט דאָס געהן. אי וואָס. טאָמער וויל יענער נישט? פֿאר וואָס

זאָל ער נישט וועלען? פאר וואָס קומט איהם צווײ ציעגען, און נאָך מעלקענדיגע דערצו? פארהאַן, ברוך השם, אידען אויף דער וועלט, וואָס פארמאָגען נישט קיין האלבע ציעג אפילו — נו, אם כן? שטארבען זיי דען?...

און אזוי ווייטער, אלץ די אייגענע טענות.

קאפיטעל ב.

הבוקר אור — ס'איז נאָר טאָג געווארען, האָט זיך אונזער שנײדער געפערערט, אויפגעשטאַנען און אָפגעראַווענט, נענומען מיט זיך דאָס שטעקעל מיט'ן גארטעל און איז אוועק אין וועג אריין בשלום צו־פוס.

געווען איז דאָס זונטאָג, אין א שענעם, ליכטיגען, לויטערען, וואַרעמען זומערטאָג. שוין לאַנג נעדענקט נישט שמעון־אלי אזא איין אויסגעצייכענטען, אויסגעשפיעלטען טאָג. שוין לאַנג איז שמעון־אלי נישט געווען אין פעלד, אויף דער פרייער לופט. שוין לאַנג האָבען זיינע אויגען נישט געזעהען פאר זיך אזא איין אויס־געצוואָגענעם גרינעם וואַלד, אזא שענע גרינע קאָלדרע, וואו דאָס פעלד איז בעשאָטען מיט אלערליי קאָליראַנדיגע שפריינקעלעך. שוין לאַנג האָבען זיינע אויהערען נישט געהערט א פישטשען פון פויגעלעך, א פלאָטערען פון קליינע פערדלעך. שוין לאַנג האָט זיין נאָז נישט געשמעקט אזא געשמאַקען ריח פון גרין גראָז, פון רויהער ערד. שמעון־אלי שמע־קולנו האָט פערבראַכט כל ימיו אין איין אנדער וועלט; זיינע אויגען האָבען געזעהען פאר זיך תמיד אנדערע בילדער: א פינסטערע גרוב, ביי דער טיר איין אויוועז, קאָטשערעס מיט לאָפעטעס, און א פאָמעניצע א פולע ווי איין אויג; ביי'ם אויוועז, ביי דער פאָמעניצע — א בעט פון דריי ברעטלעך; אויפ'ן בעט — קינדערלעך א סך, קיין עין־הרע, אייגם קלענער פונ'ם אנדערען, האלב־נאקעטע, גאנץ־באָרפיסע,

נישט קיין נעצוואָגענע, שטענדיג הונגעריגע... זיינע אויהערען האָבען געהערט פאר זיך שטענדיג אנדערע קולות: „מאמע, ברויט! מאמע, בולקע! מאמע, עסען!"... און איבער אלע קולות — א קול פון ציפה־בייל־הרייזה: „עסען? נישט עסען זאלען אייך ווערעם, ליעבער נאָט, אינאיינעם מיט'ן טאטען אייערען דעם שלים־מזל! פארשאפט זאלט איהר נישט ווערען, רבונו של עולם, מיט איהם אינאיינעם!"... וכדומה אזעלכע זיסע קולות. זיין נאָז איז געווהנהנט געווען צו אנדערע ריחות: א ריח פון נאסע ווענד, וואָס ווינטער נעצעען זיי און זומער שימלען זיי; א ריח פון זויערטייג מיט קלייען, פון ציבעלעס און פון קרויט, פון רויהע לעהם, פון נעשאָבענע פישלעך און פון קישקעלעך; א ריח פון אלטע בגדים, וואָס לאָזען זיך הערען אונטער'ן הייסען פרעסעל מיט א נעדיכטער פארע און מיט א מאָדנעם טשאד...

ארויסגעריסען זיך אויף א ווייל פון יענער ארעמער ווייסטער פינסטערער וועלט אויף דער דאָזיגער נייער, פרייער, ליכטיגער, שמעקענדיגער שיין, האָט זיך אונזער שמעון־אלי געפיהלט ווי א מענש, וואָס איז אין א הייסען זומערטאָג אריינגעשפרונגען א נאקעטער אין ים אריין; דאָס וואסער טראָגט איהם, די חוואָליעס שלאָגען איהם, ער טוקט זיך, ער טוקט זיך, ער ציהט אין זיך די לופט מיט דער פולער ברוסט — ס'איז מחיה נפשות, ממש א גן־עדן!...

— למשל, וואָס וואָלט נאָט געאהרט — קלערט זיך שמעון־אלי — וואָס וואָלט נאָט געאהרט, וען איטליכער בעל־מלאָכה, אשטייגער, זאָל זיך קאָנען אלע טאָג, לאָז זיין חאָטש איין מאָל אין דער וואָך, ארויסגעהן אהערצו־צו, אויפ'ן פרייען פעלד, א ביסעל נעניסען פון נאָט'ס וועלטעל? אי א וועלטעל, א וועלטעל!... — און שמעון־אלי הויבט־אָן אונטערזינגען און פערטיי־טשען אויף זיין שטייגער: — אתה יצרת — דו האָסט, נאָט, באשאפען, עולמך — דיין וועלטעל, מקדם — אויף יענער זייט שטאָדט; בחרת בנו — האָסט אונז אויסדערוועהלט,

די אידעלעך, מיר זאלען זיצען דאָרטען אין זלאָדייעווקע אין דער ענגשאפט, קאָפּ־אויף־קאָפּ, אין א דערשטיקענדיש; ותתן לנו — און דו האָסט אונז נעטהאָן נעבען... אוי, צרות האָסט דו אונז נע־גענבען מיט וועהטינגען, מיט דלות, קדחת מיט רביעית האָסט דו אונז גענעבען, ברחמיך הרבים־בים־בים־בים!...

אזוי זינגט זיך שמעון־אלי שטילערהייד אונטער דער נאָז, און עס גלוסט זיך איהם א וואָרף טהון זיך דא, ווי ער שטעהט און גענהט אין פעלד, אויפ'ן גרינעם גראָז, חאָטש א ביסעלע גע־ניסען פון גאָט'ס וועלטעל, — דערמאָנט ער זיך, אז ער האָט איין ארבייט, און זאָגט צו זיך אליין: — „עד כאן אומרים בשבת הגדול — נענוג, שמעון־אלי, צו זינגען. הלך לעולמו — שפּאָן, ברודער, שפּאָן! אָפּרוהען וועסט דו זיך שוין, אם ירצה השם, אין דער דעמבענער קרעטשמע. דאָרט האָסט דו א שטיקעל שאר־בשרי, דאָדי רענדאָר. דאָרט קריגט מען צו יעדער צייט א ביסעל משקה, ווי אין פסוק שטעהט: ותלמוד תורה כנגד כולם — א ביסעל מהכתיתי איז בילכער פון אלץ"... אוי שמעון־אלי שמע־קולנו שפּאָנט ווייטער.

אָפּיטעל נ.

באמצע הדרך — פונקט אין דער מיט וועג, צוויישען די צוויי שטעדט זלאָדייעווקע און קאָזאָדאָיעווקע, שטעהט א פעלד־קרעטשמע, וואָס מע רופט זי „די דעמבענע". די דאָזיגע קרעטש־מע האָט אין זיך א כח, עפּים נאָר א מאָגניט, וואָס זי ציהט צו זיך אלע בעלי־ענלות מיט אלע פּארשוינען, סאי די וואָס פּאָהרען פון זלאָדייעווקע קיין קאָזאָדאָיעווקע, סאי די וואָס פּאָהרען פון קאָזאָדאָיעווקע קיין זלאָדייעווקע — מע מוז זיך אָפּשטעלען אין דער „דעמבענער" חאָטש אויף עטליכע מינוט! קיינער ווייסט ניט דעם סוד דערפון נאָך עד היום. א טייל זאָגען, אז ס'איז דערפאר,

ווייל דער בעל־הבית פון דער קרעטשמע, דאָרי דער רענדאר, איז זעהר אַ ליעבליכער פּאַרשוין און אַ גרויסער מכנים־אורח, דאָס הייסט, פּאַר גלעזל האָט איהר געקאָנט קרינגן דאָרטען תמיד אַ רעכט גלעזל משקה מיט די שענסטע פּאַרבייסענעם; און אַ טייל זאָגען, אַז ס'איז דערפּאַר, ווייל דאָדי איז נעווען פון יענער חברה, וואָס מע רופט זיי „טרעפּערס", אָדער „נביאים", וואָס אליין האָנדלען זיי נישט מיט קיין גנבות, נאָר זיי קעהרען זיך אָן מיט אַלע בעריהמטע גנבים אַ נאָהענטער רב שמעלקע... און מחמת קיינער וויסט דאָס נישט פּאַר קלאָר, לכן בעדאַרף מען מאַכען דערפון אַ שווייג...

דאָדי איז געווען אַ איד אַ מוכסן, אַ נראָבער, אַ האָריגער, מיט אַ גרויסען בויך און מיט אַ בולבעוואָטער נאָז, און אַ קול האָט ער געהאָט פון אַ שור־הבר. איהם איז אָפּגענאַנגען, ווי מע זאָגט, קאָפּוועהטיג; פּרנסה האָט ער געהאָט מיט'ן פּולען מויל, בהמות עטליכע, אויף דער עלטער געבליבען איין אלמן און נעווען אַ לעדיגער מענש. אַ גראָבער נפש: אַ סליחה און אַ הגדה און אַ בענטשערל איז ביי איהם געווען אלץ איינס. און דערפּאַר פלעגט זיך מיט איהם שמעון־אלי דער שניידער שעמען: ס'איז איהם נישט אָנגענעהמען די מעשה, וואָס ער, שמעון־אלי, אַ יודע־נגן און גבאי אין שוהלכען, זאָל האָבען אַ מוכסן, איין עם־הארץ פּאַר אַ קרוב... און דאָדי פון זיין זייט פלעגט זיך שעמען, וואָס ער האָט אַ „שניידער אַ פּאַלגע" פּאַר אַ קרוב... זיי האָבען זיך געשעמט אויינער מיט'ן אנדערען. פון דעסטוועגען, אַז דאָדי האָט דערזעהן שמעון־אלי'ן, האָט ער איהם אָפּגענעבען אַ גאָנץ בריייטען ברוך־הבא, מחמת דאָדי דער רענדאר האָט פּשוט מורא געהאָט, נישט אזוי פּאַר'ן קרוב אליין, ווי פּאַר'ן קרוב'ס פּיסק.

— אָ, אַ נאָסט, אַ גאָסט! וואָס מאַכט עפּעס אַ איד שמעון־אלי? וואָס מאַכט עפּעס דיין ציפּה־ביילה־רייזה? וואָס מאַכען עפּעס דייגע קינדער?

— עט, מה אנו מה חיינו — וואס זאלען מיר מאכען? — האט איהם דער שנייידער געענטפערט מיט א פסוק, ווי זיין שטייגער איז. — מי ברעש ומי במגפה — אמאל אזוי, אמאל אזוי, אבי מען איז געזונט, ככתוב, ווי אין פסוק שטעהט געשריבען: אסקאקורדע, דבארבאנטע, דפארשמאכטע, דקארנאסע... וואס מאכט איהו עפיס, מיין טייערער קרוב? וואס הערט זיך עפיס ביי אייך אין דארף? זכרנו את הדגה — איך געדענק נאך אייערע וואס־רעניקעס פון פאראיאהרען מיט'ן ביסעל משקה, דאס איז דאך ביי אייך דער עיקר. ארויסקומען אין א ספר האט איהר דאך פיינט. למה רנשו גויים — וואס טויג אייך א אידיש ווארט! ע, רב דארי, רב דארי! וועז דער טאטע אייערער, דער פעטער גדליה־וואלף עליו השלום, זאל איצטער אויפשטעהן און א קוק טהון אויף זיין דארפיקען, ווי ער זיצט וואס א ביסעל אין דארף צווישען אלע גויים, להבדיל, וואלט ער נאך א מאל איבעראנויים געשטארבען. אי, האט איהר געהאט א טאטען, רב דארי! געווען א כשר'ער איד, לאז ער מיר מוחל זיין: ער פלעגט טרינקען פון א פינסטערער כלי... הקיצור, אין לך אדם שאין לו פעקעל — פון וואס מע זאל נישט רעדען — אויפ'ן טוידט מוז מען ארויף... ניט שוין אהער א ביסעל בראנפען, ווי דער תנא רב פימפאם זאגט: קאפאטע במשכנתא שוויינקויף בגרונם — פארזעץ די קאפאטע און נעם א ביסעל בראנפען"...

— שוין? דו האסט שוין אנגעהויבען מיט דיין לאקשען־קוילעטש? — מאכט דארי אין טראגט איהם אונטער א ביסעל בראנפען. — דו זאג בעסער, שמעון־אלי, וואוהין פאהרט דאס א איד?

— א איד פאהרט נישט, — זאגט שמעון־אלי און מאכט א כוסה — א איד געהט צו פוס. ווי מיר זאגען אין הלל: רגלים ולא יהלכו — האסט פיס, ביזט דו נישט קראנק צו שפאנען"...

— אויב אזוי, — מאכט דאדי — זאג זשע מיר, סערדצע, וואוהין שפאנט א איר?

— א איר שפאנט — זאגט שמעון־אלי און מאכט נאך א כוסה — קיין קאזאדאיעווקע שפאנט ער, האנדלען ציענען, ככתוב, ווי אין פסוק שטעהט געשריבען: עזים תעשה לך — ציענען זאלסט דו קויפען...

— ציענען? — פרענט איהם דאדי פער'חידוש'ט. — ווי קומט א איד א שניידער האנדלען מיט ציענען?

— עס רעדט זיך אזוי „ציענען"! — מאכט שמעון־אלי. — מיינען מיין איך א ציענ, טאמער וועט מיר נאט צושיקען, הייסט דאס, א ציענ א רעכטע. נישט טייער. דאס הייסט, איך וואלט קיין ציענ נישט געקויפט; נאר מיין ווייב זאל לעבען, ציפה־ביילה־רייזה הייסט דאס, איהר קענט דאך זיי, אז זי שפארט זיך איין! זי האט זיך פאר'עקשנ'ט איין מאל פאר אלע מאל: ה כ צ ע ק ת ה — זי ווייל א ציענ! און א ווייב, זאגט איהר דאך, באדארף מען פאלגען, דאס איז דאך א בפירוש'ער „מדרש־פליאה", הא? איהר געדענקט דעם „מדרש־פליאה"?

— אין די זאכען — זאגט דאדי — ווייסט דו שוין בעסער פון מיר; דו ווייסט דאך, אז איך בין מיט... מיט... מדרש א קנאפער מחותן!... איך פארשטעה נישט, מיין טייערער קרוב, נאר איין זאך: ווי קומסט דו זיין א מבין אויף ציענען?

— וואט טיבע יוצר המאורות! — זאגט שמעון־אלי שוין מיט פערדראם. — ווי קומט א רעגדאר זיין א מבין אויף א סדיל־קיווער סליחה? פון דעסטוועגען קומט פסח צום סדר, קלאפט איהר מיט גאט'ס הילף דעם ריינעם „ברכי־נפשי" און זאגט „זה כפרתי זה חליפתי", ווי עס געהער צו זיין... וואס? אפשר נישט אזוי?...

דאדי דער רעגדאר האט פערשטאנען דעם שטאך; ער האט פערביסען א ליפ און האט זיך געטראכט: „ווארט, ווארט, דו שניידערוק, דו פאלגע! ביזט מיר עפים היינט צו גייציג, און דו

בעווייזט זיך מיר הײַנט צו פּיעל ארויס מיט דיין תורה! וועסט שוין ביי מיר האָבען א ציעג, וועסט זיך קראָצען!"... און שמעון־אלי האָט זיך געהייסען אָננײַסען נאָך א מאָל פון יענעם ביטערען טראָפֿען, וואָס איז א רפואה צו אַלע צרות.

פון אמת קאָן מען נישט אַוועקגעהן: שמעון־אלי האָט ליעב געהאַט א ביסל ברענפען, נאָר קיין שכור איז ער נישט געווען — חס וחלילה! וועו האָט ער דען געהאַט אויף א טרונק ברענפען?... איין חסרון האָט ער נאָר געהאַט, וואָס קוים האָט ער געגומען א ביסל ברענפען, אזוי האָט ער באַלד געמוזט נעמען נאָך איין ביסל, און פון אזעלכע צוויי ביסלעך פּלעגט ער שוין ווערען מבוסם'דיג־פֿרייליך, די בעקלעך רויטליך, די אויגעלעך מיט א גלאַנץ, און די צונג — די צונג האָט זיך ביי איהם אויפֿגעבונדען און געקלונגען אָהן איין אויפֿהער.

— אקעגען דעם, וואָס איהר זאָגט „צעך", — מאַכט שמעון־אלי — „צעך", שער און אייזען. אונזער פּאָלק עמך האָט אין זיך א מעלה, וואָס איטליכער האָט ליעב כבוד, און כבוד איז דאָך, זאָגט איהר, לעבער... א ליאַדע שוסטערעל וואָלט א בעלן געווען זיין גבאי־ראשון חאָטש איבער א פֿאַמעניצע... זאָג איך צו זיי: ברידערלעך, קטנתי מכל החסדים — איך דאַרף עס אויף כפֿרות, קלויבט אייך אויס א שוסטער פֿאר א גבאי: לא מעוקצך ולא מדוקצך — איך בין אייך מוחל דעם כבוד, איך ווייל נישט קיין פּעטש!... זאָגען זיי: בלאָטע! אז צעך טהוט אַפּ, איז פֿאַרפֿאַלען!... זאָג איך: עס קומט אויס ווי אין פּסוק שטעהט: שמלך לך קצין תהיה לנו — פּעטש זאָלסט דו חאָפּען און גבאי זאָלסט דו זיין... נאָר שא, איך האָב מיך א ביסל פֿאַררעדט, און האָב נאָר פֿאַרגעסען, אז איך האָב אויף זיך א ציעג. עוד היום גדול — דער טאָג שטעהט נישט! א גוטען טאָג, רב דאַרי, חזק, חזק ונתחזק — זייט מיר געזונד און שטאַרק און מאַכט ווערניקעם!

— פֿאַרגעס זשע ניט, — מאַכט צו איהם דער רעגדאר — אם ירצה השם, צוריקווענס, אז גאָט וועט שענקען דאָס לעבן, למען השם, זיך אָפּשטעלען ביי מיר.

— אם ירצה השם, אם ירצה השם, בלי נדר ומסקנא! — זאָגט שמעון־אלי. — אודאי, ווי דען איז אַנדערש? מען איז דאָך נישט מעהר ווי א „בשר־ודאָם". ווי זאָגט איהר: „אָדם א מענטש, צפור א פויגעל, קאַטשקע רוק זיך"... איהר נרייט נאָר צו, רב דאָדי, א רעכט ביסעל משקה מיט פֿאַרבייסען, דאָס הייסט מאַהריטש, ווי אונז שטעהט אָן — אונזער פּאָלק שער און אייזען עמך!

קאַפּיטעל ד.

ויצא שמעון־אלי׳הו מדעמבינג׳ע — און „שמעון־אלי שמע־קולנו" איז ארויסגענאַנגען פון דער דעמבענער קרעטשמע בגילופין, נאַנץ פרייליך, ויבוא — און ער איז נע־קומען בשלום, געזונדערהייט, קיין קאָזאַדאַיעווקע. און אז ער איז געקומען קיין קאָזאַדאַיעווקע, האָט ער זיך אַנגעהויבען צו פרענען, וואו זיצט דאָ ערגיץ רב חיים־חנה דער קלוגער, וואָס האָט א ווייב טעמע־גיטעל די שטילשווייגענדיגע מיט צווי מעלקענדיגע ציענען? נאָר לאַנג נאָכפרענען זיך האָט ער נישט בעדארפט, ווארום דאָס שטעדטעל קאָזאַדאַיעווקע איז נישט אזא כרך פון די כרכי הים, וואָס מע זאָל דאַרטען קאָנען, חלילה, פערבלאָנזעט ווערען. דאָס גאַנצע שטעדטעל לויגט פאַר די אויגען, ווי אויף א טעלער: אָט זענען די יאַטקעס מיט די קצבים, מיט די העקערס און מיט די יאַטקע־הינד; אָט איז דער מארק, וואו ווייבער דרעהען זיך ארום אין זאָקען פון איין גוי׳ע צו דער אַנדערער, טאָפּען אלע איין האַהן:

— טשועש, טשועש! א שאָ טאָבי זא קורקע?

— יאָקא קורקא? צע פיוועז, א נע קורקא!

— נעחיי באודע פיוועז! א שא טאבי זא קורסע? *

אט נאך צוויי שפאן איז דער שולהויף, וואו אלטע ווייבער זיצען איבער מולטערלעך און פערקויפען בארלעך, סעמעטשקעס און בעבלעך, וואו מלמדים קנעלען, קינדער שרייען און ציענען, ציענען אהן א שיעור, שפרינגען, שלעפען שטרוי פון די דעכער, אדער זיי זיצען איוף דער ערד מיט די אויסגענלעטע בערדלעך, ווארעמען זיך אקענען דער זון און מעלה־גרה׳ן. און אט איז שוין די באד מיט די שווארצע פערוויכערטע וועגנ. אט איז דער טייך, וואס אויבען איז ער בעדעקט מיט גרינס, ווי מיט א סכך, פול מיט פיאווקעס און מיט זשאבעס, וואס קוואקען. דער טייך שיינט אקענען דער זון, בלישטשעט ווי מיט דימענטען און שטינקט מיט סכנת־נפשות... און דארט, אויף יענער זייט טייך, איז נישטא גארנישט, א חוץ ערד און הימל — אוים קאזאדאיווקע!

אז דער שניידער איז אריינגעקומען צו רב חיים־חנה דעם קלוגען, האט ער איהם געטראפען ביי דער ארבייט, וואו ער איז געזעסען מיט׳ן גרויסען טלית־קטן און מיט דער שפיצעכיגער יאר־מעלקע איבער דער גמרא און געלאהרענט מיט די תלמידים מיט א ניגון אויף קולי־קולות די גמרא בבא־קמא: ההוא ברחא — די דאזיגע ציעג, וואס זי האט דערזעהען א מין עסענווארג פון אויבען אויפ׳ן פע־סעל, האט זיך די ציעג צוגעחאפט צום עסענווארג"...

— צפרא טבא למאריה דחיטה דקופא דמחטא! — רופט זיך אן שמעון־אלי שמע־קולנו אויף תרגום־לשון און זעצט דאס באלד איבער אויף פראסט אידיש: א גוטער מארגען זאל זיך אריינחאפען, רבי, צו אייך און צו אייערע

---

* — הער נאר, וואס ווילסט דו פאר דער חוהן?
— וואסער חוהן? ס׳איז ניט קיין חוהן, ס׳איז א האהן!
— לאז זיין אהאהן! וואס ווילסט דו פאר דער הוהן?

תלמידים! איהר האלט מיט זיי, הער איך, סאמע ביי אזא ענין, וואס איך אליין טאקי האב מיך מטריח נעווען אהער צו אייער זונתי מרת טעמע־ניטעל, מכח א ציעג הייסט דאס; דהיינו, איך וואלט קיין ציעג נישט נעקויפט, נאר מיין ווייב זאל לעבען, ציפה־ביילה־רייזה הייסט דאס, האט זיך איינגעשפארט, איין מאל פאר אלע מאל: הכצקעתה — זי ווייל א ציעג! און א ווייב, זאגט איהר דאך, באדארף מען פאלגען, ס'איז דאך א בפירוש'ע נמרא: אסקאקורדע, דבארבאנטע, דפארשמאכטע, דקארנאסע... וואס קוקט איהר מיך אן? אל תסתכל בנלעזעל אלא בפלעשעל — קוקט נישט דערויף, וואס איך בין א איד א בעל־מלאכה; יגיע כפיך אשריך! מסתמא האט איהר געהארכט פון מיר, איך בין שמעון־אלי חייט מק"ק זלאדייעווקע, חברה־מאן אין צעך און גבאי אין שוהלכען, חאטש איך דארף עס אויף כפרות, לא מעוקצך ולא מדוקצך — איך בין אייך מוחל, זאג איך צו זיי, דעם כבוד און איך ווייל נישט קיין פעטש! זאגען זיי: בלאטע! אז צעך טהוט אף, איז פארפאלען; שמלך לך קצין תהיה לנו — פעטש זאלסט דו חאפען און גבאי זאלסט דו זיין!... איך האב מיך א ביסעל פארדעדט און שיער נישט פארגעסען אייך אפגעבען שלום. שלום עליכם אייך, רבי! שלום עליכם אייך, קינדער, צאן־קדשים, שקצים ורמשים, קונדייסים, עכברושים! סע זאל זיך אייך אווי וועלען טאנצען, ווי איהר ווילט לערנען — אינ, איך האב נעטראפען?...

דערהערט אועלכע דבורים, האבען חברה תלמידים אנגעהויבען קנייפען איינס דאס אנדערע אונטער'ן טיש און שיסען מיט די נעוער. זיי זענען דוקא נעווען העכסט צופריעדען מיט'ן גאסט; זיי וואלטען זיך מחיה נעווען, אז גאט זאל זיי צושיקען אפט אועלכע נעסטי. נאר חיים־חנה דער קלונער איז נישט נעווען צופריעדען; ער האט פיינט נעהאט, מע זאל איהם איבערשלאגען אין מיטען. האט ער אריינגערופען זיין ווייב טעמע־ניטעל און האט זיך אומ־געקעהרט צוריק מיט זיינע תלמידים צו דער ציעג, וואס זי האט

זיך צוגעהאפּט צום עסענווארג, און מע האָט געזונגען אויף א קול:
„חייבא רבא — האָט רבא געפּסק'ענט, אז זי דארף באצאָהלען פּאר'ן עסענווארג און פּאר'ן פּעסעל דעם גאנצען היזק"...

שמעון־אלי שמע־קולנו האָט ארויסגעזעהען, אז מיט'ן מלמד האָט ער נישט וואָס צו רעדען, האָט ער זיך נענומען צו דער מלמד'קע, און בשעת דער מלמד האָט דאָ געלעהרענט מיט זיינע תלמידים מכח דער ציעג פון דער גמרא, האָט שמעון־אלי דער שנייִדער נעהאלטען א שמועס מיט טעמע־גיטעל די מלמד'קע מכח אירער ציעג.

— איך בין, ווי איהר זעהט מיך, א איד א בעל־מלאָכה. — האָט צו איהר געזאגט שמעון־אלי דער שנייִדער. — אפשר האָט איהר נעהאָרכט פון מיר — איך בין שמעון־אלי חייט מק"ק זלאָ־דייעווקע, חברה־מאן אין צעך און גבאי אין שניידערשען שוהלכען. חאטש איך דארף דאָס אויף כפרות! לאָ מעוקצך ולא מדוקצך — איך בין אייך מוחל, זאָג איך, די פּעטש, איך וויל נישט קיין כבוד!... נעקומען בין איך, הייסט דאָס, צו אייך טאקי מכח איינער פון אייערע ציענען, דאָס הייסט, איך וואָלט קיין ציעג נישט נעקויפט, נאָר אזוי ווי מיין ווייב זאָל לעבען, ציפּה־בייֹלה־רייזה הייסט דאָס, האָט זיך איינגעשפּארט: הכצעקתה — איין מאָל פּאר אלע מאָל א ציעג! און א ווייב, זאָגט איהר דאָך, באדארף מען פּאָלגען, ס'איז א בפירוש'ע גמרא...

טעמע־גיטעל, א קליין וויבעלע מיט א נעזעל ווי א פּאסאָלי, וואָס זי טהוט דאָס אלע מאָל א וויש מיט צוויי פינגער, האָט איהם אויסגעהערט א ביסעל, און באלד איבערגעשאָלטען אין מיטען:

— זענט איהר נעקומען, הייסט דאָס, צו מיר אָפּהאנדלען ביי מיר איינע פון מיינע ציענען? וועל איך אייך זאָגען אזוי, מיין ליעבער איד: ערשטענס, האלט איך נישט ביי פּארקויפען קיין ציעג, וואָרום, לאָמיר זיך נישט נארען, צו וואָס זאָל איך דאָס טהון? צוליעב געלט? וואָס איז געלט? געלט איז קיילעכיג!

געלט געהט אוועק און א ציעג בלייבט א ציעג, ובפרט נאָך אזא ציעג! ס'איז דען א ציעג? א מאמע, זאָג איך אייך, נישט קיין ציעג! קיין עין־הרע, איהר גרינג מעלקען זיך! איהר מילך־געבען! היינט איהר עסען, וואָס זי עסט! זי עסט דען עפּיס? איין מאָל א טאָג א „פּילע" פון קלייען, און דאָס איבעריגע שטרוי פון׳ם דאָך פון בית־המדרש... נאָר גאָר נישט, אויב מע זאָל מיר באַצאָהלען א רעכטען מקח, בין איך מיך מיישב: געלט איז, ווי זאָגט איהר, א יצר־הרע, פּאַר געלט קאָן איך קויפען איין אַנדער ציעג, חאָטש אזא ציעג ווי מיין ציעג איז שווער צו קריגען. ס'איז דען א ציעג? א מאמע, נישט קיין ציעג... נאָר שא! וואָס טויג ווערטער? אָט פיהר איך אייך אַריין די ציעג, וועט איהר זעהן!...

און טעמע־ניטעל לויפט־אַוועק, פיהרט־אַריין די ציעג און ווייזט א פול קרינעל מיט מילך, וואָס זי האָט ערשט היינט אָנגעמאָלקען.

דערזעהען מילך, האָט זיך דער שניידער אוש אָנגעהויבען בעלעקען, און רופט זיך אָן:

— זאָגט זשע מיר, מיין ליעבע אידינע, מה יקר? דאָס הייסט, כמה מעלות טובות — וויפּיעל קאָנט איהר זיך הייסען אָנמעסטען פּאַר אייער ציעג, אשטיינער? מחמת ווי באַלד נישט אין גלייכען געלט, וועל איך נישט קויפען. ווייסט איהר, פּאַר וואָס? ווייל, ערשטענס, באַדאַרף איך זי אויף כ־כ־כפּרות, נאָר אזוי ווי מיין ווייב זאָל לעבען, ציפּה־ביילה־רייזה הייסט דאָס, האָט זיך איינגעשפּאַרט אין מאָל פּאַר אלע מאָל: הכצעק...

— וואָס איז שויך וויפּיעל? — האָקט איהם איבער טעמע־ניטעל אין מיטען דעם „הכצעקתה" און טהוט א וויש דאָס נעזעל. — זאָגט איהר אייער מקח, לאָמיר האַרכען! דאָס קאָן איך אייך זאָגען: הערט איהר? אז וויפּיעל איהר וועט באַצאָהלען, האָט דעלט איהר א מציאה! ווייסט איהר, פּאַר וואָס? וואָרום אז איהר קויפט אוועק ביי מיר די ציעג, האָט איהר א ציעג...

— הערסט דו! — שלאָגט איהר איבער דער שנוידער אין מיטען. — אָט דערפּאָר וויל איך דאָך זי קויפען, וואָס זי איז א ציעג, נישט קיין פּיפּערנאָטער! דאָס הייסט, איך וואָלט קיין ציעג נאָר נישט געקויפט, איך באַדאַרף זי אויף נייען און נייענציג כּפֿרות, נאָר אזוי ווי מיין ווייב זאָל לעבען, ציפּה־ביילה־רייזה הייסט דאָס, האָט זיך איינגעשפּאַרט אין מאָל פּאָר אָלע מאָל: הכצעקתה...

— הערסט דו! אָט דאָס זאָג איך דאָך! — פּאָלט איהם אריין טעמע־גיטעל אין די רעד אריין און הויבט אָן וויעדער א מאָל אויסרעכענען די מעלות פון איהר ציעג. לאָזט זי נישט דער שנוידער און שלאָגט איהר איבער אין מיטען, און אזוי שלאָגען זיי איבער איינס דאָס אנדערע אזוי לאַנג, ביז זייערע טענות גיסען זיך צונויף אינאיינעם, און עס קומט־אויס א מישמאש, א קאַשע מיט באַרשטש און מיט לאָקשען: „א ציעג? א מאַמע, נישט קיין ציעג... איך וואָלט קיין ציעג נישט געקויפט... א „פּילע" פון קלייען... זי האָט זיך אייגנעשפּאַרט אין מאָל פּאָר אָלע מאָל: הכצעקתה... געלט איז קיילעביג... אָהן עין־הרע, איהר גרינג מעלקען זיך... ציפּה־ביילה־רייזה הייסט דאָס... זי עסט דען עפּים... איין מאָל פּאָר אָלע מאָל: הכצעקתה... דאָס איבערינע — שטרוי פונ׳ם דאָך פון בית־המדרש... א וויב באַדאַרף מען פּאָלגען... א ציעג? א מאַמע, נישט קיין ציעג!"...

— טאַמער וואָלט שוין געווען נענוג אייך צו ציענען, טאָמער? — שלאָגט זיי איבער חיים־חנה דער קלוגער אין מיטען און דרעהט זיך אוים מיט'ן פּנים צום וויב. — האָסט דו געהערט א ביסעל? מע האָלט אין מיטען איין ענין האָלט מען, מכח „נזיקין", און זיי: ציענ־ציענ! ציענ־ציענ! ממה־נפשך, אָדער פּארקויף זיי די ציעג, אָדער פּארקויף זיי נישט די ציעג. ציענ־ציענ! ציענ־ציענ! סע ציענט מיר שוין אין קאָפּ ציענט מיר!

— געוואלד! — רופט זיך אָן שמעון־אלי. — וואו תורה, דאָרט איז חכמה! ממה־נפשך, וואָס באַדאַרף מען דא לאַנג רעדען? לי הכסף ולי הזהב — מיין געלט, אייער סחורה. זאָגט

שלשה דברים, א וואָרט און צוויי און א מאָריטש, ווי אין מחזור שטעהט געשריבען: מחספס מפצפצים — איז דער פשט...

— וואָס טויג מיר אייער פשט? איהר זאָגט מיר בעסער, וואָס ניט איהר מיר פאָר דער ציען? — מאכט טעמע־ניטעל שטיל־ערהייד, בויגט זיך איין, ווי א קעצעלע, און טהוט א וויש די ליפען הין און צוריק.

— א משל כחרס הנשבר! — זאָגט שמעון־אלי אויך שטיל־ערהייד. — וואָס הייסט, איך זאָל זאָגען? וואָס בין איך פאָר א זאָגער וואָס? איך זעה, אז ס'איז אל תקשו לבבכם — ארויסגעווארפען מיין טרחה; איך וועל ביי אייך, אפנים, היינט קיין ציען נישט קויפען! האָט קיין פאראיבעל נישט, וואָס איך האָב אייך דעקוטשעט!...

און שמעון־אלי דרעהט זיך אויס מיט'ן פנים צו דער טהיר און האלט כלומר'שט ביי אוועקגעהן.

— זעהט נאָר זעהט! — מאכט טעמע־ניטעל און טהוט איהם א נעם ביי'ם ארבעל. — וואָס האָט איהר אזוי קיין צייט נישט, דער טייך ברענט? ממה־נפשך, עפּים האָט איהר דאָך אָנגעהויבען רעדען מכח א ציען...

בקיצור, די מלמד'קע האָט נעזאָגט א י ה ר מקח, דער שניידער האָט נעזאָגט ז י י ן מקח; זי האָט אראָפגעווארפען, ער האָט ארויפגעווארפען, א רענדעל אראָפ, א רענדעל ארויף — מע האָט זיך אויסגענלייכט. שמעון־אלי האָט אויסגעצעהלט די ממתקים, נענומען די ציען אויפ'ן גארטעל, טעמע־ניטעל האָט בעשפיגען דאָס נעלד, וואָס זי האָט נעלייזט פאָר דער ציען, צוגעווינשעוועט דעם שניידער, ס'זאָל זיין מיט מזל־ברכה, בשעת מעשה עפּים נעשעפטשעט שטיל־ערהייד און נעקוקט אלע מאָל אויפ'ן נעלד און אויף דער ציען און האָט ארויסבענלייט דעם שניידער מיט א סך ברכות:

— נעהט נעזונט, און זייט נעזונט, און פארנוצט נעזונט, און לאָז נאָט נעבען, זי זאָל זיין אזוי ווי זי איז נעווען ביז אהער,

נישט ערנער — בעסער האָט קיין שיעור נישט, און זי זאָל זיך ביי אייך האלטען און האלטען, מעלקען און מעלקען, נישט אויפ־הערען זיך מעלקען!...

— אָמן, גם אתם! — מאכט דער שניידער און וויל זיך לאָזען געהן צו דער טהיר, וויל די ציעג נישט געהן, דרעהט מיט די הערנער, שפּאַרט זיך איין מיט די הינטערשטע פיסלעך און מאכט אויף א הילכיג קול'כעל און ציקעלט זיך, וויי א יונג חזנ־דעל, וואָס געהט דעם ערשטען מאָל צום עמוד: מ ה ה ה ה פּשעי! ו מ ה ה ה ה חטאתי!... ווי אייגער רעדט: וואוהין שלעפּט איהר מיך?...

דעמאָלט איז שוין אויפגעשטאנען רב חיים־חנה דער קלוגער מיט זיין כבוד, און מיט'ן קאנטשיק אונטערגעהאָלפען ארויספיה־רען די ציעג פון שטוב. און די חברה תלמידים האָבען זי אונטער־געטריבען:

— היי, קאָזע! קאָזע! פּאשאָל, קאָזע!...

און דער שניידער איז אוועק אין זיין וועג אריין.

קאפיטעל ה.

ו ת מ א ן — און זי האָט נישט געוואָלט, די ציעג הייסט דאָס, נעהן מיט'ן שניידער קיין זלאָדייעווקע, בשום אופן ואופן! זי האָט זיך געריסען צוריק אהיים מיט אלע כחות! עס האָט איהר אבער גאָר נישט געהאָלפען. שמעון־אלי האָט זי געשלעפּט פּאר'ן גאַרטעל און האָט איהר געגעבען צו פערשטעהן, אז ס'איז ארויס־געוואָרפען איהר דרעהען זיך און איהר בריקען זיך און איהר מעקען, וואָס זי מעקעט. ער האָט צו איהר אזוי געזאָגט:

— עם שטעהט ביי אונז: ב ע ל כ ר ח ך א ת ה ח י — איבער נויט שלעפּסט דו אויף זיך דעם גלות, מענסט יא וועלען נישט וועלען — מע פרעגט ביי דיר קיין עצות נישט. איך בין

אויך אמאל, נישט היינט נעדאכט, נעווען א פריי פוינעלע, א בחור כהלכה — א פיינער, א יונג מיט א קאמוויל און מיט סקריפ־קעס, טשאקענדיג און קנאקענדיג; וואס איז מיר אפגענאנגען? קאפוועהטיג? האט גאט נעזאגט: לך לך מארצך — קריך, שמעון־אלי, אין זאק אריין! האב חתונה פאר ציפה־בייל־הרייזה'ן! האב קינדער! ווער פארשווארצט אויף דיינע יאהר און טעג! כי לכך נוצרת — דערויף ביזט דו א שניידער!...

אזוי האט שמעון־אלי נע'טענה'ט צו דער ציעג און איז נע־גאנגען געשווינד, כמעט נעלאפען. א ווארעם ווינטעל האט איהם צעבלאזען די פאלעס פון דער נעלאטעטער קאפאטע און האט פער'ננבה'ט זיך איהם אונטער די פאות און א גלעט נעטהאן איהם ביי'ם בערדעל, צוגעטראגען איהם צו דער נאז א נעשמאקען ריח פון מיענטע, פון ראמאשקעס און פון אנדערע פעלדבלומען און קרייטער, וואס האבען א ריח פון בשמים, און וואס זיין נאז איז צו זיי כלל נישט געווהנט געווארען; און פאר גרוים התפעלות האט ער אנגעהויבען צו דאוונען מנחה, זאגען „פטום־הקטורת", אויסרעכענען אלע גוטע זאכען: „הצרי והצפורן, החלבנה והלבונה", און אלע איבעריגע געווירצען, נאנץ פיין, מיט זעהר א שענעם ניגון, און ער האט פערקאטשעט זיך „אפשטעפען" א מנחה, אויפ'ן חזנ'ישען שטייגער, גאר אויף איין אנדער אופן! פלוצים... פון וואנען נעמט זיך דער שטן מקטרג, דער יצר־הרע, און רוימט איהם איין א סוד אין אויהער אריין:

— הער נאר אויס, שמעון־אלי, דו יאלד איינער! וואס האסט דו זיך דא אזוי צעזונגען אויפ'ן ניכטערען הארצען? שוין באלד נאכט, און דו האסט נאך אין דיין מויל נישט געהאט, א חוץ צוויי גלעזלעך בראנפען! היינט האסט דו דאך עפים נענעבען דיין קרוב דאם הייליגע ווארט, אז צוריקוועגס, אם ירצה השם, מיט דער ציעג, וועסט דו זיך אפשטעלען ביי איהם עפים צו־בייסען! געזאגט א ווארט — איז פערפאלען. א מויל איז נישט קיין חאליווע!

און שמעון־אלי האָט אָפּגעחאָפּט די שמונה־עשרה גאָר בקיצור, זיך אָפּגעקלאָפּט תחנון, און איז אריין צו דאָדי רענדאָר מיט א שמחה:

— א גוטען אָוונד אייך, מיין ליעבער קרוב רב דאָדי, איך קאָן אייך אָנזאָגען א בשורה, מזל טוב, עם לבן גרתי — איך האָב שוין אייניגעהאָנדעלט א ציעג, אָבער א ציעג פון ציעגענלאָנד, א ציעג אשר לא ציעגונו אבותינו! איהר מעגט זי אָנקוקען און זאָגען אייער מבינות — איהר זענט דאָך עפּים יא א יודע־ספר! אנו, טרעפּט, כמה לקו במצרים — וויפיעל האָב איך באַ־דאַרפט משלם זיין?

דאָדי האָט זיך גענומען מיט דער האַנד ביי׳ם קאָזעראָק, זיך פּערשטעלט פון דער זון, וואָס האָט געהאַלטען ביי אונטערגעהן מיט א גאַלדענעם פּאַס אין עק הימעל, און האָט בעטראַכט די ציעג, ווי א גרויסער מבין, און האָט זי אָפּגעשאַצט פונקט צוויי מאָל אזוי פיעל, וויפיעל דער שניידער האָט בעצאָהלט. דערפון איז שמעון־אלי געוואָרען אזוי אויפגעלענט, אז ער האָט דערלאַנגט דעם רענדאָר א זעץ אין פּלייצע:

— רב דאָדי סערדצע! געזונט זאָלט איהר מיר זיין, צדקת כדברי׳ך — איהר האָט היינטיגס מאָל דוקא נישט געטראָפּען. אזוי פיעל גליקליכע יאָהר אונז ביידען!

דאָדי דער רענדאָר האָט אויפגעשטעלט א פּאָר ליפּען און געשאָקלט מיט׳ן קאָפּ אָהן ווערטער: מפּו־פּו־פּו! ווי אייגער רעדט: „א מציאה! א מציאה פון א גנב!"

און שמעון־אלי האָט אייניגעבויגען דאָס קעפּעל אויף א זייט, זיך א חאַפּ געטאָן מיט׳ן מיטעלסטען אויסגעבויגענעם פינגער ביי׳ם זשילעט, גלייך ווי ער וואָלט בעדאַרפט ארויסחאַפּען פון דאַרט א נאָדעל און אריינזעצען אין איהר אין דער גיך א פּאָדעם.

— נו, רב דאָדי? וואָס וועט איהר עפּים זאָגען, עמך? פּאַרשטאַהען מיר אייך עסק? הא? איהר זאָלט נאָך זעהן, קיין

עין־הרע, ווי זי מעלקט זיך, וואלט איהר א מיתה משונה אײַנגענומען דאָ אויפֿן אָרט!

— א מיתה משונה נעם שוין בעסער אײַן אַליין! — רופט זיך אָן צו איהם דאָדי.

— אָמן, גם אתם! — זאָגט שמעון־אַלי. — אויב איך בין יאָ ביי אײַך אזא־נ־אָנגעלעגטער גאסט, נעמט זשע, זייט מוחל, רב דאָדי, די ציעג. און באשטאָט זי ערגיץ אין שטאָהל, מע זאָל זי חלילה נישט אוועק'לקח'ענען, און איך וועל דערווייל א דאוונען טהון מעריב, מנחה האָב איך געחאַפט אין וועג, און נאָכדעם וועל־ען מיר מאכען „שהכל נהיה בדברו", און טאקי עפּעס צו־בייסען אויך, ככתוב, ווי אין דער מגילה שטעהט: אין קוצים בפרוצים — פאר'ן עסען געהט קיין טאַנץ נישט. שטעהט אזוי געשריבען אין דער מגילה, צי ניין?

— וואָס איז שייך? — מאכט דאָדי. — מסתמא אז דו זאָגסט, סע שטעהט — שטעהט דאָס; דערוויף ביזט דו דאָך עפּעס א איד פון תורה.

אָפּגעדאוועט מעריב און אויסגעשפּיגען צו „עלינו", רופט זיך אָן דער שנייידער צום רעגדאר:

— אז דער צער פון טראָגען איז יאָ אזוי גרוים, איז הלעיטני־נא מן האדום האדום הזה — גיסט אָן, זייט מוחל, פון יענעם גרינעם פלעשעל, און לאָמיר נעמען צו קאָפּעלעך שפּירעט, און לאָמיר זיין געזונט. געזונט דאָס איז ראשית חכמה, ווי מיר זאָגען אלע טאָג אין דאוונען: השכיבנו לשלום...

גענומען א ביסעל בראָנפען און פערביסען, האָט זיך אונזער שנייידער צערעדט פאר פייער און פאר וואסער, מכח זלאָדייעווקע, מכח קהל, שוהלזאכען, צעך, שנייידעריי, שער און אייזען אונזער פאלק עמך, בשעת מעשה געמאכט א תל פון זלאָדייעווקער גבאים מיט די נגידים, מיט זייערע „פּאראדקעס", געשוואָרען, אז זיין

נאָמען זאָל נישט הייסען שמעון־אלי, אויב מע קאָן זיי נישט אוועקגעבען אלע „אויף סימביר"...

— הערט איהר, רב דאדי? — אזוי האָט ער אויסגעלאָזט זיין דרשה מיט א תורה, ווי זיין שטייגער איז: — בור כרה ויפרפרהו — עס וועט א רוח אין זייער פאָטער און מוטער אריין, די בעלי־טובות אונזערע מיין איך!... זיי ווייסען נאָר צאָפּען בלוט, שינדען דעם ארעמאן, אראָפּנעמען די הויט! פּאָר דריי קאָרבען צאָהל איך, הערט איהר, א פערטעלע א וואָך! נאָר נאָר נישט, איך בין נישט קיין „קופּץ בהאָץ", ווי זאָגט איהר, לאָזען זיי איבערגעהן אויף אנדערע הענד! יבוא יונה — עס וועט קומען אויף זיי א צייט! נישקשה, זיי האָבען נאָך ביי גאָט קיין קוויטעל נישט ארויסגענומען! מיין ווייב זאָל לעבען, ציפּה־בייַלה־רייזה הייסט דאָס, זאָגט מיר אפילו, אז איך בין א שלים־מזל'ניק, א לעמעשקע א צעקוועטשטע, וואָרום איך זאָל וועלען, האָב איך אויף זיי א ביטש... נאָר ווער הערט א ווייב? עפּיס האָב איך דאָך אויך א שטיקעל דעה! ביי אונז אין דער הייליגער תורה שטעהט בפירוש: והוא ימשול בך — איהר ווייסט דעם פּשט פון די דאָזיגע ווערטער? ס'איז דאָך צוקערזים! הערט זיך איין אקאָרשט אין איטליכס וואָרט: והוא — און ער, דער מאן הייסט דאָס, ימשול — זאָל טהון טהאָן נעווען לטיגען!... נאָר וואָס דען? החילות לנפול נפול תפול — איהר האָט אָנגעהויבען ניסען, גיסט שוין אן נאָך אביסעל בראָנפּען, ככתוב, ווי אין פּסוק שטעהט: אסקאקורדע, דבארי־באנטע...

וואָס ווייטער־ווייטער האָט ביי שמעון־אלי'ן די צונג אָנגע־הויבען זיך פּלאָנטען, די אויגען קלעפּען זיך, אזוי לאנג און אזוי ברייט, ביז ער האָט זיך צוגעשפּאָרט צו דער וואנד אויף א ווילע חאפּען א דרימעל, און דאָס קעפּעל האָט זיך איהם אָנגעבויגען א ביסעל אויף א זייט, די הענד האָט ער צונויפּגעלעגט אויפ'ן האַרצען, צוגעהאלטען דאָס צאָפּען־בערדעל מיט דריי פינגער,

און האָט אויסגעזעהן ווי א מענש, וואָס איז פערטיעפט אין זעהר־זעהר טיעפע מחשבות. ער זאָל בשעת מעשה נישט געווען צר־פייפען מיט דער נאָז, אונטערחאַרחלען מיט'ן האלז און בלאָזען דורך די צייהן: טצ־טצ־טץ! — וואָלט קיינער אין דער וועלט נישט געזאָגט אויף איהם, אז ער שלאָפט. און חאָטש ער האָט נעדרימעלט, פון דעסטוועגען האָט דער מח ביי איהם געארבייט גאַנץ געשמאק, און עס האָט זיך איהם גע'חלומ'ט, אז ער איז אין דערהיים ביי זיין וואַרשטיק. אויפ'ן טיש לינט אויסגעשפרייט פאַר זיינע אויגען א מין מלבוש, וואָס ס'איז שווער צו טרעפען, וואָס דאָס איז. זאָל איך זאָגען, ס'איז א פאַר תחתונים — וואו איז דער קראָק? קיין סימן פון קראָק! זאָל איך זאָגען, ס'איז א לייבעל אועלכעס — פון וואָגען האָבען זיך גענומען אועלכע לאַנגע ארבעל? אלא וואָס דען? מוז איך לערנען דעם פשט, אז ס'איז לא הא ולא הא, נישט קיין לייבעל און נישט קיין הויזען — וואָס זשע דען איז דאָס? עפּים מוז דאָך עס זיין!... שמעון־אלי קעהרט דאָס איבער אויף דער לינקער זייט — ס'איז גאָר א קאַפאָטע, און נאָך וואָסער א קאַפאָטע! א שפּאָגעל־נייע, א גלאָטע, איין אטלעסענע, ער האָט נאָך אויף זיין לעבען אזא קאַפאָטע אונטער דער נאָדעל נישט געהאלטען! נאָר ס'איז נישט זיין עסק; ער נעמט־ארוים דאָס מעסערעל פון זשילעט־קעשענע און זוכט א נאָט און וויל אָנהויבען טרענען די קאַפאָטע. א גליק, וואָס סע בעווייזט זיך ציפה־בייל־ה־רייזה און הויבט איהם אָן שעלטען, בע־גראָבען אין דער ערד ארויס.

— דעם בויך, די קישקעס זאָל מען דיר שוין טרענען, דו שלים־מזל אייגער, דו גרינע אוגערקע, דו שענע פאסאלי מיינע! דאָס איז דאָך דיין קאַפאָטע די שבת'דיגע, וואָס איך האָב דיר געמאכט פון מיין געלט, וואָס איך האָב אָנגעקליבען פון דער ציעג!...

און שמעון־אלי דערמאנט זיך, אז ער האָט א ציעג מיט גאָט'ס הילף, און עס קומט איהם צו א שטיק געזונד! ער האָט אויף זיין

לעבען נישט נעזעהן אזוי פיעל קרינגלעך מיט מילך! אזוי פיעל ווּאַרעטשקעס מיט קעז! און פּוטער, פּוטער גאנצע מאקרעטעס! היינט מאכלינקע, פּידסמעטענע, זויערמילך מיט גאנצע שמיקער „קריהע", און פּוטערגעבעקס עפּים אהן א שיעור, פּלעצלעך אזעלכע מילכיגע, נעבאקען אויף פּוטער און פּון אויבען בעשאטען מיט זאמד־צוקער און מיט צימערינג. און דער ריח, דער ריח! עפּים א מאַרנער ריח, א בעקאַנטער ריח, פּע!... ער פּיהלט, ווי עפּים קריכט איהם אויפ'ן האלז צווישען קאלנער, און אונטער'ן אויהער, און אויפ'ן פּנים, און עפּים קיצעלט איהם און שטינקט איהם גלייך אין נאז אריין... ער טאפּט מיט די פינגער און טאפּט אן א וואנץ... ער עפּענט אויף איין אויג, דאס אנדערע אויג, ער חאפּט א קוק אין פּענסטער — אוי־וועה, א צרה, א שלאק, עס שאריעט אויף טאג!...

— וואט טיבע יוצר המאורות! גוט געחאפּט א דרימעל! — מאכט שמעון־אלי צו זיך אליין און טהוט א רייב מיט די פּלייצעס. ער וועקט־אויף רעם רענדאר, פּליהט־ארויס אין הויף אריין, עפּענט די שטאהל, נעמט די ציעג אויפ'ן גארטעל און לאזט זיך געהן אהיים נעשווינד, פּיל אוים'ן בויגען, ווי א מענש וואס האט מורא, ער זאל חלילה נישט פערשפּעטיגען מי יודע וואס!....

קאפּיטעל ו.

והאשה — און דאס ווייב ציפּה־ביילה־רייזה, אז זי האט געזעהן, אז דער מאן זוימט זיך אזוי לאנג, האט זי גאר נישט נעקאַנט פערשטעהן, וואס דאס איז. זי האט אננעהויבען איבער־צוטראכטען, אפשר האט זיך חלילה געטראפען איין אומגליק, גזלנים זענען אננעפאלען אויף איהר מאן אין וועג, צוגענומען ביי איהם די עטליכע קערבלעך, איהם געקויעלעט און פערוואַרפען ערגיץ אין א גרוב, און זי איז געבליבען, חס ושלום, איין אייביגע ענונה

מיט, קיין עין־הרע, אַווי פיעל קינדער, חאָטש נעם וואַרף זיך אַריין, שונאי־ציון, מיט זיי אין מיך אַריין !... אויעלכע, און כדומה אויעל־כע, מחשבות האָט נעבאָך ציפּה־ביילה־רייזה יענע נאכט איבער־נעטראַכט, און האָט אפילו נישט צוגעמאַכט מיט קיין אויג ; און אז עס האָט אויסגעקרעהט דער ערשטער האָהן אויף טאָג, האָט זי געחאפּט אויף זיך דאָס קליידעל און איז אַרויס אין דרויסען און האָט זיך געזעצט אויף דער שוועל אַרויסקוקען אויף איהר מאַן, טאָמער וועט נאָט רחמנות האָבען, ער וועט קומען... „א שלים־מזל געהט אַוועק !“ — האָט זי זיך געקלערט און זי האָט זיך צו־געגרייט איהם אָפּשפּיעלען א פּריהמאָרגען, ווי ער איז ווערטה געווען. נאָר אז זי האָט דערזעהען ביי איהם הינטען צוגעבונדען ביי׳ם גאַרטעל א ציעג, איז איהר באלד אָפּגענאַנגען דאָס האַרץ, און זי האָט זיך אַנגערופען צו איהם מיט גוטען :

— וואָס אַווי לאַנג, דו קאַנאַריקעל מיינס, מאַנדעלבייגעלע ? איך האָב דאָך געמיינט, ביזט שוין חלילה אין דער ערד אַריין, שענער תכשיט מיינער, אָדער אַווי עפּים איין אומגליק געטראָפען, חס ושלום.

און שמעון־אלי האָט זיך צעגאַרטעלט, אַוועקגעשטעלט די ציעג אין הויז, און האָט אַנגעהויבען שיטען מיט ווערטער, ווי פון א זאק ; ער האָט איהר פערערדט די צייהן.

— הערסט דו, מיין ווייב, האָב איך דיר געקויפט א ציעג — פון ציענעלאַנד ; דאָס איז א ציעג אשר לא ציענונו אבותינו ! ווי לאַנג שמייסט מען זיי, די היגע בעל־הבית׳טעס, ווי לאַנג זיי האָבען נאָך אַזא ציעג נישט געזעהען אין חלום אפילו ! אז עסען עסט זי מכות, סך־הכל איין מאָל אין טאָג א „פּילע“ פון קלייען, און דאָס איבריגע — א ביסעל שטרוי פונ׳ם דאָך פון בית־המדרש ; און מילך גיט זי, קיין עין־הרע, ווי א קוה, מעלקט זיך צוויי מאָל אין טאָג — איך האָב אליין געזעהען א פול מעלק־שעפּעל, איך זאָל אַזוי זעהען ביי דיר אלדאָם גוטס ! ס׳איז דען א ציעג ? ס׳איז א מאמע, נישט קיין ציעג ! אַזוי זאָגט זי, טעמע־גיטעל הייסט

דאָס. א מציאה פון א גנב, כלעבען, קוים־קוים, אויסגעדונגען פאר זיעבענטהאלבען קאַרבען! וויפיעל מיינסט דו, האָב איך זיך גע־דונגען, אריידער איך האָב זי אויסגעדונגען? אז סך־הכל האָט זי נאָר נישט געוואָלט פארקויפען קיין ציגע, קוים אויסגערעדט! א גאנצע נאכט געהאקט האָלץ...

און ציפה־בריינה־רייזה האָט זיך געטראכט בשעת מעשה: „נחמה־ברכה — א מכה איהר א גרויסע! זי מיינט, אז נאָר זי איז א בעל־הבית'טע, נאָר זי האָט א ציגע, און ווייטער קיינער נישט! איך האָב מורא, אז עס וועט איהר ארויס די אויגען, אז זי וועט דערזעהען, אז ציפה־בריינה־רייזה שמעון־אלי'ס ווייב האָט אויך א ציגע... און בלומע־זלאטע? און חיה־מייטע? כלומרשט נאָר גוטע שוועסטער! עס זאָל זיי אָנגעהן חאטש האלב, וואָס זיי ווינשען מיר, רבונו של עולם!"... אזוי האָט זי זיך געטראכט און האָט אינגעהייצט אין אויוועג, נענומען דערווייל צוגריפטען רע־משעני לאָקשען אויף אָנבייסען, און שמעון־אלי האָט אָנגעטהאָן טלית ותפילין און האָט זיך אוועקגעשטעלט דאוונען, און געשמאק, מיט הארץ — ער האָט שוין לאנג נישט געדאוועט אזוי ווי אצינד! ער האָט געזונגען די הללויהם, געמאכט חזן'ישע שטיק, צוגעקנאקט מיט'ן פינגער און האָט אויפגעוועקט מיט'ן זינגען אלע קינדער. די קינדער זענען געוואָהר געוואָרען פון דער מאמען, אז דער טאטע האָט געבראכט א ציגע, און מע קאָכט לאָקשען מיט מילך, איז געוואָרען ששון ושמחה, און מען איז אראָפגעשפרונגען פון די בעטלעך אין איינע העמדלעך און מע האָט זיך געמומען פאר די הענטלעך, און מע האָט געהאפט א טענצל, בשעת מעשה צוגע־זונגען א לידעל, וואָס איז ביי זיי נאָר־וואָס בעשאפען געוואָרען:

א ציגע, א ציגע, א ציגענלע!
דער טאטע האָט געבראכט א ציגענלע!
דאָס ציגענלע וועט געבען מי־לעך!
די מאמע וועט קאָכען לאָק־שען!...

נעקוסט אויף די קינדער, ווי זיי זינגען און טאנצען, איז שמעון־אלי געווארען בריימער ווי לעננער. ער האט זיך געטראכט: „קינדער נעבאך, זשעדנע א ביסעל מילך... נישקשה, איהר וועט שוין היינט, אם ירצה השם, זיין זאט... אלע טאג א גלעזעל מילך, און קאשע מיט מילך, און צו דער טיי מילך — א ציג איז טאקי א געזונד אין די ביינער!... וואס איז מיר אצינדערט פישעל בעל־טאקסע? איך הער איהם, ווי דעם קאטער! ער ווי! נישט נעבען קיין פלייש, נאר ביינער? לאז ער זיך ווארגען מיט די ביינער! וואס דארף איך זיין פלייש, אז איך האב, קיין עין־הרע, מילך?... אי, שבת? — אויף שבת קויפט מען פיש. וואו שטעהט דאס, אז א איד מוז עסען פלייש? איך האב אין ערגיץ נישט געזעהען אזא דין!... אלע אידען זאלען מיך וועלען פאלגען, וואלטען זיי אלע געקויפט ציעגען; דעמאלט וואלט אונזער בעל־טאקסע שען אויסגעזעהען מיט'ן בייכעל! עס וואלט שוין דעמאלט א רוח אין זיין טאטענ'ס טאטען אריין!"...

אזוי האט זיך געטראכט „שמעון־אלי שמע־קולנו" און האט צונויפגעלעגט די תפילין, און האט זיך געוואשען, געמאכט המוציא און צוגעגרייט זיך צו דער מילכיגער סעודה. עפענט זיך די טהיר און עס קומט אריין ציפה־ביילה־רייזה מיט א לעדיג טעפעל, רויט ווי פייער, אין כעס מיט סכנת־נפשות, און א רעגען פון קללות און חרמות האט זיך אנגעהויבען שיטען אויף שמעון־אלי'ס קאפ! נישט קיין קללות זענען דאס געווען — שטיינער זענען געפאלען פונ'ם הימעל, פעך און שוועבעל האט זיך געגאסען פון ציפה־ביילה־רייזה'ס מויל:

— דעם טאטען דיינעם דעם שכור זאל עס ארויסווארפען, דיך אריינווארפען! א שטיין, א ביין זאל פון דיר ווערען! כף־הקלע זאלסט דו געהן! געשאסען זאלסט דו ווערען פון א ביקס! העננען און טרינקען, ברענען און בראטען, שניידען און בראקען! געה זעה, דו גזלן, דו רוצח, דו משומד אייגער, וואס פאר א ציג דו האסט מיר געבראכט! א ווייסטער, א פינסטערער חלום אויף

דיין קאָפּ און אויף דיינע הענט און פיס, רבונו של עולם, זיסער פאָטער, הארציגער־נעטרייער!...

דאָס איבערינע האָט שוין שמעון־אלי נישט געהערט. ער האָט אָנגעהויקט דאָס היטל און איז ארויס פון הויז אָנקוקען דאָס אומגליק, וואָס איהם האָט נעטראָפען.

ארויסגעגאנגען אין דרויסען צו דער ציעג און דערזעהען דעם שענעם תכשיט, ווי ער שטעהט צוגעבונדען צום פלעקל פון דער טהיר און מעלה־גרה'ט זיך קאלטבלוטיג, איז ער נעבליבען שטעהן אין דער הינהערפלעט, נישט געוואוסט, וואָס טהוט מען? וואוהין געהט מען? געשטאנען, געטראכט, געטראכט, און א זאָג נעטהאָן צו זיך אליין: „תמות נפשי עם פלשתים — עס וועט א רוח אין זייער טאטען ארויין, דעם מלמד מיט דער מלמד'קע! זיי האָבען געפונען, מיט וועמען צו טרייבען קאָטאָ־וועס! איך וועל זיי געבען א קאָטאָוועס, וועט זיי זיין וויסט אין פינסטער! דאָכט זיך, נאָר א נעבאכל אָט דער מלמד, מישט זיך כלומרשט נישט אין געשעפט, און צום סוף אזא מעשה! נישט אומזיסט האָבען די תלמידים געהיהיקעט בשעת דער רבי האָט מיך ארויסגע'משלח'ט מיט דער ציעג און די רבי'צין האָט מיר צוגע־ווינשעוועט, זי זאל זיך ביי מיר מעלקען און מעלקען... איך וועל זיי געבען א מעלקען! איך וועל ביי זיי ארויסמעלקען דאָס דם־התמצית פון די קאָזאָדאָיעווקער כלי־קודש, טונעיאדצעס, קאָטאָ־וועסטרייבער!...

אזוי האָט זיך געטראכט „שמעון־אלי שמע־קולנו" און האָט זיך נעלאָזט נעהן צוריק קיין קאָזאָדאָיעווקע מיט דער דעה, ער זאל זיי אָפשפיעלען א וויוואט, ווי זיי זענען ווערטה!

געגאנגען פערביי דער דעמבענער קרעטשמע און דערזעהען דעם רעגדאר אויף דער טהיר מיט'ן לולקעציבעקל אין די צייהן, האָט זיך אונזער שניידער צעלאכט נאָך פון דערווייטען.

— וואָס איז פאר א שמחה אויף דיר, — פרעגט איהם דאָדי — וואָס דו לאכסט אזוי?

— טהוט א קוק, זייט מוחל, אפשר וועט איהר אויך לאכען? — זאגט צו איהם דער שניידער און הויבט אן לאכען נאך שטארקער, גליך ווי צעהן שדים וואלטען איהם געקיצעלט. — נו, ווי געפעלט אייך, אשטיינער, רב דאדי, אזא שלאק? כל האדם כוזב — וואו ערגיץ א צרה דארף עס טרעפען מיך! איהר פארשטעהט א מעשה? איך האב דאס געהאט א פסק פון מיין ווייב זאל לעבען, ציפה־ביילה־רייזה הייסט דאס; זי האט מיר געגעבען ברכב ובסוסים — אויף שיסעל און אויף טעלער, און דוקא אויפ'ן ניכטערען הארצען, עס זאל נאר פאלען אויפ'ן מלמד מיט דער מלמדקע! מאהלט אייך, איך וועל זיי נישט שווייגען, עס וועט זיין עין תחת עין — א פאטש פאר א פאטש! איך האב פיינט, אז מע טרייבט מיט מיר אזעלכע קאטאווסלעך. אנו, גיט נאר לעת־עתה, רב דאדי, פאר הארצוועהטיג א גלעזעל שפירעט, דורכשווינקען דעם האלז, איך זאל חאטש כח האבען צו רעדען און די נשמה זאל נישט קליאקנען... לחיים, רב דאדי, לאמיר זיין אידען, דאס איז דער עיקר, ככתוב, ווי עס שטעהט געשריבען: היום הרת עולם — נאר נישט נעוואלגט! זייט זיכער, איך וועל זיי שוין אפשפיעלען א פריה־מארגען. איך וועל זיי באווייזען, ווי אזוי מע טרייבט קאטאווסע מיט צעך, שער און אייזען אונזער פאלק עמך!

— ווער האט דיר געזאגט, אז ס'איז א קאטאווסע? — מאכט דער רעגדאר גאנץ תמ'עוואטע און פיפקעט מיט'ן לולקעלע. — אפשר איז ביי אייך דארט ארוים א טעות אין די רעד?

שמעון־אלי איז אוש אונטערגעשפרונגען פאר כעס.

— משל כחרס הנשבר! וואס רעדט איהר? איהר ווייסט, וואס איהר רעדט? איך קום צו זיי לכתחילה קויפען א ציעג, און רעד מיט זיי ברחל בתך הנאקעטע: א ציעג! זאגט איהר נאר דאס!...

דאדי פיפקעט מיט'ן לולקעלע, קנייטשט מיט די פליצעס און צעפיהרט מיט די הענד, ווי אייגער רעדט: „וואס בין איך שולדיג? איך בין דאך אודאי גאט די נשמה שולדיג!"...

און שמעון־אלי חאפט די ציגע און לאזט זיך געהן קיין קאזאדאיווקע, וחמתו בערה בו — און עס ברענט אין איהם א פייער.

קאפיטעל ז.

והמלמד — און דער מלמד האט זיך געטהאן זיין מלאכה, דאס הייסט, ער איז געזעסען און געקנעלט מיט זיינע תלמידים, געלעהרענט אלץ יענעם ענין פון „נזיקין", און זייער געשרייי האט זיך נעלאזט הערען איבער'ן גאנצען שוהלהויף: כשכשה בזנבה — זי האט א זעץ געטהאן מיט'ן ווייזעל, די בהמה, ושברה את הכד — און זי האט צעבראכען דאס קרינגעל"...

— על ישראל ועל רבנן ועל תלמידיהון — א גוטער מארגען זאל אייך זיין, רבי, מיט אייערע תלמידים! — זאגט שמעון־אלי. — איהר מענט מפסיק זיין אויף א מינוט, נישקשה, די בהמה ווען נישט אנטלויפען און דאס צעברעכענע קרינגעל ווען שוין במילא נאנץ נישט ווערען. וואס טוג מיר גרוים — איהר האט מיר אפגענטהאן א רעכט שפיצעל, טאקי אויף קאטאווען, נאר וואס דען? אהבתי כי ישמע לי — איך האב פיינט אזעלכע קאטאווענסלעך! איהר האט דאך נעהערט מסתמא די מעשה פון יענע צוויי אידען, וואס זענען נעווען ערב שבת אין מרחץ אויף דער אויבערשטער באנק? רופט זיך אן אייגער צום אנדערען: „נא דיר מיין בעזעמעל און שמיים מיך אפ". איז זיך מיישב יענער און טיילט איהם איין, ווי עס נעהער צו זיין, צעקארדאשעט דאס לייב ביז'ן בלוט ארויין. זאגט צו איהם דער נעשמיסענער: „די מעשה דערפון איז אזוי. אויב דו האסט זיך נעווענלט מיט

מיר אפרעכענען דא, אויף דער אויבערשטער באנק, בשעת איך ליג א נאקעטער און דו האסט א בעזעמעל אין האנד, — מהכתיתי, ביזט דו גערעכט; נאר טאמער מיינסט דו דאס אויף קאטאווע, זאג איך דיר, אז איך האלט נישט פון אזעלכע קאטאווע!"...

— אקענען וואס איז דער משל? — פרעגט איהם דער מלמד, טהוט־אויס די ברילען און קראצט זיך מיט זיי אין אויהער.

— דער משל — מאכט שמעון־אלי — איז טאקי אקענען אייך אליין מיט דער שענער ציעג, וואס איהר האט מיר אריינ־גערוקט בשגגה, דאס הייסט אויף א געלעכטער. פון אזא געלעכ־טער, הערט איהר, קען אייך ארויסוואכסען א געלעכטער אויפ'ן פופיק! מיינט נישט, אז איהר האט צו טהון מיט גלאט עפיס א פאלגע; איך בין שמעון־אלי חייט מק"ק זלאדיעווקע, חברה־מאן אין צעך און גבאי אין שניידערשען שוהלכען, שער און אייזען אונזער פאלק עמך!

ביי די לעצטע ווערטער איז שמעון־אלי אזש אונטערגע־שפרונגען, און דער מלמד האט אנגעטהאן צוריק די ברילען און האט בעטראכט דעם שניידער, ווי א מענשען, וואס רעדט פון היץ, און דער גאנצער חדר האט זיך געשטיקט פון געלעכטער.

למה הרעות לעם הזה — וואס קוקט איהר מיך אן, ווי א בייזער מארשעלעק? — רופט זיך אן דער שניידער שוין מיט כעס. — איך קום צו אייך צו געהן און קויף ביי אייך א ציעג, געהט איהר און רוקט מיר אריין דער רוח ווייסט וואס!

— סע געפעלט אייך נישט די ציעג? — פרעגט איהם דער מלמד בתמימות.

— די ציעג, זאגט איהר? ס'איז אזוי א ציעג, ווי איהר זענט גובערנאטאר!

דער גאנצער חדר שיסט־אויס א געלעכטער, און עס קומט אן טעמע־ניטעל די שטילשווייגענדיגע, און דא הויבט זיך ערשט אן די רעכטע חתונה: שמעון־אלי רעדט און טעמע־ניטעל רעדט איהם איבער; דער רבי זיצט און קוקט, די תלמידים לאכען;

זיי רערען ביידע אזוי לאנג, ביז טעמע־ניטע! ווערד אין כעם, חאפט דעם שניידער פאר'ן האנד און שלעפט איהם.

— קומט, קומט צום רב! לאזען חאטש אידען זעהן, ווי א זלאדייעווקער שניידער טשעפעט זיך! טראכט אויס א בלבול!

— קומט! — זאגט שמעון־אלי. — אדרבה, לאזען מענטשען זעהען, ווי עהרליכע אידען, כלי־קודש כלומרשט, דערטאפען א פרעמדען מענטשען און מאכען פון איהם א האנטשירקע, ווי מיר זאגען אין לאנג־והוא־רחום: ללעג ולקלעמעניש... קומט טאקי איהר אויך, רבי־לעבען! — מאכט ער צום מלמד. און רב חיים־חנה טהוט אן דעם פליסעענעם קאשקעט אויף דער יאר־מעלקע און עם בלייבט, אז זיי נעהען צום רב אלע פיער, דאס הייסט: דער שניידער, די מלמד'קע, דער מלמד און די ציגע.

אז די קאמפאניע איז נעקומען צום רב, האבען זיי נעטראפען דעם רב אין א ציצען האלאטע! ווישען די הענד און זאגען „אשר יצר" פאוואלינקע, מיט כונה, נישט נעחאפט, נעקוועטשט איט־ליכם ווארט בעזונדער: נקבים, נק־בים! חלולים, חלו־לים!... און אז ער האט זיך אפגעפארטיגט מיט אלסדינג ארום און ארום, האט ער צונויפגענומען דאס האלאטע! און האט זיך בעזעצט אויף זיין שטוהל, וואס איז געווען אהן א געזעסע!, נאר פיסלעך מיט פערענטשעט אלטע, גלאנצענדיגע און שאקלענדיגע, ווי אלטע צייהן ביי איין אלטען מענשען, וואס וואלטען שוין לאנג בעדארפט ארויספאלען, נאר זיי האלטען זיך אויף נסים.

אויסגעהערט ביידע צדדים, וואס האבען נישט געלאזט רעדען אייגער דעם אנדערען, האט דער רב געשיקט רופען דעם דיין מיט'ן שוחט, מיט די איבערינע פארנעמסטע לייט פון שטאדט, די „שבעה טובי העיר", און האט זיך אנגערופען צום שניידער בזה הלשון:

— דערצעהל, זיי מוחל, נאך א מאל די מעשה פון אנהויב ביז'ן סוף, און נאכדעם וועט זי דערצעהלען.

און שמעון־אלי דער שניידער האָט זיך נישט געפּוילט איבער־חזר'ען נאָך א מאָל און נאָך א מאָל די איינענע מעשה פון'ם אָנהויב אָן, אז ער הייסט שמעון־אלי חייט מק"ק זלאָדייעווסקע, חברה־מאן אין צעך און גבאי אין שוהלען, חאָטש ער טענה'עט מיט זיי: קטנתי מכל הצרות — איך דאַרף עס אויף כּפּרות, לא מעוקצך ולא מדוקצך — איך בין אייך מוהל די פּעטש און וויל נישט קיין כבוד! זאָגען זיי: שמלך לך קצין תהיה לנו — פּעטש זאָלסט דו חאָפּען און גבאי זאָלסט דו זיין... הקיצור, ער האָט זיך אוועקגעלאָזט אהער קיין קאָזאָדאָיעווסקע נאָך א ציעג; דאָס הייסט, ער וואָלט קיין ציעג נישט געקויפט — ער בעדאַרף זי אויף נייען און נייענציג כּפּרות; נאָר אזוי ווי ער האָט א ווייב זאָל לעבן, ציפּה־ביילה־רייזה הייסט דאָס, האָט זי אירם נישט געלאָזט אָטהעמען: הכצעקתה — זי וויל א ציעג... און א ווייב, זאָגט איהר, בעדאַרף מען פאָלגען, איז ער געקומען צו רב חיים־חנה דעם גמרא־מלמד און דינגט ביי אירם א ציעג און רעדט אויס „ברחל בתך הנאקעטע": א ציעג. צום סוף לאָזט זיך אויס, אז מע האָט ביי אירם צוגענומען די עטליכע קערבלעך און מע האָט אירם אריינגערוקט דער רוח ווייסט וואָס, אויף קאָטאָווסע־הייסט דאָס, און ער, שמעון־אלי, האָט פיינט אזעלכע קאָטאָווסע־לעך!... איהר האָט דאָך נעהערט מסתמא די מעשה מיט יענע צוויי אידען, וואָס זיינען פרייטאָג אין באָד...?

און שמעון־אלי דער שניידער חזר'ט־איבער דעם משל פון דער באָד נאָך א מאָל, און דער רב מיט די דיינים מיט די שבעה טובי העיר לאכן.

— האָבען מיר א יסגעהערט איין צר. — רופט זיך אָן דער רב. — אציגד לאָמיר האָרכען דעם אנדערען צד.

שטעהט־אויף רב חיים־חנה דער קלוגער, רוקט־אָן דאָס היטעל אויף דער יארמעלקע און הויבט־אָן בזה הלשון:

— שמוע־נא, רבותי! די מעשה איז אזוי געווען די מעשה: איך בין געזעסען און געלעהרענט מיט די תלמידים בין איך גע־

זעסען, סדר נזיקין האָב איך נעלעהרענט, בבא־קמא — יאָ, בבא־קמא... קומט־אַריין אָט דער איד פון זלאָדייעווקע אָט דער, און זאָגט, אז ער איז א זלאָדייעווקער, פון זלאָדייעווקע זאָגט ער, און ניט אָפּ שלום ניט ער מיר אָפּ, און דערצעהלט מיר א גאַנצע מעשה דערצעהלט ער מיר, אז ער איז אליין א זלאָדייעווקער, פון זלאָדייעווקע, הייסט דאָס, איז ער, און האָט א ווייב האָט ער, הייסט זי ציפּה־בוילה־רייזה הייסט זי — יאָ, ציפּה־בוילה־רייזה הייסט זי... אזוי, דאָכט זיך?

דער מלמד בויגט זיך אַן צום שניידער, און דער שניידער, וואָס האָלט זיך די גאַנצע ציים ביי'ם בעררעל, שטעהט מיט צוגעמאַכטע אויגען, דאָס קעפּעל אַביסעל אויף א זייט, און שאָקעלט זיך און זאָגט אויף זיין לשון:

— אמת ויציב ונכון! זי הייסט אלע דריי נעמען: ציפּע און בוילה און רייזה. אזוי האָט מען איהר א נאָמען געגעבען, און אזוי רופט מען זי פון זינט איך קען זיך מיט איהר שוין פאַוואָלינקע א יאָהר דרייסיג. נאָר לאָמיר האַרכען, וואָס וועט איהר וויטער זאָגען, ידידי? איהר פאַררעדט נאָר נישט די צייהן! איהר רעדט בעסער עסק, על הראשונים ועל האחרונים — וואָס איך האָב געררעדט און וואָס איהר האָט געררעדט, ווי שלמה המלך זאָגט: „אין חדש תחת השמש" — קיין חכמות געהט נישט אָן...

— איך וויים נאָר נישט איך! — מאַכט דער מלמד דערשראָקען און בעווייזט אויף דער מלמד'קע. — זי האָט מיט איהם געררעדט זי, זי האָט מיט איהם געהאַנדעלט זי. איך וויים נאָר נישט איך!

— אַצינד — זאָגט דער רב — לאָמיר האַרכען, וואָס וועט זי עפּים זאָגען?

און דער רב בעווייזט מיט'ן פינגער אויף דער מלמד'קע, און טעמע־ניטעל די שטילשווייגענדינע ווישט זיך אָפּ די ליפּען, שפּארט זיך אונטער מיט איין האַנד, און מיט דער אַנדערער האַנד הויבט

זי אָן צו טענה'ן גיך, אָהן איין אָפשטעל, און דאָס פּנים בשעת מעשה פלאָמט איהר ווי א פּייער.

— הערט זשע אויס, אידישע קינדער, די מעשה דערפון איז אזוי: אָט דער איד, דער זלאָדייעווסקער שניידער הייסט דאָס, זאָל מיר מוחל זיין, איז... איז אָדער א משוגענער, אָדער א שכור, אָדער איך וויים אליין נישט וואָס! איהר האָט געהערט א מעשה? א איד קומט צו מיר צו געהן אזש פון זלאָדייעווסקע אָט רער דאָזינער, און טשעפּעט זיך צו ווי א קלעק, איין מאָל פּאר אלע מאָל, איך זאָל איהם פּארקויפּען א ציעג, איך האָב געהאָט צוויי, און דערצעהלט מיר דערביי א פּזמון, אז ער וואָלט קיין ציעג נישט נעקויפּט, ער באָדארף זי אויף כ־כ־כפּרות, נאָר אזוי ווי ער האָט א ווייב, ציפּה־ביילה־רייזה הייסט זי, האָט זי זיך איינגעשפּארט איין מאָל פּאר אלע מאָל — א ציעג! און א ווייב, זאָגט ער, באָדארף מען פּאָלגען, איהר פּארשטעהט א משל? טענה איך: וואָס געהט דאָס מיך אָן? איהר ווילט ביי מיר אוועקקויפּען א ציעג, פּארקויף איך אייך, דאָס הייסט, איך וואָלט קיין ציעג נאָר נישט פּארקויפּט פּאר קיין געלט, וואָרום וואָס איז געלט? נעלט איז קיילעכיג. געלט געהט אוועק און א ציעג בלייבט א ציעג, ובפרט נאָך אזא ציעג — ס'איז דען א ציעג? ס'איז א מאַמע, נישט קיין ציעג! קיין עין־הרע, איהר גרינג מעלקען זיך, איהר מילך געבען, היינט איהר עסען משטיינס געזאָגט, זי עסט דען עפּים? איין מאָל אין טאָג א „פּילע" פון קלייען, דאָס איבעריגע א ביסעל שטרוי פון'ם דאָך פון בית־המדרש. נאָר צוריק שמועסענדיג, האָב איך מיך מיישב געווען אזוי: איך האָב דאָך, קיין עין־הרע, צוויי ציעגען, און געלט איז א יצר־הרע... בקיצור, דאָ האָט זיך שוין אריינגעמישט מיין מאָן, זאָל לעבען, און מיר זענען דורכגעקומען מיט'ן שניידער פּאר'ן מקח — מיינט איהר, וויפיעל? נישט מעהר זאָלען מיינע שונאים פּארמאָגען, רבונו של עולם! און איך האָב איהם אָפּגענעבען די ציעג, אויף אלע מיינע ליעבע געזאָגט געוואָרען אזא ציעג. ס'איז דען א ציעג? א מאַמע,

נישט קיין ציעג! קומט ער צו נעהן, דער שנײדער, מיט א בלבול, ס'איז נישט קיין ציעג, זאגט ער! שא, ווייסט איהר וואס? אט שטעהט זי. גיט, זייט מוחל, אהער א מעלקשעפעל, וועל איך זי אויסמעלקען פאר אייך אין די אויגען!

און זי האט אנטליהען ביי דער רבי'צין דאס מעלקשעפעל און האט אויסגעמעלקען די ציעג פאר אלעמען אין די אויגען, צוגעטראגען דאס שעפעל מיט מילך איטליכען בעזונדער, פריהער, נעווײנטליך, דעם רב, נאכדעם די דיינים, און נאכדעם די שבעה טובי העיר, און דעם איבעריגען עולם, און ס'איז געווארען ביי'ם רב אין שטוב א לײארעם, א געפילדער — הימעל עפען זיך! דער האט געזאגט: מע בעדארף קנס'ענען דעם זלאדייעווקער שנײדער, ער זאל שטעלען משקה! דער האט געזאגט: קנס'ענען אליין איז נאך ווינציג — מע בעדארף ביי איהם צונעמען די ציעג! און דער האט געזאגט: ניין, די ציעג איז א ציעג, לאז ער זיך עלטערען מיט איהר אין עושר און אין כבוד; מע בעדארף איהם מכבד זיין מיט גוטע עטליכע פאנטאפעל און ארויסווארפען מיט דער ציעג אינאיינעם צו אלדי שווארצע יאהר!

דערזעהען אזא מעשה, האט זיך שמעון־אלי פאוואלינקע ארויסגערוקט פונ'ם רב'ס שטוב און האט געמאכט פליטה.

קאפיטעל ח.

וישא החייט את רגליו — און דער שנײדער האט נענומען די פים אויף די פלייצעס און איז אוועק מיט דער ציעג אהיים גיך און געשווינד, ווי א מענש, וואס לויפט פון א שרפה. ער האט זיך ארומגעקוקט, צי מע יאגט איהם חלילה נישט נאך, און האט געדאנקט גאט, וואס ער איז ארויס „חנם אין כסף — טרוקען אהן פעטש"...

דורכגענאנגען פערבײ דער דעמבענער קרעטשמע, האָט זיך שמעון־אלי געקלערט: „מכות וועסט דו בײ מיר ווײסען דעם אמת!" און ער האָט פערלייקענט פאר דאדי'ן די גאנצע מעשה.

— נו, וואָס הערט זיך? — פרענט איהם דאדי כלומרשט נייגיעריג.

— וואָס זאָל זיך הערן? — זאָגט שמעון־אלי. — פאר מיר האָט מען דרך־ארץ! מיט מיר טרייבט מען נישט קיין קאָטאָוועס, כי אדם אני ולא פארך — איך בין דאָך עפּיס נישט קיין יונגעלע! איך האָב דאָס א ביסעל געעפענט אויף זיי א פה־קדוש, זיך פארהערט א ביסעל מיט'ן מלמד אין תורה, לאָזט זיך אויס, אז איך וויים בעסער פון איהם, וואָס אין די קלייניע אותיות טהוט זיך... בקיצור הדבר, זיי האָבען מיך איבערגעבעטען און גענעבען מיר די ציעג, וואָס איך האָב געקויפט. אָט איז זי. נאָט אייך זי אויף א מינוט, ככתוב, ווי אין פסוק שטעהט: הנפש קח לך והרכוש תן לי — נעמט אייך דעם נפש און מיר גיט א ביסעל בראָנפען.

„גענוג ער איז א גרלן, איז ער נאָך א ליגנער אויך!" — טראָכט זיך דאדי דער רעגדאר. — „מע בעדארף מיט איהם מאכען נאָך א מאל דאָס איינענע שפּיעל און הערען, וואָס וועט ער זאָגען וויטער?"

און צום שניידער האָט ער געזאָגט:

— איך האָב פון דיינעטוועגען, שמעון־אלי, א גלעזעל אלטען „ווישניק", אויב דו האָסט חשק.

— פונ'ם יין המשומר? — מאכט שמעון־אלי און בעלעקט זיך אוש. — מהכתיתי, ווייזט אהער, וועלען מיר אייך זאָגען א מבינות; איך וויים, אז בײ אייך דארף זיין א גוט גלעזעל ווישניק, נאר לאו כל אדם כוזב — נישט איטליכער איז דערוויף א מבין.

אויסגעטרונקען דאָס ערשטע גלעזעל, האָט זיך בײ אונזער שניידער אויפגעבונדען די צונג און ער רופט זיך אן צום רעגדאר:

— זאגט נאָר, מיין ליעבער קרוב, איהר זענט דאָך עפּעס א איד, וואָס קאָטאָרי איהר זענט נישט קיין נאָר, כלעבען, און איהר קעהרט זיך אָן מיט אַלערליי מענטשען; זאגט מיר נאָר, איהר גלויבט אין כשוף? פּארכלענדעניש?

— דהיינו? — פּרענט איהם דאָדי תמ'עוואטע.

— דהיינו — זאגט שמעון־אלי — א דבוק, א לץ, א נישט־גוטער, א גלגול?...

— אקעגען וואָס זאגסט דו דאָס? — מאכט דאָדי מיט א תמ'עוואטען פּנים און פּיפקעט מיט'ן לולקעלע.

— איך שמועס עס נלאַט אזוי אקעגען דרינען. — זאגט „שמעון־אלי שמע־קולנו" אין הערט נישט אויף צו רעדען פון גלגולים, פון מכשפים, פון מכשפות, שדים און רוחות, לצים, שרע־טעלעך, וואַווקעלאקעס. דאָדי הערט־צו כלומרשט מיט קאָפּ, פּיפּ־קעט מיט'ן לולקעלע; נאָכדעם שפּייט ער אויס אוז רופט זיך אָן צום שניידער:

— דו ווייסט, שמעון־אלי, וואָס איך וועל דיר ערצעהלען? איך וועל היינטיגע נאכט, דאכט מיר, מורא האָבען שלאָפען. איך וועל דיר זאָגען דעם אמת, פּאר מתים האָב איך תמיד מורא נע־האט, נאָר פון היינט אָן הויב איך שוין אָן גלויבען אין גלגולים און אין לצים אויך...

— א ברירה האָט איהר? — מאכט צו איהם דער שניי־דער. — פּרובט נישט גלויבען! אנו, לאָז זיך נאָר אריינחאפּען צו אייך עפּעס א רעכטער לץ און אנהויבען פּראָווען זיינע רעכטע שטיק: איבערקעהרען אייך די רייושע באָרשטש, אויסגיסען דאָס וואַסער, אויסטרינקען אלע קרינלעך, איבערבערעכען אייך אלע טעפּ־לעך, פּארקניפּען די ציצית פון'ם טלית־קטן, אריינווארפען אייך א קאַץ אין בעט אריין, און די קאַץ זאל ליגען ביי אייך אויפ'ן הארצען, ווי צעהן פּוד משא, און איהר זאלט זיך נישט קאָנען ריהרען, און אז איהר וועט אויפשטעהן, זאל אייך די קאַץ קוקען גלייך אין די אויגען אריין, ווי א זינדיגער מענטש...

— נענוג! נענוג! — מאכט דער רענדאר, שפייט־אויס און פערוואַרפט מיט די הענד. — נענוג דיר שוין צו דערצעהלען אקעגען נאכט אזעלכע מעשיות!

— זייט מיר נעווענט, רב דאַדי, האָט קיין פּראיבעל נישט, וואָס איך האָב אייך א ביספל דעקוטשעט; איהר וויסט אליין, אז איך בין נישט שולדיג, ככתוב, ווי אין פסוק שטעהט: לא היו דברים — ניע מיעלא באבא חלאפאטע... א גוטע נאכט!

קאפיטעל ט.

כשבא החיט — אז דער שניידער איז נעקומען אהיים, איז ער אריין אין שטוב אריין מיט א ירגזון, גאנץ בריטליך, און האָט נעוואָלט נעבען א פּעטשאָטעק זיין ווייב, ווי זי איז ווערטה; נאָר ער האָט זיך איינגעהאלטען מיט אלע כחות. ער האָט זיך געטראכט: „עט, א אידינע בלייבט א אידינע! לאָז מיינם איבער־געהן!" און פון דרך־שלום וועגען האָט ער דערצעהלט פּאר זיין ווייב א שענעם ליגען.

— הערסט דו, ציפּה־בוילה־רייזה מיין ברודער? פּאר מיר האָט מען, אפּנים, פּאַרט דרך־ארץ. מילא, וואָס דער מלמד מיט דער מלמד'קע האָבען פון מיר געהאט — בין איך דיר מוחל; איך האָב זיי נעגעבען, וויפיעל עס איז אין זיי אריין! און חוץ לזה האָב איך זיי אוועקגעשלעפט צום רב, האָט דער רב אפּנע־פסק'ענט, אז זיי באַדארפען צאָהלען קנס, וואָרום אז אזא איד, ווי שמעון־אלי, קומט צו זיי האַנדלען א ציעג, באַדארף זיין ביי זיי דער גרעסטער כבוד, וואָרום אט דער שמעון־אלי, זאָגט דער רב, איז א איד קאטאָרי וועלכער...

ציפּה־בוילה־רייזה האָט אבער מעהר נישט נעוואָלט אויס־הערען די שבחים, וואָס מע לענט אויף איהר מאָן. זי האָט שוין נעוואָלט אנקוקען וואָס גיכער די אמת'ע ציעג, וואָס איהר מאָן

האָט נעבראכט; האָט זי נעחאפט דאָס טעפּעל און איז אוועק אין הויז אויסמעלקען די ציגע. און עס האָט נישט לאַנג געדויערט און ציפּה־בוילה־רייזה איז אריינגעלאָפּען אין שטוב אריין שוין אָהן ווערטער; זי האָט אָננענומען שמעון־אלי'ן מחילה פון היגטען ביי'ם קאָלנער און האָט איהם מיט דרעי גוטע סטוסאקעס ארויסגעווארפען מיט דער שענער ציגע אינאיינעם „צו אלדי שוואַרצע וויסטע פינסטערע יאָהר!"...

געבליבען אין דרויסען מיט דער שענער ציגע, האָבען זיך ארום דעם שניידער צונויפּגעקליבען א גאַנץ רעדעל אידען, ווייבער און קינדער, און האָבען אויסגעהערט די חדושים, וואָס שמעון־אלי האָט זיי דערצעהלט, אז די ראָזיגע ציגע, וואָס ער האָלט אויפ'ן גאַרטעל, איז נאָר דאָרט, אין קאָזאַדאָיעווקע, א ציגע, וואָס מעלקט זיך און גיט מילך, נאָר קוים קומט ער מיט איהר אהער, אזוי ווערד זי אוים ציגע... שמעון־אלי האָט געשוואָרען מיט כל השבועות, מע מעג גלויבען א משומד, אז ער אליין האָט געזעהען מיט זיינע אויגען, ווי מע האָט זי אויסגעמאָלקען ביי'ם רב אין שטוב און אָננעמאָלקען א פול מעלקשעפּעל מיט מילך... א סך מענשען האָבען זיך אָפּגעשטעלט, בעטראכט די ציגע גאַנץ ערנסט, איבערגעפּרעגט די מעשה נאָך א מאל און נאָך א מאל, און שטאַרק גע'חדוש'ט זיך... אַנדערע האָבען נעלאָכט, געמאכט חוזק און געזאָגט ווערטלעך, און אַנדערע האָבען געשאָקעלט מיט'ן קאָפּ, אויסגעשפּיגען און א זאָג געטהאָן:

— א שענע ציגע! ס'איז אזוי א ציגע, ווי איך בין א רביצין.

— וואָס דען איז דאָס?

— א גלגול! איהר זעהט ניט, אז ס'איז א גלגול?...

— דאָס ווארט „גלגול" ווערד אונטערגעהאפט פונ'ם גאַנצען עולם; עס ווערען דערצעהלט אלערליי מעשיות פון גלגולים, וואָס האָבען זיך געטראָפּען דא אין זלאדייעווקע, אין קאָזאַדאָיעווקע, אין יאמפּאלי, אין פישי־יאבעדע, אין חאפּלאפּאוויטש, אין פעטשי־חוואסט — אויף דער גאַנצער וועלט! ווער ווייסט נישט די מעשה

מיט לייזער־וואלפ'ס פערדעל, וואס מע האט דאס געמוזט ארויס־פיהרען הינטער דער שטאדט, הרג'ענען און מקבר זיין אין תכריכים?... צי, אשטייגער, וועד האט נישט געהערט די מעשה מיט'ן פערטעל עוף, וואס בשעת מע האט דאס דערלאנגט שבת צום טיש, האט דאס אנגעהויבען צו ריהרען מיט'ן פליגעלע?... וכדומה אזעלכע אמת'ע מעשיות.

אז שמעון־אלי האט זיך גלאזט געהן ווייטער, האבען איהם א נאנצע קאמאנדע פון חדר־יונגלעך בעגלייט מיט כבוד. זיי האבען איהם נאכגעשריגען:

— הוררא, שמע־קולנו! הוררא, מעלקענדינער שניידער!

דער נאנצער עולם האט זיך געהאלטען ביי די זייטען פון גענעכטער.

דא האט שוין שמעון־אלי'ן אנגענומען פאר'ן הארצען; נענוג ער האט אזא איין אימגליק, מאכט מען נאך פון איהם חוזק! איז ער אוועק מיט דער ציעג איבער דער שטאדט, האט געמאכט א גוואלד צווישען חברה „פועלי־צדק": סטייטש, וואס שוויגט מען? ער האט זיי דערצעהלט די נאנצע מעשה, וואס מע האט איהם אפגענהאן אין קאזאדאיעווקע, זיי בעוויזען די ציעג... האט מען באלד נעשיקט נאך בראנפען, און ס'איז געבליבען, מע זאל געהן צום רב, צו די דיינים און צו די איבעריגע „שבעה טובי העיר", מע זאל שרייען פאר זיי, איינלענגן די וועלט: סטייטש, וואו איז דאס געהערט נעווארען אזא רציחה, מע זאל דערטאפען איין ארעמען אידען א שניידער, ביי איהם אויסנארען די לעצטע עטליכע קערבלעך, איהם פערקויפען כלומרשט א ציעג און אריינ־שטופען איהם דער רוח ווייסט וואס? און נאך מאכען פון איהם חוזק שוין דאס אנדערע מאל? אזא מעשה האט זיך דאך נישט פערלאפען אפילו אין סדום!

און חברה „פועלי־צדק" זענען געקומען צום רב, צו די דיינים און צו די איבעריגע „שבעה טובי־העיר", האבען געשריגען

פאר זיי, איינגעלעגט די וועלט: סטייטש, וואו איז דאָס געהערט נעווארען אזא רציחה, מע זאָל דערטאפען איין אָרעמען אידען א שניידער, אויסנארען ביי איהם די לעצטע עטליכע קערבלעך, איהם פערקויפען כלומרשט א ציגע און אריינשטופען איהם דער רוח ווייסט וואָס שוין דאָס אנדערע מאָל? אזא מעשה האָט זיך דאָך נישט פערלאָפען אפילו אין סדום!...

און דער רב מיט די דיינים מיט די איבעריגע „שבעה טובי העיר" האָבען אויסגעהערט די טענות, האָבען זיך צונויפגעקליבען אוף דער נאכט אלע ביי'ם רב אויף איין אסיפה, און ס'איז נעבליבען, מע זאָל טאקי דאָ אויפ'ן אָרט אנשרייבען א רעכטען בריעף צו די קאָזאָדאָיעווקער רבנים, דיינים און די איבעריגע „שבעה טובי העיר". און די זלאָדייעווקער רבנים, דיינים און די איבעריגע „שבעה טובי העיר" האָבען זיך אוועקגעזעצט און האָבען אָנגעשריבען א בריעף צו די קאָזאָדאָיעווקער רבנים, דיינים און די „שבעה טובי העיר" אויף לשון־הקודש אין זעהר א שענער מליצה. אט איז דער בריעף אות באות:

„לכבוד צו די רבנים, דיינים, חכמים, נאונים מפורסמים, זייליען פון דער וועלט, וואָס דאָס נאנצע הויז פון ישראל איז אָנגעלעהנט אויף זיי. פריעד זאָל זיין צו אייך און פריעד זאָל זיין צו אלע אידען פון דער הייליגער קהלה אין קאָזאָדאָיעווקע און אלדאָס גוטס זאָל טהון רוהען אויף זייערע קעפ, אָמן.

„היות כפי אונזערע אויהערען האָבען נעטהאָן הערען, אז ס'איז געטהאָן נעווארען זעהר א גרויסע עולה צו אייגעם פון אונזערע שטאָדט־לייט, רב שמעון־אלי ב"ר בענדיט־לייב חייט, וואָס מע רופט איהם שמעון־אלי שמע־קולנו, הייגו: צווויי פון אייערע לייט, המלמד רב חיים־חנה מיט זיין פלונית מרת טעמע־גיטעל שתחיה, האָבען אויסגענארט מיט קלוגשאפט ביי אונזער שניידער נעלה, סך זיבעטהאלבען רובעל זילבער, וואָס זיי האָבען אריינגעטהאָן צו זיך אין די כלים און האָבען אפגעווישט די ליפען און

זאָגען: מיר האָבען נישט געטהאָן קיין אומרעכט — און אַווי טהוט זיך ניט ביי אידען! מיר אַלע, וואָס שטעהען אונטען גע'חתמ'עט, זאָגען עדות, אז דער דאָזיגער שניידער איז איין אַרע־מער בעל־מלאכה און א מטופל מיט קינדער, וואָס איז זיך מפרנס עהרליך מיט אייגענער הארעוואניע, און דוד המלך האָט דאָך שוין לאַנג געזאָגט אין תהלים: יגיע כפיך כי תאכל — די מידעקייט פון דיינע הענד, אז דו וועסט טהון עסען, וועט דיר זיין אז וואויל און גוט, זאָגען אונזערע חכמים: דער פשט איז: וואויל אויף דער וועלט און גוט אויף יענער וועלט. בכן, טהוען מיר אייך בעטען, איהר זאָלט באַלד חוקר ודורש זיין דערויף, וואָס ס'איז געטהאָן געוואָרען, און אייער משפט זאָל ארוים ווי די זון, און איהר זאָלט מקיים פסק זיין איינס פון די צוויי: אָדער מע זאָל אומקאָהרען דעם שניידער זיין געלד בשלימות, אָדער מע זאָל איהם ארויסגעבען זיין ציעג, וואָס ער האָט געקויפט, מחמת די ציעג, וואָס ער האָט געבראכט צו פיהרען, איז נישט קיין ציעג!... דאָס קאָן אייך די גאנצע שטאָדט געהן שוועהרען א שבועה דאורייתא... און לאָז זיין שלום צווישען אידען, ווי אונזערע חכמים האָבען געזאָגט: נישטאָ נאָך אזא געבענשט כלי פאר אידען ווי שלום. שלום זאָל זיין צו אייך, שלום צום וויטערסטען און צום נאָהענ־סטען, שלום צו אַלע אידען, אָמן!

„פון אונז אייערע קנעכט, וואָס אייער מינדסט פינגערל איז גרעבער פון אונזערע לענדען.

„נאום הרב בהרב ז"ל... ונאום הרב בהרב ז"ל... ונאום ברוך קאפאטע, זרח פופיק, פישעל ווייקידיל, חיים קוויטש, ניסל קאטשען, מאטעל שאלעכץ, יהושע־העשעל קישקיש."

קאפיטעל י.

בלילה ההוא — אין יענער נאכט האָט געשיינט די לבנה און האָט אראָפגעקוקט אראָפ אויף זלאָדייעווקע מיט איהרע פינ־סטערע האַלב־איינגעפאַלענע הייזלעך, וואָס שטעהען צונויפגע־קוועטשט, אָהן הויפען, אָהן בוימלעך, אָהן פּאַרקאַנס. ווי א בית־עלמין זעהט אויס ביי נאכט די שטאָדט, איין אלטער בית־עלמין מיט אלטע מצבות, וואָס א סך פון זיי שטעהען אָנגעבויגען כורעים, און א סך וואָלטען שוין לאַנג איינגעפאַלען, וועו זיי זאָלען נישט זיין אונטערגעשפּאַרט מיט קלעצער. און חאָטש די לופט איז דאָרט נישט אזוי פויגעלדיג, און די ריחות פונ'ם מאַרק און פונ'ם שוהלהויף זענען עפּים נישט אזוי געשמאַק, און דער שטויב איז נעדיכט אין שטעהט הויך ווי א מויער, — פון דעסטוועגען זענען אלע מענשען ארויס, ווי טאראַקאַנעס פון די לעבער, אידען און ווייבער, אלטע לייט און קליינע קינדער, „חאַפּען א לופטעל" נאָך דעם היסען ברענעדיגען טאָג. דער עולם האָט זיך אויסגע־זעצט אויף די שוועלען א ביסעל שמועסען, פלאַפּלען דברים בטלים, אַדער גלאָט אזוי קוקען ארויף אין הימעל ארויין, בעטראַכטען די צורה פון דער לבנה, מיט די מילי־מילאָסען שטערען, וואָס אז מע זאָל זיין מיט אכצעהן קעפ, איז אוממעגליך זיי איבערצוצעהלען!

אין יענער נאכט האָט זיך שמעון־אלי דער שניידער ארומ־נעדרעהט איינער אליין אין אלע הינטערגעסלעך מיט'ן תכשיט, וואָס ער האָט איינגעהאַנדעלט אין קאָזאַקאיעווקע, זיך געהיט פאר די וווייס־חברה'ניקעס, מע זאָל איהם נישט דערזעהען. ער האָט געדעבענט, אז עס וועט ווערען טאָג, זאָל ער זיך וויעדער לאָזען אין וועג ארויין, און דערווייל האָט ער זיך אריינגעהאַפּט צו האָדעל דער אקציזניטשקע אין שענקעל, נעמען פאר הארצוועהטיג א ביסעל ברענפען און אויסרעדען זיך א ביסעל דאָם הארץ, זיך האַלטען מיט איהר איין עצה מכח דעם אומגליק, וואָס ער האָט אויף זיך גענומען.

האָרעל די אקציזניטשקע איז געווען א ווייבעל אין אלמנה, א „מאנסביל־שער קאָפּ", אויסגעבונדען מיט נאנץ „נאטשאלסטווע" און א גוטע שוועסטער מיט אלע בעלי־מלאכות אין שטאָדט. פון וואנען נעמט זיך דער נאָמען „אקציזניטשקע"? איבער א מעשה, וואָס זי איז מיידעלווייז געווען זעהר א שענע, א יפת־תואר; האָט אין אקציזניק, זעהר א רייבער, זי דערזעהען אויפמאל דורכ־פאָהרענדיג פארבי זלאדייעווקע, בשעת זי האָט געטראָגען נענז צום שוחט; האָט זי דער אקציזניק אפגעשטעלט און א פרעג געטהאָן:

— מיידעל, וועמנ'ס ביזט דו?

האָט זי זיך פערשעמט, צעלאכט און איז אנטלאָפען גע־וואָרען; האָט מען איהר פון דעמאלט אָן א נאָמען נעגעבען „די אקציזניטשקע"... אנדערע זאָגען, אז דער אקציזניק איז געווען ביי איהר נאָכדעם אין דער היים, געדרעט מיט איהר טאטען, נחמיה ווינאָקור, געוואלט פאר איהר חתונה האָבען, זי נעמען ווי זי שטעהט און גענהט און נאָך צוצאָהלען איהר טאטען אין בייטעל אריין. איז שוין כמעט געווען „תנאים", האָט דאָס שטעדטעל זי נענומען אין די מיילער אריין, איז צעקראָכען געוואָרען דער שידוך, און זי האָט נאָר חתונה געהאט נאָכדעם א שטילע חתונה פאר עפּים א שלים־מזל, א חולה־נופל'דינגען; האָט זי שטארק געווויינט, נישט געוואלט גענהן צו דער חופה, האָט זיך דעמאלט די נאנצע שטאָדט געוויינט. מע האָט געזאָגט, אז זי איז נאָר נעווען פערקאָכט אינ'ם אקציזניק, און מע האָט געמאכט א ליעדעל אויף איהר, וואָס ווייבלעך און מיידלעך זינגען דאָס נאָך ער היום אין זלאדייעווקע: דאָס ליעדעל הויבט זיך אָן מיט די ווערטער:

„די לבנה האָט געשיינט,
האלב נאכט איז נעווען —
און האָרעלע זיצט ביי דער טיר..."

און עס לאָזט זיך אויס מיט די ווערטער:

„איך האָב דיך ליעב, דושינקע,
נאָר אָהן איין עק,
איך קאָן אזש ניט לעבען אָהן דיר!"

אָט דאָס איז געווען האָרעל די אקציזניטשקע, און פּאַר איהר האָט דאָס אונזער שנייידער אויסגענאָסען זיין ביטער האָרץ: דער־צעהלט אלסדינג, וואָס ביי איהם אויף דער נשמה טהוט זיך, און געבעטען, זי זאָל איהם געבען איין עצה: וואָס טהוט מען?

— וואָס טהוט מען? איהר זענט דאָך עפּים יאָ, ווי דוד המלך זאָגט אין שיר־השירים: שחורה אני ונאוה — ווער ס׳איז שען, איהר זענט בויידע זאכען... גיט מיר איין עצה: וואָס טהוט מען?

— וואָס זאָל מען טהון? — זאָגט צו איהם האָרעל און שפּייט־אויס. — איהר זעהט דען נישט, אז ס׳איז א גלגול? וואָס וועט איהר זיך האלטען מיט דער באָמבע? נעמט און וואַרפּט איהם אַרויס צו אלדי שווארצע יאָהר! איהר קאָנט נאָך האָבען, חס ושלום, דעם אייגענעם פּסק, וואָס מיין מוהמע פּערעל האָט געהאט, לאָז זי זיין ווייט אָפּגעשיידט פון מיר, זי איז שוין אויף דער אמת׳ער וועלט.

— דהיינו? — פּרעגט שמעון־אלי דערשראָקען.

— דהיינו, — זאָגט האָרעל מיט א זיפּץ — מיין מוהמע פּערעל, עליה השלום, איז געווען איין עהרליכע אידינע, א כשר׳ע. אונזער משפּחה זענען אלע עהרליכע... חאָטש דאָ, אין דעם וויסטען זלאָדייעווקע, פּארברענט זאָל דאָס ווערען, האָט מען ליעב בארעדען איטליכען באזונדער, געווינטליך, הינטער די אויגען, וואָרום אין די אוינען זענען זיי גרויסע חליפת׳ניקעם, קוצעני־מוצעני... בקיצור, מיין מוהמע פּערעל, עליה השלום, איז איינמאָל נעגאַנגען אין מארק, זעהט זי: עס ליגט א קניילעכין בייווען אויף דער ערד. איז זי זיך מיישב: א קניילעכין בייווען קומט צו־נוטץ; בויגט

זי זיך אָן און הויבט דאָס אויף. זי נעמט דאָס קנייטלעכין בייווען אין לאָזט זיך נעהן, טהוט דאָס איהר א שפרונג אין פנים אריין און א פאַל אויף דער ערד. בויגט זי זיך אָן מסתמא נאָך א מאָל אין הויבט דאָס אויף, טהוט דאָס איהר וויעדער א שפרונג אין פנים אריין און א פאַל אויף דער ערד. בויגט זי זיך וויעדער א מאָל אָן, נעמט דאָס וויעדער א מאָל, טהוט דאָס איהר וויעדער א שפרונג אין פנים און א פאַל אויף דער ערד. איז זי זיך מיישב און טהוט א שפּיי אויפ'ן קנייטלעכין בייווען (חאפט דאָס דער וואטענמאכער!), און ווי שוין נעהן אהיים. זי טהוט א קוק — דאָס קנייטלעכין בייווען קאטשעט זיך איהר נאָך; זי פרובט זיך לויפען — דאָס קנייטלעכין בייווען קאטשעט זיך. בקיצור, זי איז נעקומען אהיים א טוידטע נעבאָך, געפאַלען חלשות, און האָט נאָכדעם אָפּגעקרענקט אפשר א יאָהר כסדר. וואָס, מיינט איהר, איז דאָס נעווען, אשטייגער? אנו, טרעפט?...

— עט! כולם אהובים, כולם ברורים — אַלע וויבער זענען אויף איין שניט! — זאָגט שמעון־אלי. — ס'איז באַבסקי מעשיות, פוסטע מיהלען, באַצרעם, פידרוך מיט לאקריצע! מע זאָל זיך וועלען צו־הערען, וואָס וויבער פלעטשען, וואָלט מען באַדארפט מורא האָבען פאר'ן אייגענעם שאָטען, ככתוב, ווי אין פסוק שטעהט געשריבען: נשים דעתן קלות — וויבער זענען נענז... נאָר נאָר נישט, היום הרת עולם — נישט נעוואָרנט! האָט אייך א גוטע נאכט.

און שמעון־אלי דער שניידער לאָזט זיך נעהן וויטער.

די נאכט האָט זיך אויסגעשטערענט. די לבנה האָט נעשפּא־ציערט צווישען שטיקער וואָלקען, וואָס זעהען־אויס, ווי הויכע טונקעלע בערג, בעלעגט מיט זילבער. מיט א האַלבען פנים האָט די לבנה אראָפּגעקוקט אויף דער שטאָדט זלאָדייעווקע, וואָס האָט נעהאַלטען אין רעכטען שלאָף. א טיל בעלי־בתים, וואָס האָבען מורא פאר וואָנצען, האָבען זיך אריבערגעפעלט מיט'ן בעט־

געוואנד אין דרויסען, זיך איבערנעדעקט מיט די נעלע לייכטע איבער׳ן קאָפּ, נעחראָפּעט נאָנץ נעשמאַק און נעזעהען זיסע חלומות: חלומות פון פּריון אויפֿ׳ן יריד, פון לייזונג א סך, פון א פּער־דיענסטעל א נראָבס; חלומות פון א פּריץ זעהר א וואויען, פון א נעשעפּטעל א גוטס; חלומות פון א שטיקעל ברויט, פון פּרנסה בכבוד און פון כבוד אליין — פערשיעדענע חלומות!... מע זעהט נישט אויף דער נאָס קיין לעבעדיגען נפש; מע הערט נישט קיין פּיפּס אין ערגיץ, — אפילו די יאטקע־הינד, וואָס האָבען זיך נענוג אָננעבילט און אָננעמאַרעוועט דורכ׳ן טאָג, האָבען זיך אייננע־נאָרעט צוויישען די קלעצלעך, בעהאלטען די מאָרדעס צוויישען די לאָפּעס — און שא! זעלטען־זעלטען חאָפּט זיך ארויס ביי זיי א האלבער „האו", בשעת עס חלומ׳ט זיך זיי עפּיס א ביינדעל, וואָס אנדערע הינד שארפען זיך דערויף די צייהן, אדער בשעת עס דאכט זיך זיי, אז א פליעג האָט זיך פערקליבען אין אויהער אריין און ריימט זיי איין א סוד... זעלטען־זעלטען פליהט־דורך א נאריישער זשוק מיט צעלאָזטע פליגעל, דרעהט זיך און שוועבט אין דער לופטען אויף איין אָרט, זשומעט ווי א סטרונע פון א באס און מאכט: זששששש!!, טהוט א פאל אן דער ערד און ווערד אנשווינגען... אפילו דער שטאָרט־שומר, וואָס אלע נאכט געהט ער ארום, היט די קלייטען און קלאָפּט מיט צווויי שטעקלעך: קלא! קלא!... קלא! קלא!... האָט היינטיגס מאל, ווי אויף־צו־להכעיס, אויסגעטרונקען, האָט זיך ציגעשפּאָרט צו א וואנד און איז נע־שמאק אנשלאָפּען נעווארען... אין דער דאָזיגער שטיל־ער נאכט דרעהט זיך אום שמעון־אלי דער שניידער איינער אליין איבער דער נאנצער שטאָדט, און ער וויסט נישט, צי זאל ער נעהן, צי זאל ער שטעהן, צי זאל ער זיצען... און ער געהט־ארום און רעדט צו זיך אליין שטיל־ערהייד:

— ואתא שונרא ואכלה לגדיא — נע מאלא באבא חלא־פאטע — קופילע סאבי קאנא!... לאז קומען א פאהיבעל אויף דער דאזיגער ציגע! א ציגע?... ח־ח־ח־חד גדיא! חד גדיא!

ער צעלאכט זיך און שרעקט זיך איבער פאר זיין איינענעם געלעכטער. בשעת מעשה געהט ער דורך פארבייּ דער „קאלטער שוהל", וואָם האָט א שם מיט איהרע מתים, וואָם דאָוונען דאָרטען אלע שבת־צו־נאכטס, אָנגעטהאָן אין וויסע קיטלען און אין טליתים, און עס דאכט זיך איהם, ווי ער הערט עפּים א מין נע־זאנג: או־או־או! ווי א ווינד, וואָם בלאָזט אין קוימען אריין וויינטער ביינאכט... ער טרעט־אָפּ פון דער „קאלטער שוהל", לאָזט זיך נעהן אין דער גוי'עשער גאס, דערהערט ער א קול „פּ צ ס ס ס!" דאָם פייפט א פּוהאטש, וואָם האָט זיך פערקליבען גאנץ אויבען, אויפ'ן שפּיץ קלויסטער... עס פאלט אויף איהם אָן א שרעקליכע מרה־שחורה, א פּחד, מיט סכנת־נפשות! נאָר ער שטאַרקט זיך, ער מאכט זיך א האַרץ און ווילּ זאָגען עפּים א פסוק, אזעלכען, וואָם מע זאָגט ביינאכט, אז מע זאָלּ קיין מורא נישט האָבען; האָט ער אָבער פערגעסען דעם פסוק, ארויסגעפלויגען פונ'ם קאָפּ! און מעשה־שטן, קומען איהם אקענען דוקא אלערליי מורא'דיגע בילדער פון בעקאנטע, וואָם זענען שוין לאנג אויף דער אמת'ער וועלט... און ער דערמאנט זיך אָן א סך שרעקליכע מעשיות, וואָם ער האָט זיך אָנגעהערט אויף זיין לעבען: מעשיות מיט שדים, מיט רוחות און מיט לצים אינ'ם געשטאלט פון קעלבלעך... מעשיות מיט שרעטלעך, וואָם לויפען ווי אויף רעדלעך, מיט וואַווקע־לאקעס, וואָם גענהען אויף די הענד, מיט מינים בעשעפענישען, וואָם קוקען אויף אין אויג... מעשיות מיט לעבעדיגע מתים, וואָם געהען־אום אין עולם התוהו, אָנגעטהאָן אין תכריכים... שמעון־אלי פּועל'ט ביי זיך, אז די דאָזיגע ציעג, וואָם ער פיהרט זיך מיט איהר ארום, איז נישט קיין ציעג, נאָר א גלגול, אָדער א ליץ, וואָם אָט באלד שטעלט ער איהם ארויס א צונג אויף צעהן ארשין, אָדער ער טהוט א פּאטש מיט די פליגעל און טהוט א געשריי איבער דער גאנצער שטאָדט: „קו־קא־רי־קו!"... שמעון־אלי פיהלט, אז עס הויבט זיך איהם דער מח; שטעלט ער זיך אָפּ אויף א ווילּע, בינדט־אָפּ דעם גאָרטעלּ; ער ווילּ פטור ווערען פון דער

באָמבע. ווער? וואָס? דער שענער בחור שטעהט, ער ווילְ נישט אָפּטרעטען פונ'ם שניידער אויף א מינוט אפילו! שמעון־אלי פרובט זיך לאָזען נעהן א פּאָר טריט — ער גיעהט איהם נאָך; ער נעמט זיך רעכטס — גיעהט ער רעכטס; ער נעמט זיך לינקס — ער גיעהט לינקס...

— שמע ישראל! — שרייט־אויס שמעון־אלי נישט מיט זיין קולְ און לאָזט זיך לויפען אין דער וועלט אריין. און אזוי ווי ער לויפט, דאכט זיך איהם, אז עמיצער יאָגט איהם און מעקעט איהם נאָך אויף א דין ציעגען קולְ'כעלְ און רעדט צו איהם, ווי א מענש, און זינגט, ווי א חזן:

— מ־־־לְך ממית ומחיה!... ונ־א־א־א־א־א־מן אתה להחיות מתים!...

קאפיטעל יא.

בבוקר — אין דער פריה, אז אידען זענען אויפגעשטאנען נעהן דאוונען, וויבער — אין מארק אריין, און מיידלעך — צו דער טשערעדע, האָט מען נעפונען שמעון־אלי דעם שניידער זיצען אויף דער ערד, און נעבען איהם די שענע ציעג זיצט, די פיסלעך אונטער זיך, מעלה־גרה'ט און שאָקעלט מיט'ן בערדעלְ. מע גיעהט־צו צום שניידער, מע רעדט צו איהם — ער ענטפערט נישט א וואָרט; ער זיצט און קוקט, ווי א לעהמענער גולם... איז באלד געווארען א רעדעלְ, איין אנגעלאָף פון דער גאַרער שטאָדט, א גערעדעריי, א ליארעם, א געפילדער ביז'ן הימעל: שמעון־אלי... ציעג... שמע־קולנו... גלגול... ליץ... וואָווקעלאקע... נישט־גוטער... פארשטעלט... געפיהרט... געפאָהרען רייטענדיג א גאנצע נאכט... נעמוטשעט... פארמוטשעט"... בשעת מעשה זענען גע־פלויגען נענוג ליגענס: איטליכער האָט דערצעהלט, אז ער האָט אליין נעזעהען איהם פאָהרען רייטענדיג...

— וואר איז נעפֿאהרען אויף וועמען? — פרעגט א איד און שטעקט־אריין דעם קאָפּ אין רעדעל אריין. — שמעון־אלי אויף דער ציעג, צי די ציעג אויף שמעון־אלי'ן?

דער נאָנצער עולם שיסט־אויס א געלעכטער.

— אז אָך און וועה איז צו אייך מיט אייער געלעכטער! — רופט זיך אָן א איד א בעל־מלאכה. — אידען מיט בערד! באַ־וויבטע! טאטעס פון קינדער! שעמען מענט איהר זיך אין אייער וויטען האלז אריין! וואָס האָט איהר זיך צונויפגעקלויבען אהער צו לאכען? איהר זעהט נישט, אז דער שניידער איז אוים מענטש, נעבאָך טוידט־קראנק? בעסער פיהרט איהם אָפּ אהיים און שיקט רופען דעם רופא, נישט שטעהן אָט־אַ־דאָ און שטשירען די צייהן, א רוח אין אייער טאטענ'ס טאטען אריין!!!

די דאָזיגע וועלטער האָט דער בעל־מלאכה אויסגעשאָסען, ווי פון א הארמאט, און דער עולם האָט אויפגעהערט צו לאכען. דער האָט זיך א וואַרף געטהאָן נאָך וואסער, דער איז אוועקגעלאָפען צו יודעל דעם ו'וסא. מע האָט נענומען שמעון־אלי דעם שניידער, מחילה, אונטער די הענד און מע האָט איהם אָפּגעפיהרט אהיים און אריינגעלעגט אין בעט אריין. באלד איז נעקומען צו לויפען יודעל דער רופא מיט זיין נאנץ קלאָפערגעצייג און האָט איהם געגעבען „נרויס ראטוניק": ער האָט איהם געשטעלט באנקעס און פיאווקעס און געשלאָגען צו דער אָדער, נעצאפט בלוט אָהן א שיעור.

— וואָס מעהר בלוט מע וועט איהם אָפּצאפען, — אזוי האָט יודעל אליין געזאגט — וועט אלץ זיין בעסער, מחמת אלע שלאָפ־קייטען, ניט דאָ גערעכט, נעמען זיך פון אינוועניג, פון די „נע־בליטען". — אזוי האָט יודעל דער רופא נעגעבען צו פערשטעהן די „חכמת הרפֿואָריע", און האָט צוגעזאגט, אז אויף דער נאכט, אם ירצה השם, וועט ער אריינקומען נאָך א מאל. און אז ציפּה־בוילה־רייזה האָט א קוק געטהאָן אויף איהר מאן, ווי ער ליגט נעבאָך, דער שלים־מזל, אויף דעם צעבראָכענעם טופּטשאן, מיט

א סך שמאטעס איינגעדעקט, די אויגען ארויף, די ליפען פער־שמאכט, רעדט פון היץ, עס קלעפט זיך נישט א וואָרט צו א וואָרט, — האָט זי אָננעהויבען צו ברעכען די הענד, שלאָגען זיך קאָפ אָן וואנד, ווייגען, יאָמערען און קלאָגען מיט דעם נוסח, וואָס מע בעווייגט א טוידטען:

— וועה איז מיר, ווינד איז מיר, א דונער איז מיר א גרוי־סער! אויף וועמען לאָזט דו מיך אי־בער מיט מיינע קליינע קינ־דער?!...

און די קינדער, נאקעטע און בארוועסע נעבאך, האָבען זיך צונויפגעקליבען ארום דער ארעמער מאמע און האָבען איהר נע־האלפען וויינען. די עלטערע האָבען געווייגט שטילערהייד, בע־האלטען די פנימ'ער, געשלונגען די טרערען; און די קלענערע, וואָס האָבען נישט פערשטאנען, וואָס דא טהוט זיך, האָבען גלאט געווייגט אויף א קול, וואָס וויטער אלץ העכער און העכער; און אפילו גאָר דאָס קליניטשקע, א יונגעלע פון א יאָהר דריי, מיט איין אויסנעמוטשעט נעל פנימ'על, האָט זיך צוגערוקט צו דער מוטער מיט זיינע אויסגעבויגענע קרומע פיסלעך און מיט'ן גראָבען בייבעלע, ביידע הענטלעך ארויינגערוקט אין קעפעל און האָט נע־נומען גאָר א הויכען טאָן: „מאמע, ווי! עעעסען!!!" דאָס אלס־דינג אינאיינעם איז געווען אזא מין געזאנג, וואָס א פרעמדער מענש האָט נישט געקאָנט בשום אופן שטעהן דערביי; ווער ס'איז ארויינגעקומען צום שניידער אין שטיבעל אריין, איז ער באלד ארויסגעלאָפען פון דאָרטען א צעטראָגענער, מיט א צעבלוטיגט האָרץ און מיט א צעבראָכען געמיט, און אז מע האָט איהם א פרעג געטהאָן: וואָס טהוט עפּעס שמעון־אלי? — האָט ער א מאָך געטהאָן מיט דער האנד, ווי איינער רעדט: „אז אָך און וועה איז איהם!"... עטליכע וויבער, נאָהענטע שכנות, זענען געשטא־נען די נאָענצע צייט מיט פערווייגטע פנימ'ער, מיט רויטע נעזער, געקוקט ציפה־בוילה־רייזה'ן גלייך אין די אויגען אריין, געמאכט בשעת מעשה משונה מאָרנע פיסקעס, צוגעשאָקעלט מיט די קעפ,

ווי אייגער רעדט: „אז אך און וועה איז צו דיר, ציפה־בוילה־רייזה!"

א חידוש נפלא! פופציג יאהר האט שמעון־אלי שמע־קולט אפגעלעבט אין זלאדייעווקע אין ארעמקייט, אין דחקות, געלעגען, ווי א ווארעם, אין דער פינסטער, קיינער האט פון איהם נישט געהערט, קיינער האט נישט געוואוסט, וואס פאר א מענש דאס איז. אצינד, אז ער איז פערשלאפט געוואָרען, האט ער זיך מיט א מאל ארויסבעוויזען מיט אלע זיינע מעלות טובות; מען איז מיט א מאל געוואהר געוואָרען, אז שמעון־אלי איז געווען א זעלטענע, א גוטע, א כשר'ע נשמה, א גרויסער בעל־צדקה, דאס הייסט: ער פלעגט רייסען ביי נגידים און טיילען די ארעמע לייט, זיך קריגען פאר זיי מיט דער גאנצער שטאדט און זיך שלאגען ביז'ן בלוט ארויז, זיך טיילען מיט יענעם מיט'ן לעצטען ביסען, און נאך און נאך א סך מעלות און שבחים האט מען נאכדערצעהלט נאך דעם ארעמען שנייידער, ווי מע דערצעהלט נאך, אשטייגער, נאך א טוידטען בשעת דער לויה, און מען איז איהם געגאנגען מבקר־חולה זיין כמעט פון דער גאנצער שטאדט, און מע האט איהם געראטעוועט מיט כל המעגליכקייטען, ער זאל, חלילה, נישט שטארבען פאר דער צייט...

קאפיטעל יב.

והפועלים — און די בעלי־מלאכות פון דער שטאדט זלאדייעווקע האבען זיך צונויפגעקלויבען אויף איין אסיפה ביי האדעל די אקציזניטשקע, געשטעלט בראנפען, נעשרינען, געפיל־דערט, געארבייט מעשים, געזידעלט די נגידים, געווינטליך, היצ־טער די אויגען, זיי געמאכט מיט דער בלאטע.

— זלאדייעווקע — א שענע שטאדט, ברענען זאל זי! וואס שוויינען זיי, די נגידים אונזערע, א וויסטען סוף זאלען זיי האר

בען ?!... איטלִיכער באָדט זיך אין אונזער בלוט, און ס׳איז נישטאָ קיינער, ווער ס׳וואָלט זיך אָננעמען אונזער קריוודע ! געלט אין דער קאָראָבקע ווער צאָהלט ? — מיר ! א צרה, א שלאָק, א שוחט, א באָד, לְהבדיל, — ביי וועמען רייסט מען די הויט ? — ביי אונז ! וואָס שווייגט איהר, אידען ? לְאָמיר נעהן צו די רבנים, דיינים און די שבעה טובי העיר זיי טרויבערען די קישקעס ! וואָס איז דאָס פאַר א הפקרות, מע זאָל לְאָזען קוילְען א גאַנצע משפּחה ?! הבה נתחכמה !!!...

און חברה „פּועל־צדק" זענען אַוועק צום רב און האָבען דאָרט געמאַכט א גוואַלד. האָט זיי דער רב איבערגעלייענט דעם ענט־פער, וואָס ער האָט נאָר־וואָס בעקומען דורך א בעל־ענלה פון די קאָזאַדאַיעווקער רבנים, דיינים און די שבעה טובי העיר.

אָט וואָס ס׳איז געשטאַנען אין בריעף :

„לְכבוד צו די רבנים, דיינים, חכמים מפורסמים, בערג זאָלען אַקעגען טראָגען פריעד צו די גילדענע העננלייכטער בק״ק זלאָ־דייעווקע, אָמן.

„תיכף ווי מיר האָבען מקבל געווען אייערע רעד, וואָס זענען נעווען ווי האָניג צו אונזערע מיילְער, האָבען מיר זיך צונויפגעזא־מלט אַלע און חוקר ודורש געווען די זאַך אַקוראַט, און האָבען געפונען, אז אומזיסט האָט מען געטהאָן חושד זיין איינעם פון אונזערע לייט ; נישט מעהר, אז דער שניידער אייערער איז א שאַלקהאַפּטיגער מענש, ער האָט אויסגעטראַכט א בלבול און אָנ־געפיהרט א רכילות צווישען צוויי קהילות. ער איז וועדטה, מע זאָל איהם קנס׳ענען ! מיר, וואָס שטעהען נע׳חתמ׳עט אונטען, קאָנען אייך עדות זאָגען און נעהן שוועהרען, אז מיר האָבען נע־זעהען מיט אונזערע אויגען, ווי די ציעג מעלקט זיך, הלואי זאָלען זיך אַלע אידישע ציעגען אזוי מעלקען ! הערט איהם נישט, דעם שניידער, וואָס ער וועט אייך דערצעהלען פזמונות ! איהר זאָלט זיך נישט קעהרען צו די וועדטער פון די פערדאַרבענע לייט, לְאָזען פערשטאָפט וועדען די מיילְער, וואָס רעדען שקרים ! שלום זאָל

זיין צו אייך און שלום זאל זיין צו אלע אידען פון איצט און ביז אייביג און אייביג.

„די רעד פון אייערע יונגערע ברידער, וואס וואלגערען זיך אינ׳ם שטויב פון אייערע פיס:

„נאום הרב בהרב ז"ל... ונאום הרב בהרב ז"ל... ונאום הגיך גארגעל, יקותיאל שמארוויר־לע, שעפסעל קארטאפעל, פישעל קאטשאלקי, בערעל בראנפען, ליב וואַרעטשאק, אלי פעטעלעלע".

אז דער רב האט איבערגעלייענט פאר די בעלי־מלאכות דעם דאזיגען בריוף, זענען זיי נעווארען נאך מער אננעצונדען. „אהא! קאזאדאיעווקער שקצים! מע מאכט נאך פון אונז חוזק?! באדארף מען זיי בעווייזען דרך־ארץ. שער און אייזען אונזער פאלק — עמך!"... און מע האט באלד נעמאכט א נייע אסיפה, נעשיקט נאך בראנפען, און ס׳איז געבליבען, מע זאל נעמען די שענע ציעג און מען זאל גלייך קיין קאזאדאיעווקע איבערקעהרען דעם מלמד מיט דעם חדר מיט דער גאנצער שטאדט!

אומר ועושה — נעזאגט און געטהאן. חברה האבען זיך צונויפגעקלויבען א שטיק זעכציג בעלי־מלאכות: שניידערס, שוסטערס, סטאליערס און קאווולים, קצבים, העקערס, אנשי־חיל, נעזונדע יונגען, איינס אין איינס, אנגעוואפענטע מיט כלי־זיין — ווער מיט א הילצערנעם ארשין, און ווער מיט איין אייזערן פרעסעל, ווער מיט א קאפיט פון א שטיוועל, ווער מיט א האק און ווער מיט א האמער, און ווער מיט גלאט אזוי פון בעל־הבתישקייט: א קאטשאלקע, א ריבאייזען, אדער א קאלאדאטש־מעסער, — און ס׳איז געבליבען, מע זאל נעהן גלייך אין קאזאדאיעווקע אויף מלחמה, להרוג, לאבד ולהשמיד — הרג׳ענען, פערליערען און פערטיליגען! איין מאל פאר אלע מאל — האבען חברה געזאגט: —

תמות נפשי עם פלשתים — דער טוידט זאל זיי זיין און איין עק זאל דאס האבען!

— שאט, רבותים! — רופט זיך אן אייניער פון דער חברה פועל־צדק. — איהר זענט שוין גרייט אויפ'ן פידפאלעק, פארטיג ארום און ארום, וא י ה ה ש ה — וואו איז די ציעג?

— יא, זעהט־נאר, וואו איז ערגיץ אהינגעקומען דער גלגול?

— אנטרונען נעווארען!

— נישט קיין נארישער גלגול! כלעבען, וואוהין האט ער געקאנט אנטלויפען?

— מסתמא אהיים, צום מלמד, וואס פארשטעהסט דו דא נישט?

— משוגע וועט ער ווערען! דו רעדסט, ווי א בהמה!

— ביזט אליין א פערד; וואו דען האט ער געקאנט אנט־לויפען?

— בקיצור, וואס טויגען די טענות? שרייו היינט, שריי מאר־גען, והילד איננו — נישטא קיין ציעג...

. . . . . .

קאפיטעל יג.

כעת — אציגר לאזען מיר איבער דעם פער'כישוף'טען שניידער זיך ראננלען מיט'ן מלאך־המות און חברה בעלי־מלאכות זיך גרייטען צו מלחמה, און מיר געהען־אריבער צום גלגול, דאס הייסט, צו דער ציעג.

דער גלגול, אז ער האט דערזעהען די בהלה, וואס איז ע־ווארען אין שטעדטעל, האט ער זיך מיישב געווען: וואס טויג איהם דער מסחר? וואס נוצט איהם זיין צוגעבונדען צום שניי־דער, ארומשלעפען זיך מיט דעם שלים־מזל'ניק הין און צוריק און פגר'ען פון הונגער? אמעהר, וועט ער בעסער לויפען אין דער וועלט אריין, וואו די פיס וועלען טראגען! אבי ניט זיין נע־ונד! און אונזער חברה־מאן האט געמאכט פליטה גאר אויף

איין אנדער אופן, געלאָפען משוגע'נערווייז, נאָר ניט געפיהלט די ערד אונטער זיך, נישט נעקוקט אויף דרך־ארץ, נעשפרונגען איבער אידען און ווייבער, אנגעמאכט איין אומגליק, א חורבן אין מארק — סכנת־נפשות! איבערגעקערט טישלעך מיט ברויט־לעך און פלעצלעך, מולטערס מיט ווינשעל און מיט ווייכפערלעך, געשפרונגען איבער טעפ און גלאָזוואַרג, געשליידערט, געשמיצט און געבראָכען — טראָך־טאַרראָך! צווישען די ווייבער איז געוואָרען א בהלה, א קוויטשעריי: „ווער איז? ... א שלים־מזל! ... א ציגע! ... א באשעפענים! ... א גלנול! ... א קלאָג צו מיר! ... אוי, איין אומגליק! ... וואו איז ער? ... אָן איז ער! ... חאפט איהם! ... לאָז מען איהם חאפען! חאפען!“ ... און א גאנצע חאליאסטרע אידען מיט פערקאטשעטע פאָלעס און ווייבער מיט אונטערגעשטעקטע קליידלעך, מחילה, האָבען זיך געלאָזט לויפען איינער איבער'ן אנדערען. נאָר אומזיסט: אונזער חברה־מאן האָט דערפיהלט וואָס היסט פריהיט, האָט ער זיך געלאָזט לויפען וואו די אויגען טראָגען.

און דער שניידער נעבאָך? ... און דער היוצא־לנו־מזה? ... און דער מאי־קא־משמע־לן פון דער מעשה? — וועט פרענען דער לעזער. צווינגט מיך נישט, קינדער! דער סוף איז געווען נישט קיין גוטער סוף. אָנגעהויבען האָט זיך די מעשה זעהר פריילעך, און אויסגעלאָזט האָט זי זיך, ווי דאָס רוב פריילעכע געשיכטעס, אויי־וועה, זעהר טרויעריג... און מחמת איהר קענט דעם מחבר פון דער געשיכטע, אז ער איז בטבע ניט קיין מרה־שחורה'ניק און האָט פיינד קלאָגעדינע און האָט ליעב בעסער לאכענדיגע מעשיות, און מחמת איהר קענט איהם און וויסט, אז ער האָט פיינד „מאַראַל“ און זאָגען מוסר איז ניט זיין דרך, — לכן געזעגענט זיך מיט אייך דער פערפאסער מתוך שחוק, לאכענדיג, און ווינשט אייך, אז אידען, און גלאָט מענשען אויף דער וועלט, זאָלען מעהר לאכען איידער ווינענען. לאכען איז געזונד. דאָקטוירים היסען לאכען...

פינף און זיעבעציג טויזענד

א פעקעל.

נעשריבען אין יאהר 1902.

פינף און זיעבעציג טויזענד

איהר זאגט „פעקלעך?"... אלץ הייסט ביי אייך „פעקלעך"!... מיר דאכט, אז זינט נאט האט באשאפען די וועלט, און זינט אידען זענען א פאלק, האט מען נאך פון אזא „פעקעל" נישט געהערט און נישט געזעהען אין חלום אפילו! אויב איהר האט צייט, רוקט זיך צו, זייט מוחל, און הערט מיך אוים מיט קאפ, וועל איך אייך דערצעהלען פון אלף ביז תיו, מיט אלע ברעקלעך און מיט אלע פישטשעווקעס, א מעשה מיט פינף און זיעבעציג טויזענד. איך פיהל, אז ס'איז מיר ענג אט־א־דא־א, סע קוועטשט מיך, סע ברענט אין מיר א פייער, איך מוז, איך מוז דאס ארויסגעבען פון זיך!... איהר פארשטעהט, צי ניין?... נאר איין זאך וועל איך פון אייך בעטען: אז איך וועל זיך אפשטעלען, אדער פארקריכען קיין בויבעריק, זאלט איהר מיר דערמאנען וואו איך האלט, וואהרום פון דער חתונה אן, פון די פינף און זיעבעציג טויזענד הייסט דאס, האט מיר אנגעהויבען, ניט פאר אייך געדאכט, זשומען אינ־וועניג אין קאפ, און סע מאכט זיך מיר היינט אפט, אז איך פאר־געס וואו איך האלט... איהר פארשטעהט, צי ניין?... זאגט נאר, האט איהר נישט ביי זיך קיין פינף און זיעבעציג טויזענד... טפו! מיין איך א ציגאר טיטון?

קורץ און גוט, וואו האלט איך? ביי די פינף און זיעבעציג טויזענד הייסט דאס... היינטיגען ערשטען מאי האב איך, ווי איהר זעהט מיך, געוואונען די פינף און זיעבעציג טויזענד. דאכט זיך, אין פלוג, וואס איז דא פארהאן צו הארצען? קארג מענטשען פאר האן, וואס געווינען גלט? למאי אט האט איינער א ניקאלאיע־

וועד, זאָגט מען, אויסגענומען די רי"ש אלפים? צי אָט האָט איין אדעסער יונגערמאַנטשיק, א בוכהאלטער פון א קאַנטאָר, געוואונען פערציג טויזענד קאַרבען — און שא, שטיל, פיין, שען, מהכתיתי... אמת, אויף די נרויסע געווינסען קוקט ארויס די נאַנצע וועלט, הונדערט זעכס און דרייסיג מיליאָן מענטשען זענען אונז מקנא. איהר פאַרשטעהט, צי ניין? נאָר די מעשה איז, וואָס א געווינס צו א נעווינס איז ניט גלייך. די מעשה מיט דעם נעווינס איז א מעשה נפלא, א נעקייטעלטע מעשה, א מעשה אויף א מעשה, און א מעשה בתוך מעשה, און א מעשה איבער א מעשה. מע באַדאַרף זיך, הערט איהר, גוט אונטערצונאַרטלען, מע זאָל זי אויסהאַרכען ביז'ן סוף און פאַרשטעהן, וואָס דאָ טהוט זיך.

קודם כל באַדאַרף איך מיך פאַר אייך פאַרשטעלען, וועד איך בין. איך וועל מיך פאַר אייך ניט נעהן באַריהמען, אז איך בין דער נרויסער למדן, מיט'ן נרויסען עושר, מיט'ן נרויסען פילאָזאָף. איך בין, ווי איהר זעהט מיך, א איד פון א נאַנץ יאָהר — א איד א בעל־הבית הייסט דאָס, מיט איין אייגענער שטוב, מיט א שטיקעל נאָמען און מיט א שטיק וועדע ביי זיך אין שטעדטעל. איהר פאַרשטעהט, צי ניין?... אמת, אמאָל האָב איך נעהאַט נעלט, טאַקי נאָר א סך נעלט, — וואָס איז שייך צו זאָגען א סך? בראָדסקי האָט אודאי א סך מעהר; נאָר נאָרנישט, עטליכע טויזענד קערבלעך האָב איך נעהאַט, האָט זיך, ווי זאָגט איהר, נאָט אַרומנעקוקט אויף מיר, עס האָט זיך מיר פאַרנלוסט, פאַרשטעהט איהר מיך, מיט א מאָל רייך וועדן, האָב איך א האַנדעל נעטהאָן אין די הונגריגע נובערניעס מיט ברויט, און בין נעבליבען, ווי מע זאָגט, אהן א פיערער. א שטיקעל גליק חאַטש, וואָס נישט דערונטער. מיינט איהר דאָך מן הכתם, אז ווי באַלד איך האָב אַנגעוואָהרען דאָס נעלט, בין איך נעווואָרען חלילה ביי זיך נעפאַלען? קענט איהר מיך נישט! איך בין, פאַרשטעהט איהר, אזא נפש, וואָס נעלט שפיעלט ביי מיר אזא ראָלע, ווי וואָס זאָל איך אייך זאָגען? ווי אָט דאָס אש פונ'ם פאַפיראָס. לחלוטין נאָרנישט,

אָבער טאקי נאָלע נאָרנישט! וואָם איז שייך צו זאָגען נאָרנישט? נעלט איז אודאי א גוטע זאך, נאָר געהן זיך שלאָגען איבער דעם, מפקיר זיין דאָם לעבען — דאָם נישט. שלעכט איז נאָר, אז ס'איז נישטאָ דאָם, וואָם מע באדארף, אז מע קאָן זיך ניט שטעלען ווי סע געהער צו זיין, אז מע קאָן נישט געבען די נדבה מיט דעם נדר, וואָם איך וואָלט וועלען געבען. איהר מעגט מיר זיכער גלויבען, אז איך זעה בשעת מע געהט־צו צו יענעם בעל־הבית און מע מאַכט ביי איהם א דרייערעל אויף דער שטאָדט, און ביי מיר נישט, עקט זיך מיר דאָם חיות. איהר פארשטעהט, צי ניין? איך וועל ניכער חאפען א פסק פונ'ם ווייב, פאר וואָם ס'איז נישטאָ אויף שבת, איידער אפזאגען איין ארעמאן, בשעת עס באמבעלט זיך נאָך א פערציגער אין בייטעלע. איהר פאר־שטעהט, צי ניין?... אט אזא מין משוגע'נער בין איך! האָט איהר ניט ביי זיך א פערציגער... טפו! מיין איך א שוועבעלע אויף צו פאררויכערען?

קורץ און גוט, וואו זשע האלט איך? האָב איך אנגעוואהרען די עטליכע גילדען און בין געבליבען, הייסט דאָם, אהן א פער־ציגער. אז איך האָב אנגעוואהרען די עטליכע גילדען און בין געבליבען אהן א פערציגער, רוף איך מיך אן איינמאל אין א שענעם פריהמארגען צו מיין ווייב: „הערסט דו, צפורה, וואָם איך וועל דיר זאגען? מיר זענען ריין". מאכט זי צו מיר: „וואָם הייסט, מיר זענען ריין?" זאג איך: „מיר האָבען שוין נישט א פערציגער!" איז דאָך עס א אידינע, הויבט זי דאָך אן מסתמא צו לייארעמען: „וועה איז מיר, וויסט איז מיר, פינסטער איז מיר, א שלאָק איז מיר, יעקב־יוסיל, וואָם רעדסט דו, וואו איז דיין נעלט?"... „שא, שא, זאג איך, וואָם פילדערסט דו אזוי? וואו שטעהט דאָם געשריבען, אז ס'איז מיין געלט? ה' נתן וה' לקח, אדער, ווי זאגט איהר: נע בילא או מיקיטא הראשי אי נע בודע! וואו שטעהט דאָם, זאג איך, געשריבען, אז יעקב־יוסיל באדארף זיצען אין פיער דירות און האלטען צוויי דיענסטען און ארויסגעהן

מיט דער שענער שבת'דיגער קאפּאטע? למאי, זאָג איך, אָט זענען פּאַרהאַן אידען, וואָס געהען־אויס פון הונגער, — נו, אם כן, שטאַרבען זיי דען? אז מע זאָל וועלען, זאָג איך, געהן מיט דעם גאנג, למאי דאָס, למאי יענס, וואָלט די וועלט קיין קיום ניט געהאַט"... און נאָך כדומה אזעלכע ווערטער מיט משלים האָב איך איהר געבראַכט, און זי, מיין ווייב היימסט דאָס, האָט פּאַר־שטאַנען, אז איך בין נערעכט, איהר פּאַרשטעהט, צי ניין?... דאָס באַדאַרפט איהר וויסען, אז איך האָב מיין איינענעם א ווייב, וואָס איך באַדאַרף מיך מיט איהר כלל ניט שעמען — זי פּאַרשטעהט איין עסק; לאנג טענה'ן באַדאַרף מען נישט. זי האָט באָלד אויפגעהערט צו פּילדערען און צו ליארעמען און האָט נאָך, אַדרבה, געזונמען מיר אויסרעדען דאָס הארץ, אז מסתמא איז דאָס א באַ־שערטע זאַך, אז גאָט איז א פּאַטער, ער וועט מסתמא אויספּיהרען... און טאַקי נישט־לאַנג געטראַכט, געזונמען און פּאַרדונגען די דירה א שכן, אַליין זיך באַזעצט אין איין שטיבעל מיט א קיך, די דיענס־טען, מחילה, אָפּגעשאַפט, דאָס ווייב, זאָל מאריך ימים זיין, האָט פּאַרקאַטשעט די ארבעל און זיך אַליין אַוועקגעשטעלט ביי'ם אויו־וען, און איך האָב מיך אַליין אויפגערופען חמישי: „יעמוד רב יעקב־יוסיל קבצן!" זיך פּאַרשריבען, ווי זאָגט איהר, פּאר איין אַרעמאַן. וואָס איז שייך זאָגען איין אַרעמאַן? פּאַרהאַן, מאַהלט אייך, גרעסערע אַרעמע־לייט פון מיר; פּאַרט, ווי זאָגט איהר, א שטיקעל נחלה, א שטוב, וואָס מע קאָן ציהען פון איהר די פּרנסה. דער חסרון איז נאָר, וואָס מ'איז פיער וואַכען אין חודש. אין א חודש זאָל מעהר ניט זיין ווי צוויי וואַכען, וואָלט מען מיט דער הוצאה אפשר אויסגעקומען אקוראט; און אזוי בלייבען איבער צוויי וואַכען אויפ'ן אַנדערען חודש, איז נישט גוט, וואָס זאָלט איהר קלערען! נאָר גאָרנישט, ווי זאָגט איהר: מיט צרות ווערד מען נעוואוינט. ס'איז נאָר נישטא קיין בעסערס און קיין רוהי־נערס, זאָג איך אייך, ווי אַיין אַרעמאַן: מען איז פּטור, פּאַר־שטעהט איהר מיך, פון קאָפּדרעהענויש, פון צאָהלענויש, לייהענויש,

באַרגעניש, לויפענויש, עולם־התוהו! איז דאָך אַבער פאַרהאַן אַ נאַט אויף דער וועלט, זאָגט ער: „וואָס טויג דיר, יעקב־יוסיל, לעבען בארוהט, אָהן צרות? א בילעט האָסט דו? נא דיר פינף און זיבעציג טויזענד און וועד פארשווארצט!"... איהר פאַר־שטעהט, צי ניין?... האָט איהר נישט ביי זיך קיין בילעט... טפו! מיין איך א פאַפיראָס טיטן?

קורץ און גוט, וואו זשע האָלט איך? ביי'ם בילעט הייסט דאָס. א בילעט? אָט־אזוי־אַ האָט זיך מסתמא א איד א בילעט און נעמט־אויס די פינף און זיבעציג טויזענד? וואַרט־צו א קאפעטשקע! ערשטענס, אויף וואָס האָלט א איד א בילעט? ער זאָל איהם קאַנען פאַרזעצען און נעמען נעלט. נעה זשע, דו שוטה, יעקב־יוסיל, טראָג־אַריין דעם בילעט אין א באנק און נעם נעלט! איז דער תירוץ: ראשית, איז נישטאָ ביי אונז אין שטעדטעל קיין בענק, והשנית, וואָס איז מיר די באנק? א באנק קאָן דען ניט אָנזעצען, אז זי וויל?... די וועלט איז ניט הפקר, מע חאפט נישט פון די הענט, און וועד דאַרף עס מיין בילעט? איהר פאַר־שטעהט, צי ניין? אזוי האָב איך מיר בשעת מעשה געטראַכט, און אפשר האָב איך בשעת מעשה גאָר ניט געטראַכט, און האָב מיר מיישב געווען: איך האָב א שכן, וואָס זיצט ביי מיר אין דער דירה טאַקי, א יונגערמאַן א בעל־הלואה, זעהר א פיינער יונגערמאַן, א יונגערמאַן, וואָס קען שוין לערנען, א לייטישער יונגערמאַן — פאר וואָס זאָל איך ניט אָפּלענען דעם בילעט ביי איהם? לאָז ער מיר נאָר געבען אויף איהם צוויי הונדערטער, וועל איך אודאי נעמען, — פאר וואָס זאָל איך ניט נעמען? בין איך אַריינגענאַנגען צו מיין שכן, בירנבוים הייסט ער, און רוף מיך אָן צו איהם: „פאני בירנבוים, אפשר וועט איהר מיר געבען צוויי הונדערט קערבלעך אויף מיין בילעט?" מאכט ער: „איך וועל אייך געבען צוויי הונדערט קערבלעך אויף אייער בילעט". זאָג איך: „וויפיעל וועט איהר מיר רעכענען פראָצענט?" זאָגט ער: „וויפיעל זאָל איך אייך רעכענען פראָצענט?" זאָג איך:

„איך ווייס, וויפיעל איהר זאָלט מיר רעכענען פּראָצענט? רעכענט מיר באַנקאָווע פּראָצענט". מאַכט ער: „איך וועל אייך רעכענען באַנקאָווע פּראָצענט"... בקצור, מיר האָבען זיך אויסגענלייכט מיט'ן פּראָצענט און איך האָב איהם אַוועקגעבען דעם בילעט אויף פּינף חדשים און האָב נענומען די צוויי הונדערט קערבלעך. איהר פּארשטעהט, צי ניין? נעה זשע, דו שוטה, יעקב־יוסיל, אזוי נעם־ארויס ביי איהם א צעטל, אז דו האָסט ביי איהם אזא און אזא בילעט פון אזא און אזא סעריע מיט אזא און אזא נומער! ניין. נעהט ער, בירנבוים הייסט דאָס, און נעמט, אדרבה, ביי מ י ר ארויס א צעטל, אז איך האָב ביי איהם אנטליהען אויף פּינף חדשים צוויי הונדערט קאַרבען אויף אָט אזא און אזא בילעט, מיט אזא און אזא נומער, מיט אזא און אזא סעריע; און באַם איך צאָהל איהם ניט אָפּ צום זמן די צוויי הונדערט קערבלעך, איז אזא און אזא בילעט מיט אזא און אזא נומער און מיט אזא און אזא סעריע זיין בילעט, און איך האָב צו איהם קיין טענות ניט... איהר פּארשטעהט, צי ניין? וואָס האָב איך מיר בשעת מעשה געקלערט? איך האָב מיר געקלערט: וואָס האָב איך דאָ מורא? ממה־נפשך, עס וועט קומען צום זמן און איך וועל אויס־קויפען דעם בילעט, איז דאָך אודאי גוט; אלא ניט, וועל איך איהם באַצאָהלען די עסקא, וואָס איהם קומט, וועט ער מיר וואַר־טען — פּאַר וואָס זאָל ער מיר ניט וואַרטען? וואָס אהרט דאָס איהם, אבי עסקא! איהר פּארשטעהט, צי ניין?

כך הוה. ס'איז געקומען צום זמן, האָב איך דאָך מסתמא דעם בילעט נישט אויסגעקויפט; ס'איז אַוועקגענאַנגען די פּינף חדשים מיט נאָך פּינף חדשים, און אָט אזוי פּאַוואָלינקע האָט זיך אַוועקגעצויגען צוויי יאָהר מיט פּינף חדשים; פּראָצענט, גע־ווינטליך, צאָהל איך איהם, דאָס הייסט, אמאָל געצאָהלט און אמאָל ניט געצאָהלט, — וואָס האָב איך מורא? ער וועט פּאַר־קויפען מיין בילעט? ער וועט ניט פּארקויפען מיין בילעט! למאי זאָל ער פּארקויפען מיין בילעט? אזוי האָב איך מיר בשעת מעשה

נעטראכט, און אפשר האָב איך בשעת מעשה גאָר ניט געטראכט... און די צייט דערווייל איז נישט גוט, קיין געשעפטען איז ניטאָ, וואָכען זענען אין חודש אלץ איבערינג, מע מוטשעט זיך, וואָס זאל מען טהון? אבי, ווי זאָגט איהר, יאָהרען, קיין צרות איז מען ניט זשערנע... ביז היינטיגען פּאַר־פּסח...

היינטיגען פּאַר־פּסח האָט מיר גאָט צוגעשיקט א געשעפטעל: איך האָב נעהאָנדעלט עטליכע וואָגאָן הירזש, ס'איז געוואָרען חשוב הירזש, האָב איך פּאַרקויפט די הירזש און האָב דוקא פּאַרדיענט אויף די הירזש, דאָנקען גאָט, שענע עטליכע קערבלעך, און האָב נעהאָט א פּסח, כּענט איהר מיר גלויבען, אז בראָדסקי — בראָדסקי איז גאָרנישט אקענען מיר! א קליניגקייט, א מענטש איז ניט שולדיג קיינעם א פּרוטה ניט, און פּארמאָגט נאָך זיין אייגענם א פּאָר הונדערט קערבלעך אויך, היינט וועט איז צו מיר גלייך, איהר פּארשטעהט, צי ניין? נעם זשע, דו שוטה, יעקב־יוסיל, טראָג־אריין בירנבוים'ען די צווייי הונדערטער און קויף־אויס דעם בילעט! ניין, בין איך מיך מיישב: וואָס האָב איך ניט קיין צייט? בירנבוים וועט ניט אָנטלויפען מיט'ן בילעט; איך וועל נאָך צייט האָבען אויסקויפען דעם בילעט נאָך פּסח, אָדער אניט — וועל איך איינצאָהלען פּראָצענט וויפיעל סע קומט און ארויסנעמען א קוויטעל אויפ'ן בילעט. אזוי האָב איך מיר בשעת מעשה גע־טראכט, און אפשר האָב איך בשעת מעשה גאָר ניט געטראכט. איהר פּארשטעהט, צי ניין? און בין אוועקגעגאנגען און האָב פּאר'ן געלט נעהאָנדעלט זעק, און האָב אָפּגעלענט די זעק אין איין אמבאר; האָט גאָט געטהאָן א נס, מע האָט אָפּגעשלאָגען דעם שלאָם פונ'ם אמבאר — ס'איז געווען היינטיגען נאָך־פּסח איז דאָס געווען, פונקט דעם דרייסינסטען אפריל, די נאכט וואָס אקענען ערשטען מאי, וועז כע שפּיעלט דער בילעט — און מע האָט אוועקגע'גנב'עט די זעק, און איך בין ווייטער נעבליבען אָהן א פּערציגער.

— צפורה, זאָג איך צו מיין ווייב, ווייסט דו וואָס איך וועל דיר דערצעהלען א נייעס? מיר זענען שוין וויעדער ריין.

— וואָס הייסט, זאָגט זי, מיר זענען ריין?

— מיר האָבען שוין ניט, זאָג איך, איין זאָק אפילו.

— וואָס הייסט, זאָגט זי, וואו זענען אהינגעקומען די זעק?

— מע האָט זיי, זאָג איך, היינטיגע נאכט אַרויסגעטראָגען פונ'ם אמבאר.

הויבט זי דאָך אָן מסתמא צו לייארעמען און צו פילדערען. ווי דער שטייגער איז פון א אידינע. רוף איך זיך אָן צו איהר:

— שא־שא, צפורה, שריי ניט אזוי, ביזט ניט איינע ביי גאָט! עלעהיי, זאָג איך, לאָז זיך דיר דאכטען, אז ס'איז פאר־ברענט געווארען די שטוב, און מיר זענען ארוים נאקעט־הויל, ווי די מאמע האָט אונז געהאט, — וואָלט דיר דעמאָלט געווען בעסער?

— ס'א גוטער משל! — זאָגט זי. — דעריבער באדארף מען אַוועק'גנב'ענען די זעק?

— וואָס געהער זיך אָן, זאָג איך, דאָס מיט דעם? אָט וועסט דו געדענקען מיין ווארט, זאָג איך, עס וועלען זיך נעפינען די זעק...

— פון וואַנען, זאָגט זי, וועלען זיי זיך צו דיר נעמען? די גנבים וועלען דיר אונטערווארפען די גנבה'שע זעק, דערפאר וואָס דו הייסט יעקב־יוסיל?... זיי האָבען, אפנים, מעהר נישט וואָס צו טהון?...

— ע, ביזט א נאר! — זאָג איך. — וואָס גאָט קאָן טהון, קאָן א מענטש גאָר נישט צוטראכטען אפילו...

כך הוה. די זעק זענען דאָך מסתמא געווען פארפאלען, ווי אין וואסער אריין. וואר מיר זעק? וואָס מיר זעק? איך בין נאָר ארומגעפלויגען, ווי א משוגע'נער, געהאט צו טהון מיט פאר־ליצע, נעזוכט אין אלעווינקעלעך, גענישטערט אין אלע מייזענ־לעכער. נאָר וואר? וואָס? געה זוך דעם פאראיאהריגען שניי, דעם נעכטיגען טאג! איהר פארשטעהט, צי ניין? דער קאָפ איז אין

דער ערד, דאָס האַרץ איז ניכטער, אין מויל איז טרוקען, אויף דער נשמה איז ווייסט און פינסטער, — שטעה איך מיר אזוי אין מאַרק ביי אונז אויף דער בערזע, ביי דער אפטייק הייסט עס, און עס פליהט מיר דורך א מחשבה אין קאָפ, — ס׳איז געווען אין דער פריה, ארום זייגער צוועלף איז דאָס געווען: „סטייטש, ס׳איז דאָך עפּיס היינט א יום־הדין, ערשטער מאי, דער בילעט שפּיעלט, א קשיא אויף נאָט? מיר האָבען א גרויסען נאָט און א שטאַרקען! ער קאָן דאָך, אויב ער ווילּ נאָר, באַגליקען מיך מיט מיין גאַנצער משפּחה!"... און דאָ דערמאָן איך מיר אָן די ג׳ענג׳עטע זעק, פּארגעס איך, אז ס׳איז ערשטער מאי און אז איך האָב א בילעט, וואָס שפּיעלט, און לאָז מיך וויעדער א מאָל זוכען די זעק, עפּיס האָט זיך געפונען א שטיקעל סליד פון די זעק, — און אזוי דעם גאַנצען טאָג מיט דער גאַנצער נאַכט, ביז אויף מאָרגען, דעם צווייטען מאי. אליין בין איך פּארטאַראַמט, א גאַנץ מעת־לעת אין מויל נישט געהאַט, שוין זייגער איינס, דאָס האַרץ נעהט מיר אונטער, איהר פּארשטעהט, צי ניין? איך קום אהיים, פּאַלט נאָך אָן אויף מיר דאָס ווייב:

— טאָמער וואָלסט דו געגאַנגען זיך וואַשען און עפּיס נעמען אין מויל אריין? טאָמער וואָלט שוין נעווען גענוג זעק? דיינע זעק ליגען מיר שוין אט־א־דא־א! חאַפּט דער רוח די זעק! מע באַראַף זיך טאַקי נעמען דאָס לעבען פון די זעק? אזוי ווי מיט די זעק, אזוי אָהן די זעק! נא דיר איין עסק מיט זעק! זעק־זעק! זעק־זעק!

— ווייסט דו וואָס, מיין ווייב? — זאָג איך צו איהר. — טאָמער וואָלט שוין געווען גענוג זעק? סע זעקט מיר שוין אזוי אויף גוט אין קאָפּ, קומסט די צו געהן און זאָלצסט מיר אויף די וואונדען: זעק־זעק! זעק־זעק!... איהר פּארשטעהט, צי ניין? אפשר געפינט זיך ביי אייך נאָך א זאַק... טפו! מיין איך נאָך א פּאפּיראָס?

קורץ און גוט, וואו זשע האלט איך? ביי די זעק היסט דאס. מילא, פארפאלען די זעק. וואס זאל מען טהון? די נשמה אויס־שפייען קאן מען ניט. איך וואש מיך און זעץ מיך צום טיש — וועל? וואס? עס קריכט ניט אין מויל אריין.

— וואס איז מיט דיר, יעקב־יוסיל? — פרעגט מיך מיין וויב זאל לעבען. — וועל איז דיר איבערגענאנגען דעם וועג הייב־טיגען טאג?

— איך וויים אליין ניט, וואס מיר איז! — זאג איך און וואריף־אויעק אין מיטען עסען און לעג מיך צו אביסעל אויף דער סאפע. אזוי ווי איך ליג מיר, אזוי טראגט מען מיר אריין דאס בלאט פון דער פאסט. נעם זשע, דו שוטה, יעקב־יוסיל, און טהו א קוק אין בלאט, ס'איז היינט דער צווייטער מאי, אפשר האט דיין בילעט עפים געוואונען? — וועל? וואס? פרעגט מיך בחרם, צי ס'איז היינט דער צווייטער מאי, צי ס'איז היינט דער צוויי־און־צוואנציגסטער יוני, צי גאר ראש־חודש קרעמענץ! איהר פאר־שטעהט, צי ניין? און איך נעם דאס בלאט און הויב־אן צו לייענען, נעווייגטליך, פון מה־טובו. בקיצור, איך ליג מיר אזוי און ליין אלערליי נייעסען: געשאסען — נעהאנגען, געשטא־כען — נעקוילעט, די ענגלעדער מיט די בורען — עס קריכט מיר מסתמא אין איין אויהער אריין, פו'ם אנדערען ארויס. וואס מיר ענגלענדער, וועל מיר בורען, אז ביי מיר האט מען אוועקגע'נגב'עט די זעק? א כפרה אלע ענגלענדער מיט אלע בורען פאר מיינע זעק! אזוי האב איך מיר בשעת מעשה געטראכט, און אפשר האב איך בשעת מעשה נישט געטראכט גארניט, און מיש מיר דאס בלאט פון איין זייט אויף דער אנדערער, פון דער אנדערער אויף דער דריטער — איך טהו א קוק: טיראוש!... פליהט מיר דורך פלוצים א מחשבה: אפשר האט מיין בילעט אויסגענומען חאטש ת"ק קערבלעך? אצינד וואלט דאס מיר צו מיינע זעק דוקא נעווען צוגעפאסט, ווי נעווואונשען! און איך נעם און קוק־איבער פון אונטען ארויף אלע ת"ק'ער — נישטא; טויזענדער — נישטא;

פינפטויזענדער, אכטטויזענדער, צעהנטויזענדער — אודאי ניט! אזוי לאנג, אזוי ברייט, ביז איך בין געקומען צו די פינף־און־זיעבעציג טויזענד. און אז איך בין געקומען צו די פינף־און־זיעבעציג טויזענד, האָט מיר עפּיס מיט א מאָל זיך א וואָרף נע־טהאָן אין די אויגען און א זעץ געטהאָן אין קאָפּ: סעריע 2289, נומער 12! איך וואָלט געמענט שווערען, אז ס'איז מיין נומער! נאָר וויים איך! ווי קומט צו מיר, שלים־מזל, אזא גרויס געווינס? איך קוק זיך נוט איין אין די ציפערס — רבונו־של־עולם! ס'איז פּאָרט מיין נומער! איך וויל אויפשטעהן — קאָן איך ניט; איך בין ווי צוגעוואכסען געוואָרען צו דער סאָפע. איך וויל א געשריי טהון: „צפורה!" — קאָן איך ניט; די צונג איז מיר עפּיס מיט א מאָל ווי צוגעוואכסען געוואָרען צום גומען. איך האָב זיך אָנ־געמומען מיט אלע כחות, בין אויפגעשטאַנען, צוגעגאַנגען צום טיש־קעסטעל, א קוק געטהאָן בייַ זיך אין בוך. יאָ, ווי איך בין א איד: סערייע 2289, נומער 12!...

— צפורה, — זאָג איך צו מיין ווייב און די הענט ציטערען מיר און די צייהן אין מויל קלאַפּען. — דו ווייסט? עס האָבען זיך געפּונען די גנבה'שע זעק...

קוקט זי מיך אָן ווי א משוגענעם.

— וואָס רעדסט דו? דו ווייסט וואָס דו רעדסט?

— איך זאָג דיר, — מאַך איך צו איהר — גאָט האָט אונז אומגעקהרט אונזערע זעק בכפל כפלים און מיט פּראָצענט... אונ־זער בילעט האָט אויסגענומען און מיר האָבען געוואונען, זאָג איך, א פּולע היטעל מיט געלט!

— דו זאָגסט דאָס ערנסט, יעקב־יוסיל, צי דו לאכסט פון מיר?

— וואָס הייסט, — זאָג איך, — איך לאַך? איך זאָג דאָס גאַנץ ערנסט, אונז קומט מזל־טוב, מיר האָבען געוואונען געלט!

— וויפּיעל זשע האָבען מיר געוואונען? — מאכט זי צו מיר און קוקט מיר גלייך אין די אויגען אריין, ווי אייגער רעדט:

„אנו, לאָז דאָס נאָר זיין א ליגען, וועסט דו זיך פון מיר נישט נארען!"

— אשטיינער, כדומה למשל, וויפיעל האָסט דו א השגה זאָלען מיר נעווינען?

— איך וויים? — זאָגט זי. — עטליכע הונדערט קערבלעך מסתמא?

— פאר וואָס ניט — זאָג איך — עטליכע טויזענד?

— וויפיעל הייסט עטליכע טויזענד — זאָגט זי — פינף? צי זעכס? צי אפשר טאקי אלע זיעבען?...

— אויף מעהר — זאָג איך — האָסט דו, אפנים, קיין השגה ניט?

— צעהנטויזענד? — זאָגט זי.

— האָב שכל, — זאָג איך — נעם א ביסעל העכער!

— פופצעהן טויזענד?

— נאָך העכער!

— צוואנציג? פינף־און־צוואנציג?

— נאָך העכער!

— יעקב־יוסיל, — זאָגט זי — זאָג, מוטשע ניט!

— צפורה! — זאָג איך און נעם זי אָן ביי דער האַנד און קוועטש זי. — מיר האָבען געוואונען איין עושר מיט געלט! א נאנצען גביר האָבען מיר געוואונען! אזוי פיעל געלט, וואָס עס האָט זיך דיר קיינמאָל ניט פארגעשטעלט אין חלום אפילו!

— נו, זאָג זשע, זאָג, וויפיעל האָבען מיר געוואונען, יעקב־יוסיל, ציה נישט ביי דער נשמה!

— מיר האָבען געוואונען — זאָג איך — א פויטעקע, א סך געלט, איין אוצר, א סומע פון פינף־און־זיעבעציג טויזענד קאר־בען! דו הערסט, צפורה? פינף־און־זיעבעציג טויזענד!

— נעלויבט ביזט דו, גאָט! — זאָגט זי און חאפט זיך אויף און הויבט־אָן ארומלויפען איבער'ן שטוב און ברעכען די הענד. — נעבענטשט זאָל זיין דער נאָמען דיינער, וואָס דו האָסט זיך ארומ־

נעקוקט אויף אונז אויך א מאל און האסט אונז באגליקט! א דאנק דיר, גאטעניו, א דאנק דיר!... האסט דו נאר גוט אכטונג געגעבען, יעקב־יוסיל, האסט חלילה קיין טעות ניט? נעלויבט ביזט דו, גאט, דערבארעמדיגער פאטער, הארציגער־געטרייער! די גאנצע משפחה וועט זיך מחיה זיין, גוטע פריינד וועלען זיך פרעהען, שונאים וועלען צעפיקעט ווערען! א קלייניגקייט — אזוי פיעל נעלט, קיין עין־הרע! וויפיעל זאגסט דו, יעקב־יוסיל, פינף־און־זיעבעציג טויזענד?

— פינף־און־זיעבעציג טויזענד! — זאג איך. — געב מיר צפורה, די קאפאטע, לאם איך נעהן.

— וואוהין וועסט דו נעהן?

— וואם הייסט וואוהין זאל איך נעהן? צו בירנבוים'ען באראף איך אריינגעהן, דער בילעט ליגט דאך ביי איהם פאר־זעצט... און קיין צעטעל האב איך פון איהם ניט...

אז איך האב איהר אויסגערעדט די דאזיגע ווערטער, איז זי געוואלרן אלערליי קאלירען, מיין ווייב הייסט דאס, און נעמט מיך אן פאר ביידע הענט און רופט זיך אן צו מיר:

— יעקב־יוסיל, ווי גאט איז דיר ליעב, געה נישט גלייך. באטראכט זיך פריהער, וואם דו טהוסט און וואוהין דו געהסט און ווי אזוי דו זאלסט מיט איהם רעדען. פארגעס ניט, ס'איז פינף־און־זיעבעציג טויזענד!

— דו רעדסט ווי א אידינע! — זאג איך. — און אז פינף־און־זיעבעציג טויזענד איז וואם? וואם בין איך עפים, א יונגעלע?

— פאלג מיך, — זאגט זי — יעקב־יוסיל, באטראכט זיך פריהער, האלט זיך איין עצה מיט א גוטען פריינד, געה נישט גלייך אהין, איך וועל דיך ניט לאזען!

קורץ און גוט, איהר ווייסט דאך, אז א ווייב שפארט זיך איין, פיהרט זי אוים איהרם. מיר האבען אריינגערופען א גוטען פריינד, דערצעהלט איהם די גאנצע געשיכטע. אויסגעהערט די מעשה, מאכט ער, אז זי איז געראבט, מיין ווייב הייסט דאס, וואהים פינף־

און־זיעבעציג טויזענד איז ניט קיין שפּיעלעכעל; דערווייל ליגט דער בילעט ביי יענעם, און קיין צעטעל אויף איהם איז נישטא, נעלט איז אַ יצר־הרע, אַ קשיא אויף אַ מעשה — טאָמער קומט איהם אָן אַ שלעכטע מחשבה, ס'איז פינף־און־זיעבעציג טויזענד!

איהר פּאַרשטעהט, צי ניין? וואָס זאָל איך אייך זאָגען — זיי האָבען מיך אַרויסגעוואָרפען אין אַזא מרה־שחורה, אז איך האָב שוין אַליין אויך אָנגעהויבען מורא האָבען און איבערקלערען מי יודע וואָס... ווי אַזוי זשע טהוט מען דאָ? איז געבליבען, איך זאָל נעמען מיט זיך צוויי הונדערט קערבלעך (נעלט איז נעוואָרען מיט דער רגע, וואָרום אז מע נעווינט פינף־און־זיעבעציג טויזענד, ווערד מען שוין אַ בטוח) און זאָל מיטנעמען מיט זיך אַ מענטשען, דער מענטש זאָל דערווייל שטעהן הינטער דער טהיר, און איך זאָל מאַכען מיט מיין בירנבוים'ען אַ שמועס, באַצאָהלען איהם זיין חוב מיט פּראָצענט און אויסקויפען דעם בילעט. איז דאָך ממה־נפשך: וועט ער אָפּגעבען דעם בילעט, איז דאָך אוראי גוט; אלא ניט, וועל איך חאָטש האָבען אַיין עדות... איהר פּאַרשטעהט, צי ניין? „דאָס איז אָבער אַלסדינג גוט, — טראַכט איך מיר — אויב ער וויסט נאָך ניט, אז דער בילעט האָט געוואונען די פינף־און־זיעבעציג טויזענד. וואָס טהוט מען אָבער, אז ער האָט אויך אַ בלאָט, און האָט אויך געזעהען, אז דער נומער האָט געוואונען די פינף־און־זיעבעציג טויזענד. און וואָס טהו איך, אז ער זאָגט, אשטייגער, ווי יענע אידענע מיט'ן טעפּעל: „ערשטענס, האָב איך אייך שוין לאַנג אָפּגעגעבען אַייער בילעט; צווייטענס, איז אייער נומער נאָר ניט דער נומער; און דריטענס, האָב איך ביי אייך קיינמאָל קיין בילעט ניט געזומען!?"... איהר פּאַרשטעהט, צי ניין? סיידען אפשר גאָט האָט אַ נס געטהאָן, ער וויסט נאָך ניט פון קיין געווינס?

— געדענק זשע, יעקב־יוסיל, ס'איז נישט קיין קליינינ־קייט — דו געהסט איצטער אויף פינף־און־זיעבעציג טויזענד! מע זאָל ביי דיר נישט דערקענען אויפ'ן פּנים קיין סימן, קיין זכר פון

קיין פינף־און־זיעבעציג טויזענד! און וואָס סע זאָל זיך מיט דיר נישט טרעפֿן, זאָלסט דו געדענקען, אז דאָס לעבן איז טהייערער פון פינף־און־זיעבעציג מאָל פינף־און־זיעבעציג טויזענד!

אזוי מאכט צו מיר מיין ווייב זאָל געזונט זיין און נעמט מיך אָן פאר ביידע הענט און זאגט מיר, איך זאָל איהר געבן דאָס וואָרט, דאָס הייליגע וואָרט, אז איך זאָל זיין רוהיג... רוהיג? איהר פארשטעהט, געה זיי רוהיג, אז דאָס הארץ קאָכט אין מיר, און די געדאנקען שלאָגען, און איך קאָן מיר נישט מוחל זיין: „סטייטש, סטייטש, יעקב־יוסיל שוטה, נעמסט און גיסט אוועק א בילעט פון פינף־און־זיעבעציג טויזענד א בירנבוים'ען, א ווילד־פרעמדען, און נעמסט נישט ארויס ביי יענעם קיין צעטעל, קיין אייג־געטונקטע פען! איהר פארשטעהט, צי ניין?... געפינט זיך נישט ביי אייך קיין איינגעטונקטע פען... טפו! מיין איך קיין פאפיראָס טיטון?

קורץ און גוט? וואו זשע האלט איך? ביי בירנבוים'ען הייסט דאָס. שען וואָלט געווען, טראכט איך מיר, וועט מיין בירנ־בוים זאָל האבען געהאט לאנג דורכגעקוקט דאָס בלאט און ווייסט שוין פון די פינף־און־זיעבעציג טויזענד גלייך מיט מיר, און אפשר נאָך פריהער פון מיר, און איך קום צו איהם און זאג איהם: „גאָט העלף אייך, פאני בירנבוים"... „גוט יאָהר. וואָס וועט איהר עפּים זאָגען?"... „וואו איז מיין בילעט, פאני?"... „וואָסער בילעט?"... „דער בילעט, סעריע 2289, נומער 12, וואָס איך האָב ביי אייך פארזעצט"... קוקט ער מיך אָן ווי א תם... אָט אזעלכע מחשבות פליהען מיר דורך אין קאָפּ, און אין הארצען ווערד מיר ענג, אין האלז שטיקט מיך. נישטא קיין „דעאנגיע", קיין פיצעל אטהעם! צום סוף, וואָס לאָזט זיך אויס? איך קום צו בירנבוים'ען: וואו איז בירנבוים? — ער שלאָפט... ער שלאָפט? איז דאָך א סימן, אז ער ווייסט נאָך ניט פון קיין פותר און פון קיין חלום. געלויבט ביזט דו גאָט!... איך קום ארויין צו איהם אין שטוב ארויין, טרעף איך דאָס ווייב זיינס, פייגעלע רופט

מען זי, אין קעף. ס׳איז א רויך און א היטץ און א טומאן ביז׳ן האלז.

— ברוך הבא, א גאסט, רב יעקב־יוסיל! — מאכט צו מיר פייגעלע און בעט מיך אריין אין שטוב אריין, און באזעצט מיך נאנץ אויבענאן, און פרעגט, וואס איז די מעשה, וואס מע זעהט מיך ניט?

— איך וויים פאר וואס מע זעהט מיך ניט? איך וויים אליין ניט! — זאג איך און קוק איהר בשעת מעשה אין די אויגען אריין און טראכט מיר: „זי וויסט שוין, צי זי וויסט נאך ניט? דאכט זיך, אז זי וויסט נאך ניט?... און אפשר וויסט זי שוין?“...

— וואס זשע מאכט איהר עפים, רב יעקב־יוסיל?

— וואס זאל איך מאכן? — זאג איך. — מסתמא האט איהר געהערט פון מיין „פעקעל“?

— פון וואסער „פעקעל“?

— סטייטש, איהר האט נאר ניט געהערט — זאג איך — די מעשה מיט די זעק, וואס מע האט ביי מיר אוועקגע׳גנב׳עט?

— אט דאס איז דאס „פעקעל“? — מאכט זי. — דאס איז דאך שוין איין אלטע מעשה! איך האב געמיינט עפים א נייעס. „עפים א נייעס?... צי מיינט זי ניט די פינף־און־זיעבעציג טויזענד?“ — אווי טראכט איך מיר און קוק איהר גלייך אין די אויגען אריין און קאן ביי איהר אין די אויגען נישט איבערלייענען נארנישט, גאלע נארנישט, קיין פיצעל ניט אפילו!

— אפשר וועט איהר טרינקען א גלעזעל טיי, רב יעקב־יוסיל, וועל איך היסען צעבלאזען דעם סאוואוואר ביז מיין מאן וועט אויפשטעהן.

— א גלעזעל טיי? מהכתיתי, פאר וואס ניט? — מאך איך צו איהר און דאס הארץ געהט מיר אונטער, קיין „רעחאניע“ איז נישטא, קיין פיצעל אטהעם, אין מויל איז טרוקען, אין שטוב היים, דער שוויי רינט, און זי, פייגעלע היסט דאס, רעדט צו מיר — לאם איך אזוי וויסען א בייזע וועטשערע מיט אייך אינאיינעם,

וויי איך וויים וואָם זיי רעדט! אז דער קאָפּ איז מיר נאָר דאָרטען, אין יענעם אלקיר, וואו בירנבוים ליגט און שלאָפט און חראָפּעט אזוי געשמאַק, איהר פּאַרשטעהט, צי ניין?

— פּאַר זואָם טרינקט איהר ניט? — מאַכט זי צו מיר, פּייגעלע הייסט דאָם.

— וואָם דען טהו איך? — זאָג איך און דרעה און דרעה מיט'ן לעפּעלע אין גלאָז.

— איהר דרעהט מיט'ן לעפּעלע — זאָגט זי — שוין א שעה כסדר, און טרינקען טרינקט איהר נישט.

— א דאַנק, — זאָג איך — איך טרינק נישט קיין קאַלטע, מיין איך קיין הייסע טיי; איך האָב ליעב, זאָג איך, אז די טיי שטעהט זיך אָפּ און ווערד גוט הייס, מיין איך גוט קאַלט, דאָם הייסט, זי ווערד גוט אָפּגעהיצט, מיין איך אָפּגעקיהלט...

— עפּים זענט איהר מיר זעהר צעטראָגען, רב יעקב־יוסיל! — מאַכט זי צו מיר. — איהר זענט אזוי צעטראָגען, אז איהר וויסט נאָר נישט וואָם איהר רעדט. שוין זשע באַראַף מען זיין אזוי צעטראָגען, אז מע גנב'עט אוועק די זעק? גאָט וועט העלפען, די זעק וועלען זיך נאָך געפינען. איך האָב געהערט, מע זאָגט, ס'איז פּאַרהאַן א סליד... שא, מיין מאַן ריהרט זיך שוין, ער שטעהט שוין אויף. אָט נעהט ער!

אַרויסגעקומען איז מיין חברה־מאַן א פּאַרשלאָפּענער מיט א זיידען יאַרמעלקעלע אויפ'ן קאָפּ, זיך געריבעי די אויגען און געקוקט אויף מיר פון צפון־זויט.

— וואָם מאַכט א איד, רב יעקב־יוסיל?

די ערשטע מחשבה מיינע איז געווען: „ער וויסט? צי ער וויסט ניט? דאַכט זיך, אז ער וויסט ניט? און אפשר יא?"

— וואָם זאָל מען מאַכען? — זאָג איך. — איהר האָט דאָך געהערט מיין אומגליק מיט די זעק?

— די מעשה האָט שוין א באַרד; דערצעהלט אוכז עפּים נייעס... געפּינט זיך ניט ביי דיר, פּייגעלע, אַביסיל איינגעמאַכטס,

ס'איז מיר פאסקודנע אין מויל פונ'ם שלאף. — מאכט בירנבוים און פארקרימט זיך.

„נו, ווי באלד עס ווילט זיך איהם איינגעמאכטס, איז א סימן, אז ער ווייסט נאך נאר נישט ניט"... — אזוי קלער איך מיר און איך פארבינד מיט איהם א שמועס דער רוח ווייסט פון וואס, עס קלעבט זיך ניט א ווארט צו א ווארט. אינוועניג אין בויך נענזעלט מיך, אין האלז שטיקט מיך, איך פיהל, אז עס עקט זיך מיר דאס חיות, אט פאל איך אום, אט הויב איך אן צו שרייען אויף א קול: „גוואלד, אידישע קינדער, פינף און זיעבעציג טויזענד!" איהר פארשטעהט, צי ניין?... ביז נאט האט רחמנות געהאט, איך בין ארויף אויף א שמועס מכח פראצענט.

— איך קאן אייך, פאני בירנבוים, נעבען אביסעל פראצענט, זאג איך, דאס הייסט, איך קאן אייך באצאהלען דאס פראצענט, וואס אייך קומט אויפ'ן בילעט.

— אך, מהכתיתי, מיט'ן גרעסטען כבוד! — מאכט ער און פארזוכט א לעפעלע איינגעמאכטס.

— וויפיעל זשע וועט אייך קומען, זאג איך, פראצענט הייסט דאס?

— איהר ווילט וויסען, מאכט ער, א חשבון, צי איהר ווילט טאקי צאהלען גאלט?

— ניין, — זאג איך, — איך מיין טאקי, הייסט דאס, צאהלען גאלט ממש.

— פייגעלע! אנו, געב נאר אהער דאס בוך...

דערהערט די דאזיגע ווערטער, בין איך פון טוידט לעבעדיג געוואָרען: „ער ווייסט נעבאך ניט פון וואס צו זאגען!"...

באצאהלט דאס פראצענט, רוף איך זיך אן צו איהם:

— פארשרייבט זשע טאקי, זייט מוחל, פאני בירנבוים, ביי אייך אין בוך הייסט דאס, אז איהר האט מקבל געווען ביי מיר פראצענט פאר מיין בילעט סעריע 2289, נומער 12.

— פֿאַרשרייב, מאַכט ער, פּיינעלע, פֿאַר'ן בילעט סעריע 2289, נומער 12.

„ער הויבט נישט אָן צו וויסען!" — קלאָר איך מיר און פֿאַרבינד מיט איהם א שמועס מכח'ן בילעט, אז עס לויגט נאָר ניט צו האָבען א בילעט און צאָהלען פֿאַר איהם פֿראָצענט; און וואָס וועט זיין מיט'ן בילעט אויף ווייטער?...

— אָקעגען וואָס, הייסט דאָס, זאָגט איהר דאָס? — מאַכט ער צו מיר און טהוט א קוק אויף מיר מיט איין אייגעל פון צפון־זייט.

פון'ם דאָזיגען קוק האָט זיך מיר אָפּגעריסען אין הארצען; ס'איז מיר נישט געפֿעלען דער קוק, איהר פֿאַרשטעהט, צי ניין? נאָר איך האָב מיך באַלד פֿאַרחאַפּט און האָב א זאָג געטהאָן:

— פֿאַרשטעהט איהר, פֿאַני בירנבוים, איך זאָג דאָס אָקעגען דעם, וואָס סע פֿאַלט הוצאות אויפ'ן בילעט. איהר וואָלט, כלע־בען, געמעגט נעמען ביי מיר אויף ווייטער מיט א פֿראָצענט וויג־צינער; פֿאַרט, ווי זאָגט איהר, אַלטע באַקאַנטע און נאָהענטע שכנים.

— ניין, — זאָגט ער, — אַלסדינג יאָ, נאָר דאָס ניט. ווילט איהר אַווי, איז רעכט, אַניט — באַצאָהלט מיר מיין געלט און פֿאַרזעצט אייך איהם ערגיץ אַנדערש.

— טאַקי הויגט? — זאָג איך און דאָס הארץ קלאָפּט מיר, ווי א האַמער: טיק־טיק־טאַק! טיק־טיק־טאַק!

— אפילו באַלד! — מאַכט ער.

— נאָט זשע אייך אייער געלט! — זאָג איך און נעם און לעג איהם אַנידער זיינע צוויי הונדערטער, און דאָס הארץ — אָט־אָט שפּרינגט דאָס ארויס!

— נעם געלט! — מאַכט ער צו פּיינעלען און אליין בויגט ער זיך אָן צו דער גלאָז טיי און פֿאַרבייסט מיט א לעפֿעלע אויי־נעמאַכטם. נאָכ'ן לעפֿעלע נעמט ער נאָך א לעפֿעלע, און נאָך יענעם לעפֿעלע — נאָך א לעפֿעלע און נאָך א לעפֿעלע. איך וואָלט

שוין וועלען דערלעבען זעהען אַ בילעט, און צום סוף עסט ער נאָר איינגעמאכטס! מיך קאָסט יעדע מינוט, יעדע רגע בלוט און נעזונט! מע קאָן אָבער קיין חזיר ניט זיין: יענער האָט ליעב איינגעמאכטס — לאָז איהם וואהל באקומען. טרייבען יענעם האלז־און־נאקען פאסט אויך נישט, מוז מען זיצען אין געהאקטע וואונדען און וואַרטען ביז ער וועט מאכען איין עק מיט'ן אייגענעמאכטס. איהר פארשטעהט, צי ניין?... געפינט זיך ניט ביי אייך אביסעל איינגעמאכטס... טפו! מיין איך א פאפיראָס טיטון?

קורץ און גוט, וואו זשע האלט איך? מיין חברה־מאן עסט איינגעמאכטס. אפגעגעסען דעם איינגעמאכטס און אפגעוויש די ליפען, רופט ער זיך אן צו מיר:

— רב יעקב־יוסיל, געלט האָב איך ביי אייך אפגענומען, פראצענט האָט איהר מיר באצאהלט, צינד באדארף איך אייך, הייסט דאָס, נעבען אייער בילעט?

— א פנים האָט דאָס! — מאך איך כלומרשט קאלטבלוטיג און פאל שיער חלשות פאר פרייד.

— דער חסרון אבער — מאכט ער — איך קאָן אייך היינט דעם בילעט נישט נעבען.

ווי ער האָט מיר אויסגערעדט די דאָזיגע וועדטער, האָב איך דערפיהלט, אז עס האָט זיך מיר עפּים א רים געטהאָן אינוועניג אין הארצען; איך בין מיט א מאל אראפגעפאלען פונ'ם זיעבעטען הימעל גלייך אויף דער ערד. ווי אזוי איך האָב מיך געהאלטען אויף די פים — פארשטעה איך ניט.

— וואָס איז די מעשה, פאני בירנבוים, פאר וואָס קאָנט איהר מיר ניט נעבען מיין בילעט?

— דערפאר, — זאָגט ער — וואָס איך האָב איהם נישט ביי זיך.

— וואָס הייסט — זאָג איך — איהר האָט איהם נישט ביי זיך?

— ער ליגט ביי מיר — זאָגט ער — אויף מיין רעכענונג אין באַנק.

דערהערט די דאָזיגע דבורים, איז מיר געוואָרען אַביסעלע גרינגער אויף דער נשמה, און איך האָב מיך פּאַרטראַכט.

— וואָס האָט איהר זיך — מאַכט ער צו מיר — אַזוי פּאַרטראַכט?

— נאָר נישט, זאָג איך, איך שטעה און טראַכט, ווי אַזוי קומט די קאַץ איבער'ן וואַסער?

— נאָנ פּשוט — מאַכט ער: — איך פּאָהר מאָרגען אין שטאָדט אַריין, ברענג איך אייך דעם בילעט.

— אויך גע'פּועל'ט! — זאָג איך און הויב מיך אויף און נעזעגען זיך אָפּ, און לאָז מיך געהן כלומרשט צו דער טהיר און קעהר מיך אום באַלד צוריק.

— נעפּעלט אייך בעסער, פּאַני בירנבוים, וואָס פּאַר א שטיק סוחר איך בין? דאָס געלט האָב איך אייך אָפּגענעבען, פּראָצענט אָפּגעצאָהלט, דער בילעט ליגט ביי אייך, — גיט זשע מיר חאָטש א קוויטעל אויפ'ן בילעט!

— אויף וואָס נוצט אייך א קוויטעל? — מאַכט ער. — איך בין ביי אייך נישט קיין בטוח אויף צוויי הונדערט קערבלעך אהן א קוויטעל?

— און אפשר זענט איהר אויך נערעכט? — זאָג איך און לאָז מיך געהן צו דער טהיר און קעהר מיך אום וויעדער א מאָל צוריק.

— ניין, — זאָג איך צו איהם — עס פּאַסט עפּים נישט, ס'איז ניט מעשה סוחר; אז מע האָט ביי יענעם א בילעט, באַדאַרף מען האָבען א קוויטעל... פּאַלגט מיך, פּאַני בירנבוים, גיט מיר א קוויטעל. פּאַר וואָס זאָלט איהר מיך ניט געבען קיין קוויטעל?

פֿלוצים הויבט זיך אויף מיין בירנבוים, געהט־אוועק צו זיך אין אלקיר אריין הינטער'ן פֿארהאנג און טהוט א רוף פייגעלען צו זיך.

— פֿאני! — רוף איך זיך אָן צו איהם. — איך וויים אויף וואָס איהר רופט צו זיך פייגעלען. איהר ווילט איהר הייסען, זי זאל שיקען די דיענסט קויפען דאָס בלאָט, ס'איז היינט דער צווייטער מאי, ווילט איהר א קוק טהון, צי האָט דער בילעט נישט געוואונען קיין גרלט? למאי זאָלט איהר זיך אומזיסט מטריח זיין? איך וועל אייך בעסער אליין אָנזאָגען די בשורה, אז מיין בילעט האָט, דאנקען גאָט, געוואונען שען גרלט!

מיין פֿארשוין איז געוואָרען אלערליי קאָליען.

— טאקי באמת? — זאָגט ער. — לאָז אייך נאָט העלפען! וויפיעל זשע האָט ער געוואונען?

— ער האָט געוואונען — זאָג איך — היבשליך, אויף אלע אידישע קינדער געזאָגט געוואָרען, און דערפאר טאקי וויל איך ביי אייך א קוויטל, איהר פֿארשטעהט, צי ניין?

— איך זאָג דאָך אייך — מאכט ער: — לאָז אייך נאָט העלפען אפילו די רי"ש אלפים — איך פֿארגין אייך, גלויבט מיר, מיט'ן גאנצען הארצען! פֿארט וויפיעל האָט דער בילעט געוואונען? וואָס האָט איהר מורא אויסצוזאָגען?

— פֿאני בירנבוים! — זאָג איך. — וואָס טויגען אונז לאנגע מחזקות מיט איבעריגע רעד? דער בילעט האָט געוואונען פינף־און־זיעבעציג טויזענד קארבען, און ער ליגט ביי אייך, פראָצענט האָב איך אייך באצאהלט, דאָס גרלט האָב איך אפגענעבען, — גיט מיר אָפּ מיין בילעט! איהר זאָגט, איהר האָט ניט דעם בילעט, ער ליגט אין באנק? גיט מיר ארוים א קוויטל, און איין עק לאָז דאָס האָבען!

וואָס טויג אייך — ביי מיין פֿארשוין האָבען זיך מיט א מאל איבערגעקהרט די אויגען און דאָס פנים איז איהם געוואָרען אָנגעצונדרען. איך האָב ארויסגעזעהען, אז ס'איז מיט איהם נישט

פרייליך, רוף איך איהם אפ אויף א זייט און נעם איהם אן ביי די הענט און זאג צו איהם:

— ליעבער פרײנד! האט רחמנות אויף מיר און אויף זיך, זאגט וואס ווילט איהר. מיר וועלען דורכקומען. מוטשעט מיך ניט, איך שטעה קוים אויף די פים. זאגט וויפיעל ווילט איהר, און ניט מיר ארוים א קוויטעל אויפ'ן בילעט. ס'איז נאריש, איך וועל אהן א קוויטעל פון דאנען ניט אוועקגעהן, ווארום ס'איז פינף־און־זיעבעציג טויזענד קארבען!

— וואס זאל איך אייך זאגען? — מאכט ער און די אויגען ברענען ביי איהם ווי פייער. — מיר וועלען זיך פארלאזען אויף מענטשען: וואס מענטשען וועלען זאגען, אזוי וועט זיין.

— וואס טויג אונז — זאג איך — מענטשען? לאמיר בעסער אליין זיין מענטשען. פאלגט מיך, בירנבוים, ווי גאט איז אייך ליעב, זאגט וואס ווילט איהר. לאמיר נישט דערלאזען צו קיין לייטיש געלעכטער און צו סקאנדאלען!

— נאר מענטשען! — זאגט ער. — וואס מענטשען וועלען זאגען, אזוי וועל איך טהון...

איך האב ארויסגעזעהען, אז איך וועל מיט איהם גאר ניט מאכען, האב איך אויפגעעפענט די טהיר און רוף מיך אן צו מיין פארשוין, דעם עדות הייסט דאס: „זיידעל! אצינד קאנסט דו געהן!" מיין זיידעל האט געחאפט די פים אויף די פלייצעם און איז אוועק און האט אויסגעפויקט איבער דער גאנצער שטאדט, אז יעקב־יוסיל'ס בילעט האט אויסגענומען פינף־און־זיעבעציג טויזענד, און אז דער בילעט ליגט ביי בירנבוים'ען און בירנבוים גיט דעם בילעט נישט ארוים!... איהר פארשטעהט, צי ניין?... מעהר האט מען נישט באדארפט האבען: עס איז ניט אוועקגענאנגען קיין האלבע שעה, איז די שטוב ביי בירנבוים'ען געווארען פול, די גאס פאר־פלייצט, עס איז געווארען א רעש, א טומעל, א הו־הא: „בילעט"... „יעקב־יוסיל"... „בירנבוים"... „פינף־און־זיעבעציג טויזענד"... חברה האבען זיך אנגענומען מיין קריוודע, עס האבען זיך געפונען

אזעלכע, וואס האבען נעקלאפט אין טיש, אנדערע האבען צוגעזאגט געבען פעטש, ברעכען ביינער, צעטראגען די שטוב אויף פיץ־פיצלעך, גאר נישט אויף קאטאווע. ביז ס'איז געבליבען, אז מע פארלאזט זיך אינגאנצען אויפ'ן גביר. ווי אזוי דער גביר וועט פסק'ענען, אזוי וועט זיין. און מיר האבען זיך געלאזט, גאנץ קהל הייסט דאס, צום גביר.

אונזער גביר, דארפט איהר וויסען, איז א מענטש א שטילער, א לייטישער און איין ארענטליכער מאן ביז גאר. בסך־הכל האט ער גאר פיינט אזעלכע מעשיות מיט בוררות'ען! נאר אז גאנץ קהל איז אריינגעפאלען צו איהם מיט א נוואלד: „ראטעוועט!" אנים, צעטראגט מען איהם די שטוב! — האט ער קיין אנדער ברירה ניט געהאט און האט געמוזט איבערנעמען אויף זיך די חתונה. און מיר האבען זיך צעשריבען, אז מיר פארלאזען זיך אינגאנצען אויף איהם, און מאקי אויף זיין נאמען האט נעבאך בירנבוים איבערגעשריבען דעם בילעט, און ס'איז געבליבען, אז, אם ירצה השם, מארגען אדער איבערמארגען פאהרען מיר אלע אין שטאדט אריין ארויסנעמען דעם בילעט פון באנק, און וויפיעל דער גביר וועט הייסען באצאהלען בירנבוים'ען, אזוי פיעל וועל איך באצאהלען. איהר פארשטעהט, צי ניין?... נאר איהר מיינט דאך מסתמא, אז דערמיט האט דאס איין עק? טע־טע־טע! אט דא הויבט זיך ערשט אן די רעכטע חתונה. איך האב, פארשטעהט איהר מיך, א שותף צו מיין בילעט. וואו האט איהר געזעהען, א איד זאל האבען אליין א גאנצען בילעט? — ווער איז מיין שותף? מיין שותף איז מאקי מיינער איין אייגענער ברודער, העניך הייסט ער, און זיצען זיצט ער אין א קליין שטעדטעל, ניט ווייט פון אונז, און דורך איהם, הייסט דאס, האב איך מאקי דעם דאזיגען בילעט פארזעצט ביי דעם דאזיגען בירנבוים; דאס הייסט, פארקעהרט מיין איך, דורך מיר, הייסט דאס, האט ער, דער ברודער מיינער, פארזעצט דעם דאזיגען בילעט ביי דעם דאזיגען בירנבוים...

איהר פּאַרשטעהט, צי ניין? נאָר דרינען איז א נאַנצע מעשה, וואָס איך מוז אייך דערצעהלען אקוראט, איהר זאָלט פּאַרשטעהן.

קורץ און גוט, וואו זשע האָלט איך? ביי מיין ברודער הענריך, הייסט דאָס. מילא, האָב איך מיין אייגענעם א ברודער הענריך ביז הונדערט און צוואַנציג יאָהר — וואָס זאָל איך אייך זאָגען? ס'איז דאָך ניט שייך צו רעדען אויף איין אייגענעם ברודער, ווי זאָגט איהר: „שנייַ די נאָז און שמיר דאָס פּנים". נאָר נאָר־נישט, חאטש פּאַקרישקע... מיר האָלטען עפּים ניט איינס פון דאָס אנדערע, איהר פּאַרשטעהט, צי ניין?... וואָס איך האָב, מאָהלט אייך, געטהאָן פון זיינעטוועגען — זאָל דאָס מיר אקעגען קומען. איך מעג מיך באַריהמען, אז איך האָב איהם געשטעלט אויף די פּיס. פּריהער גאָט, נאָכדעם איך האָב איהם געמאַכט פּאַר א לייט. איך באַדאַרף מיך פּאַר אייך ניט אויסשטעלען, איהר פּאַר־שטעהט, צי ניין?... איז, דאָכט זיך מיר, אז ער שיקט מיר אריין א בילעט און בעט מיך, איך זאָל דעם בילעט פּאַרקויפען, אדער פּאַרזעצען, און קריגען אויף איהם צוויי הונדערטער און אַרויס־שיקען איהם דאָס געלט, — מעג איך דאָס טהון, צי ניין?... אי, פּרענט איהם בחרם: וואָס בילעט? וואָר בילעט? געה האָב אין זינען דעם בילעט, סטראַכיר איהם, פּראָצענט צאָהל, — וואָס געהט דאָס איהם אָן, אשטייגער? און אז גאָט האָט געהאָלפּען, דער בילעט האָט געוואונען, — וואָר האָט זיך געשלאָגען קאָפּ אָן וואַנט מיט בירנבוים'ן? וואָר האָט שיער דעם שלאָג באקומען, איידער ער איז אַרויף מיט איהם אויף א שטיקעל דרך? און לסוף, אז ס'איז געקומען צו עפּים, טענה'ט ער, דער ברודער מיינער: „וואָר האָט דיך געבעטען, דו זאָלסט חלש'ען פּאַר מיין בילעט?"... איהר הערט דבורים? געפּעלט אייך, אשטייגער, אזא מין טענה פון א גראַבען יונג?... האָט דאָך דאָס מיך, געווייגטליך, גוט פּאַרדראָסען און פּאַרבראָטען בי'ם הארצען: „ע, אז דו ביזט יא אזא גראַבער נפש, וואו שטעהט דאָס געשריבען, אז דער בילעט איז דיינער?" „וועמענס דען, זאָגט ער, בילעט איז דאָס?" „וועמענס ער איז —

איז ער, זאָג איך; לעת־עתה באַדאַרף מען פאָהרען דעם בילעט אַרויסראַטעווען פון פּרעמדע ידים, ווָאַרום ס'איז ניט קיין שפּיעלכעל, זאָג איך, ס'איז פּינף־און־זיבעציג טויזענד קאַרבען!"... איהר פּאַרשטעהט, צי ניין?... נו, וואָס קומט מיר דערפּאַר? באַדאַרף מען מיר מאַכען סקאַנדאַלען? קלאַפען אין טיש אַריין? ברעכען בענקלעך?... הערט איהר, אז די וועלט זאָגט, אז פון א חזיר'שען עק קאָן מען קיין שטרייכעל ניט מאַכען, איז מאַקי, אפּנים, איין אמת... איך האָב מיך מיישב געווען: וואָס וועל איך דאָ מיט מיין ברודער האַריקען זיך אומזיסט? הונדערט זעכס און דרייסיג מיליאָן מענטשען זענען אונז מקנא אויפ'ן נעווינס — צום סוף קריענען מיר זיך, אייגענע ברידער: מיין בילעט, דיין בילעט — פע, חלשות! מע באַדאַרף זעהען קודם כל באַוואָהרענען דעם בילעט; דאָס איז, דאַכט מיר, אביסעל בילכער. הא? וואָס זאָגט איהר? ניט אזוי?... נו, נעה טענה מיט א פּראָסטען מענטשען! איך מיין מאַקי מיין ברודער העניך מיין איך, נאָט זאָל מיך ניט שטראָפען פּאַר די רעד... ווָאַרום וועלן ער זאָגט מיר פּריהער, וואָס איהם קוועטשט, וועלן ער דערצעהלט מיר פּריהער, אז דאָס איז נישט גלאַט אזוי א בילעט, ווי אלע בילעטען, אז דאָס איז א מעשה מיט א בינדעל, — וואָלט איך דאָך געוואוסט וואָס איך האָב צו טהון!... ערשט וועלן האָט זיך מיין ברודער העניך אויסנעקוועטשט מיט'ן בוינדעל? — העט־העט שפּעטער, אז דער בילעט איז שוין לאַנג אריבער אויפ'ן גביר'ס נאָמען, און דער סליעדאַוואָטעל האָט אויפ'ן דאָזיגען בילעט, הייסט דאָס, אנידערנעלעגט, מחילה, איין ארעסט טאַקי אין באַנק, און אונז האָט מען נענומען איטליכען באַזונדער צום סמיק, דאָס הייסט, דער סליעדאַוואָטעל האָט אונז געשיקט בעטען צו זיך, מיר זאָלען זיך מטריח זיין איהם דערצעהלען אקוראַט די מעשה מיט'ן בילעט: „פון וואַנען האָט זיך, זאָגט ער, געגומען צו מיר דער דאָזיגער בילעט? און וואָס פאַר א מחותן, זאָגט ער, איז דאָ בירנבוים? און וואָס געהער זיך,

זאָגט ער, אַן אַהער דער גביר?" — א גאַנצע חתונה! איהר פּאַר־שטעהט, צי ניין?... אי, וואָס געהער זיך אַן אַהער דער סליעראַ־וואטעל? צו וואָס דאַרף ער וויסען די דאָזיגע אלע מעשיות? — הערסט דו, אָט דאָס איז דאָך טאקי די רעכטע מעשה מיט'ן בייני־דעל! דאָס איז א מין ביינדעל, הערט איהר, וואָס ניט אַהער, ניט אַהין, מיט אזא ביינדעל קאָן מען זיך דערוואַרגען!... איהר ווילט וויסען, פון וואַנען האָט זיך געקומען דאָס דאָזיגע ביינדעל? דאָס דאָזיגע ביינדעל האָט זיך געקומען פון עפּים א מאַנאַך, א גלח. איהר פּאַרשטעהט, צי ניין?... עפּים א מאַנאַך, א גלח פּאַרהאַן דאָרטען, וואו מיין ברודער העניך זיצט, האַנדעלט מיט איהם דער ברודער מיינער אויפ'ן וואָרט שוין פון כמה וכמה יאָהרען, לייהט ביי איהם געלט און פּאַרקויפט איהם סחורה, און זיי לעבען צווישען זיך, ווי די בעסטע גוטע פרייגד. איהר פּאַרשטעהט, צי ניין?...

ויהי היום, טרעפט זיך א מעשה, — אזוי דערצעהלט דער גלח, און געה גלויב איהם אויף זיינע הילינע נאמנות, — דער אָחי מיינער קומט צו איהם צו געהן און זאָגט צו איהם: „פּאָטערעל, איך באַדאַרף האָבען א נמילות־חסד א פּאָר הונדערטער, ס'איז ביי מיר יריד!"... מאַכט צו איהם דער כומר:

— וואו זאָל איך דיר נעמען, אז איך האָב קיין געלט ניט?

— ס'איז קיין שום תירוץ ניט! — זאָגט צו איהם דער אָחי מיינער. — איך באַדאַרף האָבען צוויי הונדערט קאַרבען ווי אין לעבען אריין!

— א מאַדנער איד דו ביזט! — זאָגט צו איהם דער כומר. — איך זאָג דאָך דיר, אז קיין געלט האָב איך ניט. א בילעט, אויב דו ווילסט, א ווינרעשנע, קאָן איך דיר לייהען, און דו גענה קריג דיר אויף איהם געלט...

איהר פּאַרשטעהט, צי ניין? אָט דאָס איז טאקי דער דאָזיגער בילעט, וואָס האָט געוואונען, הייסט דאָס, די פינף־און־זיעבעציג טויזענד. אזוי זאָגט דער גלח, הייסט דאָס, און גענה גלויב איהם אויף זיינע הילינע נאמנות. אצינד, אז דער בילעט

האָט נעוואונען, — קומט דאָך מסתמא דער גלח צו לויפען צו מיין ברודער און זאָגט איהם אזוי און אזוי: דער בילעט האָט, דאנקען גאָט, געוואונען היבשלעך נעלט... מאכט צו איהם דער אָחי מיינער: „יאָ, מע זאָגט, אז ער האָט געוואונען נעלט"... מאכט צו איהם דער כומר: „נו, וואָס זשע נועט זיין?" מאכט צו איהם דער אָחי מיינער: „וואָס זאָל זיין?"... בקיצור, אהין־אהער, מילא וועלט אן א זייט — ער זאָגט איהם דאָס, ער ענטפערט איהם יענס; ער פרענט איהם פֿדרוך, ענטפערט ער איהם בוידעם; קיין שוואַרץ אויף ווייס, אויף פאפיער, איהר פאר־שטעהט צי ניין, האָבען זיי ביידע ניט. מילא, מיין אָחי האָט חאָטש א בילעט, און דער כומר וואָס האָט? ענמת־נפש האָט ער!... וואָס טויג אייך, ס'איז נעבליבען — ער בעט ביי איהם, דער גלח הייסט דאָס, חאָטש עטליכע טויזענד קערבלעך. נעם זשע, דו גראָבער מענטש, דו העניך אויגער, פארשטופֿ איהם דאָס מויל מיט עטליכע טויזענד קערבלעך, און לאָז זיך יענער נישט טשעפען! טענה'ט אָבער דער אָחי מיינער: „פאר וואָס קומט איהם? דער בילעט איז דאָך מיינער; איך זאָל אזוי האָבען, זאָגט ער, אלדאָס גוטס, ווי איך האָב איהם אוועקגעקויפט ביי איהם שוין א מעשה פון דריי יאָהר!"... וואָלט אפשר אָפּגעלאָפען גלאט; איז דאָך אָבער אונזערע אידעלעך זאָלען זיין נעזונט! און דאָס שטעדטעל אליין איז א גוט שטעדטעל — אפשר האָט איהר נע־הערט פון דעם? „פּישי־יאָבערע" הייסט דאָס, דאָס שטעדטעל, כשמה כן היא, א שטאָדט פון יאָבערניקעס, מוסרים, פּארבערענט זאָל זי ווערען אין א זומער־טאָג! וואָס טויג אייך, מען איז אוועק צום גלח און מע האָט איהם אויפגעקלערט, אז ער קאָן דאָ מאכען נימל, און מע האָט איהם ארויפגעפיהרט, ער זאָל ניט מאכען קיין לאנגע שהיות, פאהרען אין דער גרויסער שטאָדט אריין גלייך צום פּראָקוראָר און איינגעבען אזוי און אזוי, אז אידען, הייסט דאָס, האָבען ביי איהם אויסגענארט א בילעט, און דער בילעט חאָט נעוואונען פינף־און־זיבעציג טויזענד, און מע גיט איהם נישט

אָפּ דעם בילעט... איהר פּאַרשטעהט, צי ניין?... וואָס טויג אייך, דער גלח האָט זיך דוקא נישט געפּוילט און האָט געטהאָן אלסדינג, וואָס מע דאַרף, נאָך מעהר ווי מע באַדאַרף, און מע האָט אויפֿן בילעט, מחילה, אַנידערגעלעגט איין ארעסט, און סע פּאַרבינדט זיך פּאַוואַלינקע א גאַנצער עסק, טאַקי נאָר נישט אויף קאַטאַוועס... אָט האָסט דו דיר אזא מין שלאָק, טאָמער איז קאַרג! נא דיר נאָר א ביינדעל, א גלח!... מיין אָחי האָט שוין אפילו מיט איהם נאָכדעם געעגדינט פּאַר צעהנטויזנד, נאָכדעם — פּאַר פּופּצעהנטויזענד קאַרבען, האָט דער גלח חרטה געקריגען. מע האָט איהם אזוי צערדעהט, פּאַרשטעהט איהר, אז ער ווייסט שוין אליין ניט וואָס ער זאָל וועלען... אָט דאָס האָט איהר אייך די מעשה מיט'ן ביינדעל, איהר פּאַרשטעהט, צי ניין?...

קורץ און גוט, ווּאו זשע האָלט איך? ביי'ם ביינדעל, הייסט דאָס. נאָט האָט אונז באשערט א רעכט ביינדעל, וואָס זאָלט איהר קלערען, נישט איינצושלינגען און נישט אויסצושפּייען! נישט אהער און נישט אהין! איז דאָך אבער פּאַרהאַן א נאָט אויף דער וועלט, א גרויסער גאָט, ווי זאָגט איהר, וואָס מיט איין האָנט שטראָפּט ער, מיט דער אַנדערער הילט ער, — האָבען זיך נעפונען מענטשען, גוטע בריידער, מחותנים, גוטע פּריינד, און גלאָט מענטשען, מע האָט זיך אריינגעלעגט אין דער מיט, געדרעהט, געפּרובט אויף אלע זייטען, הין און צוריק, פון מיין ברודער צום גלח, פונ'ם גלח צו מיין ברודער, פון מיר צו בירנבוים'ן, פון בירנבוים'ן צו מיר, און פון אונז ביידען צו מיין ברודער, און פון אונז אלע דריי וויעדער צום גלח — א דרעהעניש, א לויפּעניש, א געפּאַהרעריי, א גערעדעריי, א געשפּאַרעריי, — בקיצור, מע האָט אונז קוים מיט צרות מיט לייד אויסגעלייכט. וואָס אויסגעלייכט? ווי אזוי אויסגעלייכט? — פּרענט נישט, אבי אויסגעלייכט! ווי זאָגט איהר: פון קריגדע קאָכט מען וועטשערע, אדער, ווי מיין אָחי האָט געזאָגט, אז מע האָט איהם צונויפּגעפּיהרט מיט'ן גלח:

— וואשע פרעפאראביע, — זאג ער — יאָ נע פסק, טאָ פסאקע, נעחאי בודע יחלוקו...

— נעחאי בודע יחלוקו! — זאגט איהם דער גלח. — אלע טי, העניך, מאשענק!...

— לחיים, פאטערע, זא וואשע זדאראוויע! — זאגט צו איהם מיין אחי און טראגט איהם אונטער א גלעזעל, און מיר אלע נעמען צו גלעזלעך, און מע טרינקט־אוים און מע צעקושט זיך — פיין, שען, צופריעדען... שייך זאגען צופריעדען? ווי קאן מען זיין צופריעדען, אז איטליכער פון אונז האט נעהאט כמעט ביי זיך אין האנט די פינף־און־זיעבעציג טויזענד און האט זיי ארוים־גלאזט אויפ'ן ווינט — פפו! איהר ווילט וויסען, ווי אזוי? נאט אייך א פראסטען חשבון: מילא, פון מיר שמועסט מען ניט: האב איך ני ט פינף־און־זיעבעציג טויזענד, א שענע־ריינע כפרה! נאר איך פרעג אייך: וואס וואלט געטהאן, אשטיינער, מיין ברוי־דער העניך, וועו איך זאל איהם ניט געווען געבען קיין דעפעש, אז אונזער בילעט האט אויסגענומען די פינף־און־זיעבעציג טויזענד? איין אנדערער אויף מיין ארט, אז ער דערזעהט אזא גע־ווינס, וויסט איהר וואס ער טהוט? ער וווישט אפ די ליפען און מאכט א שווייג. וואס מיר ברודער? וועו מיר העניך? — וואהרום לאז זיך איהם דאכטען, אז איך האב נאר פארקויפט דעם בילעט! אדער עלעהיי איך האב איהם פארזעצט ביי בירנבוים'ען און האב איהם ניט אויסגעקויפט צו דער צייט, — און א צעטעל פון מיר האט דאך בירנבוים, אז איך האב איינגעלעגט ביי איהם אזא און אזא בילעט פון אזא און אזא סעריע, און באם איך קויף ניט אוים צו דער צייט, איז אזא און אזא בילעט פון אזא און אזא סעריע — איהר פארשטעהט, צי ניין?... נאר וואס דען?... אז ס'איז מיר גאר נישט געקומען אויף דער מחשבה, איך זאל אזוי ריין זיין פון שלעכטס! וואהרום, ווי איהר זעהט מיך אטא, בין איך אזא איד, וואס קאטארי געלט שפיעלט ביי מיר גאר א קליינע ראליע! וואס איז דען, אייגענטליך, געלט? געלט

איז בלאָטע, אבי גאָט העלפט, ווי מיין ווייב זאָגט, מען איז נע־
זונט און מע האָט אלסדינג, וואָס מע באראַף... נאָר גאָרנישט,
פאַרדראָסיג איז דאָס, פּאָרט, ווי זאָגט איהר, פ י נ ף - א ו ן -
ז י ע ב ע צ י נ ג ט ו י ז ע נ ד ! איהר פאַרשטעהט, צי ניין?...

אצינד נעמט בירנבוים'ן. בירנבוים איז דאָך טאָקי נאָט
די נשמה שולדיג; ער האָט דאָך טאָקי נעבאָך ארויסגעלאָזט די
פינף־און־זיבעציג טויזענד ממש פון די הענט! גלאָט ער איז
איין עהרליכער, א לעצט־ארענטליכער יונגערמאַן, און ווי ניט
נהנה זיין פון א פרעמדען ביזנעס; ער ווי נאָר, מע זאָל א פרענ
טהון מענטשען, וואָס מענטשען וועלען זאָגען,
איהר פאַרשטעהט, צי ניין? ווייטער וואָלט דאָך נעווען, ווי זאָגט
איהר, א כשר'ער טאָפּ מיט א כשר לעפעל, ווארום ער האָט דאָך
טאָקי פון מיר א צעטעל, אז באם איך קויף נישט אויס ביי איהם
דעם ביזנעס צו דער צייט, איז אוא און אוא ביזנעס פון אוא און
אוא סעריע — איהר פאַרשטעהט, צי ניין? נעמט דער דאָזיגער
ביזנעס און געווינט פונקט די פינף־און־זיבעציג טויזענד! נו,
פרעג איך אייך, קאָן נישט די גאָל צעזעצט ווערען?... האָט איהר
שוין, הייסט דאָס, צוויי אומגליקליכע נפשות אויף דער וועלט,
וואָס האָבען כמעט פון קעשענע פאַרלאָרען צו פינף־און־זיבעציג
טויזענד קארבען — וואָס? ניט אזוי?...

דער דריטער אומגליקליכער נפש איז מיין ברודער העניך
נעבאָך. ער נעהט גלאָט ארום ווי א ננזל, א געקויועטער האָהן,
און ס'איז טאקי א ביטערער רחמנות אויף איהם, וואָס ער נעמט
אזוי ווינציג נעלט, וואָרום ער איז דאָך טאקי נעוואָהנט נעווארען
אלע יאָהר, און אפשר צוויי מאָל אין יאָהר, אז בילעטען שפּיעלען,
נעמען־אוים פינף־און־זיבעציג טויזענד, נישט ווינציגער! נעהט
ער ארום און שרייט: „וואָס האָבען זיי צו מיר? וואָס ראבעווען
זיי מיך? אלעמען נעב נעלט! דעם גלח נעב, דעם ברודער נעב,
בירנבוים'ן נעב — זיי ווילען מיך מאכען פאר א קבצן!" איהר
פאַרשטעהט, צי ניין?...

דער פערטער, דער גלח הייסט דאָס, איז דאָך אודאי איין אומגליקליכער גלח! ער שוועהרט, און מע מוז איהם גלויבען אויף זיינע הייליגע נאמנות, אז ער פארשטעהט נים, פאר וואָס אידען טיילען זיך מיט זיין נעלט? „מילא העניך, זאָגט ער, מע זיך מאקי זיין א מאשענק, און סע קומט איהם אודאי נעהן אין חדר אריין, — איז ער אבער פּאָרט א היימישער מענטש און א גוטער ברודער... אבער דאָס נאנצע איבעריגע „קהל", זאָגט ער, — וואָס פאר מחותנים איז „קהל" צו מיין בילעט?!"... איהר פארשטעהט, צי ניין? נעה רער מיט א גלח און נעב איהם צו פארשטעהן, וואָס הייסט ארענטליך: אז דער איז א ברודער, וואָס האָט נעהאָט ביד צונעמען אינגאנצען אווי, אז קיין האהן זאָל אפילו נישט קרעהען, און דער איז א לעצט־ארענטליכער יונגערמאן, וואָס האָט פון מיר א צעטל, אז אזא און אזא בילעט פון אזא און אזא סעריע — איהר פארשטעהט, צי ניין? ער מיינט דען עפּים, בירנבוים הייסט דאָס? ער מאָנט דען נעלט? ער האָט דען עפּים טענות? חס וחליליה! ער ווי׳ל נאָר, מע זאָל א פרעג טהון מענטשען, ו ו א ס מענטשען וועלען זאָגען! א מענטש, וואָס האָט זיך איינגעליעבט אין מענטשען, א מענטשליכער מענטש — איהר פארשטעהט, צי ניין?...

הכל׳ל, פיער מענטשען האָבען נעוואונען, הייסט דאָס, צו פינף־און־זיעבעציג טויזענד אויף א חלק, און פיער מענטשען האָבען פארליאָרען צו פינף־און־זיעבעציג טויזענד — פיער אומגליקליכע נעקומלעטע מענטשען!... נאָר גארנישט, אויסגענליכט זיך — איז פארפאלען. מסתמא איז דאָך עס א באשערטע זאָך... וואָס זשע בלייבט־איבער צו טהון אצינד? אצינד באדארף מען, הייסט דאָס, נעמען און זיך צעטיילען מיט׳ן בילעט, דאָס הייסט, מע באדארף נעהן אלע פיער אין באנק אריין, ארויסנעמען דעם בילעט, אפּ־נעמען דאָס נעווינם, אפּנעבען איטליכען זיינם און זאָגען מזל־טוב און טרינקען מאהריטש. איך? האָט זשע צייט אביסעל, פאוואָ־לינקע, נישט נעהאפט. ערשטענס. ליגט דאָך אויפ׳ן בילעט עפּים

א חתימה פון ס׳לייערשוואטע, באַראַרף מען דאָך קודם כל באַ־
פרייען, הייסט דאָס, דעם בילעט. ווייל דער גלח נישט באפרייען
דעם בילעט ביז מע וועט איהם נישט באַוואָהרענען מיט זיין חלק.
איהר פּאַרשטעהט, צי ניין?... ווי אַזוי זשע באַוואָהרענט מען
איהם מיט זיין חלק? באַראַרף מען דאָס בילעט, הייסט דאָס,
אַראָפּנעמען פון׳ם גביר׳ס חשבון און איבערלעגען איהם אויף מיין
ברודער העניך׳ס און אויפ׳ן גלח׳ס נאָמען. ווייל דער גביר נישט
הערען, נישט זעהען. באשר ער טענה׳ט, דער גביר הייסט דאָס,
און איז דוקא נערעכט:

— וואָס בין איך פאר א מחותן צו א פרעמדען בילעט? ווי
קאָן איך הייסען איבערגעבען א פרעמדען בילעט פון פינף־און־
זיעבעציג טויזענד, וואָס סע לינט אויף איהם אַיין אַרעסט, אַז איך
וויים ניט וועמענ׳ם בילעט דאָס איז? פריהער איז ער געווען
בירנבוים׳ם מיט יעקב־יוסיל׳ס, היינט הער איך, אַז ער איז נאָר א
העניך׳ם מיט א גלח׳ם, שפּעטער וועלען זיך אלע מאל אַרויסבא־
ווייזען נייע בעלי־בתים, נייע העניכם מיט נייע גלחים — וואָס
וועל איך טהון, אַז זיי וועלען נאָכדעם מאָנען ביי מיר איטליכער
באַזונדער צו פינף־און־זיעבעציג טויזענד? וואו וועל איך נעמען,
קינדערלעך, אַזוי פיעל געלט אויף צו באַצאָהלען? איך בין דאָך
ניט בראָדסקי!

איהר פּאַרשטעהט, צי ניין? האָט זיך אָננעהויבען איין עסק
מיט אַרווּאָקאַטען. און אַרווּאָקאַטען זענען דאָך פונקט ווי די דאָק־
טוירים: וואָס איינער זאָגט, זאָגט דער אַנדערער קאָפּוור. נעלט
נעמען זיי אלע און געבען עצות, איטליכער איין אַנדער עצה. איין
אַרווּאָקאַט זאָגט, אַז דער גביר מעג זעהר שען איבערגעבען דעם
בילעט וועמען ער וויל... און דער אַנדערער זאָגט: ער טאָר ניט
בשום אופן איבערגעבען דעם בילעט... קומט דער דריטער און
זאָגט, אַז ער מוז איבערגעבען, אַניט — קאָן ער האָבען אויף
זיך א „פּעקעל", למאי ער ניט ניט איבער... קומט נאָך איין אַר־
ווּאָקאַט און זאָגט: לאָז זיך דער גביר גלאַט אזוי אַפּזאָגען

פונ׳ם בילעט, וועט דאָס זיין ווי געוואונשען... קומט נאָך איינער און זאָגט: הם מלהזכיר! באם ער זאָגט זיך אָפּ פונ׳ם בילעט, דער גביר הייסט דאָס, בלייבט דער בילעט הענגען אין דער לופּ־טען, קאָן ער נאָכדעם האָבען אויף זיך א רעכט „פּעקעל"!... קומט נאָך איין אַרוואָקאַט און זאָגט: ארבה, טאָמער זאָגט ער זיך נ י ט אָפּ, האָט ער ע ר ש ט אויף זיך א „פּעקעל"!... קומט א נייער אַרוואָקאַט און זאָגט א נייעם דין: דער גביר, זאָגט ער, מעג זיך יא אָפּזאָגען, ניט אָפּזאָגען — ער וועט ס א י־ו י־ס א י האָבען אויף זיך א פּעקעל... איהר פּארשטעהט, צי ניין? נאָר מיר דאָכט, אז ער האָט ש ו י ן אויף זיך א גוט „פּעקעל", וואָרום, א חוץ וואָס מע דולט איהם אלע מינוט דעם ספּאָדעק, פּאָהרט ער נעבאָך אלע וואָך אין דער גרויסער שטאָדט אַריין, אונזער גביר הייסט דאָס, פון איין אַרוואָקאַט צום אַנדערען, צאָהלט נעלט און בעט, מע זאָל אויף איהם רחמנות האָבען, געבען איין עצה, ווי אזוי ער זאָל פּטור ווערען פון דער דאָזיגער באָמבע? ס׳איז א נאָט׳ס רחמנות, זאָג איך אייך, און א חרפּה, א בזיון פּאר לייטען. מע נעמט א מענטשען, איין עהרליכען, א שטילען מענטשען, וואָס טשעפּעט ניט קיין פּליעג אויף דער וואַנט, און מע העננט איהם אָן אזא באָמבע, א לונג־און־לעבער אויף דער נאָז — און האלט זיך געזונטערהייד!... טאָמער וויסט איהר, פּאר וואָס? פּאר ווען? פּאר וואָס קומט איהם אזא באָמבע? דערפּאר וואָס מענטשען האָבען זיך אַריינגעלעגט, געוואָלט א אידען א טובה טהון, איהר פּארשטעהט, צי ניין?... האָט איהר ניט ביי זיך נאָך א באָמבע... טפו! מיין איך נאָך א פּאפּיראָס?

קורץ און גוט, וואו זשע האלט איך? ביי דער באָמבע היסט דאָס, וואָס מע האָט אָנגעהאַנגען אונזער גביר... ווילט איהר דאָך מסתמא וויסען, וואָס הערט זיך מיט דער באָמבע? נאָר ניט, די באָמבע איז א באָמבע! לעת־עתה העננט זי נאָך אין דער לופּטען... דער גביר העצקעט זיך אלע וואָך הין און צוריק אין דער גרויסער שטאָדט אַריין צו די אַרוואָקאַטען, די אַרוואָקאַטען נעמען נעלט

און געבען עצות — דער אזוי, דער אנדערער אט אזוי, און דער דריטער ניט אזוי און ניט אזוי, נאר פונקט קאפויר, ווי געווויינטליך... וואס דער סוף דערפון וועט זיין — ווייסט נאר איין גאט אין הימל, וואס קיין מענטשליכער פארשטאנד קאן דאס נארנישט משיג זיין, וואס דערפון קאן ארויס; וואס טאמער דערגעהט דאס חלילה צו א משפט, ווייסט מען ניט, מיט וואס עס קאן זיך ענדיגען... איהר פארשטעהט, צי ניין? דערווייל ווער ליגט נייען אילען אין דער ארמה? יעקב־יוסיל! אז די שטאדט, — וואס זאג איך די שטאדט? — די גאנצע וועלט האט מיט מיר צו טהון! איטליכער טייט אויף מיר מיט די פינגער: „אן געהען די פינף־און־זיעבעציג טויזענד!"... פון געשעפט איז מען אפגעריסען; אין קעשענע איז ניטא א דרייערל, נאך ערגער ווי פריהער; מיין ווייב שעמט זיך ארויסצוקומען אין מארק ארויין — מע רופט זי „די נייע נגידית"... מיך האט מען דעם ערשטען שבת אין שוהל מכבד געווען מיט „ששי" גאר אויף איין אנדער אופן. מע האט שוין אפילו געמאכט א חשבון פון די פינף־און־זיעבעציג טויזענד, וויפיל איך באדארף געבען אויף דער שטאדט, וויפיל איך זאל צעטיילען ארעמע קרובים, און וואס איך וועל מסתמא ווערען א בעל־הלואה; און דער האט געזאגט, אז איך וועל מסתמא ווערען א בעל־מיט ברויט, אזוי ווי איך האב אמאל געהאנדעלט; און דער האט אויסגעוויזען, אז דאס בעסטע איז פאר מיר א קאנטאר: מיט א קאנטאר, זאגען זיי, מאך איך די בעסטע געשעפטען ביי אונז אין שטאדט, וואס וואסער קאנטאר ביי אונז פארמאגט דען מיט א מאל א קאפיטאל פון פינף־און־זיעבעציג טויזענד? מע מיינט מעות מזומנים מיינט מען, טאקי וואס מזומנים הייסט! איהר פארשטעהט, צי ניין?... וואס ביי אונז אין שטעדטעל זענען די אידען גרויסע אפיקורסים; קיינער גלויבט גאר נישט, אז ס'איז ערגיץ פארהאן במזומנים מעהר ווי א פינפאונצוואנציגער איין אייגענער... אונזער שטעדטעל, דארפט איהר וויסען, איז

אויך א רעכט שטערטעל, דער רוח האָט דאָס ניט נענומען! דאָס איז א שטערטעל, פארשטעהט איהר מיך, פון די שטערטלעך, וואָס מע פרענט אויף זיי!... פארהאן לעדיגנעהערס נענוג, וואָס האָבען ניט וואָס צו טהון, נעהט מען ארום פון שמונין צו בונין און מע רעדט־אָפּ פון דער גאנצער וועלט. קיין איינענע נעשעפטען איז נישטאָ, האָט מען אין זינען יענעמ׳ס. מע קלויבט זיך צונויף אין מארק ביי דער אפטייק, אויף דער „בערזע" הייסט דאָס, און מע האלט אין איין שאצען יענעמ׳ס עסקים: מע האָט מורא, טאָמער פארדיענט יענער; און אז יענער דערלענט, איז מען זיך מחיה, עס קומט צו א שטיק נעזונט... היינט פארשטעהט איהר, וואָס פאר א חמארע עס האָט זיך אָננערוקט אויף דער שטאָדט, אז מע האָט דערהערט פון די פינף־און־זיעבעציג טויזענד? פון יענעם טאָג אָן מאכט זיך זיי שוין נישט צו דאָס מויל פון אין־דער־פריה ביז ביינאכט. מע ווערטעלט זיך און מע שטעכט זיך. איינער דעם אנדערען עסק־אויס די גאל, קריכט־אריין מיט די פיס אין הארצען.

— פאר וואָס האָט איהר בעסער נישט אויסגענומען די פינף־און־זיעבעציג טויזענד? זיי וואלטען דאָך אייך איצטער שטארק צוניטץ געקומען!...

— למאי איהר ניט? איהר בארארפט זיי א סך נויטיגער פון מיר!...

בכדי עס זאל דעם איבעריגען עולם פארדריסען, האָט אייגער א בעל־חשבון אויסגערעכענט, אז איך בין דער גרעסטער גביר אין שטאָדט. „עס איז א פראָסטער חשבון — זאָגט ער: — פינף־און־זיעבעציג טויזענד האָב איך געוואונען, א קערבעל זעכס־זיעבען טויזענד באטרעפט די דירה מיינע — האָט איהר א קיימא־לן פון פינף־און־אכציג, קרוב צו מאה אלף קארבען. נו, און אז א איד, וואָס פארמאָגט הונדערט טויזענד קארבען, מעג מען, דאכט זיך, אויף איהם זאָגען, אז ער פארמאָגט צוויי, ווארום אז מע שאטצט א אידען אין רי״ש אלפים, פארמאָגט ער דאָך קיין הונדערט טויזענד

אויך ניט! אלזא, בין איך, הייסט דאס, א איד פון רי"ש אלפים, דאס הייסט, דער גרעסטער גביר אין שטאדט! אי, ס'איז פארהאן נאך גרעסערע גבירים פון מיר? איז דער תירוץ: פון וואנען ווייסט מען? ווער איז נעווען ביי זיי אין קעשענע און ווער האט נעצעהלט זייער גלט? אפשר זענען זיי נאך דעראונטער? איהר פארשטעהט, צי ניין?... א סך מענטשען האט דאס טאקי אננעריהרט ביז דער ביין. זיי האבען נעבאך נישט נעקאנט דאס איבערטראנען: ווי נעמט דאס מיט א מאל א נעמיינער איד, פלוצים אין מיטען דרינען, און ווערד, אהן קאפוועהטיג, א גביר פון פינף־און־זיעבעציג טויזענד?... פארהאן ביי אונז איינער, איין אלטער בחור, א רייכער און א קארנער, האבען חברה אומיסטען אונטערגעשיקט א שליח, איינעם א „מענדעל־בארד", ער זאל איהם אנזאנען די גוטע בשורה, אז יעקב־יוסיל האט נעוואונען די פינף־און־זיעבעציג טויזענד; איז איהם נעווארען, ניט פאר אייך נעדאכט, אזוי שלעכט, אז מע האט נעמיינט, ס'איז איין עק פונ'ם יונגעמאן! א ביטערער רחמנות — ער איז נעבאך עטליכע טאג כסדר ארומנעאנגען אהן א קאפ! און אציגר, אז ער האט דערהערט די נעשיכטע מיט מיין ברודער העניך און די מעשה מיט'ן ביינדעל, איז איהם צוגעקומען א שטיק נעזונט: „לאז שוין בעסער זיין, זאגט ער, דעם גלח; פאר וואס קומט א אידען אזוי פיעל נעלט?"... איהר פארשטעהט, צי ניין?... נאר איהר מיינט, אז איינענע פארניגען שוין? אזוי לאנג שמייסט מען זיי! זיי זאלען קאנען דערטרינקען אין א לעפעל וואסער!... מאהלט אייך, וועז עס פאלט אריין צו מיר טאקי די פינף־און־זיעבעציג טויזענד, וואלטען נעווען אנדערע ווערטער; דעמאלט וואלטען מסתמא אלע הנאה נעהאט: אי איינענע, אי פרעמדע. נאר אז עס האט זיך שוין נעמאכט אזוי, איז שוין וויעדער אנדערע ווערטער... נישקשה, די משפחה מעג זיך נייהען א ביטעל — ביי מיין ברודער העניך וועט מען צעפיהרען די הענט. ער איז א רעכטער נדבן, מיין העניך זאל נעזונט זיין; ער, אז ער וועט אנהויבען געבען „נתינות",

וועט זיין וואָס צו זעהען. ס'איז א סברה, אז ער האָט שוין אסיג־נירט פון פינף־און־זעכציג ביז צוויי־און־זיעבעציג רובל אויף חתונה מאכען איין אָרעמע שוועסטער; און דעם אלטען טאטען האָט ער מנדר נעווען א נאנצען הונדערטער א האַרטען: לאָז ער וויסען, הייסט דאָס, דער אלטער טאטע, אז זיין זוהן האָט אויסגענומען די פינף־און־זיעבעציג טויזענד. איהר פּאַרשטעהט, צי ניין?... דאָס זענען די היימישע קרובים. און די וואָס פון דערווייטען האָבען זיך גלאָט א לאָז נעטהאָן צו מיר פון דער נאָרער וועלט, דער מיט אזא „פּעקעל", און דער מיט אזא „פּעקעל"... א סך האָבען אויף דעם חשבון אָנגעהויבען טהון שדוכים, חתונה מאכען קינדער. אייניגע האָבען זיך גע'גט צוליעב דעם, וואָס זיי וועלען נאָכדעם קאָנען גרויכען צו עפּים גרעסערם... מילא, איז דאָס חאָטש קרובים; ווי זאָגט איהר: פון אייגענע מוז מען לייִדען. איהר פּאַרשטעהט, צי ניין? אָבער פון פרעמדע, פון ווילד־פרעמדע וואָס בין איך נאָה מחויב צו טראָגען? פּאַר וואָס קומט דאָס מיר? פּאַר וועמע'ס זינד?... וואו איך האָב ערגיץ א שונא, הערט איהר, ווינש איך איהם אזא געווינס פון פינף־און־זיעבעציג טויזענד! איהר מענט מיר גלויבען בנאמנות, אז דאָס אָפּגעבען מזל־טוב, וואָס איטליכער גיט מיר אָפּ, מיט דעם אונטערשמייכלען זיך, מיט די חניפה'לעך פון איטליכען באזונדער — בין איך שוין ניט אימשטאנד אריבער־צוטראָגען! מענטשען, וואָס איך קען זיי נישט און וויים זיי נישט, קומען צו מיר צו געהן זיך מיט מיר איין עצה האלטען.

— מיר האָבען געהערט, זאָגען זיי, פון אייך, רב יעקב־יוסיל, מיר האָבען שוין לאנג פון אייך געהערט, אז איהר זענט א קלוגער מענטש. מיינט נישט, זאָגען זיי, אז מיר מיינען עפּים דערמיט א מיין, וואָס גאָט האָט אייך באגליקט די פינף־און־זיעבעציג טויזענד — חלילה וחס! גלאָט אזוי, זאָגען זיי, מיר זענען נעקומען צו אייך אביסעל אויסרעדען זיך דאָס הארץ...

איהר פּאַרשטעהט, צי ניין?... איינער איז נעקומען צו מיר עפּים פון א מאָדנער שטאָדט, איך האָב שוין פּאַרנעסען וווּ זי הייסט,

פון א ווייטער מדינה, וואָס מיין זיידענ׳ס באבע איז דאָרט קיינמאָל נישט נעווען. עס עפענט זיך די טהיר, עס קומט אַריין פּלוצים אַ איד, לעגט אָפּ דאָס פּעקעל.

— שלום עליכם!

— עליכם שלום! פון וואַנען איז א איד?

— פון אויסרייסען. דאָס זענט איהר רב יעקב־יוסיל?

— דאָס בין איך יעקב־יוסיל. וואָס וועט איהר זאָגען גוטס?

— זענט איהר דאָס טאַקי אַליין, הייסט עס, אָט דער רב יעקב־יוסיל, וואָס האָט אויסגענומען די פינחּ־און־זיעבעציג טויזענד? דאָס בין איך אומיסטען, זאָגט ער, נעקומען צו פאָהרען אהער; דאָס הייסט, איך פאָהר במילא פארבי, האָב איך דערהערט די מעשה מיט די פינחּ־און־זיעבעציג טויזענד, האָב איך מיך מיישב נעווען: טא, לאָם איך אראָפּפאָהרען אהער אויף א טאָג; איך וויל אָנקוקען מיט מיינע אויגען דעם ראָזינען גליקליכען, וואָס האָט נעווואונען די פינחּ־און־זיעבעציג טויזענד. ס׳איז ניט קיין קלייניגקייט — ס׳איז פינחּ־און־זיעבעציג טויזענד!!...

איהר פּאַרשטעהט, צי ניין? נעה, דערצעהל איטלעכען באַזונדער א מעשה מיט א בירנבוים, וואָס וויל מענטשען, און מיט א ברודער, וואָס הייסט העניך, און מיט א ביינדעל, און מיט א גביר, און מיט א באָמבע, און מיט אדוואָקאַטען, און מיט רוחות, און מיט שדים!... איך זאָל האָבען, הערט איהר, די גליקליכע יאָהר, וואָס ס׳איז פריהער, פאר די פינחּ־און־זיעבעציג טויזענד, נעווען בעסער ווי אצינד, נאָך די פינחּ־און־זיעבעציג טויזענד, און רוהיגער אודאי! איך וועל אייך זאָגען דעם אמת: איך בין שוין איצטער ניט זיכער מיט׳ן לעבען אויך. אָט בין איך געווען ניט לאַנג אין דער גרויסער שטאָדט ביי די אדוואָקאַטען דאָרטען, האָט מיך איינער א חברה־מאן פאַרנאָרט צו זיך אהיים אויף פּאָ־דאָל, כלומרשט אויף טיי; איך קום צו איהם אויף פּאָדאָל, ביי־נאכט איז דאָס געווען, טרעף איך דאָרטען נאָך איינעם א חברה־

מאן, א אידען מיט רוקא א שענער באָרד, זיצען איבער א ספר; ניט ער מיר אָפּ שלום, שטעהט־אויף פּאַרוויכערען א פּאַפּיראָס, פּאַרלעשט די לאָמפּ, און מיר בלייבען אין דער פינסטער... איהר פּאַרשטעהט, צי ניין? עס וואָלט כדאי נעווען, כלעבען, ס'זאָל ניט זיין אזוי שפּעט און איהר זאָלט זיך אזוי ניט חאפּען אין וועג אריין, אייך דערצעהלען די דאָזיגע מעשה אויך, און אויף יענער מעשה זיצט נאָך א מעשה, אָדער ווי זאָגט איהר: אויף א בלאָטער א פּרישטש און אויף א מכה א בלאָטער. איהר פּאַרשטעהט, צי ניין?...

קורץ און גוט, וואו זשע האָלט איך, הייסט עס? ביי'ם סוף פון דער מעשה. א סוף, מיינט איהר? האָט צייט א ביסעל, נישט נעחאפּט, ס'איז ערשט איין אָנהויב. וואָס זאָג איך איין אָנהויב? עס הויבט נאָך נאָר נישט אָן צו זיין קיין אָנהויב אפילו! און וועט איז שולדיג? איך אליין טאקי! שייך זאָגען איך בין שולדיג? וואָס בין איך שולדיג? איך וויים? איך בין דאָך נישט מעהר ווי א מענטש, ווי זאָגט איהר, א בשר־ודם, נאָר אז ס'איז באשערט איין אומגליק, העלפט זיך עפּיס? וואָס בין איך שולדיג, למשל, אז איך... נאָר שא! מע טאָר נישט חאפּען די פיש פּאַר די לאָקשען, מיין איך פּאַרקעהרט — די לאָקשען פּאַר די פיש. לאָם איך אייך בעסער דערצעהלען פּאַוואָלינקע, נישט נעחאפּט, די גאַנצע מעשה פון'ם אָנהויב, דאָס הייסט, ניט פון'ם אָנהויב, נאָר פון'ם לעצטען אָנהויב, דאָס הייסט, פון דעם, וואָס איהר מיינט, אז ס'איז שוין דער סוף... על כל פּנים, אז גאָט האָט געהאָלפען, מיר האָבען זיך דעמאָלט, אויב איהר געדענקט, מיט צרות, מיט אָנגסטען איינגעטיילט מיט'ן בילעט, הייסט דאָס, איטליכען באזונדער זיין חלק, — געווינטליך, נישט אזוי גיך טהוט זיך עס ווי סע רעדט זיך; מע האָט זיך נענוג אָנגערעדט, אָנגעהאריקעט מיט איטליכען באזונדער. אז דער גלח טענה'ט: פּאַר וואָס קומט אונז נעלט, מיר און בירנבוים'ען, אונז ביידען הייסט עס? און מיין ברודער העניך איז א בעלן, איך זאָל מיך פּאַרלאָזען אויף

זיין יושר און אויף זיין גוטען ווילען און אויף זיין השגה. און מיין חברה־מאן, בירנבוים הייסט עס, שרייט, אז ער ווילּ נאר־נישט — ער ווילּ נאר מענטשען, האַרבען וואָס מענטשען וועלען זאָגען. איהר פּארשטעהט, צי ניין? האָבען זיך אַריינגעמישט אין דעם דאָזיגען עסק מעקלערס, און דוקא דריי מיט א מאָל; צוגעהאָרעוועט, אויסגעגלייכט — איין עק, א סוף. און ס'איז נעבלּיבען, אויב איהר נעדענקט, — וואָס זשע, הייסט דאָס, איז נעבלּיבען? ס'איז נעבלּיבען, אז מיר זאָלען זיך צונויפקלויבען אלע פיער, הייסט עס, אוועקפאָהרען אין דער נרויסער שטאָדט אריין, ארויסנעמען דעם בילּעט, אָפּנעמען דאָס ביסעל מינץ, צעטיילּען זיך מיט די חלקים, נא דיר, נעב מיר — און א גוטען טאָג מיט דער קאָפּאָטע! יאָ, וועלּן זשע איז דאָס נערעדט געוואָרען? נאָפּשיקלּאר, אז ס'איז פּארהאַן א בילּעט. אָבער אז ס'איז קיין בילּעט נישטאָ? שייך זאָגען, ס'איז קיין בילּעט נישטאָ? א בילּעט איז פּארהאַן א בילּעט, נאָר, אויב איהר נעדענקט, וואו לינט ער, דער בילּעט? פּארצוויאָקעוועט אין א באַנק ערגיץ, אויף א פּרעמיע־דען נאָמען, און פון אויבען, אויפ'ן בילּעט הייסט עס, אויב איהר נעדענקט, לינט, איך בעט איבער אייער כבוד, איין אַרעסט פונ'ם סלּיעדאָוואטעל — נעה נעם־ארוים אזא בילּעט! וואָס זשע טהוט מען? באַדאַרף מען קודם כל, אויב איהר נעדענקט, זעהען, מע זאָל צערייבען דעם עסק — לאָז דערווייל, הייסט עס, וועלען אויס עסק, וועט מען שוין נאָכדעם זעהען וואָס מע האָט צו טהון. איהר פּארשטעהט, צי ניין? וועל זשע באַדאַרף צערייבען דעם עסק, סע זאָל וועלען אויס עסק? פּארשטעהט זיך, אז דער גלח. זאָגט אָבער דער גלח, אויב איהר נעדענקט: לאָז מען איהם פּריהער באַוואָהרענען, דאָס הייסט, איבערגעבען דעם בילּעט אויף זיין נאָמען, וועט ער זעהען, מע זאָל צערייבען דעם עסק. איז ער, דאָכט זיך, אויך נערעכט? וועל זשע באַדאַרף דאָס איבערגעבען דעם בילּעט אויף זיין נאָמען, אז ער זאָל צערייבען דעם עסק? פּארשטעהט זיך, אז דער נביר אונזערער. קומען מיר מסתמא צו

אונזער נביר און בעטען איהם, ער זאל זיין אזוי גוט און איבער־נעבען דעם בילעט, וועט מען צערייבען דעם עסק. טענה'ט דער נביר וויעדער די אייגענע טענה, אויב איהר נערענקט, און איז אויך גערעכט: „וואס האָט איהר צו מיר? — זאגט ער. — וואס האָט איהר מיר אָנגעהאנגען א פרעמדען עסק?" טענה'ן מיר: „גערעכט זענט איהר טאקי; נאָר וואס זאָלען מיר טהון, אז אָהן אייך קאָן מען ניט צערייבען דעם עסק?" זאגט ער: „אם כן, וואס בין איך שולדיג? צערייבט אייך יאָ דעם עסק און צערייבט אייך ניט דעם עסק, — וואס איז מיין עסק?"... איהר פארשטעהט, צי ניין?... האָט איהר ניט ביי זיך איין עסק... טפו! מיין איך א פאפיראָס?

קורץ און גוט, וואו זשע האלט איך, הייסט דאס? ביי צע־רייבען דעם עסק. עצות אהער, עצות אהין — ס'איז נעבליבען: לאָדען זיך. און וויבאלד לאָדען זיך, באדארף מען פרענען איין אדוואָקאט. און וויבאלד פרענען ביי איין אדוואָקאט, באדארף מען פאָהרען אין שטאָדט אריין. הויבט זיך אָן: ביי וואָסער אד־וואָקאט זאָל מען פרענען? זאגט דער, מע זאָל פרענען ביי דעם אדוואָקאט, און יענער זאגט, מע זאָל פרענען ביי יענעם אדוואָקאט. פרענט מען דאך מסתמא ביי ביידע אדוואָקאטען, א ברירה האָט מען? זאגט דאך מסתמא דער אדוואָקאט פונקט דעם היפך, וואס יענער אדוואָקאט; זאגט דער דריטער אד־וואָקאט בוידעם; איז דאך ביטער — נעהט מען צו א פיערטען אדוואָקאט... בקיצור, איך באדארף אייך דערצעהלען וואס אדוואָ־קאטען זענען? אדוואָקאטען און דאָקטוירים — דאס איז איין מכה; אדוואָקאטען און דאָקטוירים זענען לכתחילה באשאפען געוואָרען, זיי זאָלען זאגען איינס דאס אנדערע אויף צו־להכעים. וואס יענער זאגט, באדארף דער זאגען פונקט קאפויר, ווי, להבריל, דער תרגום. איך האָב א גוטען ברודער, זאגט ער: וואס איז דען, אייגענטליך, דער תרגום? דער תרגום, זאגט ער, איז א צו־להכעים־ניק; דער תרגום דארף זאגען לאקירדע. למשל, אז דער חומש

זאגט „ויאמר" — קומט דער תרגום און זאגט „ואמר"; און אז דער חומש זאגט „לאמר", איז, דאכט מיר, וואם קאן דאם דיך שאדען, רב תרגום, אז ס'וועט שטעהן לאמר? ניין, לוינט איהם נישט! נאר ל־כ־י־מ־ר! — און געה טהו איהם עפּיס! איהר פּארשטעהט, צי ניין? אז איין אדוואקאט זאגט, אז מיר אלע פּיער זאלען איינגעבען א פּאפּיער אויף דער באנק און אויפ'ן גביר, למאי זיי געבען אונז ניט ארוים דעם בילעט, — דאכט זיך, א גלייכער איינפאל, הא? קומט דער אנדערער אדוואקאט און זאגט: אז איינגעבען באראפען נאר צוויי, איך און בירנבוים, מיר ביידע היישט עס, און נאר אויפ'ן גביר אליין, למאי ער היישט ניט די באנק, זי זאל איבערגעבען דעם בילעט. דאכט זיך, אויך נישט קרום, הא, וואם זאגט איהר? זאגט אבער דער דריטער אדוואקאט: וואם פּאר א מחותן בין איך מיט דער באנק? די באנק קען מיך? זי האט געהאט מיט מיר עסקים? איינגעבען לאז בירנבוים אליין, און נישט אויף דער באנק, נאר אויפ'ן גביר אליין, וואהרים וואם איז שילדיג די באנק, אז ער אליין, בירנבוים היישט עס, האט ערשט ניט לאנג געהיישען די באנק, זי זאל אריבערטראגען דעם בילעט פון זיין חשבון על חשבון הגביר? דאכט זיך, גערעדט ווי א מענטש, הא? קומט נאך איין אדוואקאט און דרינגט, אז איינגעבען באראף ניט איך און ניט בירנבוים — איינגעבען באראף נאר דער גלח מיט מיין ברודער, העניך היישט עס! דאכט זיך, כ'איז אויך מיט א נאנג, הא? קומט איין אנדער אדוואקאט און פּאלט נאר אויף אזא מין המצאה: מע באראף זיך, זאגט ער, נאר ניט לאהרן, וואהרום לאמיר זעהען, פון וואנען, זאגט ער, האט זיך געגומען אין באנק א בילעט אויפ'ן גביר'ס נאמען? בירנבוים האט איהם אריינ־געטראגען. וואו האט בירנבוים געגומען א בילעט? ביי יעקב־יוסלען, ביי מיר היישט עס. וואו האב איך איהם געגומען? ביי מיין ברודער, העניך היישט דאס. ביי וועמען האט איהם געגומען מיין ברודער, העניך היישט עס? אנטליהען, מיין איך געקויפט ביי'ם גלח. ער זאגט געקויפט, דער גלח זאגט געליהען — וואם

מאכט דאָס אויס, א פּאַרפּאַלענער עסק. על כן, זאָגט ער, לאָז דער גלח מאָנען דעם ביל׳עט ביי מיין ברודער העניך, מיין ברודער העניך ביי מיר, איך ביי בירנבוים׳ן, און בירנבוים — ביי וועמען? בירנבוים ביי דער באַנק. אי, די באַנק טענה׳ט דאָך: זי קען שוין נישט בירנבוים׳ן, זי קען נאָר דעם גביר? טא לאָז בירנבוים מאָנען ביי׳ם גביר, און דער גביר לאָז מאָנען ביי דער באַנק. אי, דער גביר האָט מורא, טאָמער — וואָס? טאָמער לאָדט מען איהם? איז פאַרהאַן, זאָגט ער, איין עצה: לאָז בירנבוים אַרויסגעבען א צעטל, קוויטירען הייסט עס, דעם גביר, איך זאָל קוויטירען בירנבוים׳ן, און מיין ברודער העניך זאָל קוויטירען מיך, און דער גלח זאָל קוויטירען מיין ברודער העניך. נו, ווי געפעלט אייך איין איינפאַל? וואָס קאָן שוין זיין גלייכער דערפון? געפינט זיך נאָך איין אַדוואָקאַט א חכם און פרעגט א קלאָץ־קשיא: שאַט, פון וואַנען וויסען מיר, זאָגט ער, אז דער ביל׳עט ענדיגט זיך שוין מיט׳ן גלח? טאָמער לינט ערגיץ באַהאַלטען אויפ׳ן בוידעם נאָך א נפש, וואָס וועט אויפשטעהן מאָרגען, וועט ברענגען עדות מיט פאַפּיערען און וועט טענה׳ן: „דער ביל׳עט איז מיינער! קינדער, וואו איז מיין ביל׳עט?!" וואָס זשע וועט זיין? וועט ער מאָנען שוין נישט קיין ביל׳עט, נאָר פינף־און־זיעבעציג טויזענד! ביי וועמען? נישט ביי קיינעם, נאָר ביי׳ם גביר! אי, דער גביר האָט א צעטל פון בירנבוים׳ן, בירנבוים פון מיר, איך פון מיין ברודער העניך, מיין ברודער העניך פונ׳ם גלח? לאָז דער גביר נעהן, זאָגט ער, נאָכדעם לאָדען בירנבוים׳ן, בירנבוים מיך, איך מיין ברודער העניך, מיין ברודער העניך דעם גלח — פונקט די אייגענע מעשה, וואָס מיט׳ן חד־גדיא: ציעגעלע־קעצעלע, קעצעלע־הינטעלע, הינטעלע־שטעקעלע, שטעקעלע־פייערעל, פייערעל־וואַסערעל, וואַסערעל־אָקסעלע, אָקסעלע־שוחט׳ל — איהר פּאַרשטעהט, צי ניין?... איז שוין וויערער שלעכט! וואָס זשע טהוט מען? באַראַף מען נעהן צו א נייעם אַדוואָקאַט, צו קאַפּערניקאַוועז אליין, און פון קאַפּערניקאַוועז צו נאָך א גרעסערען אַדוואָקאַט, צום „גאַלרעגעם

וווייזער". וואָס טויג אייך, מיר האָבען נישט דורכגעלאָזט קיין איין אַדוואָקאַט, מיר האָבען זיך מיט זיי, מיט די דאָזיגע אַדוואָקאַטען הייסט עס, אַזוי פֿאַראַדוואָקאַטעט דעם קאַפּ, אז וואו מיר זענען געשטאַנען און וואו מיר זענען געגאַנגען האָט מען געהערט נאָר אַדוואָקאַט און אַדוואָקאַט און אַדוואָקאַט. האָט איהר נישט ביי זיך אַיין אַדוואָקאַט... טפו! מיין איך א פֿאַפּיראָס?

קורץ און גוט, וואו זשע האָלט איך, הייסט עס? ביי די אַדוואָקאַטען. נאָט האָט געהאָלפֿען, די אַדוואָקאַטען האָבען געפונען איין עצה — פֿאָרט אַדוואָקאַטען! וואָס זשע איז די עצה? די עצה איז אזא מין עצה: אז איך און בירנבוים, מיר ביידע הייסט עס, זאָלען קודם־כל, פֿריהער פֿאר אָלע היומס, אַיינגעבען א פֿאַפּיער, צעשרייבען זיך ביי׳ם נאָטאַריוס הייסט עס, אז מיר זענען ניט שייך צום בילעט כלל וכלל, קיין שום מחותנים נישט הייסט עס, און אז דעם דאָזיגען בילעט האָט מיר צוגעשיקט מיין ברודער העניך, וואָס ער האָט איהם געגומען, געקויפט הייסט עס, ביי׳ם גלח, אויף צו פֿאַרזעצען, און איך האָב איהם פֿאַרזעצט ביי בירנבוים׳ען און געגומען אויף איהם רי״ש קערבלאָך, — ווי די מעשה איז געווען, דאָס הייסט, דעם רעכטען, דעם ריינעם, דעם אמת׳ען אמת! דאָכט זיך, פֿראָסט און פּשוט, אָהן שפּיצלאָך, אָהן חכמות און אָהן אויבער־הסברות — וואָס קאָן זיין בעסער, ווי דער אמת? איז אָבער קיינער דערויף פֿריהער נישט געפֿאָלען, איהר פֿאַרשטעהט, צי ניין?... נאָר שאָט, איהר זענט נאָך ניט פֿאַרטיג. וואָס הייסט, מיר וועלען נעמען, איך און בירנבוים, מיר ביידע הייסט עס, און וועלען אַרויסגעבען אויף זיך אזא בייטש? און וואָס וועט זיין מיט אונזערע חלקים? וואָס וועלען מיר טהון, אז מע וועט אונז נאָכדעם זאָגען „ישקני" ?... זיך נעהן פֿאַרלאָזען אויף מיין ברודער׳ס יושר און אויפ׳ן גלח׳ס נאמנות? אי, מיר האָבען זיך צעשריבען מיט זיי אויף פֿאַפּיער און געטרונקען לחיים? בלאָטע! א בוינען פֿאַפּיער קאָסט א גראָשען, און לחיים קאָן מען טרינקען אָלע טאָג, אבי ס׳איז נאָר פֿאַרהאָן, ווי זאָגט איהר, אביסעל ברענפען. וואָס

זשע האָבען מיר נעוואָלט, איך און בירנבוים, מיר ביידע הייסט עם? א באוואָהרעניש — מע זאָל אונז באוואָהרענען אונזערס, וואָס אונז קומט... איהר פּארשטעהט, צי ניין?... אָט דאָ האָט זיך ערשט אָננעהויבען די רעבטע חתונה: „באוואָהרענישען? פּאָר וואָס קומט זיי באוואָהרענישען? נענוג זיי נעמען אומזיסט נעלט, נעב זיי נאָך באוואָהרענישען!" האָט דאָך עס אונז אָננענומען בייַם הארצען: „סטייסט, פּאָר אונזער עהרליכקייט, איהר אזעלכע און אזעלכע! נענוג מע טהוט אייך אזא טובה, — מע וואָלט דאָך נעקאָנט צונעמען ביי אייך אינגאַנצען די פּינף־און־זיעבעציג טויזענד, אז קיין האָהן זאָל אפילו ניט קרייהען, — האָט איהר נאָך טענות!?"... „קומט אייך, הייסט דאָס, א דאַנק, א קניפ אין בעקעל?"... אזוי זאָגט דער ברודער מיינער, הענריך הייסט דאָס. האָט דאָך עס מיך פּארדראָסען! א וואָרט פּאָר א וואָרט, פּיטש־פּאַטש, וויַ נעווויינטליך צווישען ברידער... הקיצור, נע'פּועל'ט — מע זועט אונז שוין נעבען א באוואָהרעניש. וואָס פּאָר א באוואָהרעניש? קוויטלעך? — א קוויטעל איז א סוכה־שער. וועכסלעך? איין עבירה וועכסעל־פּאָפּיער. וואָס דען? — מזומן נעלט, ווי מיין באָבע עליה־השלום פלענט זאָגען: „דאָס בעסטע מילכיגס איז א שטיקעל פּלייש". וואו זשע קריגט מען מזומן נעלט, אז קיין מזומן נעלט איז היינטיגע צייטען נישטא ביי קיינעם. שייך זאָגען ביי קיינעם? פּארהאן נעלט, און א סך, נאָר ביי די בראָרסקים. „הכלל, ס'איז פּוסטע דבורים! ביז מע וועט ניט לענגען קיין באוואָהרענישׂ, וועל איך ניט חתמ'ענען!" „וואָס פּאָר א באוואָהרעניש?" „וואָס פּאָר א באוואָהרענישׂ איהר ווילט, אבי א באוואָהרעניש, די וועלט זאָל פון מיר נאָכדעם נישט לאָכען, זאָגען, אז יעקב־יוסיל איז געווען א בהמה". איהר פּארשטעהט, צי ניין?... דאָס איז אייך איין מאָל אוועק. און מיין חברה־מאן, בירנבוים הייסט עס, האָט זיך טאקי נעמומען פּשוט וויעדער א מאָל צו דער אלטער טענה: מענטשען!... באשר, זאָגט ער, אזוי ווי ער ניט איצטער, זאָגט ער, ארוים פון

זיך אזא מין נעשריפטס, א ר ע צ י פ י ס, הייסט עס אויף אייביג, לכן וויל ער, מע זאל זיך מיט איהם פארלאזען אויף מענטשען, וואס מענטשען וועלען זאגען, אזוי וועט זיין. „וויערער א מאל מענטשען? — זאג איך. — מע האט דאך א י י ן מאל געענדיגט, — וואס טויגען אייך מענטשען?" „פארשטעהט איהר מיך, זאגט ער, בירנבוים הייסט עס, איך וויל, מע זאל א פרעג טהון מענטשען, אפשר וועלען מענטשען געפינען, אז סע קומט מיר נארניט, — למאי זשע זאל איך נעמען אומזיסט נעלט?"... איהר פארשטעהט, צי ניין?... איך שריי באוואהרענישן, און ער טענה'ט מענטשען. „באוואהרענישן וועט, זאגט ער, זיין נאכדעם; פריהער לאז מען פרעגען מענטשען". „איהר האט זיך שוין וויערער א מאל, זאג איך, צעמענטשעלט? סע מענטשעלט מיר שוין, זאג איך, אין קאפ פון אייערע מענטשען! בעסער אין זינען האבען, זאג איך, א באוואהרענישן; א באוואהרענישן איז בילכער"...

קורץ און גוט, וואו זשע האלט איך, הייסט עס? ביי'ם באוואהרענישן. מע האט אונז, לאז זיך אייך דאכטען, באוואהרענט, פארבונדען איינס דאם אנדערע, ווי עס געהער צו זיין, זיך צעשריבען פון אלע זייטען הייסט עס, און דוקא ביי'ם נאטאריוס, און מע האט איינגענעבען די אלע פאפיערען אהין וואו מע דארף, און מע האט אנגעהויבען נעהן צו אדוואקאטען, שרייבען פאפיערען, אזא פאפיער און אזא פאפיער, העצקען זיך אלע מאנטאג און דאנערשטאג אין דער גרויסער שטאדט אריין, לענען הוצאות, צאהלען בעטעל־נעלט, שלאפען מיט וואנצען, אבי סע הייסט „האטעל" (אכסניא לוינט זיי ניט!), עסען פארציעס, נעפרעגעלטע טאראקאנעס, אבי סע הייסט „בראטען" (ראסעלפלייש לוינט זיי נישט!), שוויצען ווי אין א שוויץ־באד, בראטען זיך אויף דער זון, פוצען די שטייגער, וועלען טויב און דול פונ'ם קלאפען און פונ'ם טראסקען און פונ'ם הו־הא, טאמער ווייסט איהר וואס? א גדולה — פינף־און־זיעבעציג טויזענד! נעחיי־בי וואלט דאם שוין געווען, איין עק לאז דאם האבען, ווי זאגט מיין וויב זאל לעבען: „א

קופערנער גראשען אויף דער וואָהר איז טייערער פון א נאָלדען רענדל? אין חלום. דיינע פינף־און־זיעבעציג טויזענד, זאָגט זי, האָבען מיר שוין געמאכט פינף און זיעבעציג לעבער אין הארצען. איך וואָלט דיר מוחל? געווען דעם כבוד — צו וואָס האָב איך עס, זאָגט זי, באדארפט?"... „ע, ביזט א אידינע, זאָג איך, און א אידינע בלייבט א אידינע"... אזוי זאָג איך צו איהר, און פיהלען פיהל? איך, אז זי איז געוועכט, וואָרום וואָס האָב איך דערפון, אז אין מארק אריין נעמען קאָן מען דאָס נישט? זיך נאָר געקויפט אומזיסטע שונאים: דער איז מיר גלאַט מקנא, און דער פארגינט מיר ניט, האָט מורא, טאָמער נעם איך געלט, פאר וואָס קומט יעקב־יוסלען אזוי פיעל? געלט, איהר פארשטעהט, צי ניין?... וואָס זאָלט איהר קלערען, עס האָט זיך נענוג בלוט אָפגעצאפט, ביז מע האָט דערלעבט הערען דאָס גוטע וואָרט, אז דער עסק איז שוין א צעריבענער עסק, אוים עסק! און עס איז נענוג די אויגען ארוים־געקראָכען, ביז מע האָט דערלעבט זעהען דעם בילעט אין א גוטער שעה, אין א מזל'דיגער שעה! נאָר איהר מיינט, אז אָט אזוי גיך האָבען מיר דערזעהען דעם בילעט? פאוואָלינקע, נאָר נישט גע־חאפט. פריהער האָט מען באדארפט, ס'זאָל איבערגעהן די ציים, דער חודש היסט עס, וואָס טאָמער גיט עמיצער איין, אז ער איז ניט צופריעדען מיט'ן משפט. דעם דאָזיגען חודש וויים איך ניט, אויב איך בין געשלאָפען איין נאכט אפילו. עס האָבען זיך מיר געפלאָנטעט אלץ אזעלכע וויילדע־משונה חלומות, אז ניט איין מאָל פלעג איך מיך, איהר פארשטעהט, צי ניין, אויפחאפען אין מיטען ביינאכט און שרייען נישט מיט מיין קול: „צפורה, איך פליה!"... „וואוהין פליהסט דו? — זאָגט זי צו מיר. — וואָס איז פאר א פליהען אויף דיר? שפיי אוים דריי מאָל און דערצעהל מיר, וואָס האָט זיך דיר גע'חלומ'ט?" „עס האָט זיך מיר גע'חלומ'ט, זאָג איך, א שענער חלום; עס האָט זיך מיר גע'חלומ'ט, אז איך האָב פליגעל און איך פליה, און עס פליהען מיר נאָך ווילדע ברואים, מיני מאָרנע באשעפענישען, שלאָנגען און עקדישען, און ווילען מיך

נאָר דורס זיין"... דאָס איז איין מאָל געווען. דאָס אַנדערע מאָל האָט זיך מיר נע'חלומ'ט, אז איך זיץ אויף א זאק, א גרויסען, איין אַנגעבלאָזענעם זאק; דער זאק איז א גומינער זאק און א רויטער, און ביי דער זייט שטעהט אַנגעצייכענט אויף איהם מיט גרויסע ציפערען: 75,000... ס'איז שבת בייטאָג, זומער־צייט, איהר פאר־שטעהט, צי ניין, די גאנצע שטאָדט אידען און ווייבער געהען־ארום אויפ'ן שפאציער, שטעלען זיך אָפּ אלע ווילע און קוקען, קוקען אויף מיר מיט אויגען... פלוצים — טררראך! — עס הערט זיך א קנאק; דאָס האָט געלאָפענעט דער גומינער זאק, און איך פאל, פאל מיט א געשריי: „צפורה, געלאָפענעט!" „נאָט איז מיט דיר! וועד? וועד האָט געלאָפענעט? לאָזען מיינע שונאים לאָפענען!"... אווי זאָגט צו מיר מיין ווייב און וועקט מיך אויף פונ'ם שלאָף און איז מיר מסתמא פותר־חלום צו גוטען, ווי געווויינטליך א ווייב.

קורץ און גוט, וואו זשע האלט איך, הייסט עס? ביי'ם בילעט ארויסנעמען. אז ס'איז געקומען צום נעהן דעם בילעט ארויס־נעמען, האָט זיך אַנגעהויבען א נייער עסק: מי ומי ההולכים — וועד זענען, הייסט עס, די געהערם? איטליכער באַוונדער איז ביי זיך אודאי זעהר א גרויסער בטוח, נאָר איינגאנצען פארגלויבען זיך אויף יענעם בין איך אויך ניט מחויב — ס'איז צו א גרויסער נסיון, ס'איז פינף־און־זיעבעציג טויזענד קערב־לעך! איהר פארשטעהט, צי ניין?... בכן איז געבליבען, איך גלויב דיר ניט, דו גלויבסט מיר ניט — לאָמיר בעסער געהן אלע זאלבענאנד. דהיינו, וואָס הייסט אלע זאלבענאנד? א פאר־שוין צעהן. פון וואנען האָבען זיך געמומען צעהן פארשוין? רע־כענט־אויס, וועט איהר זעהען: איך בין ניט איינס, בירנבוים איז ניט צוויי, דער גלח איז ניט דריי, מיין ברודער, העניך הייסט עס, איז ניט פיער, דריי אדוואָקאטען (איינער פונ'ם גלח'ס צד, איינער פון מיין ברודער'ס צד, א טאראשטשער אדוואָקאט, און איינער פון מיין צד מיט בירנבוים'ס צד, א טשערקאסקער אדוואָקאט) — האָט איהר שוין א קיימא־לן פון קיין עין־הרע זיעבען פארשוין;

היינט די דריי מעלערס, וואָס האָבען זיך אריינגעלענט אין נעשעפט און אויסגענלייכט אונז, — אָט האָט איהר אייך פונקט צעהן פאר־שוין, א מנין הייסט עס... איז אפילו תחילת נעווען אביסעל פריקרע; מיין ברודער, העניך הייסט עס, האָט זיך נעשמיצט און נעווארפען, למאי עם נעהען אזוי פיעל מענטשען, א גאנצע חאליאסטרע! נענוג, זאָגט ער, וואָלט נעווען, דאכט זיך, מיר זאָלען נעהן אינצווייען, ער מיט'ן גלח הייסט עס... ס'איז איהם ניט אנגענשטאנען די מעשה, אפנים, וואָס קיינער וויל זיך ניט פארלאָזען אויף זיין יושר מיט'ן גלח'ס נאמנות. עס האָט זיך איהם אבער נעהאלפען, מאהלט אייך, ווי דער פאראיהריגער שניי, וואָרום איטליכער האָט נעהאט אין אנדער טענה, און איז נעווען נערעכט. למשל, איך האָב אויס־נעווויזען, אז איך מוז נעהן, וואָרום איך בין א ברודער — נישט מחמת כבוד, נאָר מחמת דעם, וואָס איין ברודער דעם אנדערען מעג אָנפייפען; ויאָס וועל איך איהם נאכדעם טהון? נעהן לאָדען צום ונתנה־תוקף? ס'איז דאָך א ברודער!... און מיין בירנבוים האָט נע'מענה'ט, אז וויבאלד איין אייגענער ברודער וויל ניט גלויבען, מעג ער, א וויל־פרעמדער, פאר זיין עהרליכקייט אודאי ניט פארלאָזען זיך אויף נסים! ער איז אזוי אויף, זאָגט ער, נענוג יוצא... און מע קאָן ניט זאָגען, ער זאָל זיין אינגאנצען אומגערעכט... די דריי ארוואָקאטען שמועסט מען ניט, אז זיי מוזען זיין דער־ביי, וואָרום מע וועט נאָך באדארפען, זאָגען זיי, שרייבען און שרייבען און שרייבען... איז געבליבען, הייסט עס, נאָר די מעק־לערס; זאָגען די מעקלערס, אז גענהן, באדארפען זיי אויך גענהן, און דוקא אלע דריי, וואָרום זיי זענען שוין, זאָגען זיי, געשלאָגענע הינט, נעניטע מענטשען הייסט עס; זיי זענען דורכגענאנגען, זאָ־גען זיי, א גוטע שקאלע; זיי האָבען דורכגעמאכט דעם קורס פון דער בערזע אין יעהופעץ, ווייסען זיי שוין וואָס באדייט מעק־לער־נעלט, „קארטאוש" הייסט עס; דאָס איז אזא נעלט, ווי רח"ש, וואָס מע מוז, זאָגען זיי, זיין ביי'ם ערשטען טעלער־ברעכען, איהר פארשטעהט, צי ניין?... אָפגערעדט האָבען מיר נאָר, אז

צונויפקומען זיך זאלען מיר חאטש ניט אלע מיט א מאל, נאר איינציגווייז; אין אזוי ווי איטליכער באזונדער האט זיך געפע־דערט זיין דער ערשטער, לכן זענען מיר אלע געווען ביי דער באנק כאור הבוקר, זיך ארומגעדרעהט אין דרויסען א היבשע ווייל, ביז מע האט אונז אויפגעעפענט די טהיר, און מיר זענען אריינגעגאנגען אפנעמען דעם ביל־עט. נו, און דאס פארשפאר איך דאך אייך דער־צאהלען וואס א באנק איז. א באנק האט פיינט חאפען זיך — זי האט זיך צייט. וואס געהט איהר אן ביל־עט, יעקב־יוסיל, פינף־און־זיבעציג טויזענד, גלחים, העניכס, בירנבוימס, מעקלערס, וואס ווילען נעבאך פארדיענען, און גלאט מענטשען? ווייס איך — אפילו נישט אין דער לינקער פאה! דער פארדויכערט זיך א פא־פיראס, דער רעדט דברים בטלים, דער טרינקט א גלעזל טיי, דער פארשניצט א שטיפטעל, דער לייענט א גאזעט — אריינגעשטעקט די נאז טיף־טיף און הויבט נישט אויף דעם קאפ, חאטש געב איהם א קרענק! מיר דרעהען זיך ארום, מיר געהניצען, הוסטען, מיר וואלטען שוין געהרען דער־לעבען די מינוט, די רגע — איז ניטא דער בוכהאלטער. נעקומען דער בוכהאלטער — ניטא דער קאסיר. נעקומען דער קאסיר — ניטא דער דרעקטער. וואו איז דער דרעקטער? ער שלאפט נאך. דער בעל־הבית פון דער באנק, הייסט עס, ליגט זיך און שלאפט. וואס געהט איהם אן, אשטייגער, ביל־עטען, יעקב־יוסיל, פינף־און־זיבעציג טויזענד, גלחים, העניכס, בירנבוימס, מעקלערס, וואס ווילען נעבאך פארדיענען, און גלאט מענטשען? וויפיעל קאן ער, אשטייגער, נעמען דא געהאלט, אזא מין דרעקטער? אודאי זעכס טויזענד קארבען, און אפשר אכט, און פאר וואס ניט אלע צוהן? קארג האהעווט ער נעבאך?... איך וואלט זיך דא נעשטעלט פאר האלב, כלעבען, פאר א דריטעל, און וואלט אפשר מעהר נעארבייט פון איהם, און געטרייער אודאי!... אזוי שטעה איך מיר בשעת מעשה און טראכט. און אפשר האב איך בשעת מעשה גאר ניט געטראכט, איהר פארשטעהט, צי ניין?... און בתוך כך קומט אן דער דרעקטיר. אנגעקומען דער דרעקטער,

האבען מיר זיך מסתמא א לאז געטהאן צו איהם אלע מיט א מאל. האט ער זיך עפּים ווי איבערגעשראקען און א מאך געטהאן מיט דער האנד. זענען צוגעגאנגען צו איהם נאר די אדוואקאטען, אלע דריי הייסט עס, און דער גלח, און האבען איהם דערלאננט די פאפּיערען, איהר פארשטעהט, צי ניין?... האט זיך דער דרעקטער פארשלאסען ביי זיך מיט די פאפּיערען, און מיר האבען געזומען ווארטען און ווארטען, ווארטען און ווארטען; אזוי לאנג, אזוי ברייט, ביז מיר האבען זיך דערווארט: דער דרעקטער איז ארויס־געגאנגען מיט עפּים א גראבען פּריז און האט זיך אוועקגעשטעלט צו אונז, מחילה, מיט'ן הינטען, רעדען, — רערט ער נאך. וואס געהט איהם אן ביילעטען, יעקב־יוסיל, פינח־און־זיעבעציג טויזענד, גלחים, העניכם, בירנבוימם, מעקלערם, וואס ווילען נעבאך פאר־דיענען, און גלאט מענטשען?... פלוצים דרעהט ער זיך אויס צו אונז מיט'ן פנים: „וואשי בומאגי גאטאווי, סטופאיטיע אווו קאס־סו — שוין פארטיג, הייסט עס, אייערע פאפּיערען, געהט צום קאסיר"... נישט געקאנט זאגען פריהער, איהר פארשטעהט, צי ניין?... געזומען די פאפּיערען, האבען מיר זיך א לאז געטהאן צום קאסיר און דערלאננט איהם די פאפּיערען, געמיינט, אט דא זענען מיר שוין פארטיג; צום סוף — ווער? וואס? עס הויבט זיך נאר ניט אן! דער קאסיר איז פארנומען, ער צעהלט געלט, פא־פּיערלעך, הונדערטערם און ת"קערם אזוי ווי מיסט, און גאלד, גאלד נאנצע קופּקעלעך, א פולער טיש! וויפּיעל קאן דא זיין געלט? וועה איז מיר, וועז איך פארמאג א צעהנטהלק חאטש, לאך איך מיך אויס אויפ'ן נאנצען ביילעט!... אט אזוי שטעה איך מיר בשעת מעשה און טראכט, און אפשר האב איך בשעת מעשה נאר ניט געטראכט; און ער, דער קאסיר הייסט עס, האלט אין איין צעהלען דאס גאלד, ער זאל עס אפילו אונז שענקען א קוק! וואס געהט איהם אן, אשטיינער, ביילעט, יעקב־יוסיל, פינח־און־זיעבעציג טויזענד, גלחים, העניכם, בירנבוימם, מעקלערם, וואס ווילען נעבאך פארדיענען, און גלאט מענטשען?... דאס גאלד ביי איהם אין די

הענד פֿליהט — פֿליהט מיט אַ משונה־זיסען קלאַנג, מיט'ן קלאַנג פון נאָלד. אַ „גאָלדענער קלאַנג", איהר פּאַרשטעהט, צי ניין?...

קורץ און גוט, וואו זשע האָלט איך, הייסט עס? ביי'ם ביסעל נאָלד. איבערגעצויגענע דאָס גאָלד, הויבט ער אויף אויף אונז די ברילען, טהוט אַ נעם ביי אונז די פּאַפּיערען און אַ מיש, ווי מע צעהלט געלט, הונדערטערם אשטייגער, מיט אַ מאָדנעם קנאַק מיט די פינגער! עפענט־אויף דאָס טישקעסטל, נעמט־ארויס פון דאָר־טען אַ גאַנץ גרויסען פּאַקעט; עפענט־אויף אַ קאַנווערט, רייסט איהם אויף, נעמט־ארויס פון דאָרטען דעם בילעט, דעם אמת'ען בילעט הייסט עס, און טהוט אַ פרעג: „ווער נעמט?"... האָבען זיך אַ לאָז געטהאָן מיט אַ מאָל צעהן פּאָר הענד. „ניין! — רופט זיך אָן דער קאַסיר. — אַווי פיעל הענט קאָן איך דעם בילעט נישט געבען; קלויבט אייך אוים איינעם פון אייער קאָמפּאַניע"... האָבען מיר, איהר פּאַרשטעהט, צי ניין, אויסגעקלויבען איינעם פון אונזער קאָמפּאַניע, דעם עלטסטען פון די דריי אַרווּאַקאַטען. דער עלטסטער פון די דריי אַרווּאַקאַטען האָט גענומען דעם בילעט פּא־ווּאַלינקע אין ביידע הענט אַריין, ווי מע נעמט אַ קינד בשעת אידישען, און האָט איהם צוגעטראָגען פּריהער צום גלח, נאָכדעם צו מיין ברודער, העניך הייסט עס, נאָכדעם צו מיר און צו בירנ־בוימ'ען, אונז ביידען הייסט עס, מיר זאָלען זעהען, צי איז דאָס דער זעלבער בילעט טאַקי, צי ניין?... האָט דער גלח געזאָגט, אַז ער האָט איהם דערקענט נאָך פון דער ווייטען ביי'ם קאַסיר אין די הענט; ער האָט אויף איהם, זאָגט ער, אַ גוטען סימן. וואָס פּאַר אַ סימן? — ווייל ער ניט זאָגען... און מיין ברודער, העניך הייסט עס, האָט נעשוואָרען ביי אַלדאָם גוטס, אַז וועז מע וועקט איהם, למשל, זייגער צוויי ביינאכט און מע טראָגט איהם צו דעם דאָזיגען בילעט, דערקענט ער איהם מיט'ן קוק! איהר פּאַרשטעהט, צי ניין?... און איך און בירנבוים, מיר ביידע הייסט עס, האָבען דוקא דעם בילעט ניט דערקענט — למאי זאָל איך זאָגען אזא זאַך, וואָס נישט געשטויגען, נישט געפֿלויגען? מיר האָבען נאָר גוט באַטראַכט

די סעריע מיט'ן נומער 12 הייסט עס — דאָס איז דאָך דער עיקר, ווי זאָגט איהר, הא? און מיר האָבען זיך געלאָזט פון דאָרט גלייך אין גאָסודאַרסטוועגע באַנק אַריין, אָפשקאָנטירען דעם בילעט, אָפּ־נעמען די ממתקים הייסט עס, די פינף־און־זיבעציג טויזענד. געגאַנגען זענען מיר אַלע אינאיינעם, און דוקא צו־פוס, חאָטש ס'איז אַרויף־בארג. דער עלטסטער פון די אַדוואָקאַטען האָט געהאַלטען דעם בילעט אויבען־אויף, גאָנץ שטארק, מיט בוידע הענט, ער זאָל איהם חלילה נישט פאַרלירען, אָדער מע זאָל אויף איהם, חס ושלום, ניט איבערטראַכטען, אז ער וויל מאַכען די קונץ, איבערבייטען — א קשיא אויף א מעשה, אזא שלים־מזל'דיגער בילעט, איהר פאַר־שטעהט, צי ניין?... און נעגאַנגען זענען מיר שוין נישט נאָר זאַלבעצעהנט — מיר זענען שוין געווען מעהר פון צוויי מנינים. פון וואַנען האָבען זיך גענומען, קיין עין־הרע, אזוי פיעל מענ־טשען? ווען איך אייך זאָגען: ערשטענס, גלאַט אזוי, גוטע באַ־קאַנטע פון מיין שטעדטל זענען גראַדע געווען דעם טאָג אין דער גרויסער שטאָדט, און דערזעהען, מיר נעהען שוין מיט'ן בילעט אין גאָסודאַרסטוועגע באַנק אַריין אָפּנעמען די פינף־און־זיבעציג טויזענד, זענען זיי אונז געגאַנגען אביסעל באַגלייטען, און טאַקי אין איינוועגס א קוק טהון, ווי אזוי מע נעמט דאָס גרויסע געווינס, וואַרום נישט אַלע טאָג קאָן מען אזעלכס זעהען. הקיצור, וואָס זאָלט איהר קלערען, מיר האָבען געהאַט א שענע לויה, און א שענעם ברוך־הבא אין גאָסודאַרסטוועגע באַנק. דער יעפרייטער, וואָס שטעהט ביי דער טהיר, האָט זיך אפילו תחילת אביסעל דערשראַ־קען, אז ער האָט דערזעהען פאַר זיך, קיין עין־הרע, אזוי פיעל איידען מיט א גלח אין מיטען; פון דעסטוועגען האָט ער אונז גאָנץ פיין אויפגענומען און אריינגעבעטען איינציגוויז אין באַנק אַריין. צוגעגאַנגען מיט'ן בילעט אהין וואו מע דארף און געזאָגט וואָס מיר באַדאַרפען, האָט מען אונז צוגעפיהרט צו אייניעם א טשי־נאָווניק מיט א ווייסער גלאַנצענדיגער ליסינע, ווי א מילכיגער טעלער, און מע האָט איהם איבערגעגעבען אונזער בילעט און מע

האָט איהם עפּיס א זאָג געטהאָן, וואָס — וויים איך ניט. יענער וואָס מיט דער ליסינע, וואָס איז געזעסען אויף יענער זייט גראָטעס, האָט אויפגעהויבען די אויגען, א וואָרף געטהאָן אויף אונז א שאַר־פען קוק דורך די ברילען און געטהאָן זיך זיין ארבייט: ער האָט נעהאַלטען אין די הענט א שארף מעסערעל, איהר פּארשטעהט, צי ניין, און האָט מיט'ן מעסערעל נעקראצט אין א בוך, געקראצט און געקראצט, אָהן איין אויפהער. ער קראצט, און מיר שטעהען אין נעהאקטע וואונדען און קוקען, ווי ער קראצט, און דער נאנצער איבעריגער עולם שטעהט און קוקט אויף אונז און באטראכט אונז פון קאָפּ ביז די פיס, און ער, דער טשינאָוניק מיט דער ליסינע, הערט נישט אויף צו קראצען, און ארום און ארום אויף אַלע טישען זיצען נאָך טשינאָוניקעס און צעהלען געלט, — נאָר ווי אזוי, מיינט איהר, געלט? אזוי ווי פאַלאָוע, ווי מיסט! נאָלד — נאנצע סטערטעס! דער קאָפּ דרעהט זיך אזש, דער „נאָלדענער קלאנג" הילכט אזש אין די אויהערען, און סע שעמעריט אין די אויגען! „ווער האָט דאָס אויסגעקלערט, טראכט איך מיר, אָט דאָס געלט, וואָס איבער דעם ווערען מענטשען אזוי פּארשוואַרצט, שלאָגען זיך קאָפּ אין וואנט, און אייגער דעם אנדערען וואָלט נאָר איינגעשלונגען לעבעריגערהייד — נישטאָ קיין ברודער, קיין שוועסטער, קיין פאָטער, קיין קינד, קיין שכן, קיין גוטער פריינד, קיין טייערס אויף דער וועלט, נאָר נעלט און געלט און געלט!"... אזוי טראכט איך מיר, און אפשר האָב איך בשעת מעשה נאָר ניט געטראכט, איהר פּארשטעהט, צי ניין?... און ער, דער טשינאָוניק, הייסט עם, הערט נישט אויף צו קראצען, וואָרום וואָס נעהט איהם אָן, אשטייגער, בילעם, יעקב־יוסיל, פינהאון־זיעבעציג טויזענד, גלחים, העניכס, בירנבוימס, מעקלערס, וואָס ווילען נעבאך פאַרדיענען, און נלאט מענטשען?... נאָר אלסדינג אויף דער וועלט איז דאָך ביז א צייט; נאָט האָט רחמנות נעהאט, דער טשינאָוניק האָט אויפנעהערט צו קראצען, צונויפגעלענט דאָס שארפע מעסערעל, באהאלטען דאָס אין זשילעט־קעשעני, ארויסגענומען א קלאָר־ווייסע

פעטשוילע, גוט אויסגעשנייצט די נאז, ווי מע באראף; נאכדעם האט ער א נעם געמהאן דעם בילעט, פשוט ווי מע נעמט א פראסטען בויגען פאפיער פאר א גראשען, געעפענט עפים א בוך, א ספר־הזכרונות, און נעקוקט — נעקוקט, א קוק אין בוך אין א קוק אויפ'ן בילעט, א קוק אויפ'ן בילעט און א קוק אין בוך. „ער האט, אפנים, מורא, דער דאזיגער חכם, אז דער בילעט איז א נע'מלאכה'־טער בילעט"... — אזוי טראכט איך מיר. — „קראץ־קראץ! — טראכט איך מיר. — שמעק־שמעק! ס'איז איין אמת'ער בילעט נעבאך, ניט קיין פאלשער!"... פלוצים זעה איך, ווי ער נעמט דעם בילעט, טהוט איהם א ווארף אונז כמעט גלייך אין פנים אריין מיט די דאזיגע ווערטער (איך נעדענק זיי אזוי ווי אצינד נערענק איך זיי):

— ווער האט אייך נעזאגט, אז דער דאזיגער בילעט האט נעווינען די פינף־און־זיבעציג טויזענד?...

איהר פארשטעהט, צי ניין? ווער האט אונז נעזאגט??? ווי נעפעלט אייך אזא משל?!

— וואס הייסט, — זאגען מיר, — ווער האט אונז נעזאגט? דער בילעט אליין האט אונז געזאגט, אז ער האט נעווינען די פינף־און־זיבעציג טויזענד; די סעריע 2289 נומער 12!

— יא, — מאכט ער צו אונז גאנץ ערנסט — דאס איז אמת, די סעריע נומער 2289 נומער 12 האט טאקי נעווינען פינף־און־זיבעציג טויזענד, און אייער בילעט איז 2298 נומער 12. א קליין טעות'על, מאלינקאיא אשיבאטשקא...

נעפעלט אייך עפים אזא נייעס? מילא, וואס זאל איך אייך זאגען? תחילת, אז ער האט אונז אויסגערעדט די דאזיגע ווערטער, זענען מיר נעווען אלע ווי צעמישט. מיר האבען נערעכענט: ארער ער איז דול, ארער מיר זענען משוגע, ארער סע חלומ'ט אונז א חלום. און מיר האבען נענומען קוקען איינס אויף דאס אנדערע. נאכדעם האבען מיר זיך ערשט דערמאנט א קוק טהון

אין בילעט אריין — יאָ, ווי מיר זענען אידען! סַעריע 2298 נומער 12! איהר פּאַרשטעהט, צי ניין?...

וואָס זאָל איך אייך דערצעהלען ווייטער, מיין ליעבער פרייַנד? איך בין דאָס גאָר ניט אימשטאַנד אייך איבערצוגעבען א צעהנט־חלק אפילו, איהר זענט דאָס ניט אימשטאַנד צו באַשרייבען, און קיינער איז ניט אימשטאַנד זיך פּאַרשטעלען דאָס בילד, די קאַר־טינע, וואָס איז פּאַרגעקומען דעמאָלט אין באַנק, בשעת מיר זענען געבליבען שטעהן אלע אָהן לשון, געקוקט איינס אויף דאָס אַנדערע. אויף די פּנימ'ער איז געווען אָנגעצייכענט — וואָס זאָל איך אייך זאָגען? ס'איז נאָר ניט געווען קיין פּנימ'ער פון מענטשען, איהר פּאַרשטעהט, צי ניין, ס'איז געווען חיות און בהמות איז דאָס געווען, אינ'ם געשטאַלט פון מענטשען, בהמות בצורת אדם הייסט עס. איינער דעם אַנדערען זאָל קאָנען דורם זיין, וואָלט ער איהם רורם געווען מיט'ן קוק, מיט די אויגען! דאָכט זיך, וואָס? וואָס האָט מען אייך געטהאָן אזעלכס? עס האָט זיך אייך גע'חלום'ט א חלום פון פינף־און־זיעבעציג טויזענד? נו, אם כן, באַאַרף מען זיך נעמען דאָס לעבען? שוין זשע האָט דאָס לעבען קיין שום וועדרט ניט, א חוץ געלט? משוגעים, איהר פּאַרשטעהט, צי ניין?... אויף קיינעם האָט מיך ניט פּאַרדראָסען, הערט איהר, ווי אויף מיין חברה־מאַן, אויף בירנבוים'ן הייסט עס. מילא, די איבערינע חברה האָבען חאָטש פּאַרענטפערט זיך, אַרויפגעלעזט די באָד איינס אויף דאָס אנדערע: דער גלח האָט אַרויפגעלעזט אינגאַנצען אויף מיין ברודער העניך, און מיין ברודער העניך האָט געזאָגט: פּרעזט איהם בחרם, עס האָט זיך איהם אפילו נישט גע'חלום'ט קיין פינף־און־זיעבעציג טויזענד, און ער וואָלט נישט אָנגעהויבען צו ווייסען, וועו איך, יעקב־יוסיל הייסט עס, זאָל איהם נישט געווען קלאָפען קיין דעפּעש און אָפּגעבען מזל־טוב, איהר פּאַרשטעהט, צי ניין? „שען האָסט דו, זאָגט ער, נעקוקט, ברודער מיינער, אין בלאָט!"... „פּאַר וואָס האָסט דו, זאָג איך, ניט געקוקט?" „דו ביזט געווען, זאָגט ער, דער גאַנצער ברעבער, ביי דיר איז געווען, זאָגט ער, דער

בילעט, דו ביזט, זאגט ער, דער רעכטער בעל־הבית!"... איהר הערט א מעשה? פריהער, אז ס'איז געווען די פינף־און־זיעבעציג טויזענד, האט מען מיך געוואלט אפלייקענען נאר איינגאנצען, און איצט, אז עס האט זיך אויסגעלאזט א טייך, בין איך שוין דער רעכטער בעל־הבית. איהר פארשטעהט, ציניין? נאר גאר נישט. איך, יעקב־יוסיל, דאס כפרה־היהנדעל, נעם אויף זיך די גאנצע באד; לאז זיין א יד בין דער גאנצער חייב! אי, וואו זענען געווען א יערע אויגען, בהמות? איהר האט דאך אויך געזעהען גלייך מיט מיר א מאל נייענצעהן די אלע פאפיערען, מיט די קוויטאנציעס, מיט די סטראכאווקעס, וואו סע שטעהט בפירוש סעריע 2298, נומער 12, און געוואונען האט גאר די סעריע 2289 נומער 12, — פאר וואס איז אייך ניט איינגעפאלען א קוק צו טהון, אז די 9 שטעהט פריהער פאר דער 8? און אז דער בילעט איז שוין געווען ביי אייך אין די הענט, זענט איהר, דאכט זיך, ניט קיין געווען א קוק צו טהון נאך א מאל אין דער טאבעלע, וואס פאר א סעריע האט געוואונען די פינף־און־זיעבעציג טויזענד: צי די סעריע 2298, צי די סעריע 2289? אין באנק אריין, זעהט איהר, האט איהר זיך ניט געפוילט געהן א גאנצע חאליאסטרע — וואס איז? איהר פארשטעהט, צי ניין?... נאר אויף קיינעם האט מיך אזוי ניט געברענט, זאג איך אייך, ווי אויף דעם חברה־מאן, בירנבוים הייסט עס. איהר האט איהם באראפט אנקוקען, ווי ער איז זיך געשטאנען ביי דער זייט, ווי א ווילד־פרעמדער, גלייך ווי מיט איהם געהער זיך דאס ניט אן נאר ניט. אט ערשט, דאכט זיך, האט ער געארבייט מעשים: מענטשען! מענטשען! ער ווייל זיך פארלאזען אויף מענטשען! און איצט שטעהט ער, ווי א כשר לעמעלע, נעבאך גאט די נשמה שולדיג!... האט דאס מיך שוין אנגענומען, איהר פארשטעהט, צי ניין, ביי'ם הארצען, און איך האב זיך מיישב געווען: לאם איך מיר חאטש קיהלען דאס הארץ פאר מיין בלוט, וואס ער האט מיר אפגעצאפט דעמאלט,

דעם צווייטען מאי, אויב איהר געדענקט, בשעת איך בין נעשטאנען פאר איהם און נעבעטען זיך, ווי ביי א גזלן, ער זאל מיר ארויס־געבען דעם בילעט.

— פאני בירנבוים! — רוף איך מיך אן צו איהם. — אצינד האט איהר צייט זיך פארלאזען אויף מענטשען; אט שטעהען מענטשען אין באנק, קיין עין־הרע, א סך! וואס שווייגט איהר? איהר ווילט שוין נישט קיין מענטשען? אויס מענטשען?...

דער נאנצער עולם איז געשטאנען, איהר פארשטעהט, צי ניין, און נעקוועלט. פון וואס מע האט געקוועלט — קאן איך אייך ניט זאגען: צי דאס קווילען איז געווען פון דעם, וואס איך רוף מיין חברה־מאן, בירנבוים'ען הייסט עס, אויף מענטשען? צי ס'איז נלאט געווען אנגעלעגט ביי'ם עולם, וואס פון די פינף־און־זיעבעציג טויזענד האט זיך אויסגעלאזט א טייך? קאן איך אייך זאגען, איהר פארשטעהט, צי ניין, און שוועהרען ביי וואס איהר ווילט, אז עס הויבט מיך נישט אן צו אהרען דאס געלט — לאז דאס ברענען אויפ'ן פייער! אהרען אהרט מיך נאר, פאר וואס אז בשעת מע האט נארגעמיינט, אז יעקב־יוסיל האט פינף־אין־זיעבעציג טויזענד, איז יעקב־יוסיל געווען „רב יעקב־יוסיל"; און איצט, אז מען איז געוואהר געווארען, אז יעקב־יוסיל האט, איך בעט איבער אייער כבוד, א פייג, ניט קיין פינף־און־זיעבעציג טויזענד, — איז איין עק, אויס רב יעקב־יוסיל!... וואס, פארכעס, אין אייער פאטער און מוטער ארויין! וואס האב איך דא חוטא־בענל געווען? יא פינף־און־זיעבעציג טויזענד, ניט פינף־און־זיעבעציג טויזענד — וואס איז דא די נפקא־מינה?... הערט איהר, וואס איך וועל אייך זאגען, פאני שלום־עליכם? איהר מענט זיך טאקי איבערנעמען מיט אייערע אידעלעך און מיט דער נאנצער וועלט! ס'איז, הערט איהר, פע, א פאסקודנע וועלט, און א פאלשע וועלט, און א פארפיהרטע וועלט, און א נארישע וועלט! נאר זייט זיך מודה, עס קלינגט אייך נאך נישט אין די אויהערען און עס דרעהט זיך נאך ניט אויף

פון אָרט, אָז ער טהוט זיך ניט צו מיר א לאָז, הויבט אויף דעם אייך דאָס היטעל פון מיינע פינף־און־זיעבעציג טויזענד? האָט נאָר קיין פּאַראיבעל ניט, וואָס איך האָב אייך אפשר אָנגעדולט א קאָפּ, און זייט מיר געזונט, איהר פּאַרשטעהט, צי ניין, און לאָז נאָט געבען בעסערע געשעפטען.

דער דייטש

געשריבען אין יאהר 1902.

דער דייטש

בין איך אליין, ווי איך האָב אייך געזאָגט, א דראָשנער, פון דראָשנע הייסט דאָס, א קליין שטעדטעל אין פּאָדאָליער גובערניע, נאָר א קליין שטעדטעל; היינט איז שוין דראָשנע כלומרשט א שטאָדט מיט א באָהן, מיט א סטאַנציע, מיט א וואָקזאל... אז דראָשנע איז געוואָרען א סטאַנציע, האָט אונז די נאַנצע וועלט מקנא געוועז: א קליינינקייט א באָהן! מע האָט געמיינט, דאָס וועט ווערען א מחיה, א מקום פּרנסה, מע וועט זשעברען פּולע זשמעניעס מיט נאָלד, מע וועט גליקליך ווערען! אידען זענען זיך צונויפגעפּאָהרען פון די דערפער ארוים אין שטאָדט אריין; בעלי־בתים האָבען גענומען איבערבויען די הייזער, שטעלען נייע קלייטען; די טאָקסע פון פּליש האָט מען געהעכערט; מע האָט שוין אַנגעהויבען קלערען מכח א נייעם שוחט, מכח נאָך א בית־המדרש און מכח אפּנעמען פּעלד אויף צו פּארבריייטערען דאָס אלטע בית־עולם — בקיצור, ס'איז געוואָרען „ליהודים". א ווערטע? א באָהן, א סטאַנציע, א וואָקזאל! בעלי־ענלות האָבען זיך אפילו תחילת אביסעל נעבונטעוועט, געוואָן שטארק ניט צופריעדען פון'ם עסק, נאָר ווער פרענט זיי? מע האָט אויסגעלעגט רעלסען, אראָפּגעבראכט וואַנאָנעס, אנירערגעשטעלט א וואָקזאל, אויפגעהאַנגען א גלעקעל, צוגעשלאָגען א בריעטעל: „ס ט א נ צ י א ד ר א ז ש־נ א" — און רעדט צו דער וואַנט!

אז ס'האָט אַנגעהויבען געהן די באָהן, רופט זיך אָן צו מיר מיינע: „וואָס רעכענסט דו צו טהון, יונה'לע?" (יונה רופט מען מיך). „וואָס זאָל איך, זאָג איך, טהון? דאָס וואָס אלע

אידען טהוען; אלע ראשונער אידען דרעהען זיך ביי דער באהן, וועל איך מיך אויך דרעהען ביי דער באהן!"... און האָב נענומען דאָס שטעקעל און בין ארויס אויפ'ן וואָקזאל און בין נעווארען מיט גאָט זיינער הילף א „פראוויטעל". וואָס הייסט א פראוויטעל? א פראוויטעל הייסט: יענער האנדעלט א וואנאָן תבואה און באַדארף דעם וואנאָן תבואה אָנגרוזען און אוועקשיקען, איז דערוויף נעשטעלט נעווארען א „פראוויטעל". נאָר אזוי ווי כמעט אלע דראשונער אידען זענען נעווארען פראוויטעלעס, איז נישט נוט, מוטשעט מעז זיך, דרעהט מען זיך; אמאל קויפט מען ביי'ם גוי א זעקל תבואה און מע פארקויפט דאָס מיד ליד; איז אָדער מע פארדיענט, אָדער מע דערלענט; און אמאל טהוט מען א חאַפּ פון דער זייט א מעקלעריי, אבי סע לאָזט זיך, א דאָס, א יענץ — שלעכט, ניטא וואָס צו טהון! אי, ס'איז פריהער אויך נישט נעווען וואָס צו טהון? איז חאָטש ניט נעווען קיין באהן, איז דער פארדראָס, ווי זאָגט איהר, ניט נעווען אזוי גרויס; צו וואָס האָט אונז נעטוינט די סטאנציע מיט'ן וואָקזאל, מיט'ן גלעקל, מיט'ן גאנצען מארקאָס?

טרעפט זיך א מעשה — איך שטעה מיר אזוי איינמאל אויפ'ן וואָקזאל אביסעל פארזאָרגט און באגלייט ארויס דעם „פאָטשטאָווע פאָיעזד". ס'איז שוין נאָכ'ן דריטען קלונג, דער לאָקאָמאָטיוו האָט שוין גוט אָנגעפייפט און פונ'ם קוימען זעצט א רויך, — איך טהו א קוק, אויף דער פלאַצפאָרמע שטעהט א פריצ'ל, א הויכס און א דארס, מיט קעסטעלדינג הויזען, מיט א הויכען קאַפּעליש און מיט א סך טשעמאָדאנעס; ער שטעהט אויסגעצוינען דעם האלז און קוקט זיך ארום, ווי א זינדיגער מענטש, אויף אלע זייטען. „אָט דאָס פריצ'ל קעהר עפּים באדארפען האָבען", — טראכט איך מיר און פיהל, עס האָט מיך ווי עמיצער א טאָרע געטהאָן פון הינטען: „יהודי, געה־צו צו איהם און טהו איהם א פרעג, אפשר דארף ער עפּים?" און אזוי ווי איך האָב מיר נאָר נעריהרט פון אָרט, אז ער טהוט זיך ניט צו מיר א לאָז, הויבט אויף דעם

קאפּעלייש און מאכט צו מיר אויף דייטש, ציהט אויס מיט א ניגון:
— גוט מא־יען, מיין הערר!

— א גוט יאָהר זאָל אייך זיין! — זאָג איך צו איהם אויף אויף דייטש און א ביסעל אויף אידיש, און דאָס איבערינע מיט די הענט. און איך פרעג איהם, פון וואַנען ער פאָהרט? מאכט ער צו מיר: צי וויים איך ניט עפּעס א רעכטע קווארטיר, א „שטאנציאָן", פון זיינעטוועגען?

— אודאי! — זאָג איך. — פאר וואָס זאָל איך ניט ווי־סען? — און אין האַרצען טראכט איך מיר: „או־וואַ! איין עבירה, וואָס ס'איז ביי מיר ניט קיין אכסניה. ס'זאָל אָבער זיין ביי מיר איין אכסניה, וואָלט איך דאָך איהם פּארפיהרט צו זיך, ס'איז א וואָהלעך דייטש, מע וואָלט געקאָנט ארום איהם עפּעס פּארדיענען"... און באַלד פּליהט מיר דורך צוריק א מחשבה: „טפּש! עס שטעהט דען אָנגעצייכענט ביי דיר אויפ'ן שטערן, אז ס'איז ביי דיר ניט קיין אכסניה? עלעהיי, לאָז זיך דיר דאכ־טען, אז ס'איז ביי דיר יא איין אכסניה!" און איך רוף מיך אָן צו איהם אביסעל אויף אידיש, אביסעל אויף דייטש און דאָס איבערינע דערמאָך איך מיט די הענט:

— אויב זיי וואולען, מיין האַרר, לאָזען זיי היסען נעמען א בעל־עגלה, וועל איך זיי טהון דערפיהרען אויף דער בעסטער אכסניה, שטאנציאָן היסט דאָס, פּערוויסאָרט!

דערהערט פון מיר אזעלכע דבורים, ווערד דער דייטש מלא גדולה און מאכט צו מיר, באַווייזט מיט דער האַנד אויפ'ן מויל:

— האבען זיי וואָס צו עסען? שפּייזען?

— די בעסטע שפּייזען! — זאָג איך צו איהם. — זיי וועלען, אם ירצה השם, האבען האנאווע (הנאה), הערר דייטש, וואָרום מיין פּלוניתּ, מיין פרוי היסט עס, איז א זעלטענע באַלאבאסטע (בעל־הבית'טע); איהר באקען און איהר קאבען האָט א שם, איהרע פיש מעג עסען דער מלכות, דער קעניג אחשורש היסט דאָס...

— יא וואהל! — מאכט ער צו מיר מיט א שמחה און די אויגען בשעת מעשה לויכטען איהם און דאָס נאנצע פנים שיינט איהם, ווי די זון.

„א חכם א דייטש!" — טראכט איך מיר און מאך נישט קיין לאנגע מחזקות און באשטעל א בויד און איך פארפיהר איהם גלייך צו מיר אהיים.

נעקומען אהיים, נעב איך איבער באלד מיין ווייב אלסדינג, אז גאָט האָט מיר צוגעשיקט אין אורח א דייטש — גאָר איין אנטיק. נאָר א אידינע פארשטעהט דען עפים? הויבט זי דאָך אָן מסתמא מיך באגראָבען, וואָרום איך האָב אָנגעטראָפען פונקט אויף דער בייזער שעה, ווען מע ראָמט אין שטוב: „וואָס פאר אורחים, וואָס פאר געסט פלוצים אין מיצקע דרינען?"... „אידינע בלא, זאָג איך צו איהר, דבר ניט אויף אונזער צונג, מחמת דער אָדון איז מבין בלשון אשכנז!" הערט זי מיך עפים, אז זי האלט סאמע אין מיטען ראָמען? קעהרט זי מיט'ן בעזעם גלייך אין פנים אריין און וואָרטשעט. זי וואָרטשעט, און איך מיט'ן דייטש שטעהען ביי דער טהיר, ניט אהין, ניט אהער. קוים מיט צרות, איך האָב איהר איינגערעדט, אז ס'איז ניט קיין אומזיסטער אורח, ס'איז — פאר נעלט, און מע קאָן נאָך, אדרבה, ארום איהם עפים חאפען, אָפּלעקען א ביינדעל... זענט איהר שוין פארטיג? אז איך האָב זי שוין גוט איבערגערעדט, מאכט זי צו מיר: „וואו זשע וועל איך איהם באלעגען — אין דער ערד?" „שטיל זאָל זיין, — זאָג איך צו איהר — נארישע אידינע, מע זאָגט דאָך דיר, זאלסט ניט דבר'ען, וואָרום דער אָדון איז מבין כל דבור!" ערשט דעמאלט האָט זי פאר־שטאנען וואָס מע מיינט, און מיר האָבען איהם אָפּגעטרעטען אונ־זער אלקער, און מיין ווייב האָט געזומען אין איין כהרף־עין צע־בלאָזען דעם סאמאָוואר און געשטעלט זיך קאָכען וועטשערע. תחילת, אז מיין דייטש האָט דערזעהען דעם אלקער, האָט ער אפילו אביסעל פארדרעהט מיט דער נאָז, ווי איינער רעדט: „עס וואלט נעמענט זיין אביסעל בעסער!" נאָר וואָס פארשטעהט

קירה־דייטש? אבי מע האָט אַריינגעטראָגען דעם סאמאָווֹאר, פֿאַר־פֿאַרעט טיי, און דערצו האָט ער אַרויסגענומען א גוט שלעשעל רָאָם און נעמאכט א שנאפס (און מיר אויך געגעבען א שנעפסעל), איז שוין געוואָרען רעכט; און ער האָט זיך צעלעגט מיט די טשעמאָדאַנעס, ווי ביי זיין טאטען אין ווייננאָרטען, און מיר זענען געוואָרען חבר.

נאָך דער טיי מאָך איך מיט איהם א רער, אהין־אהער, וואָס טהוט ער היע? מיט וואָס האנדעלט ער? טאָמער דאַרף ער עפּים קויפען, פֿאַרקויפען? לאָזט זיך אויס, אז דאַרפען דאַרף ער גאָר־נישט. עפּים מאשינעס, זאָגט ער, באַדאַרפען דורכגעהן, — ווייס איך, א נעכטיגער טאָג, — און בשעת מעשה חאָפּט ער אלע מאָל א קוק אין אויוועז אריין און פרענט זיך נאָך אלע מינוט, צי ס'איז נאָך נישט פֿאַרטיג רָאָם עסען? „אפּנים, זאָג איך צו איהם, הערר דייטש, זיי האלטען גוט פון דער אכילה?" ענטפערט ער דאָך מיר מסתמא פֿרוך, וואָרום א דייטש פֿאַרשטעהט דען וואָס מע רערט צו איהם? אזוי לאנג, אזוי ברייט, ביז מע האָט איהם גע־נרייט צום טיש און דערלאנגט די וועטשערע — א פרישע יויך א מחיה'דיגע מיט מאנדלען, מיט א נאנץ עוף מיט מאנעגרייפלעך און מיט מערלעך און מיט פּעטרישקע און מיט... מיט... מיט... (מיינע, אז זי ווייל נאָר, קאָן זי!). „ברוכים היושבים!" — זאָג איך צו איהם, און ער ענטפערט מיר נישט קיין חצי דבור, זיך צונעחאָפּט צום עוף, ווי נאָך א תענית. „ברוכים־היושבים־קומט־ניט־עסען־עסט־נעזונט!" — מאָך איך צו איהם וויערער א מאָל, און ער זופט די יויך נעשמאָק, ער זאָל רָאָם אפילו ענטפערען רָאָם צווייטע וואָרט, חאָטש זאָגען א דאנק, — וואָר? וואָס? „א נראָבער נפש, טראכט איך מיר, אזן א נרויסער זוללי־וסובא'ניק!"

הכלל, ער האָט אָפּגענעסען, פֿאַררויכערט א לאנגע פּיפקע און זיצט און שמייכעלט. איך זעה, מיין דייטש קוקט זיך ארום אויף אלע זייטען, זוכט, אפּנים, איין אָרט אויף דעם קאָפּ אנצושפּאַרען און די אויגען ביי איהם קלעפּען זיך, טראכטען מכח נאכטלענער.

האָב איך אַ וואונק געטהאָן צו מיינער: „וואו מאכט מען איהם אַ געלעגער?" זאָגט צו מיר מיינע: „וואָם הייסט וואו? מאקי אין מיין בעט". און זי מאכט נישט קיין לאַנגע שהיות און געהט־צו צום בעט און הויבט איהם אָן מאכען אַ געלעגער, פאַנאַנדערגעשלאָגען דאָם בעטגעוואונט, ווי עם געהר צו זיין (מיינע, אַז זי וויל, קאָן זי) — איך טהו אַ קוק, מיין דייטש איז עפּים נישט צופריעדען, עם געפעהלט איהם ניט, אַפּנים, וואָם סע פּליהען פּערערן, מחמת ער פּאַרדרעהט מיט דער נאָז און הויבט אָן ניסען מיט סכנת־נפשות. מאַך איך צו איהם: „וואכסען זאָלט איהר, הערר דייטש!" מיינט איהר, אַז ער ענטפערט מיר אַ דאַנק? ווער־וואָם? „אַ גראָבער נפש, טראכט איך מיר, אין אַ וויל־דער מענטש". מיינע האָט איהם געמאכט אַ געלעגער ביז דער סטעליע, סע מעג ליגען דער קיסר (מיינע, אַז זי וויל נאָר, קאָן זי!), אַ נאנצע „העסע־בעט", און מיר האָבען זיך מיט איהם גאַנץ פיין אָפּגעזעגענט, גע־ווינשט איהם אַ גוטע נאכט און געגאַנגען שלאָפען.

תחילת, אַז מיר האָבען זיך געלעגט שלאָפען, הער איך, מיין דייטש שלאָפט, קיין עין־הרע, גאַנץ געשמאק, חראָפּעט מיט אַ מאָדנע שטימע, סאָפּעט ווי אַ לאָקאָמאָטיוו, פּייפט און חאַרחעלט, ווי אַ געקוילעטער אָכס, און פלוצים חאָפט ער זיך אויף און קרעכצט און אויקעט און פּאַרשקעט און קראַצט זיך אין שפּייט און וואַר־טשעט, און קעהרט זיך איבער אויף דער אַנדערער זייט, טהוט אַ ביסעל אַ חראָפּע און אַ סאָפּע און אַ פּייף און אַ חאַרחעל, און חאָפּט זיך וויעדער אויף מיט אַ קרעכץ און מיט איין אוי און מיט אַ פּאַרשקע און מיט אַ קראַצען זיך און מיט אַ שפּייען און מיט אַ וואַרטשען; און אָט אזוי עטליכע מאָל, ביז ער שפּרינגט־אַראָפּ פּונ׳ם געלעגער, און איך הער, ווי עם פּליהט דאָם בעטגעוואונט אין דער ערד אַריין, איין קישען נאָכ׳ן אַנדערען, מיט אַ מין כעס און מיט משונה־מאָדנע וויל־דע וועריע: „צום טייוועל! סאקראַ־מענטאָ! דאָננערר־וועטעררר!" איך לויף־צו, איך טהו אַ קוק דורך אַ שפּאַרינקע אין דער טיר — מיין דייטש שטעהט אויף

דער ערד אדם־נאקעט, וואַרפט דאָס בעטגעוואַנט פון׳ם בעט, שפייט קלעק און שעלט זיך אויף זיין שפראך, מע זאָל גאָר באהיט ווערן. „וואָס איז די מעשה, זאָג איך, הערר דייטש?" און עפענ־אויף די טיר. וועדר ער מלא רציחה און פאלט־אָן אויף מיר מיט קולא־קעס, ווי׳ל מיך דורס זיין, חאפט מיך פאר א האנט און פיהרט מיך צו צום פענסטער און וויזט מיר, ווי ס׳האָט איהם צעביסען דאָס נאנצע לייב, און טרייבט מיך ארויס און פארמאכט די טיר. „א משוגע׳נער דייטש, — רוף איך מיך אָן צו מיינער — און א גרויסער מפונק! ס׳האָט זיך איהם אויסגעוויזען, זאָג איך, אז עס בייסט איהם, איז הימל׳ל עפען זיך!"... „ווי קומט דאָס? ס׳איז מיר א חידוש! — זאָגט מיינע. — ערשט אויף פסח גערייניגט דאָס בעטגעוואַנט און גענאַרעט דאָס בעט מיט קערָאסין"...

אין דער פריה, איך האָב נעמיינט, מיין דייטש וועט דאָ ווערען ברוגז און וועט אנטלויפען פון אונז וואו דער שוואַרצער פעפער וואכסט, צום סוף — וועד־וואָס? וועדער א „נוט־מאָיען" און וועדער נעשמייכעלט, און וועדער געפיקעט מיט דער פיפקע, און וועדער נעהייסען זיך קאָכען עסען, און דערווייל צו דער טיי נעהייסען זיך אָפקאָכען וועכע אייער, מאָצינקעס, — וויפיעל, מיינט איהר, אייער? כמעט א צענדליג! און צום עסען נע־נומען א רעכטען שנאפס און מיר א שנעפסל׳ל און חי נעלעבט! נעקומען ביינאכט — וועדער דאָס אייגענע שפיעל׳ל: פריהער נע־חראפעט, נעפייפט און נעסאפעט און נעחארחעלט, און נאָכדעם נע־קרעכצט און נעאויקעט, נעפארשקעט און נעקראצט זיך און נע־שפיגען און נעווארטשעט, און אויפנעחאפט זיך און ארָאפנעווָאר־פען דאָס נאנצע בעטגעוואנט און נעשפיגען קלעק און נעבייזערט זיך און נעשאָלטען אויף זיין לישון: „צום טייוועל! סאקראמענטא! דאָננערר־וועטערר!"... און אויפנעשטאנען אין דער פריה — וועדער „גוט מא־יען", וועדער געפיקעט מיט דער פיפקע, און וועדער נעשמייכעלט, און וועדער נענעסען, און וועדער נעמאכט א שנאפס און מיר א שנעפסל׳ל — אזוי עטליכע טעג כסדר, ביז

ס'איז נעקומען די צייט, די מאשינעס זענען למזל דורכגענאנגען, און ער האָט באדערפט אוועקפאָהרען.

אז ס'איז נעקומען די צייט פון זיין אוועקפאָהרען און דער דייטש האָט נעגומען זיך פאקעוועז אין וועג אריין, מאכט ער צו מיר, איך זאל איהם דערלאנגען א רעכענונג. זאג איך: „וואָס האָבען מיר זיך דאָ צו רעכענען? ס'איז, זאג איך, א קורצער חשבון, הערר דייטש, עס קומט פון אייך פונקט א כף־הא'ער"... שטעלט ער אויס א פאָר אויגען, ווי אייגער רעדט: „הא? איך פארשטעה ניט!"... מאך איך צו איהם אויף דייטש: „זיי וועלען מוחל זיין באצאָהלען א פינפאונצוואנציגער, פינף און צוואנציג קערבלעך, רובל היסט דאָס!" און באווייז איהם אויף די פינגער צעהן און צעהן אין פינף. מיינט איהר דאָך, אז ער וועדר נתפעל? הם מלהזכיר! ער פיפקעט מיט דער פיפקע און שמייכעלט און זאגט צו מיר, אז ער וואלט נאָר וועלען ווייסען פאר וואס קומט פון איהם פינף און צוואנציג רובל? און ער נעמט א שטיפטעל מיט א שטיקעל פאפיער און בעט מיך, איך זאל איהם אויסרעכענען יעדע זאך באזונדער. „ביזט טאקי אודאי א חכם א דייטש, — מראכט איך מיר — נאָר שכל האָב איך מעהר פון דיר; וואָס איך האָב אין פיאטע, פארמאָגסט דו ניט אין קאָפ!"... „שטעלט, זייט מוחל, זאג איך צו איהם, הערר דייטש, פאר דער אכסניה, שטאנציאָן היסט דאָס, זעכס טעג, זעכס מאל אנדערהאלבען, איז נייען קארבען; זעכס מאל צוויי, איז צוועלף סאמאוואַרען, צוועלף האלבע גילדען, איז נייענציג קאפיקעס; זעכס מאל כמעט צעהן אייער אין דער פריה און צעהן אייער אויף דער נאכט, איז הונדערט צוואנציג, צוויי שאק אייער, א קערבעל א שאק, איז צוויי קארבען; זעכס יויכען, זעכס עופות, צו פינף גילדען איין עוף, א חוץ גרייפלעך, מאנדלען, פעטרישקע, דאָס, יענץ, לאקש, בוידעם, ציבעלע, איז א גלייכער חשבון זעכס קארבען; זעכס נעכט, זעכס לאמפען — זעכציג קאפיקעס; שנאפס האָט איהר געטרונקען אייגענעם — צוויי קארבען; קיין טיי און

צוקער האָט איהר ניט געגומען — א קערבעל, איז דרויי קאַרבען; קיין ווײַן האָט איהר ניט באגעהרט — איין קאַרב, איז פיער קאַרבען; קיין ביער איז ניט געווען — זיבעציג קאָפּיקעס. האָט איהר אינאיינעם א קיימאַל, אזוי גרויס, ווי כמעט פינף קאַרבען. נאָר בכדי ס'זאָל אויסקומען צו א גלייכען חשבון, שטעלט פינף מיט פופציג. נו, רב דייטש, איז אינאיינעם ניט קיין פינף און צוואַנציגער?" — אזוי מאַך איך צו איהם נאָנץ ערנסט, און איהר מיינט, ער האָט מיר געזאָגט א קרום ווארט? חם ושלום; געפיפקעט מיט דער פיפקע און געשמייכעלט און אַרויסגענומען א כף־הא'ער און א ווארף געטהאָן, ווי מע ווארפט־ארויס א דרייערל, זיך נאָנץ פיין אָפּגעזוגענט און אַווק מיט'ן באהן. „וואָם זאָגסט דו עפּים, מיין ווייב, אויף אזא מין דייטש?" — „נאָט זאָל צושיקען, זאָגט זי, אַלע וואָך אזעלכע דייטשען, וואָלט געווען דוקא נישקשה'דיג"...

דער דייטש איז אַווקגעפאָהרען. ס'איז נישט אַווקגענאַנגען קיין דרויי טעג, קומט צו נעהן דער בריעפטרעגער און דערלאַנגט מיר א בריעף, נאָר ער היסט זיך פריהער באצאָהלען פיערצעהן קאָפּיקעס. פאַר וואָם איז פיערצעהן קאָפּיקעס? — מע האָט פאַרגעסען, זאָגט ער, אָנקלעפען א מארקע. באצאָהלט די פיערצעהן קאָפּיקעס און אויפגעעפענט דעם בריעף — אויף דייטש געשריבען, איך פארשטעה ניט א ווארט! איך הויב מיך אָן ארומטראָגען מיט'ן בריעף צו דעם, צו יענעם — קיינער קאָן ניט לייענען קיין דייטש. איין אומגליק! אויסגעלאָפען דאָם גאנצע שטעדטעל, קוים מיט צרות געפונען א פראָווויזאָר פון דער אפטייק, וואָם קאָן לייענען דייטש, האָט ער מיר דאָם בריוועל איבערגעלייענט און פארטייטשט, אז דאָם שרייבט צו מיר איינער א דייטש און דאנקט מיר זעהר פאַר דער וואָהלער רוהיגער שטאנציאָן, וואָם ער האָט ביי מיר געהאַט, און פאַר אונזער גאסטפרײַנדליכקייט מיט אונזער לייבהארציגקייט, וואָם ער וועט דאָם אייביג נישט פארגעסען... „מהיכא תיתי, — קלער איך מיר — זעהר שען; אז דו ביזט צופריעדען, טהוט מיר הנאה". און צו מיינער רוף איך מיך אָן:

„וואָס זאָגסט דו אויף דעם דייטש, קיין עין־הרע, נישט קיין קלײַנער נאָר?" — „נאָט זאָל צושיקען, זאָגט זי, אַלע וואָך אזעלכע נאָראָנים, וואָלט געווען רוקא נישקשה'דיג"...

עס געהט אַוועק נאָך א וואָך, איך קום צו נעהן פונ'ם וואָקזאָל, טראָגט מיר מיינע אָקענען א בריף און זאָגט, אז דער בריעפטרענער האָט זיך געהייסען דערצאָהלען אכט און צוואַנציג קאָפּיקעס. „וואָס עפּעס אכט און צוואַנציג קאָפּיקעס?" — „אזוי, זאָגט זי, וואָרום ער האָט אַנדערש ניט געוואָלט". איך עפּען אויף דעם בריף — וויעדער אויף דייטש. איך לויף אַוועק צו מיין פּראָוויזאָר און בעט איהם, ער זאָל מיר איבערלייענען דעם בריף. לייענט ער מיר, אז דער זעלבער דייטש איז נאָר־וואָס איבערגעפאָהרען די גרענץ, און אזוי ווי ער פאָהרט אהיים צו זיין פאָטערלאַנד, דאנקט ער מיר זעהר פאַר דער וואָהלער רוהיגער שטאַנציאָן, וואָס ער האָט ביי מיר געהאַט, און פאַר אונזער גאַסטפריינדלייכקייט מיט אונזער לייבהאַרציגקייט, וואָס ער קאָן דאָס אונז אייביג ניט פאַרגעסען !... „מיינע צרות אויף זיין קאָפּ !" — טראכט איך מיר, און קום אהיים, פרעגט מיך מיינע: „וואָס איז פאַר א בריף?" זאָג איך: „וויעדער א מאָל פונ'ם דייטש ! ער קאָן אונז נאָר ניט, זאָג איך, פאַרגעסען די טובה, דער משוגע'נער דייטש !" — „אז נאָט, זאָגט זי, זאָל צושיקען אַלע וואָך אזעלכע משוגע'נע דייטשען, וואָלט רוקא געווען נישקשה'דיג"...

עס געהען אַוועק נאָך צוויי וואָכען, ברענגט מען מיר פון דער פּאָסט א גאַנץ גרויסען בריף, און ער הייסט זיך דערצאָהלען זעכס און פופציג קאָפּיקעס. וויל איך דאָך ניט; זאָגט צו מיר דער בריעפטרענער: „ווי איהר ווילט זיך !" און נעמט דעם בריף צוריק. טהוט דאָך מיר אָבער באַנג, עס ווילט זיך זעהר וויסען פון וואַנעט איז דער בריף, טאָמער עפּעס א נויטיגע זאָך? באַצאָהלט זעכס און פופציג קאָפּיקעס, איך עפּען אויף דעם פּאָקעט, איך טהו א קוק — וויעדער אויף דייטש. נעה איך שוין מסתמא נלייך צו מיין פּראָוויזאָר און בעט איהם, ער זאָל מיר מוחל זיין,

וואָס איך דול איהם אלע מאָל דעם ספּאָדעק. וואָס זאָל איך טהון, אז איך בין געשטראָפט, איך קאָן ניט לייענען קיין דייטש? נעמט ער, דער פּראָווויזאָר, און לייענט מיר א נאנצע מגילה, וויעדער פונ׳ם דייטש, אזוי ווי ער איז שוין איצטער געקומען אהיים און האָט זיך געזעהען מיט זיין געלויבטער פאמיליע, מיט זיין „פרוי״ און קינדער, האָט ער זיי דערצעהלט אלסדינג, ווי אזוי ער איז געקומען צו אונז אין דראזשנע, און ווי אזוי ער האָט זיך באגעגנט מיט מיר אויפ׳ן וואקזאל, און ווי אזוי איך האָב איהם פּארפיהרט צו זיך אהיים, געגעבען איהם אזא וואהלע, אזא רוהיגע שטאנ־ציאָן, — לכן דאנקט ער אונז זעהר און זעהר פּאר אונזער גאסט־פריינדליכקייט און פּאר אונזער לויבהארציגקייט, וואָס ער וועט דאָס אונז ניט פּארגעסען אייביג, ווייל ער וועט לעבען. „טפו זאָל ער ווערען!״ — זאָג איך און בטל־אוים צו איהם אלע בייזע וויסטע חלומות, און מיינער ווייל איך שוין גאָר ניט דערצעהלען פונ׳ם בריעף און מאַך זיך שוין גאָר ניט וויסענדיג.

עס גיהען אוועק נאָך דריי וואָכען, קומט מיר אָן פון דער פּאָסט א „פּאָוויעסטקע״ אויף א רובעל מיט צוועלף קאָפּיקעס. „וואָס איז דאָס פּאר א רובעל מיט צוועלף?״ פרעגט מיך מיינע. „לאָז מיך אזוי וויסען, זאָג איך, בייז!״ און לויף אוועק אויף דער פּאָסט און הויב זיך אָן נאָכפרעגען, פון וואָנען האָב איך עס א רובעל מיט צוועלף? זאָגט מען מיר, אז ניט איך האָב א רובעל מיט צוועלף — אדרבה, דאָס דארף איך גאָר באצאָהלען א רובעל מיט צוועלף. „פּאר וואָס איז?״ — „פּאר א בריעף״, — זאָגט מען מיר. „פּאר וואָסער א בריעף? — זאָג איך. — אפשר, פונ׳ם דייטש?״ — ענטפערט מען מיר ניט!... מילא, עס העלפט עפּים טענות? איך האָב באצאָהלט א רובעל מיט צוועלף און האָב אפּ־גענומען דעם בריעף, — א נאנצען פּאקעט. איך עפענ־אויף דעם בריעף — וויעדער פון איהם, פונ׳ם דייטש! איך קום צום פּרא־ווייזאָר: „האָט קיין פּאראיבעל ניט, זאָג איך, פּאני, איך האָב שוין, זאָג איך, וויעדער, איין אומגליק, א דייטשען בריעף״. דער

פראָוויזאָר, אויך נישט קיין קליינער טפֿש, ווארפט־אוועק אלע ארבייט און לייענט מיר וויערער א גאנצע מגילה, אלץ פונ׳ם דאָזיגען דייטש, ימח שמו זאָל ער ווערען! וואָס שרייבט ער? ער שרייבט: אזוי ווי ס׳איז ביי איהם היינט א „פייערטאָג", א יום־טוב הייסט דאָס, עס זיצען ביי איהם נעסט, די נאנצע משפּחה האָט זיך צו איהם צונויפנעקליבען, האָט ער זיי דערצעהלט די נאנצע נעשיכטע פון אלף ביז תיו, ווי אזוי ער איז געקומען צו פאָהרען אין א קליין שטעדטעל קיין דראָזשנע, ווי אזוי ער איז נעבליבען דעמאָלט אויפ׳ן וואָקזאל אליין אין א פרעמר לאנד, נישט צו פארשטעהן אונזער שפּראָך, ווי אזוי ער האָט זיך מיט מיר באָגעגנט און ווי אזוי איך האָב איהם פארפיהרט צו זיך, אפּגענעבען איהם אזא וואָהלע, אזא רוהיגע „שטאנציאָן", ווי אזוי מיר האָבען איהם פריינדליך אויפגענומען, אפּגעטרעטען איהם דעם בעסטען חדר, געגעבען איהם עסען און טרינקען און אזוי עהרליך און אָרענט־ליך באָהאנדעלט, — לכן קאָן ער זיך ניט איינהאלטען! און מוז אונז נאָך א מאָל אפּדאנקען פאר אונזער נאסטפריינדליכקייט און גוט־האַרציגקייט, וואָס ער קאָן דאָס אונז ניט פארגעסען אייביג און אייביג... „א צו־להכעיס'ניק אט דער דייטש! — טראכט איך מיר. — מעהר קיין בריף וועל איך שוין פון דער פּאָסט ניט אפּנעמען, עס מעג זיין מיט נאָלד!"

עס נעהט אוועק נאָך א חודש, נאָך צוויי — נישטאָ מעהר קיין בריף, איין עק! איך האָב שוין כמעט אָנגעהויבען צו פאר־נעסען אינ׳ם דייטש. פלוצים קומט מיר אָן פון דער באהן א פּאָ־וויעסטקע אויף א פּאָסילקע פון א פינפאונצוואנציגער. „וואָס קאָן דאָס זיין פאר א פּאָסילקע אויף א פינפאונצוואנציגער?" — קלער איך מיר און ברעך מיר דעם קאָפּ, און מיינע זיצט און ברעכט זיך דעם מח, און מיר קאָנען נישט צוקלערען גאָרנישט. פּאלט מיר איין א נעדאנק: אזוי ווי איך האָב פריינד אין אמעריקע, קעהר דאָס זיין מסתמא פון זיי עפּיס א מתנה, א שיפּסקארטע, אדער א בילעט, אדער א לאָטאָרעיצעטעל. און בין נישט פויל

און קום אויף דער באהן און וויל ארויסנעמען די פאסילקע, זאגט מען מיר, איך זאל מוחל זיין באצאהלען צוויי רובל מיט פיער און צוואנציג קאפיקעס, וועט מען מיר ארויסגעבען די פאסילקע. העלפט זיך ניט, מוז מען קרינען צוויי רובל מיט פיער און צוואנציג קאפיקעס און באצאהלען און ארויסנעמען די פאסילקע. אפגענומען די פאסילקע, זעהר א שען קעסטעלע, גוט פארפאקט, קום איך צו לויפען אהיים און הויב אן צעפאקעווען דאס קעסטעלע, פאלט נישט ארויס פון דאָרטען קיין פארטרעט? מיר טהוען א קוק אויפ'ן פארטרעט — וואס ס'האט זיך מיר נע'חלומ'ט יענע נאכט און היינטיגע נאכט און א נאנץ יאהר! ס'איז ער, דער דייטש דער שלים־מזל, מיט'ן לאנגען האלז און מיט'ן הויבען ספארעק און מיט דער פיפקע אין מויל! צום פארטרעט איז נע־לעגען צוגעלעגט א בריוועלע, אויף דייטש געווייזט, וויעדער די אייגענע מעשה מסתמא: דאס דאנקט ער אונז פאר דער ש ט א נ־צ י א ן און פאר אונזער נאסטפרייגדליכקייט און ליעבהארציגקייט, וואס ער קאן דאס אייביג און אייביג ניט פארגעסען. איין אייג־נעגעסענער דייטש קאן! ברענען זאל ער!... מאהלט אויף, וואס מיר ביידע האבען איהם בשעת מעשה אננעווינשען און אננע־בענשט, זאל איהם אננעהן חאטש האלב, רבונו של עולם!

ס'איז אוועקגענאנגען נאך עטליכע חדשים — איין עק, אוים רייטש! דאנקען גאט, פטור געווארען פון א שלאק, אין דער ערד מיט'ן קאפ! איך האב מיך פשוט מחיה געווען!... זענט איהר שוין פארטיג? הארט זשע אויס, ס'איז נאך נישט קיין סוף. אנומעלטען קומט מיר אן פלוצים ביינאכט א דעפעש, איך זאל, למען השם, קומען צו פאהרען קיין אדעס, און וואס גיכער, צו איינעם א מענטשען א סוחר מיט'ן נאמען נארגעלשטיין; ער האט זיך אפגעשטעלט אין האטעל „וויקטאריע" און באדארף מיך זעהר נויטיג האבען מכח א געשעפט. „אדעס? נארגעלשטיין? האטעל וויקטאריע? א געשעפט? וואס זאל דאס באדייטען?" — אזוי זאג איך צו מיינער... הויבט דאך מיך מסתמא מיינע אן צו טרייר־

בען, איך זאָל פאָרען, וואָרום „א קשיא אויף א מעשה, אפשר איז דאָס, זאָגט זי, טאקי א נויטיגע זאך? אפשר א קאָמיסיע, אפשר תבואה?"... נאָר ס'איז גרינג אויסצורעדען — פאָרען קיין אַדעס! א פאָרען קיין אַדעס קאָסט עפּיס הוצאות! נאָר ווי־באַלד נעשעפט, איז עפּיס א תירוץ? בקיצור, איך האָב געקריגען עטלעכע קערבלעך, האָב מיך אויפגעזעצט אויפ'ן באָהן און פאָרען קיין אַדעס. געקומען קיין אַדעס, הויב איך זיך אָן פאַנאַנדער־פרעגען, וואו איז דאָ ערגיץ האָטעל וויקטאָריע? איך האָב מיך דערפרעגט צו האָטעל וויקטאָריע. „נישט פארהאן דאָ ביי אייך, זאָג איך, איינער א גאָרגעלשטיין?" פארהאן, זאָגט מען מיר, א גאָרגעלשטיין; נאָר וואָס דען? ער איז איצט נישטאָ אין נומער; איך זאָל זיך מטריח זיין צעהן אזייגער אויף דער נאַכט. איך קום צו נעהן צעהן אזייגער אויף דער נאַכט — נישטאָ גאָרגעלשטיין; איך זאָל קומען צעהן אזייגער אין דער פריה, וועל איך איהם טרעפען. איך קום צעהן אין דער פריה — וואו איז גאָרגעל־שטיין? נישטאָ גאָרגעלשטיין; ער איז נאָר־וואָס נעווען און זעהר נעבעטען, אז ס'וועט קומען דער איד פון דראָשנע, זאָל מען איהם זאָגען, ער זאָל מוחל זיין קומען אַדער דריי בייטאָג אַדער צעהן אויפדערנאַכט. איך קום דריי בייטאָג, איך קום צעהן ביי דער נאַכט — נישטאָ קיין גאָרגעלשטיין! וואָס טייג אייך, איך האָב זיך אָפּגעוואָלגערט אין אַדעס זעכס טאָג: מיט זעכס נעכט, געגעסען צרות, מכות געשלאָפען, קוים מיט ווערים, מיט אנגסטען, איך האָב זיך דערווארט אויף דעם גאָרגעלשטיין. דער דאָזיגער גאָרגעלשטיין ווייזט־אויס א לייטישער מענטש, מיט א שענער בארד א שוואַר־צער; ער האָט מיך זעהר פיין אויפגענומען, מיך געבעטען זיצען. „דאָס זענט איהר — מאַכט ער צו מיר האָלב אידיש, האָלב דייטש — דער איד פון דראָשנע?" — „דאָס בין איך — זאָג איך — דער איד פון דראָשנע. וואָס איז דען?" — „ביי אייך האָט געהאָלטען פאַר־א־יאָהרען ווינטער שטאָנציאָן אייגער א דייטש?" — „ביי מיר. — זאָג איך. — וואָס איז דען?"

— „נאָרנישט, — מאכט ער — אָט דער דייטש איז מיינער א שותף אין מאשינעס. איך האָב פון איהם א בריעף פון לאָנדאָן, שרייבט ער מיר, אז איהר וועט זיין ביי מיר אין אַדעס, זאָל איך אייך, למען השם, איבערגעבען פון איהם זעהר א פריינדליכען גרוס און אייך אָפּראַנקען פאר אייער וואָהלער רוהיגער שטאַנצ׳אָן, וואָס ער האָט ביי אייך נעהאַט און פאר אייער גאַסטפריינדליכקייט און גוטהאַרציגקייט און מיט אייער עהרליך אַרענטליך באַהאַנדלען איהם, וואָס ער קאָן דאָס אייך בשום אופן קיינמאָל, קיינמאָל ניט פארגעסען, ווייל ער וועט לעבען !...

. . . . . .

איין אומגליק האָט זיך אויף מיר נענומען ! איך רעכען, אם ירצה השם, נאָך יום־טוב, אז גאָט וועט שענקען דאָס לעבען אריבערפעקלען זיך פון דראָשטע ערגיץ אין איין אנדער שטאָדט, אנטלויפען וואו די אויגען וועלען מיך טראָגען, צו אלדי שוואַרצע יאָהר — אבי פטור וועלען פונ׳ם שלים־מזל, פונ׳ם דאָזיגען דייטש, ימח שמו וזכרו זאָל ער ווערען !!...

די פרויליכע קאמפאניע

(ערצעהלונג)

נעשריבען אין יאהר 1903.

די פרייליכע קאָמפּאַניע

קאַפּיטל א.

אין א הייסן זומערטאָג, אין אויגע פון די גרויסע גאַסען פון דער גרויסער שטאָדט, וועלען מיר זאָגען אין יעהופּעץ, האָט געשפּאַציערט מיט א ציגאַר אין די צייהן א שוואַרצער יונגער־מאַן מיט רויטע בעקלעך פון א יאָהר... איך קאָן אייך ניט זאָגען אקוראַט פון וויפיעל יאָהר, וואָרום איך האָב זיין פּאַס ניט געזעהן. אמאָל, אז מע האָט נאָך ביי אונז געטראָגען בערד, האָט מען נאָך דער בּאָרד גרינג געקאָנט שאַצען יענעמ׳ס יאָהרען. היינט, אז שערען און גאָלען די בּאָרד איז געוואָרען ביי אידען, ברוך־השם, א וואָכערדיגער גאַנג — אַדרבה, נאָט אייך א נעגאָלטע מאָרדע און זייט א בריה, טרעפט וויפיעל איז זי אלט?... אַנדערע איז גאָר שווער צו דערקענען אפילו, צי זיי זענען אידען, דאָס הייסט, אז מע קוקט זיך גוט צו צו זיי, דערקענט מען זיי אפילו גרייליך. מע דערקענט זיי נאָך דער נאָז, נאָך די אויגען, נאָכ׳ן קוק. א איר קוקט נאָר אַנדערש; א איד, אז ער קוקט אויף אייך, לייענט איהר איבער אין זיינע אויגען: „וואר זענט איהר? עפּים זענט איהר מיר קענטליך? און וואָס איז אייער טהועבטם? זאָגט — אפשר קאָנען מיר איינס דאָס אַנדערע צו־נוטץ קומען?" אָט אזוי קוקט א איד... נאָר מיר קעהרען זיך אום צוריק צו אונזער פּאַר־שוין, צום שוואַרצען יונגענמאַן.

דער שוואַרצער יונגערמאַן איז זיך געגאַנגען פּאוואָלניצע, ניט אַרויסגעלאָזט די ציגאַר פון מויל, ווי א מענטש, וואָס האָט נאָר־

וואָס אָפּגענעסטן א פּיינעם מיטאָג, פּערדויבערט א ציגאָר און מאכט „מאָציאָן". אויך דאָס פּנים זיינס איז נעווען זעהר פּיין אויסגע־פּוצט, די בעקלעך רויט, די וואָנסעם אַרויפּגעדרעהט אַרויף, נאָר די מלבושים זענען נעווען אבּיסעל געחאפּט, דהיינו: די ארבעל פּונ'ם פּידזשאק האָבען אבּיסעל צופּיעל געגלאַנצט, די הויזען זענען נעווען אבּיסעל אויסגעטרעטען, און די שטיבלעטען, חאָטש זיי זענען אמאָל נעווען גרויסאַרטיגע, לאָקירטע שטיבלעטען מיט שענע קנעפּלעך, האָבען איצטער, אויף דער עלטער, אבּיסעל אונטערגעפּוצווועט, חלילה נישט צעריסען, נאָר שטאַרק צעטריסקעט, און די אָפּצאָסען אבּיסעל אויסגעדרעהט. אויך דאָס קאָפּעלישעל האָט אויסגעזאָגט דעם סוד, אז דאָס בארארף זיין נישט קיין גרויסער נגיד, וואָרום א חוץ וואָס דער פּאסאָן איז שוין לאַנג ארוים פון דער מאָדע, איז דאָס קאָפּעלישעל אליין נעווען צוגעלעגערט און אָפּגעבאַרעט אבּי־סעלע און די טאַשמע פערשמאלצט מיט פעטען — זעהר־זעהר א נעמיין קאָפּעלישעל.

דער דלות האָט שוין אזא טבע, אז קוים חאָפּט ער זיך אריין צו איינעם, איז קודם כל לענט ער זיך ביי איהם אויפ'ן קאָפּעליש און אויף די שפּיץ־שטיוועל, און נאָכדעם פערקלויבט ער זיך צו איהם אין בייטעל אריין, רייניגט־אויס פון דאָרטען וואו ערגיץ א מטבע איין אלטע, איין אָפּגעריבענע, לאָזט איבער א צוויי קנעפּלעך מיט א „רעצעפּים" פון דער פּאסט און רייבט אויס א לעכעל, אז טאָמער וועט זיך מאכען א מאל א מטבע, זאל זי אויך ארויסקריכען.

וועדליג דער דאָזיגער פּארשוין איז געגאַנגען רוהיג, געצעהלי טע טריט, און געדרעהט מיט'ן שטעקעל און צוגעזונגען שטילערי הייד א גאנץ פיינעם ניגון און אלץ געקוקט ארויף אין די פענסטער אריין, האָט מען געקאָנט זיכער מיינען, אז דאָס איז אָדער א רייזענדער, וואָס איז אראָפּגעקומען אהער פון א פרעמדער מדינה און האָט ניט וואָס צו טהון — איז ער זיך ארויסגענאַנגען אבּיסעל אָנקוקען די שטאָדט, אָדער דאָס איז א היגער תושב, וואָס זוכט א

נעראטען פלאץ אויף צו שטעלען א מויער, וואס זאל האבען א ברייטען הויף מיט א פאנטאן און מיט חאטש א שטיקעל גארטען צו דער גאס. אפגעשטעלט האט ער זיך נעבען א טויער, דערוועהן א צוגעקלעפט צעטעל מיט זיעבען גרייזען:

„עס גיט זיך אף בילינ א צוזאמענוואהנונג, גילטיג פאר א בחור".

אויפ'ן פנים פון אונזער העלד האט זיך בעוויזען א צופריעדען שמייכעלע. די משמעות, אז ער איז א בחור און זוכט א וואל־וועלע וואהנונג, און עס אהרט איהם ניט צו וואהנען מיט נאך עמיצען.

אנגעקלונגען צום „סטרוזש" און ארויפגעקלעטערט מיט איהם אויפ'ן פינפטען שטאק, איז ער אריינגעקומען אין א קליין פינסטער חדר'ל, וואס האט אויסגעזעהן ווי א טויבענשלאק אויף א בוידעם, און האט געטראפען א הויכען, טרוקענעם פארשוין מיט א בראנזען גלאנצענדיג פנים, מיט א ליסינע אויפ'ן קאפ און מיט א גרוי נעשארען בערדעל, זיצען ביי'ם פענסטער אויף א צעבראכען בענקעל און דרעהען פאפיראסען. דער אלטער פארשוין איז געגאנגען אנגעטהאן... דאס הייסט, ער איז ניט געגאנגען און ניט אנגעטהאן — ער איז געזעסען אויסגעטהאן, כמעט, קאן מען זאגען, ווי אדם הראשון אין גן־עדן, אויב איהר וועט ניט רעכענען פאר קיין מלבושים א צעהראסטעט, צעריסען, העמדעל ביז די קניע, און אויף די לאנגע טרוקענע בעוואכסענע בארוויסע פיס א פאר מארנע מעשטעס, וואס זענען געמאכט געוואָרען אדער פון באבולע פאפיער, אדער פון איין אלטען זאק — פון לעדער געווים נישט.

דער דאזיגער אלטער איז נישט אויפגעשטאנען פאר'ן אריינ־געקומענעם נאסט, האט ניט געטראנען אקענען דעם שלום־עליכם, און אפילו ניט אויפגעהויבען די אויגען, נאר געבעטען זיצען און אויסגעצויגען א לאנגע, א טרוקענע, בעוואכסענע און א ציטערענ־דיגע האנד און האט א זאג געטהאן, ניט קוקענדיג אויפ'ן אורח:

— זיצט.

דער אריינגעקומענער פּאַרשוין פון זיין זייט האָט אויסגע־טהאָן דעם קאַפּעליש און האָט זיך א נייג געטהאָן צום האַלב־נאַקעטן בעל־הבית. נאָכדעם האָט ער אָנגעהויבען זוכען מיט די אויגען, וואו ער זאָל זיך אַנידערזעצען, און מחמת ס׳איז מעהר ניט געווען ווי איין בענקעל, און דאָס בענקעל איז דאָך געווען פּערנומען — לכן האָט ער זיך אביסעל ארומגעדרעהט און געפּאַלען אויף א שכל, אז איידער בלייבען שטעהן איז גלייכער זיך זעצען אויף א בעטעל פון די דריי בעטלעך, וואָס שטעהען ביי די וואנד. דער דאָזיגער פּלאָן איז געפּעלען דעם בעל־הבית אויך, וואָס האָט ניט אָפּגעריסען די אויגען פון דער ארבייט, און ער האָט זיך גע־וואנדט צום אריינגעקומענעם פּאַרשוין מיט די דאָזיגע ווערטער:

— האָט נאָר קיין פּאַראיבעל ניט, וואָס איך נעם אייך אויף „אין חאַלאַט״; ס׳איז שרעקליך היים אין דרויסען, און דא אונ־טער׳ן דאך איז נאָך הייסער, א ריינער ניהנם! איהר ווילט מסתמא דינגען ביי מיר די קוואַרטיר? פיער קאַרבען א חודש, מיין בעטעל, אייער בעטגעוואנט, איין מאָל אין טאָג היים וואסער פונ׳ם סאמא־ווער. געלט אלע וואָך אויף צופריהער. וואָס איז אייער טהועכטם?

— מיין טהועכטם? — מאכט צו איהם דער אורח אונטער דער נאָז. — הם... איין מאָל אין טאָג היים וואסער? און איך האָב נערעכענט צוויי מאָל.

— וואָס דאַרפט איהר צוויי מאָל? איהר זענט דען א שטוב־מענטש? איהר דרעהט זיך דאָך ארום מסתמא אין גאס.

— דרעהען דרעהט מען זיך. — מאכט צו איהם דער אורח. — עס טרעפט אָבער, מע קומט אמאָל אהיים פּאַרפּריה, גלוסט זיך א טרונק.

— טרינקט מען וואסער.

— א דאנק אייך פּאר דער עצה.

— נישטאָ פּאר וואָס.

אזוי ענטפערט איהם דער האלב־נאקעטער בעל־הבית, וואַרפט ניט אוועק די ארבייט אויף קיין רגע און האָט נאָך איין קוק נישט געטהאָן אויפ'ן גאסט.

— וויפיעל זענען מיר דאָ, הייסט עס? — פרעגט איהם דער גאסט און קוקט, ווי אזוי האָבען אהער געקאָמט אריין דריי בעטלעך?

— מיר וועלען זיין, הייסט דאָס, אזוי גרויס, ווי דריי שכנים און איינער א בעל־הבית.

— דריי שכנים און איינער א בעל־הבית? איך זעה נאָר דריי בעטלעך. וואו זשע שלאָפט איהר?

— פאר מיר זאָרגט איהר זיך? עהע־הע! איך וועל מיר שוין געפינען איין אָרט. איך קאָן שלאָפען אויפ'ן טיש אויך.

דער אורח איז געבליבען זיצען איבערראשט. ער איז נעווען זעהר נייגיעריג צו וויסען, ווי אזוי וועט זיך דאָס דער דאָזיגער אלטער לעגען אויפ'ן טיש, און וואו וועלען זיך, למשל, אהינטהון זיינע לאַנגע פיס? ער האָט איהם בעטראַכט, ווי א מענשען, וואָס רעדט פון וועג, און האָט זיך נישט געקאָנט איינהאלטען און האָט איהם טאקי פאָרט א פרעג געטהאָן:

— איך וואָלט א בעלן געווען וויסען, ווי אזוי קאָן אזא הויכער מענטש שלאָפען אויף א קורצען טיש?

— איהר וויסט ניט, ווי אזוי? מע רוקט־צו צו דעם טיש נאָך א צווויי טישען, קומט שוין אויס גוט.

— איהר האָט דאָך אָבער נאָר איין טיש.

— איז טאקי נישט גוט.

„איין אלטער לץ!" — טראכט זיך דער גאסט און טהוט א פרעג דעם בעל־הבית:

— וועָן, הייסט דאָס, באדארף מען צאהלען די ערשטע ראטע פאר דער ערשטער וואָך?

— אויב די קווארטיר איז פאר אייך, איז טאקי באלד קלאָפ און צאהל, ווי זאָגט ער: א מיתה משונה אויפ'ן אָרט.

דער גאסט, וואָס איז אַליין אויך נעווען נישט קיין מרה־שחורה'ניק און האָט אַליין אויך ניט פיינט געהאט צו טרייבען קאָטאָווסק, איז געווען אַנטציקט פון דעם דאָזיגען מאָרנעם נפש, וואָס האָט די גאַנצע צייט נישט אויפנעהויבען די אויגען א קוק צו טהון אויף איהם, און אפילו דעמאָלט, וועז ער האָט ארויס־בעקומען א זיבערן קערבעל און אַנידערגעלאָזט איהם דעם אויפ־גאָב, האָט דער בעל־הבית דאָס קערבעל צוגערוקט מיט איין פינגער צו זיך און אַליז נישט אויפגעהויבען די אויגען אויפ'ן גאסט און זיך געזומען וויעדער צו די פאפיראָסען.

דאָס האָט שוין דעם גאסט פערדראָסען, און ער איז אויפגע־שטאַנען און אָפגערעקאָמענדירט זיך פאר איהם:

— ארקאדי שווייצער.

— בראָנזענטאַלער! — האָט איהם דער בעל־הבית אָפגעענט־פערט קורץ, נישט אויפגעהויבען די אויגען אויפ'ן גאסט און דער־לאַנגט איהם אויף צו געזונענען זיך צווייי לאַנגע, דאָרע, טרוקענע האָריגע פינגער.

שוין געשטאַנען ביי דער טיר, האָט זיך ארקאדי שווייצער אויסגעדרעהט צום בעל־הבית:

— זאָגט זשע מיר, מיין ליעבער בראָנזענטאַלער, וועז זענען יענע צווייי שכנים מיינע?

בראָנזענטאַלער האָט אַליז געדרעהט די פאפיראָסען און נישט געטהאָן דעם גאסט צולייב א קוק צו טהון אויף איהם.

— איהר דארפט טאקי נויטיג וויסען דעם יחוס זייערען? אז איהר וועט ווערטה זיין ביי גאָט און האָבען די זכיה, וועט איהר אויף דערנאכט זיך באקענען מיט זיי. איינער הייסט „נאַל", דער אנדערער „שמאַל", און מיט אייך און מיט אונז בויידען אינאיינעם וועט דאָס אויסקומען „נאַל, שמאַל עט קאָמפאניע". זענט איהר שוין צופריעדען? אדיעו! איהר קאָנט זיך מטריח זיין ברענגען אייער באגאזש.

קאפיטעל ב.

ארקאדי שווייצער איז אוועקגענאנגען אויף דער אלטער סטאנציע נאכ'ן באגאזש, וואס איז בעשטאנען פון א קליין רענצעל, נאר פעסט געפאקט, אננעשטאפט מיט... וואס קאן זיך, למשל, געפינען ביי אט אזא מין חברה־מאן אין רענצעל? איך וויים ניט, ווי אזוי איהר, — איך האב פון תמיד אן שטארק חשק א קוק טהון יענעם אין רענצעל אריין, — און פון זינט איך האב געלייענט די מעשה פון דעם פאריזער פארעל, איז ביי מיר דער חשק געוואקסן נאך גרעסער. אויב איהר האט צייט, וועל איך אייך דערצעהלען די דאזיגע מעשה אין קורצען:

די נעשיכטע קומט פאר אין פאריז.

איין „ער" מיט א „זי".

ער פון בערלין, זי פון ווין.

ער א חתן, זי א כלה. דאס הייסט, זיי האבען געזאלט ווערען חתן־כלה, זענען זיי זיך צונויפגענפאהרען קיין פאריז אויף אנקוקען זיך.

נעקומען צו פאהרען אין איין צייט, זענען זיי פארפאהרען אין איין האטעל און אפגעשטעלט זיך אין פערשיערענע נומערען, נעווינטליך, און מחמת זיי האבען זיך ניט געקענט, האבען זיי גאר־נישט געוואוסט איינס פון'ם אנדערען.

בעראף זיך טרעפען א מעשה (אויף א מעשה פרעגט מען נישט קיין קשיא): זיי האבען ביידע געהאט אלץ אייניע רענצעלעך פון איין פאבריק מיט אלץ אייניע שליסעלעך, און די מענשען, וואס האבען אראפגענטראגען דעם באגאזש, האבען זיך פערביטען מיט די יוצרות, ארייננעטראגען צו איהם איהר רענצעל, און צו איהר — זיין רענצעל.

אויסנעטהאן זיך און איינגעוואשען זיך, ווי עס געהער צו זיין, האט זיך יעדער פון די צוויי אפגעשלאסען רום רענצעל, געוואלט איבערטהון זיך, ווי עס פאסט פאר חתן־כלה. און שטעלט אייך

פֿאַר זייער איבערראשונג, אז זיי האָבען אָננעהויבען אַרויסנעמען פון דאָרטען די מלבושים: ער — נקבה'שע, און זי — מאַנס־בילשע! זיי זענען ביידע שיער ניט געפֿאַלען חלשות! נאָר אַלע מענשען אויף דער וועלט זענען דאָך נייניערינ... אז דער ערשטער שרעק איז איבערגענאַנגען, האָבען זיי אָננעהויבען אַריינקוקען אין די רעגעלַך אַריין נאָך טיפֿער און האָבען אָננעהויבען אַרויס־נעמען פון דאָרטען משונה־מאָדנע זאַכען, אַרויסשלעפֿען פֿאָק מיט פֿאַפיערען, בריוועלַך אַלערליי — און פֿרעמדע בריוועלַך ווילט זיך דאָך דוקא לייענען! — און מען איז געוואָהר געוואָרען איינס אויפֿ'ן אַנדערען אַזעלכע סודות, וואָס ווען זיי נעפֿעלען זיך, טהוען אַ שידוך, האָבען חתונה און לעבן־אָפּ אַ האַלבע מאה יאָהרען, וואָלטען זיי ניט דערגאַנגען קיין צעהנטחלק אפילו... בקיצור, זיי האָבען זיך צעפֿאָהרען, ער קיין בערלין, זי קיין וויען — אויס שרוך.

אַצינד וועלען מיר זיך נעמען צו אונזער אַרקאַדי שווייצער'ס רענצעל.

דאָרט איז געווען אַביסעל וועש, א פֿאַר פֿאַפיערענע קאָלנערם מיט מאַנקעטען, עטלעכע פּידעלַך פון אויסנערויבערטע פֿאַפי־רָאסען, א סדור'ל מיט א תהלים'ל מיט א פֿאַר קליינע תפילים'לעך (א אידישע נשמה טאָר מען ניט שאַצען!), און א גאַנצער פֿאַק מיט צונויפֿגעטאַשטע, גוט־צונויפֿגעלַענטע און מיט רויטע פֿאַרעם־זייד פֿערבונדענע טעשלַך קאָרטען.

פון דעם דאָרפען מיר לערנען דעם פּשט, אז אַרקאַדי שווייצער האָט נישט פּיינט קיין קערטעל. נאָר צו וואָס טויג האַלטען ביי זיך אין רענצעל אזא משא מיט קאָרטען? איז די משמעות, אז אַרקאַדי'ס נעשעפֿט, דאָס הייסט זיין פֿרנסה, איז קאָרטען — און מיר האָבען נישט געהאַט קיין טעות. זיך גוט נאָכגענעפֿרענט בייַ זיינע בעקאַנטע, זענען מיר געוואָהר געוואָרען, אז ער דרעהט זיך אַרום קאָרטען און דערפון טאַקי לעבט ער. דער פּירוש פון דיַ דאָזיגע וועלטער אי ניט גלאַט; מע בעדאַרף עס פערשטעהן, און מיט דער צייט וועלען מיר דאָס, אם ירצה השם, וויסען. מיר־

וועלען זיך נאָך אומקעהרען שפּעטער צו זיין פּראָפעסיע. דערווייל וועלען מיר זיך בעקענען מיט די איבעריגע שכנים.

אז ארקאדי האָט געבראכט צו טראָגען דאָס רענצעל אויף דער נייער קוואַרטיר, איז שוין געווען פּאַרנאכט. אין חדר האָט שוין געטשאַרעט א פּערוויכערט לעמפּעל און ביי׳ם טיש איז געזעסען און געשריבען א מאָרנער נפש מיט א בלאָם פּנים, מיט הונגעריגע אויגען, מיט אונטערגעבויגענע שיטערע, שטאַרק־אָנגעשמירטע האָר. אָנגעטהאָן איז ער געווען אין א טשעשונטשאָווע פּידזשאַקעל מיט מאָדנע בריייטע ארבעל, א קלאָר־ווייסען קאָלנער פון פּאַפּיער מיט א שניפּס א שארף־רויטען, ווי פּייער, מיט דינע שמאָלע ווייסע הויזען אויף א פּאָר קלייענטשקע פּיסעלעך.

„אפּנים, דאָס מוז זיין איינער פון די דריי שכנים, פון דער חברה „נאָל, שמאָל עט קאָמפּאני". — האָט זיך ארקאדי געטראכט.

אריינגעקומען און אָפּגעלעגט דאָס רענצעל אויף א בעטעל, האָט זיך ארקאדי שווייצער פּאַרגעשטעלט פּאַר׳ן נפש מיט׳ן רויטען שניפּס און מיט די ווייסע תחתונים, און דער נפש מיט׳ן רויטען שניפּס און מיט די ווייסע תחתונים האָט זיך אויפגעהאפּט, אויסגעטהאָן אויף דער גיך די בריל׳ען, א טרייסעל געטהאָן מיט די אונטערגעבויגענע אָננעשמירטע האָר.

— דאָס זענט איהר אונזער נייער שכן? זיצט, זעצט זיך, פּאַר וואָס זיצט איהר ניט? — און ער טראָגט איהם אונטער דאָס איין־און־אייניגע בענקעל.

דער רויטער שניפּס, די פּעטע אונטערגעבויגענע נאָר שיטערע האָר, די מאָדנע בריייטע ארבעל פּונ׳ם טשעשונטשאָווען פּידזשאָק, די ווייסע תחתונים, דאָס הייזעריגע קול פּונ׳ם נפש און דערצו נאָך דאָס אונטערשפּרינגען זיינם — דאָס אלסדינג אינאיינעם האָט געהאט דעם זיעבעטען חן, און אונזער ארקאדי האָט בעדארפט זיין שטאַרקער פון אייזען, ער זאָל זיך איינהאלטען פון אויסצושיסען איהם א נעלעכטער גלייך אין פּנים אריין.

— איהר שרייבט א בריוועל? שרייבט, שרייבט! — האָט ער צו איהם געזאָגט און אָפּגערוקט פון זיך דאָס בענקעל.

— איך שרייב נישט קיין בריוועל, איך שרייב א בוך. איך שרייב כסדר. איך בין א שרייבער, פּאַרשטעהט איהר מיך, א מחבר. — האָט איהם יענער געגעבען צו פערשטעהן אויף זיין הייזעריגער שטימע, אונטערגעטאָנצט און צוגעטרייסעלט מיט די שיטערע אונטערגעבויגענע הערלעך. און דאָ האָט ארקאדי בעמערקט א פּאָר קלייניע ווייסע העמטלעך מיט דינע קלייניע פינגערלעך, וואָס האָבען אויסגעזעהן נאָך קלענער אונטער די ברייטע ארבעל פונ׳ם טשעשונטשאָווען פּידזשאַק.

— איהר זענט א שרייבער? וואָס זשע שרייבט איהר איצטער? זעהט נאָר, איהר זאָלט אונז דאָ ניט באשרייבען.

דער שרייבער האָט זיך צעלאַכט מיט א צעשאָטען הייזעריג געלעכטער און ארויסבעוויזען קלייניע שוואַרצע צייהנדלעך, ווי ביי א קינד, וואָס האָט קאַלי צייהן דערפּאָר, וואָס סע עסט א סך צוקערקעס.

— איך בין ניט פון די שרייבער, וואָס באשרייבען יענעם. איך בין געהרען, אז יענער טשעפּעט מיך ניט.

אזוי האָט איהם געענטפערט דער מחבר, און איך מיין, אז ס׳איז געווען לחלוטין איבעריגע ווערטער, דען ווען אפילו ער זאָל דאָס ניט זאָגען, וואָלט מען אליין געקאָנט פערשטעהן, אז דאָס איז א מענש, וואָס איז געהרען, אז יענער טשעפּעט איהם ניט. אזעלכע מענשלעך בעווייזען זיך גיך ארויס מיט זייער כאראקטער: „אָט א דאָס בין איך און אזוי מאָלט מיך". אזעלכע מענשלעך זענען געטריי איבערגעגעבען דער גאנצער וועלט, און די גאנצע וועלט שאפט מיט זיי, עקספּלאָאטירט זיי. איהר קאָנט פון זיי פּלעכטען שטריקלעך, טהון מיט זיי וואָס איהר ווילט. אזעלכע מענשלעך זענען גרויסע בוישנים; זיי וועלען אייך קיינמאָל ניט בעקלאָגען זיך אויף זייער פינסטער מזל; זיי, אז זיי ווייגען, ווייגען זיי נאָר אויף יענעמ׳ס צרות, קומען־אָפּ פּאָר פרעמדע

זינד, האָבען ניט מיט וואָס א טאָג איבערצוקומען, קאָנען אויסגעהן אין מיטען העלען טאָג פּאר אלעמען אין די אויגען, חאפּען זיך אָן אָן א שארף פון א שווערד, טולען זיך צו יענעם און קלעפּען זיך אָן אזוי שטאַרק, אז ס'איז שווער זיי אָפּצוריסען און אָפּצוטרייבען פון זיך, ווי איין אמת געטריי הינטעל...

קאפּיטעל נ.

דאָס איז א כלל אויף דער וועלט, אז הילף קומט מעהרסטענטהייל אומגעריכט. נאָט וויסט וואָס מיט אונזער פּארשוין וואָלט נעווען, וען סע קומט ניט אָן פּלוצים בראָנזעטאָלער און דער מחבר הערט נישט אויף צו לייענען איהם גאנצע שטיקער פון דער „חלירע". איך וויים א מעשה, וואָס א יונגער מענש, א געזונדער, א שטאַרקער, האָט נע'חלש'ט ביי א מחבר אונטער די הענד. פון דעמאָלט אָן, אז דער מענש דערהערט דעם נאָמען מחבר, אנטלויפט ער וואו דער שווארצער פעפער וואכסט.

— טשיידעלי! נאָט האָט אייך שוין צוגעשיקט א קרבן, און איהר מוטשעט איהם מיט אייערע מעשיות? אנו, לענט נאָר אַוועק די „חלירע", און לאָמיר בעסער נעמען עפּים אין מויל אריין.

מיט די דאָזיגע ווערטער האָט דער בעל־הבית זיך געוועגדט צום מחבר און האָט א וואַרף געטהאָן אויפ'ן טיש א פּעקעל — דאָרט איז געלעגען א פּלעשעל „מאָנאָפּאָלקע", א ברויטעל מיט א טאַראָנקע מיט א פּאָר ציבעלקעס. און ארקאדי האָט איהם בעטראַכט, כמעט נאָר ניט דערקענט אינ'ם אָנטהון. אויף איהם איז געווען א שווארצע שבת'דיגע קאפּאָטע, א וויים העמד, געלע שיך מיט רויטע שפּראָנצקעס, און אויפ'ן קאָפּ — א ברייטער וויסער שטרויענער קאפּעליש מיט א פּענסנע אויף די אויגען — א נאנצער פּראָנט! דאָס טונקעל־בראָנזענע פּנים מיט די שארפע ווינקלען

האָט נעגלאָנצט אונטער'ן ווייסען קאָפּעלייש און אויסגעזוכן, ווי איין אויסגענאָסענע סטאָטע.

דער בעל־הבית בראָנזענטלער האָט אראָפּגעווארפען פון זיך די יום־טוב'דיגע מלבושים און געבליבען אינ'ם אינדערפריהערינען קאָסטיום פון אָדם הראשון'ן, אריינגעשטעקט די לאַנגע דאָרע האָרינע פּיס אין די משונה־מאָדנע מעשטעס און בשעת מעשה אַ זאָג געטאָן:

— אָנו, טשיידעלי, זייט א בעל־הבית'טע, מאַכט טיי!

דער מחבר מיט'ן רויטען שניפּס און מיט די ווייסע תחתונים, וואָס דער בעל־הבית רופט איהם „טשיידעלי", האָט במחילת כבודו זיך אָנגעבוינען און ארויסגעשלעפּט פון אונטער'ן בעט א קליין בייכיג סאמאָווארעל און איז אווקגענאָנגען מיט דעם דאָס אויפּ־שטעלען, און דאָס סאמאָווארעל האָט אויסגעזעהן ביי איהם אויף די הענד, ווי א קליין קינד ביי א געטרייער מוטער. בשעת געהן האָט דער מחבר אונטערגעבויגענע און צוגעטרייסעלט מיט די שיטע־רע אונטערגעבויגענע הערלעך, און אריינגעקומען, האָט ער זיך גענומען צו די גלעזער, אווקגעשטעלט איטליכע זאָך אויף איהר אָרט מיט די קליינע ווייסע הענדלעך, ווי איין אמת'ע בעל־הבית'טע. גיך איז געווארען אויפגעשניטען דאָס ברויט מיט'ן פישעל, און אלע דריי האָבען זיך געזעצט ארום טיש, דער בעל־הבית אויפ'ן בענקעל און זיינע צווויי שכנים אויף די בעטלעך, און מע האָט זיך געזעצט טרינקען טיי, פריהער נעמומען צו קאָפּלעך „מאָנאָפּאָל" און פערבייסען מיט טאָראָן גאָנץ געמיטליך, גלייך ווי מע וואָלט געווען צוויישען זיך אלטע בעקאָנטע שוין פון כמה וכמה יאָהרען.

— אַצינד, טשיידעלי, דערצעהלט אונז, וואָס הערט זיך עפּים נייעס אויף דער וועלט?

אזוי האָט זיך אָנגערופען בראָנזענטלער צום מחבר, נאָכדעם אז ער האָט פערטויכערט א פאָפּיראָס, דאָס ערשטע מאל א קוק געטהאָן אויף דעם נייעם שכן, וואָס האָט פערטויכערט א גראָבע

ציגאר, וואָס דער רויך פון איהר וואָלט געווען א גוטע סגולה אויף אַרויסצוטרייבען פֿליענען.

— הערט איהר? — מאַכט דער בעל־הבית צום נייעם שכן. — איך וואָלט געמעגט שוועהרען, אז איך האָב אייך געזעהען ביי סעמאַרעני'ן אין „ביליאַרד"?

אונזער שכנ'ס רויטע בעקלעך זענען געוואָרען נאָך רויטער. ס'איז איהם, אפֿנים, ניט אַנגענעמען דאָס ערטעל, וואו מע האָט איהם דאַרטען געזעהן, האָט ער זיך ווי פֿערענטפֿערט:

— מענליך, עס קאָן זעהר שען געמאַהלט זיין. בייטאָג מאַכט זיך, נישטאָ וואָס צו טהון, חאפֿט מען זיך אריין אויף א האַלבע שעה זעהן, ווי מע שפּיעלט אין ביליאַרד.

— און מיר דאַכט זיך, אז איך האָב אייך אַליין געזעהן עטליכע מאָל מיט א לאַנגען שטעקען אין די הענד אַרומדרעהען זיך אַרום גרינעם טיש, און דוקא אַהן א קאַפּאָטע. איך פֿארשטעה ניט, וואָס איז דאָ פֿארהאַן צו שעמען זיך? א פֿרנסה גלייך מיט אַלע פֿרנסות.

דאָ האָט אונזער בעל־הבית געטראָפֿען, ווי מע זאָגט, פֿונקט אין קאַרב אַריין. אין דער לעצטער צייט האָט אַרקאַדי שווייצער נעבאַך גאַלאָבט נאָר פונ'ם ביליאַרד. דאָס הייסט, אייגענטליך, איז זיין פֿרנסה געווען, ווי מיר האָבען שוין אויבען געזאָגט, קאַרטען, נאָר קאַרטען מיט ביליאַרד, בעראַרפט איהר וויסען, קעהרען זיך אַן שטיקלעך אייגענע, אַפּטמאָל נאָנץ נאַהענטע מחותנים, למשל, ווי א מלמד שמעקט מיט שרכנות, א בעל־טאַקסע מיט קצב, א קרעמער מיט באַנקראָט, א באַנקיר מיט גנבה, וכדומה, וכדומה, וכדומה.

ווי א מענש א בעל־פֿרנסה, האָט אונזער ארקאַדי שווייצער פֿיינט נעהאַט אַליין צו שפּיעלען אין ביליאַרד. דאָס שפּיעל אַליין איז איהם שוין לאַנג נמאס געווארען, דען עס קאָסט איהם געלט. זיין עובדא איז געווען זיצען און קוקען, ווי יענער שפּיעלט, און „האַלטען מאַזאָ פֿאר יענעם".

„האלטען מאזא" אויפ'ן ביליארד — דאָס איז א מין נעשעפט, ווי אלע נעשעפטען אויף דער בערזע, און מיר רעכענען נישט פאר איבעריג זיך אפשטעלען דערויף אויף א צוויי מינוט.

שטעלט אייך פאָר א גרויס, שטאַרק אָננערויכערט און פערב־ברודיגט חדר, מיט עטליכע לאַנגע טישען, מיט גרינס בעצויגען, און מענשען, צו מיינסטען יונגע לייט, דרעהען זיך ארום פון אין דער פריה ביז שפעט אין דער נאכט מיט לאַנגע גלאַטע שטעקענס, ציעלען זיך אין די געטאַקטע וויסע ביינערנע נאלקעס, און ווער עס האָט נעמאכט מעהר נאלקעס, דער האָט „געענדיגט די פּאַרטיע" און נעמט צו דאָס געלד.

שפיעלען — שפיעלען, צום מיינסטען, נאָר צוויי, און דער נאַנצער איבעריגער עולם, פערשיעדענע מינים פּאַרשוינען, זיצען ארום און ארום ביי די וועגד און קוקען אויף דאָס שפיעל, און מע לעגט־איין געלד פאר די שפיעלערס, ווער פון די צוויי וועט פריהער ענדיגען די פּאַרטיע, — דאָס ווערד אָננערופען האלטען מאזא.

צווישען די שפיעלערס זענען פאַרהאַן גרויסע ספעציאליסטען, וואָס געבען יענעם עטליכע אויגען „פאָר", געווינען די ערשטע פּאַרטיע און נאָכדעם הויבען זיי אָן שטאַרק פערשפיעלען, געבען פאלשע גענג („קלאַפּ־שטאָם"), מאכען כלומרשט אומגעהרען א ציטער מיט דער האַנד („מענדראזשע"), און דערמיט חאפט מען „פיזשאַנעם" (אומשולדיגע טייבעלעך) און מע נאַרט אוים ביי'ם עולם דאָס ביסעל מינץ. די חברה, וואָס פיהרען צונויף די דאַזיגע שפיעלערס, ווערען אָננערופען מיט'ן נאָמען „בעלי־בתים", אדער „נאַוואַדטשיקעס".

איינער פון די דאַזיגע „נאַוואַדטשיקעס" איז נעווען, עס זאל אייך צו קיין חרפה ניט זיין, אונזער פיינער אורח ארקאדי שווייצער, וואָס איז די לעצטע צייט ניט ארויסגעקראָכען פונ'ם ביליארד, זיך געווייקט דאַרטען טאָג ווי נאכט, זיך אָננעגעסען מיט'ן רויך און זיך אָננעהערט מיט די שענע וועדטלעך, מיט'ן נבול־פה און מיט די מחלוקת'ען און מיט די קללות און די סקאַנדאַלען, וואָס דאַרטען

קומען־פֿאָר. דאָס איז געווען פֿאַר אונזער אַרקאַדי'ן א גרויסער אַראָפּפֿאַל, איין אמת'ע ירידה, קאָן מען זאָגען, דען ער איז געווען, אייגענטלעך, א קאַרטען־שפּיעלער. דאָס האָבען איהם די צרות זיינע געבראַכט דערצו, ער זאָל זיך אַראָפּלאָזען אזוי נידעריג און ווערען א „נאַוואַדטשיק" צווישען בילליאַרדשטשיקעס. נאָר וואָס טהוט ניט א איד צוליעב פרנסה? און דערמאָנט זיך אונזער אַרקאַדי שווייצער אָן יענע גוטע יאָהרען, בשעת ער האָט „געפיהרט א גרויסע שפּיעל", געפֿאָהרען מיט חברה אויף די פֿאַראָאַדען, געהאַפּט א האָז און איהם אויסגעריינגט די קעשענעס ער לפּק; און נאָכדעם אין די האָטעלען געלעגען וואָכען־לאַנג, ניט אָננעקוקט די ליכטיגע שיין און נאָר געשפּיעלט און געשפּיעלט און געשפּיעלט; און נאָכדעם, אין די קלובען, געוואָרפען א באַק אין „דיאַבעלעק": פּינפֿאונצוואַנציג פֿאַר צוואַנציג, פּופּציג פֿאַר פּיערציג, און הונדערט פֿאַר אַכציג, און צוויי הונדערט פֿאַר הונדערט זעכציג, און פּיער הונדערט פֿאַר דריי הונדערט צוואַנציג, — און אונזער אַרקאַדי לאָזט־אַרויס א טיעפּען זיפֿץ פון'ם הארצען.

— וואָס זיפּצט איהר אזוי? אויף גלות ישראל, צי אויף דעם, וואָס סע געהט אייך ניט אין דער שפּיעל?

— וואָסער שפּיעל? וועלכער שפּיעלט היינט? — מאַכט אַרקאַדי מיט אזא מינע, ווי א מענש, וואָס איז אמאָל נעווען קיסר און האָט פערלאָרען די מלוכה. — מיט'ן מלאך־המות שפּיעלט מען זיך היינט! אמאָל איז געווען א שפּיעל, אוי א שפּיעל! וואו זענען אהינגעקומען די יאָהרען, וואָס מע פלעגט „פֿאַנטירען" הונדערט קאַרבען אויף א קאָרט? צוויי הונדערטער אויף א קאָרט? דריי הונדערטער אויף א קאָרט?

— אזוי גרויס האָט איהר געשפּיעלט? — פרעגט איהם בראָנזענטאָלער און הויבט ערשט אָן איהם רעכט צו בעטראַכטען.

— אָט דאָס הייסט ביי אייך גרויס? — מאַכט אַרקאַדי מיט גדלות, גלייך ווי מע וואָלט נערעדט פון זיינע שיפּען, וואָס זענען געגאַנגען אויפ'ן ים, אָדער פון זיין יובילי, וואָס ער האָט זיך מיט

דעם אויסגעפיינט קענען דער וועלט. — אָט דאָס וועלט אָנגערופען ביי אייך גרויס? און פינף מאות אויף איין קאָרט פאָנטירען האָט איהר אמאל געוואהן? אזוי ווי היינט נעדענק איך עס: מיר זענען געוועסען א גוטע חברה קלאָפערס; איך טהו א קוק — אין „בענקעל" ליגט א פויטיקע פון כמעט טויזענד „אייניציגע". מיין חברה־מאן קוקט אויף מיר: „טשטאָ אוגאָדנאָ?" זאָג איך צו איהם: „קאָרטו!" מאכט ער צו מיר נאכדעם: „סקאָלקאָ פריקאָזשעטיע?" טהו איך א קלאָפ אין טיש אריין: „קאָרטו!"...

און ארקאדי שטעלט זיך פאָר, אז ער איז אין קלוב און „פאָנטירט" אויף א קאָרט, און דאָס פנים פלאָמט איהם און די אויגען פייערען, און ער טהוט א זעץ מיט'ן קולאָק אין טיש אריין אזוי שטארק, אז דער מחבר פאלט שיער ניט אראָפ פונ'ם בעט אויף דער ערד; ער חאפט זיך אויף א טוידטער און קוקט מיט שרעק אויפ'ן נייעם שכן... דאָס געפעלט בראָנזענטאלער'ן אזוי שטארק, אז ער צעלאכט זיך און רופט זיך אָן צו ארקאדי'ן:

— וואָס זאָגט איהר, איך בעט אייך, אויף אונזער מחבר? „טשיידעלי" האָב איך איהם א נאָמען נענעבען — וויסט איהר, פאר וואָס? וויל ער נעהט מיר תמיד אויסגעפוצט, ווי א דייטשעלי, איז פון דייטשעלי ביי מיר נעוואָרען טשיידעלי. איאָ, סע פאסט איהם?

— אָנגעמאָסטען, ווי איך בין א מענטש! — מאכט ארקאדי און וועגדט זיך צו טשיידעלי'ן: — טראָגט געוונט און פארניצט נעזונט און זאלט איהם צעריסען נעזונטערהייד, ווי מיין באבע טאלצע פלענט זאָגען, בעת מע האָט מיר איבערגעניצעוועט פון איהר ווינטערדיג וואטען־קליידעל איין ארבע־כנפות אויף שבועות.

אלע דריי לאכען, און טשיידעלי בעווייזט זיינע קליינע, שווארצע צייהנדלעך.

— אזוי גרויס האָט איהר געשפיעלט? המ... — זאָגט ווייטער בראָנזענטאלער און לאָזט שוין ניט אראָפ קיין אויג פון זיין נייעם שכן. אין לאָזט־ארויס א גאנצען קנויל מיט רויך פונ'ם מויל, וואָס

בעגעגענט זיך מיט'ן רויך פון אַרקאַדי'ס ציגאַר. דער רויך קוי־קעלט זיך און פילט־אָן דאָס קלייַנע פינסטער חדר'ל, און די לופט ווערד אַזוי געדיכט, אַז פון דער שיין פונ'ס שענעם לעמפּעלע איז קוים־קוים וואָס מע זעהט אייַנס דאָס אַנדערע.

קאַפּיטעל ד.

— נו, און געלט? אויף צו פיהרען אַזא שפּיעל באַדאַרף מען דאָך עפּעס האָבען פאַדעם! — מאַכט צו איהם בראָנזענטאַלער און בעטראַכט איהם, ווי א גרויסער פּראָפעסאָר דעם חולה, דאָס הייסט, קוים־קוים וואָס ער טהוט אויף איהם א קוק מיט איין אויג.

— געלט פרענט איהר? — ענטפערט איהם ארקאדי און נעמט־ארויס די גראָבע ציגאַר פון די צייהן: — געלט פרענט איהר? אזוי ווי שטערען אין הימעל! קאַרג „פּיושאָנען", קאַרג „פרייערס", קאַרג אידיאָטען פאַרהאַן אויף דער וועלט? ווי די געבראָטענע טייבעלעך פליהען זיי גלייך אין מויל אַריין, ווי די שרעטעלעך טראָגען זיי אייך דאָס געלט גלייך אַקעגען, בעטען זיך, חלש'ען: נאַט, נעמט־צו ביי אונז די נשמה, אבי שפּיעלט מיט אונז!... אָט אזעלכע אידיאָטען זענען דאָס! איך וויים עס גאַנץ גוט, דען איך בין אליין געווען א רעכטער אידיאָט, ביז איך האָב אָנגע־שמעקט און געחאַפּט דעם סטרי און האָב אָנגעהויבען מאכען א קערבעל גאָר באופן אחר! אי יאָהרען, יאָהרען! ס'איז געווען, הערט איהר, יאָהרען! (בשעת מעשה פערטראַכט זיך ארקאדי שווייצער און לאָזט ארויס א טיעפען זיפץ פונ'ם האַרצען). יענע יאָהרען וועלען זיך אזוי גיך, האָב איך מורא, נישט אומקעהרען. אין אַדעם איז דאָס געווען! אי אַדעם, אַדעם! א שטערטעל! לעבען זאָל דאָס טאַקי ביז משיח וועט קומען! אין דעם אַדעם, פאַרשטעהט איהר מיך, בין איך אויפגעוואַכסען, אָנגעקומען אהין פון בעסאַראַביע, ניט אויסגערעדט זאָל זיין, א נאַקעטער, א באָר־וויסער, און געשמייכעלט צו א בולקע. דען וואַכסען וואַכס איך,

דאַרפט איהר וויסען, פון סאַמע יחוס — דעם גרויסען „שומר בגדים׳ס" איין אייניקעל; אויף אונזער לשון הייסט עס, אז מיין זיידע רב אהרן איז געווען א שומר אין באָד, געהיט דאָס אָנטהון פון די בעלי־בתים, און האָט באַקומען דערפאַר נאַנצע צוויי גילדן א וואָך, א חוץ פּעטש, דען וויפיעל טליתים־קטנים זענען ביי איהם פאַרפאַלען געוואָרען מיט, להבדיל, תחתונים! געווען א ריהרעור־דינע זאַך, זאָל שר מיר מוחל זיין, אונטער דער נאָז געקאָנט ביי איהם אוועקטראָגען! יענעם זאָגען: וואָס טהוסט דו, מבייש שטעלען, אָנטהון א בזיון — חס ושלום! ביי איהם, הייסט דאָס, ביי׳ם זיידען רב אהרן, זכר לברכה, האָב איך זיך אויפגעהאַלטען, דען דער טאַטע מיינער איז געווען וויים אונטער זיעבען שלעסער; ער איז געזעסען מיט גרויס כבוד באַזונדער אין א חדר, איבער א בלבול מן הסתם, און א סאָלדאַט ביי דער טיר האָט איהם געהיט פון א גוט אויג, ער זאָל ניט אַריבער, חס ושלום, איבער׳ן פלויט און מאַכען א ויברח, און די מאַמע מיינע זאָל לעבען האָט זיך געלערנט קאָכען און באַקען ביי א פרעמדען אוויוען, דאָס הייסט, נישט חס ושלום צוליעב מצוה, נאָר פשוט פאר אָנדערהאַלבען קאַר־בוינים א וואָך. האָט זי אפילו געוואָלט, איך זאָל אויך זיין מיט איהר אין קעך, מיט איהר אינאיינעם עסען קעסט, האָט אָבער די בעל־הבית׳טע (אפילו א גאַנץ שענע נגידית מיט פערעל) נישט געקאָנט איבערטראָגען מיין אפעטיט; איך עס, זאָגט זי, קיין עין־הרע, פאַר דרייַ, און מע האָט מיר געגעבען דעם וועג. האָב איך נעמוזט אָנקומען צום זיידען רב אהרן, זכר לברכה, מיט איהם אינאיינעם זיצען אין באָד און אכטונג געבען אויף די בגדים. איז דער חסרון אָבער, וואָס דאָס האָט לאַנג נישט געקאָנט געדויערען, מחמת איך בין געווען, לא עליכם, א גרויסער נצרך אויף מזומ׳ע קאָפיקעס, און האָב נישט געהאט, איהר זאָלט זאָגען, א פרוטה של נחושת. האָב איך מיך מיישב געווען און האָב אָנגעהויבען מאַכען א רעוויזיע איבער די בעל־הבתישע קעשענעס, שלעפען, איך בעט איבער אייער כבוד, פון פרעמדע הויזען און אַנטלייהען, אבי ס׳איז

נאָר נעווען פון וואַנען, א מטבע, — אז נאָט וועט מיר העלפֿען, וועל איך מסתמא אָפּגעבען... בקיצור, וואָס זאָל איך אייך לאַנג בריען? איך האָב אזוי לאַנג געטרויבערט קעשענעם, ביז מע האָט מיך נעפֿאַקט מיט א גרויסען סקאַנדאַל און מע האָט צוליעב מיר דעם זיידען אָפּגעזאָגט פון דער שטעלע, און איך האָב נעמוזט זאָגען מיין שטערטעל „אדיע", און אוועק קיין אַרעם, און בכדי ס'זאָל מיר ניט זיין שווער די נסיעה, האָב איך די שטיוועלעך פֿאַרקויפט און טאַקי נעהאַט דערווייל וואָס צו עסען, ווי זאָגט איהר: צידה לדרך... נעקומען קיין אַרעם אזא „בן־בקר", ווי איך, א בר־מצוה־בחור'ל פון א יאָהר זעכצעהן־זיעבעצעהן; א שענער יונג בין איך נעווען, האָב איך באַלד פֿאַרטראָטען א שטעלע, נישט, חס־ושלום, ביי אפֿרתי'ן אין קאַנטאָר, נאָר אין א געשעפט פון בערשט־לעך מיט שוהוואַכם, דאָס הייסט, איך האָב מיך געשטעלט ביי א שטיוועלפֿוצער פֿאַר א שטיוועלפֿוצער, און האָב מיט נאָט'ס הילף נושא חן נעווען ביי דער וועלט, דען אָפּפּוצען א פֿאַר שטיוועל באַ־דארף מען קאַנען, די ארבייט באַראַף נעהן גיך און געשווינד, א שפּיי אויף איין בערשטעל און א רייב מיט'ן אנדערען בערשטעל — און הלך משה־מרדכי!... וואָס טויג אייך, איך האָב צונויפֿגע־שלאָגען די עטליכע גראָשענעם און האָב א שפּיי געטהאַן אויף מיין בעל־הבית דעם עקספּלאָאטאָר און אליין געעפֿענט א געשעפט, דאָס הייסט, איינגעהאַנדעלט א פֿאַר בערשטעלעך מיט שוהוואַכם מיט א שען פוס־קעסטעל א לייטיש, און פֿאַשאָל אויף דער „רישע־ליע" ארבייטען. און געארבייט האָב איך, קאָן מען זאָגען, אויף אַלע כלים, געקליבען די גראָשענעם, זיך צונויפֿגעשלאָגען ביז א זייגער איין איינעם פון זהב טהור — ריין זילבער, און דער מאַמע קיין בעסאַראַביע אוועקגעשיקט א דרייערעל, לאָז זי וויסען, אז זי האָט א זוהן אין אַרעם — און ארויסגעשטעלט א פּייג דער נאַנצער וועלט. איז דאָך אָבער פֿאַרהאַן א גרויסער גאָט, באַראַף איך עסען קעסט אין א אידישען טראַקטיר, און דאָרטען אין דעם טראַקטיר באַראַף זיין א בעל־הבית'טע א יפהפיה מיט איהר

הייליגען נאָמען רייזעל, נאָר נערופען האָט מען זי ראָזע. באַדאַרף איך איהר מסתמא געפעלען ווערען אין שלייער, נעהט זי און רעדט מיך אָפּ פון מיין געשעפט און נעמט מיך צו צו זיך און קרוינט מיך פאר א ווּיקידיילאָ...

— פאר א וואָס? — רופט זיך אָן בראָנזענטאָלער, און טשוידעלי נאָך איהם:

— פאר וואָס האָט מען אייך נעמאכט?

— פאר א ווּיקידיילאָ. א ווּיקידיילאָ וווייסט איהר ניט וואָס הייסט? — מאכט ארקאדי שטאַרק פערוואונדערט מיט אזא מינע, ווי א מענש, וואָס דערהערט, אז יענער ווייסט ניט וואָס הייסט א מוציא מיט האָניג. — סטייטש, א ווּיקידיילאָ ווערד אָננערופען אזא פּאַרשוין, וואָס אז מע דאַרף איינעם געבען דעם וועג, נעמט מען איהם אָן ביי'ם קאָרק און מע גיט איהם מיט דער קניע פון הינטען און מע זאָגט איהם: „זה התרנגול ילך"... היינט פאר־שטעהט איהר שוין, וואָס דאָס הייסט? און א ווּיקידיילאָ בין איך נעווען דוקא ניט קיין שלעכטער, און האָב נושא חן נעווען ביי איהר אין די אויגען. קורץ, די דאָזיגע ראָזע איז נעווען אין מיר פאַרליעבט, ווי א קאַץ אין די נייען טעג, און האָט זעהר גענאָהרט צו מיר, איך זאָל פאר איהר חתונה האָבען. האָב איך איהר נע־זאָגט: חתונה האָבען — מהכתיתי, זעהר פיין; נאָר וואָס דען? איך וויל א „תוספות כתובה", דאָס הייסט, טאָקי משלשל זיין במזומנים חאָטש א טויזענד „אייניציגע". האָט זי מיך אָננעקוקט ווי א משוגענעם. נאָר ווער האָט אויסגעפיהרט? נעווויינטליך, איך, ניט זי. און חוץ לזה האָב איך אויסגענומען מיט איהר א תנאי, אזוי ווי איך מיש מיך ניט אין איהרע געשעפטען, אזוי טאָר זי זיך ניט מישען אין מיינע געשעפטען. און מיינע געשעפטען זענען נעווען ביליאַרד און קאָרטען. בייטאָג האָט מען נעאַרבייט אויפ'ן ביליאַרד, ביינאכט — אין קאָרטען. נאָר ווי אזוי, מיינט איהר, נעאַרבייט? די פיינסטע מענטשען מיט די שענסטע קינדער פלעגען אַריינקומען צו אונז אין נעשעפט אריין, זיך נעלערנט

שפיעלען אויפ'ן ביליארד, און אז מע שפיעלט זיך אין א גאנצען טאג אויפ'ן ביליארד, מוז מען נאכדעם ביינאכט פארבייסען מיט א קערטעל. זאגט אפשר, אז ניין?

נישט בראנזענטאלער דער בעל־הבית, נישט טשיידעלי דער מחבר האבען געקאנט זאגען, אז ניין, און זיי האבען געבעטען דעם נייעם שכן, ער זאל זיי דערצעהלען ווייטער, און ארקאדי שווייצער טהוט זיי צוליעב, פערוויכערט א פרישע ציגאר און דערצעהלט ווייטער.

קאפיטעל ה.

— איך וואלט אייך, אייגענטליך, באדארפט דערצעהלען, ווי אזוי איך האב מיך געשיידט מיט מיין יפהפיה, און פאר וואס איך האב מיך געשיידט, און וואס פאר א מין שפיצעל זי האט מיר אפגענטהאן. האב איך אבער מורא, אז די מעשה וועט זיין אביסעל צו לאנג, לכן לעג איך דאס אפ, אם ירצה השם, אויף הושענא־רבה, און הלך משה מרדכי — איך נעה מיר ווייטער. הקיצור, איך האב מיך אפגעזעגענט מיט מיין פלונית בת פלונית און בין אוועקגעפאהרען ווייטער, און האב מיך ארומגעפאפט אהערצו, און האב מיך באזעצט אט־א־דא אין יעהופעץ, און האב אנגעהויבען זוכען א געשעפט. וואס פאר א געשעפט קאן, אשטייער, מאכען אזא נפש, ווי איך? אז אויף א מלאכה בין איך פויל־כליך; שרייבען און רעכענען האט מיין טאטע פארגעסען מיך לערנען; האנדלען מיט ווייץ און מיט קארן ארער מיט פאפיערען אויף דער בערזע האב איך מורא געהאט, טאמער, חלילה וחס, די שעה זאל ניט זיין, איך פארהאנדעל מיך אזוי, אז איך מוז מיך נאכדעם שטעלען — טהיט מיר באנג, איך זאל מיר ניט פאר־שמירען מיין נאמען, וואס כ'האב אויף דער וועלט. „חאפט דער רוח דאס געלט, אבי דער נאמען זאל איבערבלייבען", — ווי

כ'האָב געוואָגט אמאל א באקאַנטען באנקיר נאָכדעם, אז ער איז געבליבען אָהן א פיערער און האָט נאָך נעלייזט פעטש אויך... ארומגערדעהט, ארומנערדעהט אזוי לאַנג, ביז איך האָב מיך פּאָרט צוגעשלאָגען צו מיינעם, ווי זאָגט איהר: כל עורב למינהו — איטלעכער טרינקער געפינט זיך זיין וויין; איך האָב מיך באקענט מיט א פּאָר הייזלעך, דוקא אין בעל־הבתישען גראָד, און האָב אָננעהויבען אהינצוצו ארויסקומען. איך זעה — מע קלויבט זיך צונויף אלע נאכט, היינט איך צו דיר, מאָרגען דו צו מיר, כלומרשט „אימעניגעס", מע רופט צונויף געסט א דרייסיג־פערציג פּאָרשוין, צוויי־שען זיי, מעהרסטענטהייל, פּוישאָנטשיקעס, יונגע־לייטלעך הייסט עס אזעלכע, וואָס פליהען גלייך אין מויל אריין, ווי די נעבראָטענע טייבעלעך: „נאָט, שלינגט אונז איין געזונטערהייט, און לאָז אייך וואוי באקומען"... דער בעל־הבית, געווייטליך, ווייסט שוין וואָס ער האָט צו טהון. זעצט ער אויס די ליבע געסט ביי די גרינע טישלעך און פּאָרט זיי צונויף ממזר'יש, און אלייך איז ער אויפגעלעגט שרעקליך, און אויך די בעל־הבית'טע איז שטאַרק האָפערדיג, טראָגט־אונטער איטליכען באזונדער טיי מיט איינגעמאכטם, און די שפּיעל געהט ביז'ן וווייסען טאָג אריין, ווי אין קלוב... און שטעלט אייך פּאָר, אז מיך האָט מען דאָם דערטאפט פּאר'ן פּוישאָן, און מע זעצט מיך אוועק מיט עפּים מאָדנע מיני פּארשוינען ביי איין טישעל, צווישען זיי איינער א קאפּיטאַן מיט גילדענע קנעפּ, און מע נעמט מיך צו דער ארבייט, אבער אזוי ווי סע נעהער צו זיין! פּויל איך מיך ניט, הויב מיך אויף פון טיש און רוף־אוועק דעם בעל־הבית אויף א זייט און זאָג צו איהם אזוי: „הערט זשע אויס, מיין ליעבער פעטער בלעם, איהר זאלט וויסען זיין, אז איך בין א געשלאָגענער הונט. אייער קאפּיטאַן הויבט מיר ניט אָן צו געפּעלען"... — „וואָס הייסט, מאכט ער, מיט וואָס געפּעלט ער אייך ניט?" — „דען, זאָג איך, ער איז אזוי א קאפּיטאַן, פונקט ווי איך בין א גובערנאַטאָר". — „פון וואַנען, זאָגט ער, נעמט איהר דאָס?" „פון די ידים, זאָג איך, ער מאכט מיר, זאָג איך,

צו געשווינד מיט די ידים; איך האָב מורא, זאָג איך, אז ס'איז ביי איהם צו איין אויסגעשריבענע האַנד". — „וואָס זשע, זאָגט ער, ווילט איהר?" — „וואָס, זאָג איך, זאָל איך וועלען? איך ווילּ מאַכען א סקאַנדאַל, ווייטער גאָר ניט". — „איהר זענט, זאָגט ער, משוגע, צי חסר־דעה? וויפיעל האָט איהר פאַרשפּיעלט?" — „וועט איהר מיר, זאָג איך, אומקעהרען? בלאָטע!" — „וואָס דען, זאָגט ער, ווילט איהר?" — „איך ווילּ, זאָג איך, ס'זאָל טאַקי זיין יחדיו, חצי שלי וחצי שלך, ווי מיינער א גוטער ברודער זאָגט, בעת ער ווילּ יענעם באַגראָבען, הויבט ער אָן צו רעדען אויף דייטש: „לעבען אונד לעבען לאַסטען"...

ביי די וועלטער האָט זיך אַרקאַדי צעלאַכט גאַנץ געשמאַק מיט א קוויטש, ווי זיין שטייגער איז, און דערזעהן, אז קיינער לאַכט ניט, האָט ער גענומען פערענטפערען זיך:

— מיינט ניט, אז איך בין, חס ושלום, א נעבאַרענער שולּיער, א קאַרטענשפּיעלער, א בייטעלשנייידער. דאָס הייסט, קיין צדיק אין פּעלץ בין איך אויך ניט, איך דאַרף מיך פּאַר אייך ניט אויס־פּיינען, קיין שידוך מיט אייך טהו איך ניט און קיין נעלט וועט איהר מיר נישט לייהען, דען איך האָב מורא, אז איהר זענט אליין, מחילה, בקבצנו... נישט מעהר, איין אַנדערער אויף מיין אָרט האָט ליעב די זאַך באַפּוצען, און איך רער אָפּענטלעך. ביי מיר איז דער אמת אין דרויסען אויבען־אויף, ווי אויף א טעלער. די נויט, פּאַרשטעהט איהר, האָט מיך געבראַכט דערצו, איך זאָל זיך אַרייגלאָזען אין דעם וויסטען ברויט, ווי מיינער א גוטער באַקאַנ־טער זאָגט: „סע ליגט — נעם, אניט — וועט איין אַנדערער צונעמען"... הקיצור, איך האָב מיך אזוי לאַנג געדרעהט צווישען באַקאַנטע אויף אימעניעם, ביז ס'איז איינמאָל אַרויסגעשפּרונגען א סקאַנדאַל. מע האָט אָננעטראָפען אויף איינעם, למשל, אזא „בחורעיז", ווי איך, האָט ער געבראַכט צו פיהרען א קאַקאַרדע, האָב איך מיך מיישב געווען און האָב באַלד געמאַכט איין אָפּטריט און בין נעלם געוואָרען אויף א קלייענער צייט, דען איך, פּאַר־

שטעהט איהר מיך, האָב פּיינט, אז מע טשעפּעט זיך צו מיר: ווער איך בין? און וואָס איך טהו? און פון וואַנען איך לעב? דען, אז מען זאָל וועלען, הערט איהר, אזוי איטליכען באזונדער נעמען צום עקזאמען — מעגט איהר מיר גלויבען, אז העכער א האלבע שטאָדט געהט אוועק ארעסטאַנטסקע ראָטע. זאָגט אפשר, אז ניין?

נישט בראָנזענטאָלער דער בעל־הבית, נישט טשיידעלי דער שכן זאָגען ניט, נישט יאָ, נישט ניין: זיי ווילען אויסהערען די ביאָגראפיע פונ׳ם נייעם שכן ביז׳ן סוף, און דער נייער שכן טהוט זיי צוליעב און דערצעהלט ווייטער:

— לאַנג ארומגעהן אזוי אָהן ארבייט איז אָבער אויך קיין תכלית ניט. און אגב איז דער יצר־הרע פון קאָרטען אזוי גרויס, אז דער, וואָס האָט איין מאָל פּארזוכט דעם טעם פון קאָרטען, קאָן זיך אָהן א קערטעל נישט באַנעהן. סע ציהט, ווי דעם שכור ציהט עם צו אביסעל בראָנפען. איך האָב אזוי לאַנג זיך אייגענהאלטען און געפּאַסט, ביז איך האָב מיך באקענט מיט אייניעם א פּלאָקענשיסער, און דוקא אין ביליארד, וואָס האָט מיר אויפּגעעפענט די אויגען, באַוויזען א נייע וועלט, וואָס זי הייסט „קלוב", און דאָ האָט זיך ערשט אָנגעהויבען פּאר מיר דאָס אמת׳ע לעבען, דער אמת׳ער גן־עדן! א ווערטעלע אויסצורעדען — קלוב! איך קאָן מיר קומען וועג איך וויל, שפּיעלען מיט וועמען איך וויל, וואָס איך וויל, און אויף וויפיעל איך וויל! וויל׳ט איהר — שטעהט איהר ביי דער זייט און קוקט און „שמירט זיך צו" וויפיעל אייער האַרץ גלוסט; וויל׳ט איהר — זעצט איהר זיך אין קאָהן, און וויפיעל איהר וויל׳ט, אזוי פיעל „עגטפערט" איהר. טרעפט איהר — איז גוט; אלא ניט — וועדט איהר באגראָבען, איז לא פּדלתם — האָט איהר נישט געטאַנצט מיט׳ן בער. קיינער פרעגט אייך ניט, ווער איהר זענט, און פון וואַנען עם קומט צו אייך געלט, און צי האָט איהר געוואונען, צי פּארלאָרען — נישט קיין נעמ׳ם עסק! כל זמן עם באַמבעלט זיך ביי אייך די מטבע און

איהר האָט וואָס צו שטעלן — שטעלט איהר. אז ניט — קאָנט איהר אייך געהן בשם אלקי ישראל וואוהין איהר ווילט, די וועלט איז פּאר אייך אָפּן. אָט וואָס סע הייסט „קלוב"! איהר קאָנט אין איין טאָג אוועקגעבן וואָס איהר האָט, פּאַרלירן די לעצטע פּאָר מכנסים, דערפּאר אָבער, אז עס נעהט אייך אוועק דאָס בלאָט און עס קומען אן די „פּאסען", זאלט איהר דעמאָלט טהון אזוי ווי איך האָב געטהאן, בעת ס'האָט מיר געפּידעלט. איהר זאלט, הערט איהר, שניידען, בראָקען, האקען, שינדען פון זיי די פּעל, טרענען די קישקעס פון די ממזרים, א רוח אין זייער טאטע'ס טאטען אריין!

ארקאדי האָט זיך אזוי צעהיצט, אז ער דערלאָנגט א זעץ מיט'ן קולאק איבער'ן טיש, און דער מחבר פּאלט שיער ניט אום פּאר דערשרעק.

— אביסעלע שטילער. — זאָגט צו איהם בראָנזענטאָלער. — איהר שרעקט מיר איבער אלע מאל טשוידעלי'ן אויף טוידט.

און ארקאדי פערענטפערט זיך:

— סע פּאדריסט מיך, פּארשטעהט איהר מיך, למאי איך האָב זיי אָפּגענעבען צוריק דאָס ביסעל גאלד. איך האָב געהאט ביד ארוים פון דאָרט מיט א שענעם קאפּיטאל, און נישט איין מאל, נאָר עטליכע מאל, זיך קויפען א פערד־און־וועגעלע מיט גומילאסטיקענע רעדלעך, מיט א שען פּעלצעל, ארויגלענען די הענט אין די קעשענעם, ווי אנדערע טהוען, און ווערען א שענער בעל־הבית אין יעהופּעץ... נאָר דער רוח זאל מיך וויסען, וואָס מיט מיר איז. פּארשפּיעל איך — אהרט מיך ניט, נאָר טאָמער הויב איך אן צו נעווינען, מיין איך שוין, אז דאָס זענען געקומען די „פּאסען", און איך וויל נאָר דערגרונטעווען זיך ביז'ן דרייצעהנ־טען „פּאס", און איך ריים מיך, דראפּע מיך אויף די גלייכע וועגט, און הויב אן שיסען מיט הארמאָטען פינף־און־צוואנציג פּאר צוואנ־ציג! פופציג פּאר פערציג! און הונדערט פּאר אכציג! און צוויי הונדערט פּאר הונדערט זעכציג! און פיער הונדערט פּאר דריי

הונדערט צוואנציג! און אכט הונדערט פאר זעכס הונדערט פער־
ציג! און...

— ש ש ש... — מאכט צו איהם בראנזענטאלער און האלט איהם צו דאם מויל. — איהר קאנט אזוי פארפאהרען אין אלף הששי אריין!

ארקאדי געפינט זיך ווי בעלעדינט:

— איהר מיינט, אפנים, איך בין אייך מגזם, דערצעהל אייך בבא־מעשיות פון טויזענד איין נאכט? וואם איהר ווילט קאנט איהר אויף מיר זאגען — קיין ליגנער בין איך קיינמאל נישט געווען. איך זאל ניט דערלעבען זעהן די אלטע מאמע מיינע — ס'איז ביי מיר די בעסטע שבועה, דען זי איז ביי מיר טהייער, איך שיק איהר נאך היינט אויך א קערבעל א וואך, עם מעג דונערען און בליצען, — און איך זאל טאקי אזוי מצליח זיין, און עס זאלען מיר אזוי גיך אנקומען די דרייצעהן פאכען, ווי איך זאג אייך אמת! דער גאנצער אומגליק איז, וואם ס'איז נישטא דער מזומן'ער כף־הא'ער, און איך געה שוין מעהר נישט אין קלוב! ס'איז, פאר־שטעהט איהר מיך, אויסגעגנגען פאדעם, און בין נאך דערצו א בעל־חוב גמילות־חסדים גוטע בריידער — די האר זענען ניט מיינע! אוועקגעטראגען אין לאמבארד דעם גוטען זיינער פון זהב טהור מיט'ן גילדענעם רינג, מיט וואו איך האב נעהאט ערגיץ א זאך, וואם מע קאן פארזעצען... און נאך אלע היומס, זאג איך אייך, לאם איך נאר באקומען דעם ערשטען פינף־און־צוואנציגער, — און איך וועל איהם, אם ירצה השם, מיט גאט'ס הילף, באקומען — מאך איך א פארמעגען פון אריבער מאה אלפים! איהר קוקט מיך אן, ווי א משוגענעם? איא? אט וועל איך אייך וויזען נאר א קורצען חשבון, וועט איהר אליין זעהן, אז אזא נפש, ווי איך, קאן מאכען פון איין כף־הא'ער די ריינע הונדערט טויזענד אייני־ציגע, און נאך מיט א סמיטשיק! איהר ווייסט, וואם סע באי־טרעפט דרייצעהן פאסען פון א פינף־און־צוואנציגער? אנו, נעמט נאר אקארשט, זייט מוחל, א טינט און פען!

— א טינט און פּען? דערויף איז טשיידעלי ביי מיר דער מאכער, — זאָגט בראָנזענטאָלער, און דער מחבר נעמט די פּען, טונקט איין אין טינטערעל, קוקט אויף ארקאדי'ן, און ארקאדי הייסט איהם שרייבען:

— שרייבט, זייט מוחל, 25 און 50, און 100 און 200, און 400 און 800, דען יעדער „פּאָס" איז צוויי מאָל אזוי פּיעל, און 1,600 און 3,200, און 6,400 און 12,800. דאָס איהר ערשט צעהן פּאָסען. היינט 25,600 און 51,200 און 102,400, — פּאַרשטעהט איהר שוין, וואו איך האָלט?

ארקאדי צעלאכט זיך, ווי זיין שטייגער, מיט א קוויטש, לעגט־אַריין די ציגאר אין די צייהן און די הענד אין די קעשענעס, געהט־אַפּ א פּאָר טריט צוריק און בלייבט שטעהן מיט איין פּוס ארויסגעשטעלט אויף צופריהער אין מיטען חדר און שאָקעלט זיך צו בעת מעשה מיט'ן נאנצען קערפּער, און ער זעהט אוים ווי א בארג, וואָס האָט נאָר־וואָס טאקי געהאט די דרייצעהן פּאָסען אוז געמאכט די שענע עטליכע קערבלעך.

ווער עס האָט אין יענער מינוט נישט געזעהן דעם נייעם שכן ארקאדי שווייצער, דער האָט אויף זיין לעבען נישט אָנגעקוקט קיין גליקליכען מענשען אויף דער וועלט!

קאפיטעל ו.

— אזוי? — זינגט־אוים בראָנזענטאָלער, דער בעל־הבית, און ציהט זיך אוים ווי לאנג ער איז. — אצינד פּארשטעה איך שוין אייער קוק; איהר זוכט, הייסט דאָס, דעם נעכטיגען טאָג, מיין איך, דעם דרייצעהנטען פּאָס? איהר ווילט, הייסט דאָס, דערנרונטעווען די שפּיעל ביז'ן דנא? אודאי, אודאי, מע קאָ ניט זאָגען, א געשעפט איז דאָס, נאָר ניט אזוי ראיעל, ווי איהר מיינט.

ארקאדי שווייצער נעפינט זיך ווי בעלעריגט.

— ניט ראיעל, זאגט איהר? גוט איז אייך, אז אייערע פאבריקעס ארבייטען דאָרטען, אייערע שיפען אויפ'ן ים נעהען זיך, די מיהלען מאהלען, און אלייז זיצט איהר אויפ'ן גרייטען און שניידט קופאנעס פון די ביכלעך פאפיראס־פאפיער. האט קיין פאראיבעל ניט, פאני, וואס איך וועל אייך פרענען, אשטיינער, נאפשיקלאד, כדומה למשל, וואס איז, אייגענטליך, אייער נעשעפט?

— מיין נעשעפט? עהע־הע! — ציהט אוים דער בעל־הבית אויף איין ארשין. — מיין נעשעפט? א סך האבען זיך שוין געבראכען די מוחות, נעוואלט וויסען, מיט וואס איך פאר־נעם זיך; דער אקאלאדאטשניק האט וויפיעל מאל נעוואלט דער־גרונטעווען זיך, נאר מכות וועט עמיצער נאר פאלען דערויף!

— וואס זשע? איהר שרייבט מזוזות? צי איהר טרייבט־ארוים שדים? צי איהר מאכט פאלשע פערציגער? מיר מענט איהר זאגען, נישקשה, ווי אין איין אייזערנעם קאסטען מיט א גלאק!

— עט, איך האב פאר אייך ווינציג וואס מורא, לאז זיך אייך דאכטען! נאר דער חסרון, וואס ס'איז ניטא ביי וואס אנצונעמען.

— אבער א נאמען באדארף דאך עס האבען!

— הערסט דו, אט דאס איז דאך די מעשה, וואס סע האט קיין נאמען ניט! וואס פאר א נאמען, אשטייגער, קאן מען דאס נעבען, טשיידעלי, וואס שווייגט איהר?

דאס קלוינע מחבר'ל, וואס בראנזענטאלער האט איהם א נאמען נענעבען טשיידעלי, חאפט זיך אויף, ווי פונ'ם שלאף, שפרינגט־ארף פונ'ם בעטל מיט א טענצל, ווי זיין שטייגער איז, דרעהט זיך אוים אויף איין פוס, מאכט צו־רעכט די ברילען און רופט זיך אן צום בעל־הבית:

— אייער נעשעפט וואס פאר א נאמען מע קאן נעבען? סע האט קיין שום נאמען ניט.

— אָ! זעהט איהר? — מאכט דער בעל־הבית און ווייזט אָן מיט די אויגען אויפ'ן מחבר'ע. — איהר האָט געזעהן, ווי טשיידעלי האָט זיך נאָר־וואָס אויסגערעהט אויף איין פוס און איז געבליבען שטעהן אויף איין אָרט? פונקט אזוי דרעה איך מיך ארום א געשעפט, א גרויס געשעפט, שוין פון כמה וכמה יאָהרען; איך דרעה מיך און דרעה מיך און שטעה אויף איין אָרט.

— א? אויב אזוי, פארשטעה איך שוין! — פערזאָפט אַרקאדי שווייצער מיט א געלעכטער. — איהר זענט א מעקלער פון די מעקלערס, וואָס פארקויפען דעם שפיץ פון די יעהופעצער בערג, דעם שאָטען פון די בוימער פונ'ם בויבעריקער וואלד, און בייטען דעם נעכטיגען טאג אויפ'ן אדעסער לימאן, און פיהרען־דורך א באהן גלייך פון מאזעפעווקע צו דער לבנה? אָט אזוי זשע רעדט! וואָס זשע מאכט איהר אָנשטעלען? אָחינו אתה, נאָט אייך אָפּ שלום, דען אז איך וויל, זאָג איך, אז איך בין אויך א מעקלער. איך האָב אויך א צוויי־דריי אָפּיסען ביי זיך אין קעסטעל פון די רייכע אימעניעס, מיט די שענע וועלדער, מיט די גרויסע פּאלאַצען, מיט די קלוגע פערד, מיט די רייניע סאזשעלקעס, מיט די אמת'דיגע דגים און מיט די ווילדע קאטשקעס, וואָס שווימען ארום פון אויבען אויפ'ן וואסער...

— טיע־טיע־טיע! — שלאָגט איהם איבער בראָנזענטאַלער אין מיטען. — א איר איז דיר קיין קאטאָווע ניט. זעה־נאָר, ווי ער האָט זיך דאָם אביסעל צעלאָזט, ווי א בעל־דרשן! עס הויבט זיך גאָר ניט אָן. איך בין קיינמאָל נישט נעווען קיין מעקלער און וועל ניט זיין קיין מעקלער, און בין אפילו נישט נעלעגען נעבען מעקלערס. מיין געשעפט איז ירושה. מיר לאָדען א ירושה, א גרויסע ירושה לאָדען מיר.

— א ירושה? — חאפט איהם אונטער ארקאדי. — פון וועמען איז? טאקי פון אייערען א זיידען? מסתמא א מאיאָנטאק א גרויסער, פון עטליכע דערפער מיט שאף און רינדער, מיט וואָסער־מיהלען אייגענע, מיט בריקלעך, מיט קרעטשמעס, מיט הייזער

א גוזמא און מיט קלייטען געמויערטע, — וואָס דען קאָן זיין, איך בעט אייך, א אידישע ירושה?

— שוין? איהר האָט שוין וויעדער צעלאָזט דאָס ציננעל אייערם? אז איהר ווילט מיך אויסהערען אקוראט, זאָלט איהר מיך ניט איבערשלאָגען. פאר וואָס האָב איך אייך ניט איבערגעשלאָגען, בעת א י ה ר האָט געדעדט?

אזוי זאָגט בראָנזענטאָלער, פערציהט זיך נעשמאק מיט'ן פאָפּירָאָס, שפּאָרט זיך אָן אָן טיש, ציהט־אויס די לאַנגע פיס און הויבט־אָן צו דערצעהלען, און ביידע שכנים הערען זיך צו מיט קאָפּ:

— באשטעהט די ירושה אונזערע דוקא פון מזומן געלט, און באטרעפען באטרעפט זי ארום און ארום בסך־הכל, שוין מיט פראָצענט און מיט פראָצענט דפראָצענט, אזוי גרויס ווי נייען־און־נייענציג מיליאָן.

— הא? נייען־און־נייענציג מיליאָן? — שרייט־אויס אר־קאדי שווייצער און שפרינגט אוש אונטער פון התפעלות. — דאָס איז דאָך עפּים, וועה איז מיר, א מין פויטיקע, וואָס וואָלט אונז געגונ געווען אין דרייען אויפ'ן נאנצען לעבען, און עס וואָלט נאָך געבליבען אביסעל די קרובים און אביסעל אויף עולמות. וואָס, ניט אזוי?

בראָנזענטאָלער לאָזט איהם רעדען, ענטפערט איהם ניט דאָס אנדערע וואָרט, פערציהט זיך מיט'ן פאָפּירָאָס און דערצעהלט ווייטער:

— זענען מיר אויף די נייען־און־נייענציג מיליאָן, הייסט דאָס, דריי יורשים: איין ברודער מיט צוויי שוועסטער, צו דריי־אָן־דרייסיג מיליאָן אויף א חלק.

— וואָס רעדט איהר? — חאפט איהם אונטער ארקאדי. — מיר דאכט, אז א ברודער נעמט צוויי מאל אזוי פיעל ווי א שוועסטער, הייסט ווי אזוי קומט ביי אייך אוים דער חשבון צו דריי־אָן־דרייסיג מיליאָן אויף א חלק?

— מיר האבען דאך עפּים געשמועסט, פּאני שווייצער, אז מע זאל מיך ניט איבערשלאגען? פון וואנען האט זיך גענומען צו אונז די דאזיגע ירושה — איז דערינען א נאנצע מעשה: איך בין גאר אליין בטבע, ווי איהר קוקט מיך אן, א איד א חלפן...

— אוי! — חאפּט זיך אויף שווייצער. — גאט זאל מיר מאקי אזוי העלפען, ווי איך האב נעקלערט, אז איהר באדארפט זיין א חלפן! דאס פּנים איז ביי אייך ווי ביי א חלפן. אלע חלפּנים האבען עפּים מאדנע טרוקענע פּנימ׳ער און זעהען־אויס ווי עפּים הילצערנע מענטשען מיט ש ויענע קעפּ.

— איך בעט אייך, — זאגט צו איהם דער בעל־הבית — איהר וועט אמאל אנשטומם ווערען, צי ניין? דאס מויל מאכט זיך אייך גאר ניט צו אויף קיין מינוט! אפּנים, ס׳איז ביי אייך אזא מין חולאת?

ארקאדי שווייצער ענטפערט איהם דערויף נאר ניט; ער פערשטופּט דאס מויל מיט׳ן ציגער, זעצט זיך צו און מאכט א מינע פון א סטאטיק, ווי א מענש, וואס האט זיך געגעבען דאס ווארט שווייגען, און דער בעל־הבית קאן דערצעהלען זיין נעשיכטע שוין אהן א שום איבערשלאג.

קאפּיטעל ז.

— שא, וואו זשע האלטען מיר? יא. בין איך, הייסט דאס, געווען א איד א חלפן, געשטאנען מיט א טישעל אין מארק און צעביטען קליין געלד, און דערפון נעצויגען דאס שטיקעל ברויט. איז אבער דער חסרון, וואס פון חלפּנות אליין קאן מען ניט לעבען; נעה, וואדט, קוק־ארויס אויף א אידען, ביז ער וועט קומען אמאל אויסבייטען א קערבעל אויף מינץ, וועט מען פּאר־דיענען א האדטען צווייער. וואס זשע טהוט מען? באדארף מען זיין דערצו א שטיקעל . . .

— נונב. — העלפט איהם אונטער ארקאדי שווייצער. — וואָס דען? עהרליך איז שווערליך, ווי מיין באבע טאָלצע, עליה השלום, פלעגט זאָגען בשעת אראָפנעמען וואכם פון די ערב יום־כפור'דינע ליכט...

— ווער בעט אייך, איהר זאָלט מאכען א פירוש אויף מיינע ווערטער? — זאָגט צו איהם בראָנזענטאָלער. — איך זאָג, אז פון חלפנות אליין איז שווער צו לעבען, מוז מען זיין דערצו א שטיקעל כוחר: קויפען א מאָל איין אלטע מטבע אין גלייכען געלט, אמאָל א חפץ, איין אלטען הדם, א זילבערנע גאלקע פון א שטעקעל, אביסעל ברוך, און אט אזוי ווערד מען פון א חלפן א שטיקעל קרעמער, דאָס הייסט, מע דינגט־אָפּ א לאָך און מע שלאָגט צו א בלעטעל: „קויפט און פארקויפט", — ווערד שוין גוט. עס קומט אריין א מאָל א פריץ, א פריצה, א איד, א שווארץ יאָהר, ער קויפט, פארקויפט, בייט־אויס שילע נא שווייקע, צי מע פארדיענט, צי מע דערלענט — נאָר ניט, מע האנדעלט. ויהי היום, איינמאָל, פארנאכט איז דאָס געווען, זיץ איך מיר אזוי פארטראכט, קיין פריון איז ניטא, עפענט זיך די טיר און עס קומט־אריין צו מיר אין געשעפט אריין עפים א פריץ א מאנאט, הויך ווי עוג מלך הבשן, כמעט אונטערגעשפּארט מיט'ן קאָפּ דעם בוידעם, מיט צוויי מורא'דיגע וואָנסעס, מיט א מין נאָז...

— אשר לא נאָזו אבותינו! — חאָפּט איהם אונטער ארקאדי, — און בראָנזענטאָלער שטעלט־אנידער אויף איהם די אויגען, און דאָס בראָנזענע פנים ווערד ביי איהם ווי פערשטאָרבען, ווי איינער רעדט: „וואָס איז דאָס פאר א מין שפּראָך?"

— ס'איז לשון־קודש. — ניט איהם ארקאדי צו פערשטעהן נאָנץ ערנסט.

— גוט, וואָס איהר האָט אויסגעזוכט, אז ס'איז לשון־קודש, אניט, וואָלט מען געקאָנט מיינען, אז ס'איז פראנצויז. — רופט זיך אָן דער מחבר טשיידעלי, און ארקאדי צאָהלט איהם אָפּ אויפ'ן אָרט:

— גוט מאָרגען, גענלי, רעטאַך טראָג איך! ווער פּרענט אייך, גרינער אנרעם, זוייערע קיסליצע, בהמה בצורת קעלבעל?

— א דאנק פּאַר א קאַמפּלימענט! — זאָגט איהם טשיידעלי און טהוט זיך א בויג צו איהם.

— ניטאָ פּאַר וואָס. — ענטפערט איהם ארקאדי מיט א בויג צוריק.

— אידען! טאָמער וואָלט איהר אויפּגעהערט זיך איבערשיסען מיט ווערטער? — זאָגט צו זיי דער בעל־הבית און דערצעהלט ווייטער:

— שא, וואו זשע האָלטען מיר? יאָ. קומט אריין צו מיר אין קלייטעל א הויכער פּריץ, זעצט זיך אוועק און בעטראכט מיין קראָם, פּרענט זיך נאָך אויף איטליכער זאך, וואָס קאָסט דאָס, וואָס קאָסט יענץ, רעדט מיט מיר אויף פּויליש, פּארשטעה איך, אז ס'איז א פּאָליאק, נאָר קויפען קויפט ער נאָר ניט. „פון וואַנען איז א פּריץ?" — פּרעג איך איהם. זאָגט ער: „איז וואַרשאוויא". „וואָס טהוסט דו היע?" זאָגט ער: „ניץ ניע ראָביא" — נאָר נישט, הייסט דאָס. אויף מאָרגען — נאָך א מאָל דאָס אייגענע: אריינגעקומען, געזעסען, געקוקט, געבעבעט, — גאָר נישט. אויף איבערמאָרגען וויערער דאָס אייגענע, און אזוי אלע טאָג. „ווי געפעלט דיר די שטאָדט, פּאני גראביע?" — פּרעג איך איהם. זאָגט ער: „זעהר א פיינע שטאָדט, און ניט אזוי די שטאָדט, זאָגט ער, ווי די מענטשען, און ניט אזוי די היגע מענטשען, ווי די היגע אידען; פון אידען האָלט ער איין עולם ומלואו, מחמת אידען זענען, זאָגט ער, זעהר א פיין פּאָלק; „איזראעליטי יעסטאָ באר־דזאָ שליאכעטנע נאציא", — זאָגט ער, טאקי מיט דעם דאָזיגען לשון, ווי איהר זעהט מיך א אידען! דאָס ערשטע מאָל אויף מיין לעבען הער איך, אז א פּריץ, און נאָך א פּאָליאק דערצו, זאָל האָלטען פון אידען, ליעב האָבען זיי, רופען אונז גאָר „איזראעליטי", ניט „זשידזי", זיך אינטערעסירען מיט אונז, לויבען אין טאָג אריין אונזער אמאָליגע אידישע מלוכה, מיט אונזערע מלכים, מיט אונ־

זערע נביאים, און ווער שמועסט שלמה המלך — דער איז, זאגט ער, געווען „בארדזא ניע גלופי טשלאוויק", דאס הייסט, נאר קיין נאר נישט, טאקי מיט דעם דאזיגען לשון, ווי איהר זעהט מיך א אידן! בקיצור, דער פריץ איז געווארען ביי מיר א היימישער פריץ און זעהר־זעהר איין אפטער נאכט. איך וויים אליין ניט, פאר וואס, נאר מיר זענען געווארען מיט איהם נפש אחת, זיך ליעב געקריגען פשוט איינם דאס אנדערע, אננעהויבען אריינקומען איינם צום אנדערען, ער צו מיר אלע פריוטאג־צו־נאכטס אויף שבת'דיגע פיש, איך צו איהם שבת בייטאג אויף א גלעזעל טהיי. ווער ער איז און וואס ער איז — האב איך נישט אננעהויבען צו וויסען. איך האב נאר געהערט, אז ער איז א גראף, און רופען רופט מען איהם דאמבע־דעמבא־דעמביצקי.

— אהא! — מאכט ארקאדי שווייצער. — ער חאפט שוין א ביסעל דעם אנבליק פון אונזער משה־מענדי־מרדכי־אהרן־פייסי־דבורה־משה־מענדים, וואס מע דארף פריהער גוט איבערבייסען, מע זאל דאס קאנען אויסרעדען אין איין אטהעם. מילא בקיצור, ווי אזוי, זאגט איהר, רופט מען איהם, אייער אדון?

— דאמבע־דעמבא־דעמביצקי רופט מען איהם, און וואהנען וואהנט ער הינטער דער שטאדט ביי זיינע צוויי שוועסטער, וואס מע רופט זיי ביי אונז „די בארישנים" און וואס ביידע אינאיינעם זענען אלט אריבער א מאה. די דאזיגע מיידלעך זיצען שטענדיג פארשפארט, האבען מורא פאר א מענטשען, קיין בן־אדם האט נאך נישט געהאט ביי אונז די זכיה זיי צו זעהן, און איך אויך נישט, און איטליכם מאל, ווען איך האב מיט איהם געוואלט מאכען א שמועס פון זיינע שוועסטער — פלעגט ער נאר א מאך טהון מיט דער האנד, זיך נעמען צום לאנגען ציבעק און פארשלאגען די רעד. איינמאל זיץ איך מיט איהם אזוי שבת בייטאג און מיר טרינקען טיי, רופט ער זיך אן צו מיר פלוצים פון דער העלער הויט: „זאג מיר נאר, פאני מאשקע, וויפיעל שאצט דו מיך?" זאג איך: „איך פארשטעה ניט וואס דו מיינסט, פאני נראביע".

מאכט ער צו מיר: „וויפיעל, מיינסט דו, אשטייגער, פארמאג איך?" זאג איך צו איהם: „וויפיעל דו פארמאגסט, ווינש איך דיר, דו זאלסט פארמאגען צוהן מאל אזוי פיעל". מאכט ער צו מיר ווייטער: „אלע נאפשיקלאד?" דאס הייסט, ער ווייל, איך זאל איהם נאר שאצען וויפיעל ער פארמאגט! בין איך מיך מיישב: עס קאסט מיך געלט? און חאפ מיך ארוים מיט די רי"ש אלפים! אז מיין פריץ הויבט זיך ניט אן צו קאטשען, ווי גרוים ער איז, און טרייסלען זיך און לאכען אויף אזעלכע קולות, אז איך האב געמיינט, ער וועט, חלילה, פלאצען פאר געלעכטער. „טי יעסטעם וויעלקים דורנים, מאשקע!" מאכט ער צו מיר נאכדעם, אז ער האט זיך שוין גוט אנגעלאכט; דאס הייסט, אז איך בין א גרויסער נאר. „איך פארמאג, זאגט ער, אויף מיין חלק אליין נישט מעהר און נישט ווינציגער פון דריי און דרייסיג מיליאן. און מיר אלע דריי, איך מיט מיינע צוויי שוועסטער, הייסט דאס, פארמאגען מיר נייען־און־נייענציג מיליאן!" און נישט לאנג נעטראכט, נעהמט ער צו צום שיפלאד און נעמט מיר ארוים א פאק מיט פאפיערען און טראגט מיר אונטער די פאפיערען גלייך אין פנים אריין און זאגט צו מיר: „נא באטש!" זעה, הייסט דאס! וואס זאל איך זעהן? איך זעה פאפיערען מיט שטעמפלען א סך, נאר וואס דאס איז — וויים איך ניט! „דו זעהסט, זאגט ער צו מיר, אט די דאזיגע חתימה? דאס איז די חתימה פונ'ם פרעזידענט אליין, פון אמעריקא, צוגעשיקט גלייך אויף מיין נאמען פון סאנפראנציסקא, פון קאליפארניע". מילא, קאליפארני היינט, קאליפארני מארנען, אז איך וויים ניט מיט וואס מען עסט דאס! „וויסט דו וואס, פאני מאשקע, מאכט ער צו מיר, לאמיך דיר חאטש דערצעהלען, וועל איך בין — וועסט דו פארשטעהן וואס דאס איז פאר פאפיערען און וועל איז דער גראף דאמבע־דעמבא־דעמביצקי". אזוי זאגט ער צו מיר, דער פריץ הייסט דאס, און פאררויכערט דעם לאנגען לולקע־ציבעק און הויבט מיר אן צו דערצעהלען א נאנצע מעשה.

— אפנים, אז דאָ הויבט זיך ערשט אָן די רעכטע מעשה? — זאָגט ארקאדי שווייצער און שפּאַרט זיך אָן מיט'ן קאָפּ אויף דער לינקער האַנד און טהוט א וואונק צום מחבר: — פּאַני פּיפּער־נאָטער! מע האָט דאָך אייך געלאָזט בעטען, איהר זאָלט ניט שלאָפען און האַרכען מיט קאָפּ.

— הלואי וואָלט איהר אזוי געהאַרכט מיט קאָפּ און ווינצינער נערעדט! — ענטפערט איהם טשיידעלי, און בראַנזענטאָלער דער־צעהלט די געשיכטע פון'ם גראָף דאָמבע־דעמבאָ־דעמביצקי.

קאפיטעל ח.

— שא, וואו זשע האָלטען מיר? יאָ, ביי'ם גראָף דאָמבע־דעמבאָ־דעמביצקי. קומען קומט ער ארויס, זאָגט ער, פון די אמת'ע דאָמבע־דעמבאָ־דעמביצקים, פון די ערשטע אָלטע פוילישע מאגנאטען, געבונדען מיט די פּאטאָצקים, מיט די ליובאָמירסקים און מיט די זאמאָיסקים, געשפּיעלט אמאָל די גרעסטע ראָלע אין דער וועלט, געהאָט אייגענע אימעניעם גרויסע אויף טויזענדער קאָמפּערדאטנע וועלסטען, מיט וועלדער אזעלכע, וואָס קיין פּוס פון קיין מענטשען איז דאָרט נאָך קיינמאָל ניט געווען, מיט די שענסטע פּאָלאצען, גערטנער, אראנושרייען, מיט בי ברענענדיגע פערד, מיט די שענע קארעטעס, מיט די גרויסע טייערסטע הינט, און אז מען איז ביי זיי ארויסגעפאָהרען, זאָגט ער, נאָפּאָלאָוואניע, אָדער נא־שפּאצער, איז א יענער פון פּאַרענט, א יענער פון הינטען, זעכס פערד נא־שפּיץ — ערדציטערניש! היינט די קעלערס זייערע מיט די בעסטע ווייגען, מיט די אָלטע בראַנפענס, מיט די גוטע סטארקעס, מיט רי אמת'ע קאָניאקען, מיט די עכטע פוילישע מעדען און געשמאקע נאָליווקעס, וואָס אז מען עפענט אויף א פלעשל, שפּרינגט־ארויס דער קארק און סע גיהט אזוש א רויך...

בשעת מעשה בעווייזט בראָנזענטאָלער מיט דער האַנד, ווי אזוי עס שפרינגט ארויס דער קאָרעק: פּאָץ! און ארקאדי שווייצער רופט זיך אָן:

— ווייסט איהר, וואָס איך וועל אייך זאָגען? איך בין אייך מוחל די קאָרעטעס מיט די פערד, מיט די גרויסע טייערסטע הינט, מיט די יענערס פון פּאָרענט און פון הינטען, פּאָר איין פּלעשעל פּויליישען מעד אָדער נאָליווקע פון יענע אָלטע פּויליישע מעדען מיט די נאָליווקעס. צי איהר ווילט דוקא א גלעזעל ווין, און אפשר ווימאָראָזיג דערצו?

— עס מעג זיין א פּראָסט גלעזעל שטאַרקע, — מאַכט בראָנזענטאָלער און דערצעהלט ווייטער:

— היינט גאָלט, מזומן געלט און באַנקאָווע בילעטען, זאָגט ער, איז נעווען אזוי פיעל, אז אויף שנייַדען קופּאָנעס האָט מען געהאלטען באזונדערע מענטשען, וואָס זענען געזעסען מיט שערלעך פון גאַנץ פריה ביז שפּעט אין דער נאכט און מע האָט געשניטען און נעשניטען.

בשעת מעשה בעווייזט בראָנזענטאָלער מיט צווויי פינגער, ווי אזוי מע האָט געשניטען די קופּאָנעס, און אלע דריי שטעלען זיך פּאָר א גאַנצען בארג מיט קופּאָנעס, און ארקאדי שווייצער רופט זיך אָן:

— פונקט ווי ביי מיין עלטער־זיידען פון דער מאמעס צד; ער איז נעווען, זאָגט מען, אזא גביר און האָט געהאט אזוי פיעל בהמות מיט שאף מיט ציגענען, אז ס'איז נעווען אוממעגליך, מע זאל זיי מעלקען; האָט מען אויסנעגראָבען פון זייערטוועגען א גרוב און מע האָט זיי אריינגעלאָזט אין גרוב אריין, זיי זאָלען זיך אליין מעלקען און טאקי דאָרטען מיט די פיס אויסשלאָגען פוטער...

— איך זעה אין אייך, — זאָגט צו איהם דער בעל־הבית מיט פערדראָס — אז איהר מיינט, מע דערצעהלט אייך פּזמונות, מעשיות פון טויזענד איין נאכט?

— חס וחלילה! — מאכט ארקאדי. — וואָס הייסט, איך וועל אזעלכעם מיינען? וואָס בין איך עפּים, א יונגעלע? דערצעהלט, דערצעהלט, מיר האָרכען אייך מיט קאָפּ!

— שא, וואו זשע האָלטען מיר? יאָ, זענען זיי נעווען, הייסט דאָס, אונגעהויער רייך און געשפּיעלט די גרויסע ראָלע ביז... ביז'ן פּוילישען מיאָטעוש. און אז ס'איז געקומען דער פּוילישער מיאָטעוש, האָט מען ביי זיי צוגענומען אלע זייערע מאיאנטקעם מיט'ן טיטול גראף, געוואָרען אוים גראף דאָמבע־דעמביצקי, נאָר פּשוט — פּאני דאָמבע־דעמבאָ־דעמביצקי.

— פּאן יוזש נע אסעסאָר? שרה, נעם־צו די פּיש! — מישט אריין ארקאדי א וואָרט, און בראָנזענטאָלער בעט איהם, ער זאָל ניט האָבען קיין טבע פון איבערשלאָגען, בשעת יענער רעדט.

— שא, וואו זשע האָלטען מיר? יאָ, האָט מען ביי זיי צוגענומען אלסדינג, און זיי האָבען נעבאָך געמוזט אָפּטרעטען, גענומען אויף זיך דעם גלות, צעקראָבען נעוואָרען איבער דער גאנצער וועלט, דער אהער, דער אהין, און געבליבען זענען זיי נאָר אין דרייען: ער, הייסט דאָס, און זיינע צוויי שוועסטער, מיידלעך, וואָס האָבען זיך אויפגעהאלטען ביי זייערען איין אלטען פעטער, אויך א דאָמבע־דעמבאָ־דעמביצקי, און פון יענעם פעטער האָבען זיי געהערט, אז ער האָט א יונגערען ברודער סטאניסלאָוו דאָמבע־דעמבאָ־דעמביצקי אין אמעריקא ערגיץ, אין קאליפאָרניע, נעהאט איהם דאָרטען זעהר גוט, און ער רופט זיי אלע אהין, קיין קאליפאָרניע, נאָר זינט דער דאָזיגער פעטער זייערער איז אוועק־געשטאָרבען, האָבען זיי שוין מעהר פון דעם סטאניסלאָוו דאָמבע־דעמבאָ־דעמביצקי נישט געהערט און נישט נעזעהן, און האָבען שוין גאָר פארגעסען, אז זיי האָבען אמאל נעהאט ערגיץ א פעטער סטאניסלאָוו. פלוצים, מיט עטליכע יאָהר צוריק, קומט זיי אן א ידיעה, אז אין אמעריקא, אין פילאדעלפיע. אין דער שטאָדט סאנ־פראנציסקא, איז מיט דרייסיג יאָהר צוריק געשטאָרבען אייגער א סטאניסלאָוו דאָמבע־דעמבאָ־דעמביצקי און האָט איבערגעלאָזט

זעהר א גרויס פּארמעגען אין די בענק מיט א צוואה, אז דאָס געלט זאָל ליגען פּינף און צוואַנציג יאָהר און עס זאָל וואַכסען אויף דעם פּראָצענט, און אז עס וועלען איבערגעהן די פּינף און צוואַנציג יאָהר, זאָל מען דאָס צעטיילען צוויישען זיינע קרובים, איטליכען באַזונדער א גלייכען חלק. און אזוי ווי פון אלע דאָמבע־דעמבאָ־דעמביצקים זענען פּארבליבען נאָר ער, מיין פּריץ הייסט דאָס, מיט זיינע צוויי שוועסטער, לכן זענען זיי די אייניציגע יורשים אויפ'ן גאַנצען פּארמעגען, וואָס טרעפט אָן אַציינר, ווי איך האָב אייך געזאָגט, נייען־און־נייענציג מיליאָן, דאָס הייסט פונקט צו דריי און דרייסיג מיליאָן אויף א חלק.

— איך זאָל פּארמאָגען דאָס פּראָצענט פונ'ם געלט, וואָלט איך זיי באַוויזען אין קלוב, ווער עלטער אין! — חאפט זיך אויף ארקאדי.

— לאָם איך פּארמאָגען חאָטש די הוצאות, וואָם דארף קאָמטען פּאָהרען ברענגען דאָס געלט פון דאָרטען אהער, וואָלט איך שוין געוואוסט וואָם צו טהון! — זאָגט דער מחבר.

— האָט קיין פּראָבלעם ניט, איהר זענט ביידע נאַראָנים! — זאָגט בראָנזענטאָלער. — איהר ווינשט מיר בעסער, איך זאָל דורכפיהרען אָט דאָס, וואָם איך וויים, וועט איהר בעסער מאכען.

— אָמן, לאָז אייך נאָט העלפען! — זאָגען ביידע שכנים מיט א מאָל, און דער בעל־הבית דערצעהלט ווייטער:

— שא, ווער זשע האָלטען מיר? יאָ, ביי די נייען־און־נייענציג מיליאָן. דערהערט פון איהם אזא מעשה, פּארשטעהט איהר דאָך, ווי אזוי איך בין אונטערגעשפּרונגען און זאָג צו איהם, צו מיין פּריץ הייסט דאָס: „סטייטש, אדוני פּריץ, נייען־און־נייענציג מיליאָן, וואָם שווייגסט דו?" מאכט ער צו מיר: „ביזט א נאר, דא העלפט ניט קיין שרייען! מע דארף, זאָג ער, פּאָהרען און נעמען געלט". „נו, זאָג איך, פּאָהרט מען און מע נעמט

געלט!" „אָט אזוי ניך, זאָגט ער, פאָהרט מען און מע נעמט געלט? מע דאַרף, זאָגט ער, נעמען מיט זיך איין אַדוואָקאַט, און פאַפיערען א סך דאַרף מען אַרויסנעמען; דאָס קאָן מען ניט מאַכען חאַפענדיג; מע דאַרף דערצו האָבען, זאָגט ער, נעדולד און געלט, זאָגט ער, געלט, פיעניאָנדזע!"... אזוי זאָגט ער צו מיר און פיפקעט דעם לולקע־ציבעק גאָנץ רוהיג. און איך? איך ברען, איך גליה, איך עק מיך! „וואָס איז מיט דיר, פאַני מאַשקע, זאָגט ער, וואָס ביזט דו אזוי צעקאָכט?" „סטייטש, זאָג איך, אזא מטמון מיט געלט! אזא איין אוצר! א קליינינקייט נייען־און־נייענציג מיליאָן!? פון אונטער דער ערד, זאָג איך, וואָלט איך אויסגעגראָבען געלט אויף הוצאות און וואָלט אוועקגעפאָהרען נאָך די מיליאָנען!" אזוי זאָג איך צו איהם, און ער זיצט זיך גאָנץ קאַלטבלוטיג, פיפקעט דעם לולקע־ציבעק, טהוט זיך אפילו ניט א קנייטש, ווי איינער רעדט: „וואָס זאָל איך טהון? זאָל איך מיר מפקיר זיין צוליעב די מיליאָנען? דאָס לעבען איז טייערער!" בקיצור, וואָס זאָל איך אייך דערצאָהלען? איך האָב מיך גענומען צו מיין פריץ איהם פיקען אין קאָפ אריין אַלע טאָג, אַלע טאָג: „פריצ'אני, וואָס שווייגסט דו? איך וועל מיך פרובען, זאָג איך, ביי מיינע אידען, טאָמער וועל איך קריגען פון דיינעטוועגען די עטליכע קערבלעך, וואָס מע דאַרף". „מהכתיתי, מאַכט ער, אז דו ווילסט, פרוב זיך, אפשר וועסט דו קריגען? איך וויים, זאָגט ער, אז מיט אידען קאָן מען אַלסדינג מאַכען, וואָרום אידען זענען, זאָגט ער, א רייך פאָלק און א קלוג פאָלק און א פארשטענדיג פאָלק. אויף דער גאָנצער וועלט, זאָגט ער, איז נישטא נאָך אזא פאָלק, ווי אידען! צוויי, זאָגט ער, פעלקער זענען פארהאַן אויף דער וועלט: פוילען און אידען! די דאָזיגע צוויי פעלקער, זאָגט ער, מוזען אמאָל גובר זיין די גאָנצע וועלט און געוועלטיגען איבער דער גאָנצער וועלט! אַלע פעלקער, זאָגט ער, וועלען אונטערגעהן, אויפפרעסען איינס דאָס אַנדערע, נאָר אידען און פוילען — די וועלען בלייבען אייביג! „פאָליאקי אי

איזראעליטי" — טאקי מיט דעם ראזינען לשון, ווי איהר זעהט סיך א אידן!

— וואס טויג מיר זיינע קאמפלימענטן? — מאכט ארקאדי. — איהר דערצעהלט בעסער, וואס האט איהר געמאכט מיט די אידן?

— הערסט דו? — זאגט בראנזענטאלער. — אט דא הויבט זיך ערשט אן די רעכטע מעשה!

— טאקי באמת? — מאכט ארקאדי שווייצער. — וואס זשע איז נעווען ביז אהער?

— א הקדמה. — רופט זיך אן דער מחבר.

— אמת, טשיידעלי איז נערעכט, דאס איז נעווען נישט מעהר ווי א הקדמה; נאר שרעקט זיך ניט, די הקדמה איז גרעסער פון'ם ספר.

אווי זאגט בראנזענטאלער דער בעל־הבית און דערצעהלט ווייטער די נעשיכטע מיט די מילי־אנען.

קאפיטעל ט.

— שא, וואו זשע האלטען מיר? יא, ביי אונזערע אידעלעך. אונזערע אידעלעך זענען, ברוך־השם, אזא פאלק, וואס קאטארע זיי וועלען אייך קויפען און פארקויפען, האנדלען־וואנדלען, דרעה־שמעה וואס איהר ווילט, כל השפעקולאציעס שבעולם! דערצעהלט זיי אויפ'ן הימעל א יריד — וועלען זיי אווקווארפען האק און פאק און פליהען גלייך אין הימעל אריין און שפרינגען אין פייער אריין; און קומט לענט זיי פאר א ריין געשעפט, א כשר'ע ירושה, א מזומן'ע זאך, וואס אט ליגט דאס, נעה הויב עס אויף און נעם דאס צו — ניין, איז ניטא קיינער אין דער היים! וואס איז די מעשה? ס'איז צו גוט, זאגען זיי, צו פיעל געלט, צו א גרויס גליק — און נעה מאך מיט זיי! סטייטש, בהמות בצורת אדם,

נייען־און־נייענציג מיליאָן! ניין, זאָגען זיי, מיר זענען אייך מוחל די מיליאָנען, גיט אונז בעסער א געשעפט פון טויזענדער... אנדערע מאכען נאָך חזק, דאָס נרעסטע געלעכטער, לצ'עווען אויף וואָס די וועלט שטעהט: „וואָס הערט זיך מיט א ייערע מיליאָנען?" ס'איז מיר געווען, הערט איהר, א בזיון פאר מיין פריץ, וואָס האלט אזוי פון אידען, לויבט זיי אין טאָג אריין, רעכענט זיי פאר די ערשטע חכמים אין דער וועלט — צום סוף, נאט אייך, רייזע בהמות, כשר'ע קעלבלעך, פערד, ווי איך בין א איד, פערד! תחילת האָבען זיך אפילו יאָ געפונען א פאר מענשלעך, וואָס האָבען איינגעשטעלט עטליכע קערבלעך אויף הוצאות, נאָר אז ס'איז נעקומען, מע האָט באַראַפט האָבען נאָך הוצאות, פאפיערען, דעפעשען, האָבען זיי זיך מיישב נעווען: סטאָפּ! וואָס איז די מעשה? נענוג, זאָגען זיי, ס'איז ביי זיי ניט קיין קוואל, זאָגען זיי, א ברונען נעמט זיך אויך אויסעט... נעפעלט אייך אביסעל חכמים? זיי וואָלטען א בעלן נעווען אויף מיליאָנען און ס'זאָל זיי קיין נעלט ניט קאָסטען! געבראָטענע טייבעלעך אין מויל אריין! אנדערע האָבען אָפּגעשווינגען, און פון אנדערע האָבען מיר נאָך נעהאט בזיונות אויך; זיי האָבען נעסטראשעט מיט'ן פראקוראר... וואָס דאַרפט איהר מעהר, אז זיי האָבען ארויפגעפיהרט מיין אייגען ווייב, זי זאָל ביי מיר נעמען גט.

— וואָס? איהר זענט א באווייבטער? מזל טוב אייך! — האפט זיך אויף ארקאדי.

— נעווען א באווייבטער, — זאָגט בראָנזענטאָלער — היינט שוין ניט. זאָרגט זיך ניט, מיר האָבען זיך נע'גט. קרובים האָבען זיך אריינגעמישט און גלאט נוטע פריינד: „וואָס טויג אייך, זאָגען זיי, מיליאָנען? היט בעסער אָפּ אייער געשעפט, א מזומנ'ער גראשען איז טיירער פון אלע חלומות, און וואָס טויג אייך, זאָגען זיי, ארומפיהרען זיך מיט'ן דאָזיגען אדון? נאָט ווייסט, וואָס פאר א נפש דאָס איז? אפשר איז דאָס איין אדם בפקדך?"

און נאָך כדומה אויפֿלכע שטעכווערטער זאָגען זיי מיר, און מיין וויב האָט זיך צוגעוועצט צו מיר איין מאָל פּאַר אַלע מאָל: גט און גט. „שטיא! — טענה איך צו איהר. — וואָס הערסט דו זיי? דיינע גוטע פֿרײַנד, זאָג איך, זענען דיך מקנא, פֿאַרגינען דיר נישט אַזא גליק!" געה טענה מיט א אידינע. „פֿאַר דיר, זאָגט זי, דאָס גליק, בינד מיך אויף און געב מיר גט!" וואָס טויג אייך, מיר האָבען זיך געמוזט גט'ען, און פֿאַר גריזאָטע מיט בזיון בין איך אָפּגעטראָטען פון מיין שטאָדט און בין אַריבער־געפֿאָהרען אַהערצוצו קיין יעהופּעץ אינאיינעם מיט מיין פֿרויִ, הייסט דאָס, זוכען, טאָמער וועלען מיר דאָ געפֿינען געלט אויף הוצאות. פֿאָרט א גרויסע שטאָדט מיט אַלערליי געשעפטען, מיט מעקלערס א סך, מיט מענטשען, וואָס ווילען, חלש'ען פֿאַרדינענען א קערבל, און האָב איהם באָזעצט, מיין פֿרויִ הייסט דאָס, אין א שענעם נומער פון א האָטל, און אַליין האָב מיר אָפּגע־רונגען אָט־אָ־דעם דאָזיגען בוידעם, ווי זאָגט איהר, נעהענטער צו גאָט, און אַלע פּריהמאָרנען נעם איך מיר דאָס שטעקעלע און גיה מיר אַרויס אויף דער בערוע, אין דרויסען הייסט דאָס, דאָרט, וואו אַלע אידען דרעהען זיך אַרום, און שלים קענטשאפט מיט דער וועלט, און ס'איז א סברה, אז מיר מאכען דאָ א קאָמפּאניע, דאָס הייסט, עטליכע מענטשען לענען זיך צונויף מיט א קאָפּיטאל פון היבשע עטליכע טויזענד קערבלעך אויף חלקים, דאָס הייסט, וויפֿיל איטליכער גיט, אזוי פֿיל חלקים האָט ער אין געשעפט, אויף יערען הונדערטער נעמט זיך אָן צעהן טויזענד, אויף טויזענד — הונדערט טויזענד, אויף צעהן טויזענד — א מיליאָן. און ווי פֿאַרשטעהט איהר, האָט איצטער מיין וויב חרטה? זי שיקט אונטער צו מיר אַלע מאָל א גוטען פֿרײַנד, און די גוטע פֿרײַנד וועלען צעפּיקעט פֿאַר קנאה, וואָרום ווי קאָנען זיי דאָס נאָר איבערטראָגען, אז זייער קרוב, משה בראָנזענטאָלער, א איד א חלפּן, זאָל מיט א מאָל אזוי אויפֿגעריכט וועלען, באַקומען דריי מיליאָן קאַרבען?!

— וואָס? דריי מיליאָן קאַרבען? — האָפּט זיך אַרויס אַרקאַדי שווייצער און שפּרינגט אַראָפּ פון׳ם בעטל. — וואָס הייסט דריי מיליאָן קאַרבען?

— וואָס האָט איהר זיך אַזוי דערשראָקען? — מאַכט צו איהם בראָנזענטאַלער און פערדרעהט א פּאָפּיראָס און קוקט־אַראָפּ צו זיך אויף די פּיס נאָנץ קאַלטבלוטיג, גלייך ווי מע רעדט דאָ פון א דרייערל. — וואָס זענט איהר דאָ אַזוי נתפּל געוואָרען? איך האָב קאַרג האַרעוואָניע דערבּיי?

— אָבער דריי מיליאָן? — זאָגט אַרקאַדי און צענעמט די הענד.

— דריי מיליאָן. אַזוי האָבען מיר אָפּגערעדט! און נישט נאָר גערעדט — טאַקי צעשריבען זיך אויף פּאָפּיער און גע׳חתם׳עט ביי׳ם נאָטאַריוס, וואָרום שען איז דאָך ניט מעהר ווי לעבעדינע מענטשען, דער פּריץ איז שוין אַיין אַלטער פּריץ, אַליין בין איך אויך ניט קיין יונגערמאַן, איך האָב ברידער א סך מיט שוועסטער אַרעמע, א מענטש איז ניט ביי זיך אין די הענט, א קשיא אויף א מעשה? נאָט לייענט!

און בראָנזענטאַלער עפענט־אויף דאָס טישקעסטל, שלעפּט־ארויס שוין אַביסל א פערגעלטען בויגען פּאָפּיער, גע׳חתם׳עט מיט א מאָדנע פערדרעהטער, פערצוקטער, פערפּאָנטעטער חתימה מיט שלענגלעך, מיט דריידעלעך, מיט בייגעלעך און מיט ווייד־לעך, און רופט זיך אָן צו אַרקאַדי׳ן:

— איהר זעהט א חתימה? דאָס מאַכט: „יאָן־קאָזימירזש־זיגמונד, גראָף־דאָמבע־דעמבאָ־דעמביצקי“...

און אַרקאַדי שווייצער שטעהט און קוקט זיך איין אין דער דאָזיגער קינצליך פערדרעהטער חתימה, וואָס זעהט אוים אויפ׳ן פּאָפּיער, ווי א שלאַנג מיט א פויגל האָבען זיך אַרומגענומען, איינגעפּלאָנטעט איינס אינ׳ם אַנדערען, און אין מיטען א קלעק, און מע ווייסט ניט, וואו הויבט זיך אָן שלאַנג און וואו לאָזט זיך אוים פויגל. און ער בלייבט שטעהן ווי אָפּהענדיג אין מיטען

חדר מיט דער ציגאַר אין מויל, די הענד צענומען, די פּיס צע־שפּרייט, די פּלייצעס אויפּגעהויבען און דאָס פּנים שטאַרק אויס־געצוינען, און קאָן לאַנג־לאַנג נישט אויסרעדען א ווארט. נאָכ־דעם טהוט ער זיך א פּאטש מיט די הענד איבער די ליטקעס און צעלאכט זיך מיט א קוויטש, ווי זיין שטייגער איז, און ציהט אוים:

— דרײַ מיליאָן קאַרבוינים! חא־חא־חא! אָט דאָס הייסט א מטבע! דרײַ מיליאָן! וועז איך האָב, אשטייגער, אָט די דרײַ מיליאָן אויפצוציגע! אך טי, רבונו של עולם!!!...

קאפיטעל י.

די דרײַ מיליאָן, וואָס בראָנזענטאַלער וועט אמאָל בעקומען, האָבען אונזער ארקאדי'ן, ווי מע זאָגט, אונטערגעטראָגען. ער האָט ניט אויפגעהערט ארומצושפּאַנען, היצען זיך, שיטען מיט ווער־טער, ווי פון א זאק, און דער האלב־נאַקעטער בעל־הבית איז מיט א מאל אויסגעוואכסען, בעקומען חן בײַ איהם אין די אויגען, און ער האָט זיך אָנגעהויבען צולאסטשען זיך, צושארען זיך צו איהם, ווי א קעצעלע, אדער ווי א געטרייער הונד, אז ער וויל זיך צו'חנפה'נען צו זיין בעל־הבית.

ארקאדי שווייצער האָט דאָס געטהאָן ניט מחמת ער האָט ארויסגעקוקט דערפון עפּים א טובה פאר זיך. ער האָט דאָס גע־טהאָן נאָר צוליעב דעם כח המושך פון געלד, וואָס האָט איהם תמיד געצוינען צו זיך, ווי א מאגנעט. ער האָט ליעב געהאַט געלד ניט מחמת דעם, וואָס ער דארף דאָס אזוי נויטיג האָבען, נאָר מחמת דעם וואָס ס'איז ג ע ל ד, מחמת דעם, וואָס „געלד איז א גוטע, ליעבע זאך". אונזער ארקאדי האָט געקאָנט אוים־שטעהן אויף די פּיס צעהן שעה כסדר אין קלוב ארום דעם גרויסען קייגעציגען טיש און בעטראכטען דאָס שפּיעל, קוקען ווי דאָס רויטע קלינגענדיגע גאלד שיט זיך אהן איין עק, אהן איין אויס־

הער, געהט־איבער פון איינעם צום אַנדערען, ניסט זיך ווי וואסער. אָט לינט ביי איינעם א גאנץ בערגעלע גאָלד, דאָם גאָלד וואכסט און וואכסט, אָט געהט דאָם אריבער צו יענעם, און אָט איז דאָם וויעדער געקומען צוריק. ארקאדי שטעהט און קוקט, ווי יענער „וואַרפט די קאַרט", און חאַטש ער האָט אין דעם שפיעל קיין שום חלק ניט, וואָרום ער איז „נקי" (אויף זיין שפראַך), „ריין ווי א טעלער", נאָר גלאַט, דער גלאַנץ פון גאָלד און דאָם קלינגען פון גאָלד און דאָם גאָלד אליין פעראינטערעסירט איהם אזוי ווייט, אז עס קלאַפט איהם דאָם הארץ פאר יענעם, ער קוועלט־אָן אינ־איינעם מיט דעם, וואָם „נעמט־אויס", און העלפט מיט א זיפץ יענעם, וואָם האָט איינגעשטעלט און איז „אריין ווי קורח".

ס'איז שווער צו זאָגען, וועלכעם שטעהט ביי איהם העכער — צי דאָם שפיעל, צי דאָם געלד? ביידע זאכען אינאיינעם זענען ביי איהם ווי צונויפגעפלאָכטען, איינגעפלאָנטעט איינס אינ'ם אנדערען, לעב, איינגעבאקען אין הארצען, טיעפער פון אלסדינג אויף דער וועלט, און נאָר אין די צוויי זאכען לינט זיין נשמה, און נאָר ארום די צוויי זאכען דרעהען זיך אלע זיינע מחשבות. וואָם עם זאָל זיך איהם ניט חלום'ען — חלום'ען זיך איהם „פא־סען" (געווינם) אדער „פראַוואַלען" (פערלוסט), און נאָר קאַרטען און נאָר גאָלד זעהט ער פאר די אויגען. אז ער דערזעהט פאר זיך געלד, איז די ערשטע מחשבה זיינע: „וויפיעל קאָן מען מיט דעם מאכען, וועז גאָט העלפט, עס קומען אָן די רעכטע „פאסען", דער דרייצעהנטער, דרייצעהנטער פּאָם?" און ער הויבט אָן רעדען מיט גאָט, וועדען א מאמין.

ארקאדי שווייצער איז, ווי דאָם רוב קאַרטענשפיעלער, א גרויסער, גרויסער מאמין, און נישט נאָר א מאמין אליין, נאָר איין אבערגלויבער, גלויבט אין גוטע און שלעכטע חלומות, געהט נישט אין קלוב אריין שפיעלען נישט מאָנטאָג, נישט דעם דרייי־צעהנטען, קעהרט זיך אום צוריק טאָמער בענעגענט ער א גלח, און אז עס לויפט איהם איבער דעם וועג א קאַץ, וווייסט ער געווים,

אז יענע נאכט מוז ער „באגראבען ווערען"; האט מורא פאר א גוט אויג ערגער ווי א אידינע, טאמער געווינט ער — זאגט ער, אז ער האט פערשפיעלט, און בייט נישט קיין נעלד יענעם בשעת שפיעלען, און וועט אייך ניט לייהען פונ'ם קאהן, איהר זאלט זיך פאר איהם אויסציהען! און חאטש ער איז איצט „נישט ביי נעלד" שוין פון א צייט און ווייסט נישט, פון וואנען קאן ער האבען נעלד, דאך גלויבט ער, ווי איין עהרליכער איד גלויבט אין משיח'ן, אז דער „גאט פון קארטען" קאן נאך מאכען אזוי, אז ארקאדי שווייצער זאל נאך האבען נעלד, און גרויס נעלד! דער עיקר איז — דער ערשטער כו־הא'ער מיט די ערשטע עהרליכע שענע פאסען, וועט שוין נאכדעם געהן, אם ירצה השם, ווי א מזמור!

דער ערשטער נעראנק זיינער איז נעווען נאכדעם, אז ער האט זיך אביסעל בערוהיגט פון די דריי מיליאן: אפשר איז דאס א בעשערטע זאך פון גאט, וואס ער האט זיך דא בעזעצט מיט רעם דאזיגען בראנזענטאלער? וואהרום וואס האט ער עפים גראד אנגעטראפען אהערצו און ניט ערגיץ אנדערש? אפשר הויבען זיך אן פון דער מינוט „זיינע זיבען יאהר"? ביי אט אזא מין סומע פון דריי מיליאן — ווי וועט איהם ניט אראפפאלען חאטש עטליכע טויזענדער, איך זאג שוין נישט קיין צעהנער הונדערטער טויזענדער! און ארקאדי הויבט־אן זיך אונטערשמירען צום בעל־הבית שוין גאר מיט איין אנדער ניגון:

— זאגט זשע מיר, מיין ליעבער רב משה, — אזוי, דאכט זיך, רופט מען אייך, הא? — אשטייגער, כדומה למשל, וועז איהר טרעפט צו מיר פריהער מיט א קליין שטיקעל צייט, בשעת מיר איז, ניט הייגט געדאכט, געווען גראם אין קאפ, ענג אין קעשענע און דאס קערבעל איז געווען א ממזר, — סטייטש, נעם איך דאך ארויס די הארטע הונדערטערם בשמחה רבה ואמרו כולם און זאג: זה כפרתי, זה חליפתי, זה הטויזענדער ילך לחיים ארוכים טובים ולשלום, וואהרום ארקאדי שווייצער פארשטעהט מיט גאט'ס הילף

איין עסק, דער מוח איז איהם ניט אויסנעטריקענט. עלעהיי, ס'איז א קאָרט און איך שטעל אויף איהר. וואָס, אמשר ניט אזוי, רב משה?

— נעווים אזוי! — חאפט זיך ארויס דער מחבר טשוידעלי פאר'ן בעל־הבית און חאפט אָבער באלד א מיאוסען פסק פון ארקאדי'ן, ער זאָל זיך ניט מישען וואו מע דארף ניט. מערק־ווירדיג! אויף וויפיעל בראָנזענטאָלער האָט ביי ארקאדי'ן אין די אויגען געוואונען, אויף אזוי פיעל, אָדער נאָך מעהר, האָט ביי איהם דער מחבר פערלאָרען, און ארקאדי האָט זיך נישט געקאָנט איינהאלטען און האָט איהם אָפגענאָסען מיט א גאנצער פאָמע־ניצע:

— סקאָצעל קומט, מיין ליעבער דייטש, בעל־מחבר פון דער חלירע, שוטה בן פיקהאָלץ, איהר זענט אויך דא? און איך האָב געמיינט, אז איהר האלט שוין העט־וויט אין זיסען שלאָף, און עס חלומ'עז זיך אייך מכשפות מיט ווילדע ציעגען, פיפערנאָטערס, וכדומה אזעלכע ענינים, וואָס איהר באשרייבט זיי דאָרטען אין אייערע ביכלעך.

דאָס קליינע מחבר'ל האָט נעבאך געמוזט, ווי א טשערע־פאשקעלע, ארויסציהען אין זיך דאָס קעפעל און ווערען נאָך קלע־נער, ווי ער איז, און אָפשוויינען דעם דאָזיגען גראָבען נפש, וואָס קאָן מאכען יעדען מיט דער בלאָטע. „איין עם־הארץ בלייבט איין עם־הארץ — לאָז מיינס איבערגעהן"... — קלערט ער זיך, און ארקאדי לאשטשעט זיך ווידער צום בעל־הבית, ווי א קעצעלע.

— אפנים, רב משה, איהר זענט אזא איד, וואָס קאָטאָרי איהר האָט פיינט יענעם אָנצומוטהען, זיך צוזעצען, ווי אנדערע זעצען זיך צו, דעקוטשען יענעם אזוי לאנג, ביז יענער מוז זאָגען „באם!" איך אויף אייער אָרט וואלט שוין לאנג אָנגעשפאָרט מיט א זא גליקליך געשעפט, ווייסט איהר וואו? א קליניג־קייט — א פראָצעס פון נייען און נייענציג מיליאָן! א ווערטעל אויסצורעדען — נייען־און־נייענציג מיליאָן!

— נייען־און־נייענציג מיליאן! — העלפט איהם אונטער דער מחבר, און ארקאדי פאלט־אן אויף איהם וויעדער א מאל און מאכט איהם מיט דער בלאטע:

— דייטש, איהר רעדט אויך פון מיליאנען? אנו, שוועהרט מיר אויף אייערע הייליגע נאמנות, מיין טייער שפיעלפוויגעלע פון דער חלירע, אז איהר האט אמאל אויף אייער לעבען נעזעהן מיט אייערע איינענע אויגען א הונדערטער א נאנצען, וועל איך אייך צאהלען קנס וויפיעל „זיי" וועלען הייסען!

און ארקאדי ווייזט אן מיט דער האנד אויפ'ן בעל־הבית, אננעבוינען דאס קעפעל אויף א זייט און צוגעמאכט איין אויגעל.

— מיינט איהר דאך, אז איהר האט נעטראפען? — האקט איהם אפ דער בעל־הבית. — זאג איך אייך, אז איהר האט, איך בעט איבער אייער כבוד, א נרויסען טעות! טשיידעלי האט, ווי איהר קוקט איהם אן, א סך הונדערטערם! א נאנץ פארמעגען! טשיידעלי, זאלט איהר וויסען, איז א איד איין עושר, א גביר!

דאס וואָרט „גביר" האט בראנזענטאלער אפגעהאקט, ווי מיט א האקמעסער, און דער עפעקט דערפון איז נעווען אזוי נרויס, אז ארקאדי שווייצער האט זיך מיט א מאל אויסגענלייכט, ארויס־נעחאפט די ציגאר פון די צייהן און נעקוקט פונ'ם מחבר אויפ'ן בעל־הבית און פונ'ם בעל־הבית אויפ'ן מחבר און נעפינטעלט מיט די אויגען, ווי אייגער רעדט: „וואס טהוט זיך עם מיט מיר?"

קאפיטעל יא.

מחמת אונזער מחבר טשיידעלי איז, ווי דער לעזער האט שוין בעמערקט, א שטיל מענשעל, וואס האט פיינט, ווי אנדערע, בעריהמען זיך, דערצעהלען נוזמות, מאכען פון זיך א נאנצען וועזען, דערפאר האט נעמוזט רעדען פאר איהם בראנזענטאלער דער בעל־הבית, דערצעהלען פאר'ן דריטען שכן רוב גדלו ורוב

עשרו, און טשיידעלי האָט נאָר אַלע מאָל אַריינגעוואָרפען א וואָרט מן הצד, נישט געקוקט בשעת מעשה אויף קיינעם, נאָר אָדער אַראָפּ צו זיך אויף די שפּיץ פיסלעך, אָדער אַרויף אַהין ערגיץ אין דער הויך, צווישען דער וואַנד און צווישען דער סטעלי, וואו עס האָט זיך בעזעצט א שפּין, אויסגעבויט א קונציגע קיילעכינע דירה, בריה'ש געבליבען העננען מיט'ן קאָפּ אַראָפּ און מיט די פּיס אַרויף און אַרויסגעקוקט, גאָט זאָל צושיקען עפּים פּרנסה...

— אונזער טשיידעלי — אזוי זאָגט בראָזענטאָלער און קאָטשעט א פּאָפּיראָס — איז א מענטש, וואָס קאָטאָרי גאָט האָט איהם געבענטשט מיט אזא פּארמעגן, וואָס האָט קיין מורא ניט פּאר קיין פּייער און ניט פּאר קיין וואַסער, פּאר פּאַרלירען אָדער פּאר אַוועק'גנבה'נען; איהם קאָן קיינער נישט קאָנקורירען, איבער־שלאָגען, צונעמען; זיין סחורה איז תמיד געלט און זיין געלט איז שטענדיג מיט איהם!

אַרקאַדי שווייצער קאָן זיך ניט איינהאַלטען און טהוט א פּרעג:

— וואָס זשע איז ביי איהם פּאר א מין סחורה: דימענטען? בריליאַנטען?

— נאָך טהייערער פון בריליאַנטען! — זאָגט בראָזענ־טאָלער, און טשיידעלי לאָזט אַראָפּ די אויגען. — וואַרום וואָס איז דען, איינגענטליך, בריליאַנטען? בריליאַנטען איז דאָך נישט מעהר ווי שטיינער, א ציערונג, א מאָדע אזעלכע; לאָז דאָס וועלען אויס מאָדע — מענט איהר דאָך נעמען אייערע בריליאַנטען און אַרויסוואַרפען זיי אויף א ריין אָרט. דאָס אָבער, וואָס אונזער טשיידעלי פּארמאָגט, איז אזא סחורה, וואָס וועט קיינמאָל ניט אַרויס פון דער מאָדע, און כל זמן די וועלט איז וועלט, וועלען זיך מענטשען אָהן דעם נישט באַגעהן.

— אָהאָ! — מאַכט אַרקאַדי. — א אידישע נשמה קאָן מען ניט שאַצען, ווי מיין באַבע עליה השלום האָט אמאָל געזאָגט, אז

זי האָט געזוכט א פּאַרפּאַלענעם זעכסער און אויסגעטרייסעלט איהם ביי מיר אין קעשענע...

און אין האַרצען טראַכט זיך ארקאדי: „דאַכט זיך, אזא פּימפּערעל? ניכער נערעכט זיך אויף איהם א מפּלה!"... נאָר דער בעל־הבית שטויסט זיך, וואָס ער מיינט, און רעדט ווייטער:

— פּאַרשטעהט איהר מיך, אונזער טשיידעלי'ן האָט נאָט נעשענקט א מתנה, וואָס ניט איטליכער פּאַרמאָגט דאָס, דהיינו: אלץ וואָס ער זעהט מיט די אויגען...

— נעמט ער מיט די הענט? — חאַפּט אונטער שוויי־צער. — פונקט ווי מיין פּעטער לייביש; איך האָב געהאַט א פּעטער לייביש, האָט ער אויך נעהאַט אזא טבע...

— ווילט איהר האָרכען, איז גוט; אניט — נעהט אייך מיט אייער פּעטער לייביש וואוהין איך וויים! — מאַכט צו איהם דער בעל־הבית.

שווייצער בלייבט זיצען ווי א סטאַטיק, און בראָנזענטאַלער רעדט ווייטער:

— איז אלץ, וואָס ער זעהט מיט די אויגען, באשרייבט ער מיט די הענט; און הענט האָט איהם נאָט נענעבען נאָלדענע; ער, אז ער זעצט זיך אוועק שרייבען, קאָן ער אייך שרייבען און שרייבען אָהן איין אויסלאָז און אָהן איין אויפהער; סע שרייבט זיך ביי איהם אזוי לאַנג, ביז עס נעהט אוים מאַטעריאַל, איך מיין מינט און פּאַפּיער.

— ער דאַרף זיין א ווילדער בעל־הוצאה אויף די צוויי מינים? — וואַרפּט אריין ארקאדי.

— וואָס פּאַר א וועדע האָט דאָס אָבער קענען דעם, וואָס ער ברענגט־ארוים דערפון! מיט איין פּלעשעל טינט קאָן אייך משיידעלי אָנשרייבען א בוך פון טוויזענד בלעטלעך.

— און פּאַר נויט — זעצט־צו ארקאדי — גיסט מען אונטער וואַסער, ווי די ווייניגשענקערס טהוען, אז עס קומט צו די אנדערע

טעג יום טוב און דער ווייַן הויבט אָן צו טאָנען, און עס ווילט זיך ניט אַרויסלאָזען קיין פֿרייַן...

— טאָמער וואָלט איהר פֿאַרשטעקט דעם צאָפֿען? — מאַכט צו איהם בראָנזענטאָלער און דערצעהלט ווייטער: — בקיצור, אונזער טשיידעלי איז אַ גאָלדשפּינער, ס'איז ביי איהם אַ קוואָל, וואָס לאָזט זיך קיינמאָל ניט אויס. זעהט איהר אָן דאָרטען אונטער'ן בעט אַ קעסטעל? איז דאָס פול! ווי איין אויג, אָננעפֿאָלט מיט ספֿרים שוין אָננעשריבענע, און נאָך וואָסערע ספֿרים! אנטיקען שבאָנטיקען! ער האָט זיי מיר כמעט אַלע איבערגעלייענט. די ספֿרים, וועלכע מע דרוקט זיי אַפֿ און מע לאָזט זיי אַרויס אויף דער וועלט, פֿאַרצוקערט מען זיי! דער נאָנצער חסרון איז, וואָס ס'איז ניטאָ מיט וואָס צו דרוקען זיי!

— ניטאָ קיין פּאָדעם, הייסט עס? — שטעלט־אַריין אַרקאַדי שווייצער. — ס'איז ביי אייך, הייסט דאָס, אַ „גאָלד־מאָנגאָל", ווי דער דייטש זאָנט, פֿונקט דאָס זעלבע חולאת, וואָס ביי מיר: „בייטעל־פּיבער" רופט מען דאָס בלשון הדאָקטאָרים. וויפּיעל באַאַרף מען דערויף, למשל, נעלט?

— וואָס איז די נפקא־מינה, — זאָנט בראָנזענטאָלער — אַז ס'איז ניטאָ? און דערצו איז טשיידעלי, ווי איהר קוקט איהם אָן, אַ מאָדנע מענטשעל, נאָר נישט דאָס, וואָס אַנדערע מחברים; אַנדערע מחברים געהען־אַרום מאַכען געלט...

— בעטלען? — חאָפּט זיך אויף דער מחבר. — ניכער שטאַרבען! — און די אויגען צינדען זיך אָן ביי איהם, און די בעקלעך ווערען איהם רויט, ווי דער רויטער שניפּס, וואָס ער טראָגט אויפֿ'ן וויסען פֿאַפּיערענעם קאָלנער. און דער בעל־הבית וווייזט־אָן אויף איהם מיט דער האַנד, ווי אַ געטרייער פּאָטער אויף זיין איינגעשפּאַרט קינד.

— אַ גדלן! — מאַכט בראָנזענטאָלער. — אַ גדלן און איין עקשן! וויפּיעל איך טענה ניט מיט איהם, איז דאָס ווי איין ארבעם אין וואַנט. איך טענה מיט איהם: לאָמיר דערווייל

ארויסלאזען איין ביכעל, און נאכדעם וועלען מיר שוין זעהן וואס מיר האבען צו טהון. דערוויף איז געגוג דערווייל די ערשטע עט־ליכע הונדערט קערבלעך.

— סך הכל? — מאכט ארקאדי. — וואס פאר א ראלע שפיעלט אזא קליינע סומע ביי אזעלכע קאפיטאליסטען, ווי איהר, כלעבען, ובפרט נאך אויף אזא גאלדען געשעפט, ווי ביכער?

— לאכט איהר דאך? — זאגט צו איהם בראנזענטאלער מיט פערדראס. — וועל איך אייך וווייזען, אז איהר זענט, מחילה, א גרויסע בהמה און איהר הויבט ניט אן צו פארשטעהן פון דאנען אהין. איהר האט נאר א מויל און סע רעדט, און ווייטער איהר זאלט פארשטעהן איין עסק, ארומנעמען א זאך — דאס ניט! אט וועל איך אייך מאכען א פראסטען חשבון. זאגט מיר, וואס איך וועל אייך פרעגען, פאני שווייצער, אז איהר זענט יא אזא חכם: וויפיעל רעכענט איהר, געפינען זיך, אשטיינער, אידען?

— וואו? דא, אין יהופעץ? — פרעגט ארקאדי. — עס וועגדט זיך וואסערע אידען; אויב סוואלעטשעם מיט פארחעם — איז, קיין עין־הרע, א סך...

— ניין, — ענטפערט איהם בראנזענטאלער, — ניט דאס מיין איך! איך מיין אלע אידען ארום און ארום?

— אומעטום — העלפט איהם אונטער טשיידעלי — אויף דער גאנצער וועלט.

— אויף דער גאנצער וועלט? — מאכט שווייצער און פער־קאטשעט דעם שטערן. — מע זאגט, קיין עין־הרע, היבשלעך, אזוי פיעל מכות אלע אנטיסעמיטען אינאיינעם.

— וויפיעל זאלען מיר רעכענען צוויישען זיי אזעלכע, וואס לייענען ביכער? — פרעגט בראנזענטאלער.

— וואס לייענען ביכער וויים איך ניט, — מאכט ארקאדי — נאר אזעלכע, וואס שפיעלען אין קארטען, זענען געווים מעהר; דאס בין איך אייך ערב.

— לאָז זיין אזוי! — לאָזט איהם צו דער בעל־הבית. — וועל מיר רעכענען, אז פון עטליכע מיליאָן איז פארהאן נאָר צוויי מיליאָן אידען, וואָס לייענען ביכער. פון זיי וועלען מיר אראָפּרעכענען א מיליאָן, וואָס קאָנען נישט אויסגעבען קיין קערבעל אויף א ביכעל, אָדער זיי ווילען נישט קויפען קיין ביכער. בלייבט אונז איבער איין מיליאָן אידען, וואָס ווילען יא אמאָל לייענען א בוך. היינט לאָמיר רעכענען שוין אויף דעם פאָל, אז צוויי אידען וועלען קויפען פאָר איין קערבעל איין ביכעל אויף צו לייענען.

— רעכענט איין ביכעל אויף דרייען, — פערריכט איהם דער מחבר אליין.

— איין עק! — זאָגט דער בעל־הבית. — לאָז זיין א ביכעל אויף פיערען, אויף פינף איהרע! וויפיעל זשע האָט איהר דערמאָלט? ניט קיין צוויי הונדערט טויזענד קאַרבען?

— פונקט דאָס גרויסע געווינם. — מאכט ארקאדי, וואָס הויבט ערשט איצט אָן רעכט צעקייען. — אוי וועה, ס'איז דאָך עפּים טאקי גאָר נישקשה'דיג פון א געשעפּטעל, ווי איך בין א מענטש!

— וואָס זשע דען האָט איהר געמיינט? — מאכט צו איהם דער בעל־הבית, און דער מחבר וועדר גרעבער ווי לענגער. — היינט שטעלט אייך פאָר, אז איך ווייל גאָר ניט רייך ווערען מיט א מאָל און איך שטעל־אַוועק דעם מקח נאָר א האַלב קערבעל פאָר א ביכעל?

— א חצי פויגעל איז בזיל הזול, א מציאה פאָר א גנב! — מאכט ארקאדי, ווי א מענטש, וואָס איז א מבין אויף די זאכען.

— דאָס האָט איהר פאר'ן ערשטען ביכעל. — ציהט דער בעל־הבית דעם חשבון נאָך ווייטער. — היינט וואָס וועט איהר זאָגען, מיין ליעבער הער שווייצער, אז אויפלכע ביכער זענען פארהאן ביי אונזער טשיידעלי א שטיקלעך דרייסיג?

— אָהאָ! קיין עין הרע ניט! — מאכט אַרקאַדי און שפּרינגט־אַראָפּ פונ׳ם בעטעלֿ. — דאָס שמעקט דאָך שוין גאָר מיט מיליאָ־נען, ווי איך בין אַ מענטש!

— וואָס זשע דען האָט א י ה ר געמיינט? — זאָגט בראָנזענ־טאַלֿער, און טשיידעלֿי ווערד צעשמאַלֿצען פּאַר תענוג. — לאָמיר נאָר דערטאַפֿען די ערשטע עטלֿיכע הונדערטער, אזוי לאָזען מיר אַרויס תיכף ומיד דאָס ערשטע ביכעלֿ, לייזען מיר אָפּ א מאה אלף, לענען מיר דאָס אַריין טיפֿ אין קעשענע און נעמען זיך צו די איבעריגע ביכער, אייניציגווייז; אזוי לאַנג, אזוי ברייט, ביז מיר לאָזען אַרויס אלֿע דרייסיג שטיק, פּאַרשטעהט איהר דאָך שוין, וואָס פּאַר א פּנים מיר באַקומען דעמאָלט אין דער וועלט?! איך בין אייך שוין מוחל דאָס געלט — איך רעד פונ׳ם כבוד, וואָס טשיידעלֿי וועט דעמאָלט האָבען, אז זיינע ביכער וועלען פּאַרפֿלייצען די גאַנצע וועלט! איהר מעגט פון מיר לאָבען, הערט איהר, זאָגען, אז איך בין איין אלֿטער נאַר, — איך בין איהם באמת מקנא, דאָס הייסט, פּאַרגינען פּאַרגין איך איהם מיט'ן גאַנצען האַרצען, נאָר מקנא בין איך איהם אודאי זעהר גוט. א קלֿיניגקייט — א ז א כ ב ו ד! א ז א נ א מ ע ן!

ביי אַרקאַדי שווייצער האָט זיך פערדרעהט דער קאָפּ ניט אזוי נאָך פונ׳ם כבוד מיט'ן נאָמען, ווי פון די מיליאָנען, וואָס שטעהט־פּאַר טשיידעלֿי זאָל דאָ פערדיענען. און דער מחבר איז מיט א מאָל אויסגעוואַכסען ביי איהם אין די אויגען, געוואָרען טענער נאָר אויפֿ'ן אויסזיכט און גרעסער אויף דער וואוכס. עס האָט זיך איהם נעדאַכט, אז טשיידעלֿי האָט טאַקי א פּנים פון א... עפּים ניט קיין געוועהנלֿיכער פּאַרשון. עפּים די האָר מיט די קלֿיינע העכטלֿעך עפּים... כלֿעבען, ער האָט שוין לאַנג אַרויסגעזוהן, כמעט פון דער ערשטער מינוט, אז דאָס איז א מענשעלֿ ניט ווי אלֿע מענשען... און אונזער אַרקאַדי שווייצער האָט זיך ניט געקאָנט איינהאלֿטען און איז צונעגאַנגען צום מחבר און האָט איהם אָנגענומען ביי איינע פון זיינע קלֿיינע העכטלֿעך

מיט די דינע פיננערלעך און האָט איהם אָפּגענעבען א שענעם א בריוטען מזל־טוב, איהם געווינשעוועט, ער זאָל דערלעבען וואָס גיכער ארויסלאָזען אלע זיינע בעריהמטע ביכער, וואָס וועדליג ער, ארקאדי שווייצער, זעהט ארויס, בעראַרף דאָרטען שטעקען עפּעס אזעלכס, אזעלכס, וואָס ער קאָן עס מיט קיין וועדטער נישט ארויסגעבען. און פלוצים האָט ער זיך געגעבען א פאטש אין שטערן, א ביסעל פערטראכט זיך און א זאָג געטהאָן:

— שאָט, וווייסט איהר נאָר וואָס? ס'איז דאָ א פלאָן ביי מיר! א טהייערער פלאָן! א גאָלדענער פלאָן! אזא יאָהר אויף מיר!

בויעד צוויי, דער בעל־הבית און דער מחבר, האָבען אויפגעשטעלט מויל און אויהערען, האָרכען וואָס פאר א פלאָן האָט פאר זיי דער נייער שכן? און ארקאדי שווייצער האָט זיך געוועגדט צו זיי בזה הלשון:

— הערט זשע אויס, מיינע ליעבע אידען, וואָס איך וועל אייך זאָגען; נאָר בעטען וועל איך אייך, אז קיין פאראיבעל זאָל ניט זיין און איהר זאָלט ניט האָבען קיין טבע פון בלאָזען זיך. מען איז דאָך היימישע מענטשען. מיר אלע דריי זענען, ברוך השם, גלייכע נגידים, אחוץ אונזער שאָדען אויף אלע אנטיסעמיטען געזאָגט געוואָרען! טאָמער וואָלט געווען א סברה, למשל, מיר זאָלען שליסען צווישען זיך א מין... א מין געזעלשאפט, א שותפות?

— א שותפות? אויף וואָס א שותפות? אויפ'ן דלות? נאָל־שמאָל־עט־קאָמפּאניע? — פרענען בויעד מיט א מאָל, דער בעל־הבית מיט'ן מחבר, און ארקאדי פאָלט ביי זיך ניט אראָפּ און צעקייט זיי די וועדטער, בכדי זיי זאָלען פערשטעהן וואָס ער מיינט:

— איך מיין דאָס נאָנץ ערנסט. איך וויל, פארשטעהט איהר מיך, מיר זאָלען זיך נעבען דאָ איינס דאָס אנדערע דאָס הויליגע וואָרט, א תקיעת־כף, אזוי ווי קיינער וווייסט ניט וועמענ'ס מאָרגען עס איז, צי איך מיט מיינע דרייצעהן פאָסען אין קלוב, צי איהר

מיט אייער כפול־שמונה'דיגען פריץ דעמבאָ־דאָמבע־דעמביצקי אין אמעריקא, צי זיי, דער מחבר הייסט דאָס, מיט זייערע ביכלעך? — איז איין מאָל פאר אלע מאָל: וועט פון אונז עס זאָל פריהער ניט אויפגערעכט ווערען, באדארף עס זיין יחדיו. איהר פאר־שטעהט? מע זאָל זיך טהיילען גלייך אויף גלייך, און די הוצאות זאָלען געהן גלייך אויף גלייך, און אלסדינג זאָל זיין אינאיינעם, יחדיו, איין מאָל פאר אלע מאָל יחדיו!

בשעת מעשה האָט ארקאדי שווייצער אויפגעהויבען די רעכטע האנד אין דער הויך, דעם קאָפּ אנגעבויגען אויף א זייט, און דער בעל־הבית מיט'ן מחבר זענען געזעסען א פּאָר מינוט פערטומלט, געקוקט איינס אויף דאָס אנדערע און געשוויגען. דער פּלאָן איז געווען אזוי אומגעריכט און דער טאָן אזוי ערנסט, אז בראָנזע־טאָלער איז אויפגעשטאנען דער ערשטער פונ'ם טיש, צוגעגאנגען צום נייעם שכן, אויסגעצויגען איהם די לאנגע דארע האָריגע האנד און ארויסגעלאָזט הויך אויף א קול: „יחדיו!" און אויף איהם קוקענדיג, האָט זיך אויך דאָס מחבר'ל אראָפּגעהאָפּט פונ'ם בע־טל, אויסגעצויגען ביידע שכנים זיין קליין העגטל און אויס־געקוויטשעט אויף זיין דינער שטימע: „יחדיו!" און אלע דריי שכנים האָבען זיך פריינדליך געקוקט איינס דאָס אנדערע אין די אויגען אריין, עטליכע מאָל גוט־גוט געקוועטשט זיך ביי די הענד און איבערגע'חזר'ט נאָך עטליכע מאָל דאָס ליעבע זיסע וואָרט „יחדיו"! און פלוצים האָט זיך דער מחבר א וואָרף געטהאָן צום קעסטל וואָס אונטער'ן בעט, ארויסגעהאָפּט פון דארטען א בויגען פאָפּיער, געבראכט צו טראָגען א טינט און פען, אָנגעשריבען אין דער בריים פונ'ם בויגען פאָפּיער מיט גרויסע גע'כתיבה'טע אותיות:

א' ב' ג' ד'

און א זאָג געטהאָן צו די שכנים מיט א פערפלאמט פניט'ל:

— חתמ'עט זיך, זייט מוחל, אויפ'ן דאָזיגען פאָפּיער. דאָס איז אונזער קאָנטראקט.

— וואָס באַדייטען די דאָזיגע אותיות? — פּרעגען ביי איהם די איבעריגע צוויי שכנים שטאַרק פערוואונדערט.

— די דאָזיגע אותיות — זאָגט טשיידעלי — באַדייטען: א מ ת, ב ר כ ה, ג נ ב ה, ד ל ו ת. דאָס הייסט, דער פּשט איז אזוי: אז מיר וועלען נעהן מיט'ן אמת, וועט זיין ב ר כ ה, און אז מיר וועלען נעהן מיט ג נ ב ה, וועלען מיר האָבען ד ל ו ת . . . פּאַרשטעהט איהר שוין? היינט לעגט זיך, זייט מוחל, מיט די חתימות!

דעם מחבר'ס איינפאַל איז אזוי געפעלען געוואָרען, אז דער בעל־הבית האָט איהם אונטערגעטראָגען א פּאַפּירקע מיט אזא מינע, גלייך ווי מע טראָגט אונטער א ליעב קינד א צוקערלעקאַכל אַדער א קאָנפעקטל, און ארקאַדי האָט זיך ניט געקאָנט איינ־האַלטען און האָט איהם דערלאַנגט א רעכטען זעץ אין פּלייצע.

— בראַוואָ! וואו תורה דאָרט איז חכמה! אזוי פּלעגט זאָגען דער זיידע מיינער, דער „שומר־בנדים" אליין, בשעת מנשה'קע דער רופא פּלעגט פּריוואַט אין באָד א גאַל טהון א אידען דעם קאָפּ, אוועקווארפען אין מיטען און געהן צום אַנדערען אידען.

און ס'איז געבליבען, אז דער שותפות זאָל הייסען „א' ב' ג' ד' עט קאָמפּאַניע"...

נאָכדעם האָט זיך אָנגעהויבען ביי די נייע שותפים די צערע־מאָניע פון אונטערשרייבען זיך. פּריהער פון אלע, נעוועהנליך, האָט זיך נע'חתם'עט דער בעל־הבית, משה בראָנזענטאַלער, אני־דערגעלעגט א פּיינע בעל־הבתישע חתימה מיט א פּאָר קוועטשלעך און מיט א בעל־הבתיש דרייעל. נאָך איהם האָט זיך בעדאַרפט אונטערשרייבען ארקאַדי שווייצער, האָט ער נעזאָגט, אז כל ימיו האָט ער ליעב זיך חתם'ענען צום לעצט, לכן זאָל זיך טשיידעלי מוחל זיין חתם'ענען פּריהער. און אז דער מחבר אליין האָט זיך שוין צעשריבען פּיינטשיק מיט א היבש דרייעל און מיט א שענעם ציק, ווי עס פּאַסט פּאַר א שרייבער, און ס'איז געקומען צו אַר־

קארי'ן, האָט ער געזומען די פֿען צווישען די פינגער, ווי מע נעמט א פּראָפענציהער אויף ארויסצושלעפּען א קאָרק פון א פלעשעל, און האָט אָנגעדראָפּעט פּאָוואָלינקע אויפ'ן פּאפּיער עטלעכע פּאָסיקלעך מיט א צוויי־דריי רעדעלעך, און אויסגעלאָזט מיט א קלעק; — די דאָזיגע חתימה האָט געקאָנט מאכען וואָס איהר ווילט אין דער וועלט, נאָר ניט „ארקאדי שווייצער". און בשעת מעשה האָט ארקאדי רעכט געשוויצט און געזאָגט, אז מחמת ער האָט יונגעלווייז זעהר א סך געשריבען, האָט דאָס איהם שטארק געשאדט צו דער ראיה, האָבען איהם די דאָקטוירים אָנגעזאָגט, ער זאָל זיך היטען פון א פּען, ווי אין אויג א שטאָך, נאָר הלואי, זאָגט ער, וואָלט ער געהאט דאָס געלט — וואָס ער וואָלט נאָך געקאָנט פון דעסטוועגען אויפ'ן ניכטערן האַרצען אָנשרייבען מיט הויליע ציפערען אליין!

און די דריי שכנים, וואָס האָבען געשלאָסען שותפות, האָבען זיך שפּעט, מיט'ן טאָגליכען שיין, אָפּגעזעגענט, זיך געווינשעוועט א גוטע נאכט מיט זיסע חלומות, זיך אויסגעטהאָן און געלעגט שלאָפען, און גאָט ווייסט, אויב אויף דער גאנצער וועלט זענען נעווען אזעלכע דריי צופריעדענע מענשען, וואָס זאָלען שלאָפען אזוי זים, אזוי געשמאק, און זאָלען זהען אזעלכע זיסע גילדענע חלומות, ווי עס האָבען געזהען אין דער דאָזיגער נאכט, אינ'ם דאָזיגען שטארק־אָנגעוויכערטען פינסטערען חדר'ל, כמעט אונטער'ן דאך, אונזערע דריי פּארשוינען.

עולם הבא

ערצעהלונג

נעשריבען אין יאָהר 1904.

עולם הבא

אז איהר ווילט, וועל איך אייך דערצעהלען א שיינע מעשה, ווי אזוי איך האָב אויף זיך נעהאַט אמאָל א פּעקעל, וואָס איך האָב עס אליין נענומען אויף זיך, און בין שיער־שיער ניט אומ־גליקליך געוואָרען! און איהר מיינט, איבער וואָס? נאָר איבער דעם, וואָס איך בין געווען א יונגערמאַן ניט קיין געניטער, ניט קיין איבערגעשפּיצטער, דאָס הייסט, עס קאָן זיין, איך בין נאָך היינט אויך ווייט פון א חכם, וואָרום איך זאָל זיין א קלוגער, וואָלט איך דאָך, ווי זאָגט איהר, געהאַט געלט; אז מע האָט געלט, איז מען דאָך אי קלוג, אי שיין, אי מע קאָן זינגען.

בין איך, הייסט דאָס, געווען א יונגערמאַן, געזעסען אויף קעסט ביי שוועהר און שוויעגער, געזעסען און געלערענט, ביסעל אריינגעקוקט אין די ביכלעך בסוד, די שוועהר און שוויעגער זאָלען ניט וויסען, ניט אזוי דער שוועהר, ווי די שוויעגער. איך האָב, דאַרפט איהר וויסען, א שוויעגער א מאַנסביל, דאָס הייסט: א אידינע, וואָס געהט אין ספּאָרטק. פיהרט אליין אלע נעשעפּטען, אליין נעטהאַן שרוכים, אליין נעקליבען חתנים פאַר די טעכטער. און אויך מיך האָט זי אליין אויסגעקליבען, אליין פאַרהערט, אליין געבראַכט צו פיהרען קיין זוואָהיל פון ראַדאָמישלי — איך בין אליין א ראַדאָמישלער בין איך, מסתמא האָט איהר געהאַרכט ראַדאָמישלי, מע האָט דאָס ניט לאַנג באשריבען אויפ'ן בלאַט...

בין איך, הייסט דאָס, געזעסען אין זוואָהיל אויף קעסט, נע־קוועטשט דעם מורה־נבוכים, נישט ארויסגעטראָטען מפּתח ביתי,

ביז ס׳איז נעקומען די צייט, מע דארף זיך פארשרייבען צום פריזיוו, מוז מען זיך מטריח זיין דורכפאהרען אהיים קיין ראדא־מישלי צו־דעכט מאכען די פאפיערען, זיך אויסטאראן די לינאטע, ארויסנעמען א פאס, ווי נעוויינטליך. דאס איז נעווען, קאן מען זאגען, מיין ערשטער ארויספאהר אויף דער וועלט. האב איך מיך נעלאזט אין מארק ארויז דינגען איין ענלה איינער אליין, צו באווייזען, אז איך בין שוין אליין א מענטש. און נאט האט מיר צוגעשיקט א מציאה, איך האב דערטאפט איין ערל פון ראדא־מישלי מיט א שליטען, — ווינטער איז דאס נעווען — מיט א בריטער פלייצע, א נעפארבטע, און מיט צוויי פלינלען ביי די זייטען, ווי איין אדלער; נאר דאס פערדעל האב איך נאר ארויס־נעלאזט פונ׳ם קאפ, אז ס׳איז א ווייס, און א וויים פערדעל, זאגט די שוויענער, איז איין אומגליק. „הלוואי, זאגט זי, איך זאל לינגן זאגען, די דאזיגע נסיעה וועט זיין, האב איך מורא, מיט שלים־שלים־מזל“... — „ביים דיר אף די צונג!“ — חאפט זיך ארויס דער שוועהר מיט א ווארט און האט באלד חרטה, ווארום ער באקומט זיין פסק אויפ׳ן ארט; נאר צו מיר זאגט ער שטילער־הייד: „ווייבערישע זאבובאנעס!“, און איך הויב מיך אן גרייטען צו דער נסיעה: דעם טלית ותפילין, פוטערגעבעקס, עטליכע קערב־לעך אויף דער הוצאה און קישענס דרויי: א קישען אויף צו זיצען, א קישען אויף אנצושפארען זיך און א קישען אויף די פיס, — און דאוואי געזעגענען זיך. נעקומען צום געזעגענען זיך — ניטא קיין ווערטער! פון תמיד אן איז ביי מיר א טבע, אז סע קומט צום געזעגענען זיך, בלייב איך אהן לשון! איך וויים ניט, וואס זאגט מען? עפיס קומט דאס אוים ביי מיר נראבליך, ווי אזוי דרעהט מען זיך אוים צו איטליכען, מחילה, מיט׳ן הינטען און מע לאזט זיי איבער גלאט אזוי? איך וויים ניט, ווי אזוי איהר, נאר ביי מיר איז דאס געזעגענען זיך עד היום על אפי ועל חמתי! נאר שא! מיר האבט, איך הויב שוין אן פארקריכען קיין בויבעריק... האב איך מיך, הייסט דאס, גאנץ פיין אפגעזעגענט און פא־

שאל אין ויעג אריין קיין ראדאמישלי. געווען איז דאם תחילת ווינטער, דער שניי האט זיך נעלענט פאר־פריה, א שליטס־וועג גאר איין אנטיק. דאם פערדעל, חאטש ס'איז א ווייס, נאר גענן געהט עם ווי א מזמור, און איין ערל האב איך דערטאפט א שווייגענדיגען, פון די ערלים, וואם אויף אלסדינג וועט ער אייך ענט־פערען אדער „עהע", דאם הייסט יא, אדער „בא—ני", דאם הייסט ניין, — און ווייטער חאטש געב איהם א קרענק! ארויסגעפאהרען פון דער היים נאכ'ן עסען, נאנץ אויפגעלענט, א קישען פון אונטען, א קישען אין די פלייצעם און א קישען אויף די פים; דאם פער־דעל שפרינגט, דער ערל סמאצקעט, דער שליטען שליטעלט, דער ווינט בלאזט, און א שנייעל רייסט זיך פון אויבען, קויקעלט זיך אן פאלט, לענט זיך, ווי פעדערען, אויפ'ן ברייטען נרויסען טראקט, אן אויפ'ן הארצען מיר איז נוט, משונה נוט, בריים און פריי אן ליכטיג אויף דער נשמה, פארט דאם ערשטע מאל ארוים אויף נאט'ס וועלטעל, איינער אליין, א בעל־הבית, הייסט עם, פאר זיך! און איך שפאר מיך אן און צעלענ מיך אין שליטען נאר מעשה פריין... נאר ווינטער, ווי ווארעם איהר זאלט ניט נעהן אנגעטהאן, נאר אז דער פראסט נעמט נוט דורך, גלוסט זיך אפשטעלען זיך אנווארעמען, איבערהאפען דעם אטהעם און פאהרען ווייטער. און עם שטעלט זיך מיר פאר, אין דמיון געווינטליך, א קרעטשמע א ווארעמע, א סאמאווער א זודינער און א ראסעלפליישעל א פרישינקעם מיט א הייסער יויך... פון אזעלכע מחשבות הויבט מיר אן קלעהמען דאם הארץ, פשוט עם ווילט זיך עפים נעמען אין מויל אריין. איך הויב אן אריינשמועסען מיט מיין ערל מכח א קרעטשמע, איך ווייל נעווארהר ווערען, צי ס'איז נאך ווייט? ענט־פערט ער מיר: בא—ני, ניין הייסט דאם. פרעג איך איהם: שוין נאהענט? ענטפערט ער מיר: עהע, יא הייסט דאם. ווי־פיעל נאהענט — דאם איז שווער ביי איהם ארויסצוציהען פונ'ם מויל, חאטש טהו זיך אן א מעשה! און איך שטעל מיר פאר, וואם וואלט נעווען, למשל, וועז אויפ'ן ערל'ס ארט זאל זיין א

איר, להבדיל, וואלט ער דאך מיר קלאר נעמאכט ניט נאר וואו די קרעטשמע איז, נאר אפילו וואר עס האלט די קרעטשמע, ווי אזוי מע רופט איהם, און וויפיעל קינדער ער האט, און וואס ער צאהלט פאר דער קרעטשמע, און וואס ער האט פון איהר, און וויפיעל יאהר זיצט ער דא, און וואר איז נעזעסען פריהער — נאנצע פעק וואלט ער מיר דערצעהלט. א מאדנע פאלק דאס איז! איך מיין טאקי אונזערע אידעלעך זאלען נעזונט זיין. ס'איז נאר איין אנדער בלוט, כלעבען!... האב איך מיר, הייסט דאס, נעטרוימט וועגען א קרעטשמע א וואראמע, געפאנטאזיערט מכח א סאמאווער א הייסען, וכדומה אזעלכע גוטע זאכען, ביז גאט האט רחמנות געהאט, מיין ערל האט א סמאצקע נעטהאן צום פערדעל, פארקערוועט דעם שליטען אביסעל אויף א זייט, און עס האט זיך באוויזען א קליין גרוי שטיבעל, באשאטען מיט וויסען פון אויבען ביז אראפ, א פעלד־קרעטשמע, וואס איכ'ם וויסען שנייענדיגען פעלד זהט זי אוים איינע אליין עפים משונה עלענד, ווי א פארוואנדערפענע, א פארגעסענע מצבה... צוגעפאהרען צו דער קרעטשמע גאנץ ברייטלעך, האט זיך מיין ערל נענומען מיט'ן פערד און שליטעלע אין שטאהל אריין, און איך האב מיך נעלאזט גלייך אין קרעטשמע אריין, נעגעבען איין עפען די טהיר און... געבליבען שטעהן אויף דער שוועל, ניט אהער, ניט אהין! וואס איז די מעשה? די מעשה איז א שענע מעשה, נאר א קורצע: אין מיטען דער קרעטשמע אויף דער ערד ליגט א מת, איבערגעדעקט מיט שוואר־צען, צוקאפענס שטעהען א פאר מעשענע לייכטער מיט קליינע ליכטלעך, ארום און ארום זיצען קליינע קינדער, אפגעריסען־אפענע־שליסען, שלאגען זיך מיט די הענטלעך אין קאפ, קלאגען, ווייגען, יאמערען, שרייען: „מא—מע! מאמע!" און עפים א הויכער מיט לאנגע פיס, מיט א זומערדיגער צעריסענער נאקידקע, עפים נאר נישט נאכ'ן סעזאן, שפאנט ארום הין און צוריק מיט די לאנגע פיס און ברעכט די הענט און רעדט צו זיך אליין: „וואס טהוט מען? וואס טהוט מען? און וואס הויבט מען אן צו טהון?"...

אודאי האָב איך פֿארשטאַנען אויף וואָס פֿאר אַ חתונה איך בין דאָ אָננעקומען! דער ערשטער געדאַנק מיינער איז אפילו געווען: נח, אַנטלויפען! און איך האָב זיך אַ נעם געטהאָן צוריק און געוואָלט מאַכען פּיס. נאָר עס האָט זיך צוגעמאַכט הינטער מיר די טהיר און עס האָט מיך עפּים ווי צוגעקאָוועט צו דער שוועל, און כ'האָב נישט געקאָנט ריהרען פון אָרט. דערזעהען פֿאר זיך אַ פּרישען פֿארשוין, האָט דער הויכער איד מיט די לאַנגע פּיס זיך אַ לאָז געטהאָן צו מיר, אויסגעצויגען צו מיר ביידע הענט, ווי אַ מענטש וואָס בעט ראַטונעק:

— וואָס זאָגט איהר אויף מיין אומגליק? — מאַכט ער צו מיר און באַווייזט מיר אויף דער חברה, וואָס זיצען און ווייגען. — נעשטאַרבען ביי זיי די מאַמע נעבאַך! וואָס טהוט מען? וואָס טהוט מען? און וואָס הויבט מען אָן צו טהון?

— ברוך דיין אמת! — זאָג איך צו איהם און וויל איהם אַנהויבען טרייסטען מיט גוטע ווערטער, ווי געוויינטליך, שלאָגט ער מיר איבער אין מיטען די רעד און מאַכט צו מיר אַזוי:

— פֿארשטעהט איהר מיך, אויך די אייגענע מעשה. זי איז נעווען אַ נעשטאַרבענע, מיין ווייב הייסט דאָס, נאָך פון פֿאר־אַיאָהרען, נעהאַט די גוטע קרענק, די אמת'ע טשאַכאָטקע; זי האָט נעבאַך אַליין געבעטען אויף זיך דעם טוידט. נאָר וואָס דען? אָט דאָס, וואָס מיר זיצען דאָ אין אַ העק, אין מיטען פּעלד. וואָס טהוט מען? וואָס טהוט מען? און וואָס הויבט מען אָן צו טהון? זאָל איך נעהן ערגיץ אין אַ דאָרף קריגען אַ פּוהרעל און אָפּפּיהרען זי אין שטעדטעל אַריין, — וויי אַזוי לאָזט מען איבער דאָ די קינדער אַליין אין מיטען פּעלד? און דאָ נעהט צו נאַכט. גוואַלד, וואָס טהוט מען? וואָס טהוט מען? און וואָס הויבט מען אָן צו טהון?

ביי די דאָזיגע ווערטער האָט זיך מיין איד עפּים מאָדנע צעווייגט, אָהן טרערען, גלייך ווי צעלאַכט זיך, און האָט אַרויסגעלאָזט אַ משונה קול פון'ם האַלז, גלייך ווי געהוסט: „הו־הו־הו!" — אַ

שטיק נעזונט האָט ביי מיר צונעמומען דער דאָזיגער איד! וואָס מיר הונגער? וועט מיר קעלט? איך האָב פּאַרגעסען אַלסדינג מיט אַלע מיט איינאַנדער און רוף זיך אָן צו איהם:

— איך פּאָהר פון זוואָהיל פּאָהר איך קיין ראַדאָמישלי, און א פוהר האָב איך זעהר א וואויל. איז אויב דאָס שטעדטל, וואָס איהר זאָגט, איז ניט ווייט פון דאָנעז, קאָן איך אייך צוליעב טהון נעבען די פוהר, און אַליין וועל איך צוווארטען דאָ, אויב עס דאַרף ניט נעדויערען.

— אוי, לאָנג לעבען זאָלט איהר פּאַר דער מצוה! עולם הבא וועט איהר זיך קויפען, ווי איך בין א איד, עולם הבא! — מאכט ער צו מיר און חאפט מיך שיער ארום קושען. — דאָס שטעדטל איז ניט ווייט פון דאָנעז, סך־הכל א ווערסט פיער אָדער פינף. נעדויערען וועט דאָס אָפּפיהרען ניט מעהר ווי א שעה צייט, און איך שיק אייך באלד אָפּ דאָס פוהרל צוריק. עולם הבא וועט איהר זיך קויפען, ווי איך בין א איד, עולם הבא! קינדער! שטעהט אויף פון דער ערד און דאנקט, קושט דעם דאָזיגען יונגעמאן אין די העמד אריין, אין די פּים אריין, ער גיט אונז זיין פוהר ניט ער אונז, וועל איך אָפּפיהרען די מאמע אויפ'ן הייליגען אָרט! עולם הבא, ווי איך בין א איד, עולם הבא!

דאָס וואָרט „שמחה" איז ניט שייך אהער, וואָרום די קינדער האָבען דערהערט „אָפּפיהרען די מאמע", זענען זיי צונעפאַלען צו איהר און ערשט אָנגעהויבען ווייגען איבער־א־נייעס נאָך מיט מעהר פרישקייט. נאָר א בשורה איז דאָס ביי זיי נעווען אודאי א גרויסע, וואָס סע האָט זיך געפונען א מענטש, וואָס טהוט מיט זיי א חסד; נאָר גאָט אַליין האָט איהם אהער געבראכט! מע האָט אויף מיר נעקוקט, ווי אויף איין אויסלייזער, עפּים א מין אליהו הנביא, און איך מוז אייך זאָגען דעם ריינעם אמת, איך אַליין האָב אויף זיך נעקוקט בשעת מעשה ווי אויף ניט קיין נעווענהנליכען מענטשען און בין אויסגעוואכסען מיט א מאל ביי זיך אין די אויגען, געוואָרען

אט דאָס, וואָס מע רופט אָן „העלד". אין דער מינוט בין איך גרייט געווען איבערטראָגען בערג, איבערקעהרען וועלטען; נישטאָ, דאכט זיך, די זאך, וואָס זאָל זיין פאר מיר שווער. און עם האָט זיך ארויס־נעריסען ביי מיר פונ'ם מויל:

— ווייסט איהר וואָס? איך וועל זי טאקי אליין אוועקפיהרען מיט מיין ערל היסט דאָס, פארשפּאָרען אייך מטריח זיין, אָפּרייסען פון די קינדער.

און וואָס ווייטער איך האָב נערעדט, האָט דאָס דאָזיגע נע־זינדעל אלם מעהר געווייגט, געווייגט און געקוקט אויף מיר, ווי אויף א מלאָך פונ'ם הימעל, און איך בין ביי זיך אין די אויגען געוואכסען אלץ העכער און גרעסער, כמעט ביז'ן הימעל, פארגעסען בשעת מעשה, אז בסך־הכל האָב איך גאָר מורא זיך צוצוריהרען צו א מת, און האָב אליין מיט מיינע הענט געהאלפען איהם ארויס־טראָגען און ארויפלעגען אויפ'ן שליטען, צוגעזאָגט מיין ערל נאָך א חצי פוינעל מיט נאָך א מזומנ'עם טרונק־בראָנפען. תחילת האָט זיך מיין ערל אפילו אביסעל געקראצט אין דער פאטילייצע, אונטער־געוואָרטשעט אונטער דער נאָז, נאָר נאָכ'ן דריטען קעלישעק איז ער געוואָרען ווייכער, און מיר זענען אוועק אין וועג אריין אלע דריי, דאָס הייסט, איך און, להבדיל, דער ערל און די געשטאָרבענע קרעטש־מערקע חוה־נחמה, אזוי האָט מען זי גערופען, חוה־נחמה בת רפאל־מיכאל, איך נערענק דאָס אזוי ווי הייַנט, וואָרום א גאנץ וועג האָב איך מיר גע'חזר'ט דעם נאָמען, וואָס דער מאן איהרער האָט מיר אָנגעזאָגט עטליכע מאל, וואָרום בשעת מע וועט זי באָראָפען מקבר זיין, טהון איהר רעכט און בעטען זי מחילה וועט מען מוזען וויסען איהר אמת'ען נאָמען. האָב איך א גאנץ וועג גע'חזר'ט אויף אויס־וועניג: חוה־נחמה בת רפאל־מיכאל! חוה־נחמה בת רפאל־מיכאל! חוה־נחמה בת רפאל־מיכאל! און מחמת חזר'ען האָב איך פארגעסען איהר מאנ'ס נאָמען, חאטש נעמט מיר אראָפּ דעם קאָפּ! ער האָט מיר איבערגעגעבען זיין נאָמען אויך און צוגעזאָגט, אז איך וועל

קומען אין שטעדטעל אריין און וועל נאָר אָנרופען זיין נאָמען, אזוי וועט מען באַלד צונעמען ביי מיר דעם מת, און איך וועל מיר קאָנען פֿאָהרען ווייטער, מחמת ער איז דאָרטען, אין יענעם שטעדטעל, זאָגט ער, כמה וכמה יאָהרען א יום־טוב'ניק, דאָס הייסט, אַלע ימים נוראים פֿאָהרט ער אַהין אויף יום־טוב און עס קאָסט איהם גאָלט אין שוהל צו דער שיסעל און, להבדיל, אין מרחץ און אומעטום, זאָגט ער, ניט ער זיי צו לייזען גוזמי־גוזמאות! און נאָך עפּיס האָט מיר אָנגעזאָגט דער קרעטשמער, אָנגעטורקעט א פּולען קאָפּ, וואוהין איך זאָל צופֿאָהרען, און וואָס איך זאָל זאָגען, נאָר ס'איז אַלסדינג מיט א מאָל אַרויסגעפֿלויגען ביי מיר פּונ'ם מח, איהר זאָלט זאָגען, ס'זאָל איבערבלייבען חאָטש א האַלב וואָרט — גאָלע גאָרניט! מיינע אַלע געדאַנקען האָבען זיך געדרעהט נאָר ארום איין זאָך: איך פיהר א טוידטען — און דאָס אַליין איז שוין געווען גענוג, עס זאָלען מבולבל ווערען ביי מיר אַלע מיינע מחשבות און איך זאָל פֿארגעסען אפילו, ווי אזוי מע רופט מיך, וואָרום פון קינדווייז אָן האָב איך מורא פאר א טוידטען אימת־מות! בלייבען איינער אַליין מיט א טוידטען נאָך עד־היום — איהר זאָלט מיך אָפּגילטען! עס דאַכט זיך מיר אוים, אז די האַלב־צונעמאַכטע כלומרשט־פֿארגלאָצטע אויגען קוקען אויף מיר און זעהען מיך, און די צונעשלאָסענע טוידטע ליפּען וועלען זיך אָט באַלד אויפּעפענען און עס וועט זיך לאָזען הערען א משונה קול, ווי פון אונטער דער ערד, וואָס פונ'ם כח־הדמיון אַליין קאָן מען פאַלען חלשות! ניט אומזיסט דערצעהלט מען זיך אָן ביי אונז מעשיות וועגען מתים, ווי אזוי מענטשען זענען פון שרעק אַליין געפאַלען חלשות, אַראָפּ פון זיינען אָדער גאָר גע־בליבען אויפ'ן אָרט...

זענען מיר, הייסט דאָס, געפֿאָהרען אין דרייען מיט'ן מת. דעם מת האָב איך אָפּגעטראָטען איינע פון מיינע קישענס און אַנידער־גלעגט אין שליטען אין דער בריט ביי מיר צופוסענס, און בכדי עס זאָלען מיר ניט פֿלאָגטען זיך קיין אומעטיגע מחשבות, האָב איך געגומען קוקען ארויף אין הימל אריין און שטילערהייד גע'חזר'מ

זיך: חוה־נחמה בת רפאל־מיכאל! חוה־נחמה בת רפאל־מיכאל! אזוי לאנג, ביז עס האבען זיך די נעמען אנגעהויבען פלאנטען ביי מיר אין זכרון און ס'איז שוין אויסגעקומען: חוה־רפאל בת נחמה־מיכאל, און רפאל־מיכאל בת חוה־נחמה, און האב גאר ניט באמערקט, אז עס הויבט עפעס אן ווי צו ווערען אלץ טונקעלער און טונקעלער, דער ווינט בלאזט אלץ שטארקער און שטארקער, און דער שניי הערט ניט אויף צו שיטען און צו שיטען און פארשיטען דעם וועג אזוי, אז דער שליטען געהט אויף גאט'ס בעראט, אין דער וועלט אריין, און מיין ערל עפעס הער איך ווארטשעט, פריהער שטילער־הייד, נאכדעם העכער און שטארקער, און איך וואלט געמעגט שוועה־רען, אז ער בענטשט מיך מיט א דרייגאראנדיגער ברכה... פרעג איך איהם: גוי, וואס איז מיט דיר? ענטפערט ער מיר מיט א שפיי און מיט א רציחה, זאל גאט שומר ומציל זיין, און עס עפענט זיך ביי איהם דאס מויל און ער פארשיט מיך מיט וועדטער: סטייטש, זאגט ער, איך האב גאר אומגליקליך געמאכט מיט זיין פער־דעל! איבער דעם, וואס מיר האבען גענומען א טוידטען אויפ'ן שליטען, איז דאס פערדעל אראפ פונ'ם וועג, און מיר בלאנזען, און גאט ווייסט ביז וואנען מיר וועלען נאך אזוי בלאנזען, וואדרום אט וועדד נאכט, זענען מיר גאר פארפאלענע!... אודאי האט ער מיר אנגעזאגט א שענע בשורה, און איך בין גרייט געווען פאהרען צוריק אין קרעטשמע אריין, אפפיהרען צוריק די מצוה, איין עק, אוים עולם־הבא! זאגט מיר אבער דער ערל, אז איצטער איז שוין פארפאלען, נישטא ניט קיין אהין ניט קיין צוריק, וואדרום מיר דרעהען זיך ערגיץ אין מיטען פעלד, דער שווארץ־יאהר ווייסט וואו!... דער וועג איז פארשאטען, דער הימעל איז פינסטער, ס'איז שוין שטאק־נאכט, דאס פערדעל איז אויסגעמוטשעט צום טוידט. א מיתה משונה זאל קומען, זאגט ער, אויף דעם קרעטשמער און אויף אלע קרעטשמערס פון דער גאנצער וועלט! נעחאי וואלט ער זיך, זאגט ער, פריהער אויסגעבראכען א פוס, איידער ער האט זיך אפגעשטעלט נעבען דער דאזיגער קרעטשמע! נעחאי־בי וואלט זיך,

זאָגט ער, איהם נעשטעלט פּאָפּעריס דאָס ערשטע נלעזעל בראָנפּען, איידער ער האָט זיך נעלאָזט צורעדען טהון אזא נארישקייט — נעמען צו זיך איין אומנליק אין שליטען אריין, און איבער א האַלבען שמאַרדאָווינער פּארפּאַלען ווערען דאָ אין מיטען פּעלד, צו אלדי רוחות, מיט'ן פערדעל אינאיינעם! מילא ער, זאָגט ער, איז נאָך ווי עס איז, אפשר איז איהם באשערט אָט דאָ א מיתה משונה אייג־נעמען, אָבער דאָס פערדעל נעבאָך? וואָס האָט ער נעהאט צו דעם דאָזיגען פערדעל? איין אומשולדיגע בהמה, א סקאָטינע, וואָס ווייסט זי?...

איך וואָלט נעמעגט שווערען, אז טרערען הערען זיך ביי איהם אין קול... איך ווייל איהם אויסרעדען דאָס הארץ, זאָג איהם צו נאָך א חצי פוינעל מיט נאָך צוויי גוטע טרונק בראָנפּען, ווערד ער מלא כעס און זאָגט מיר נאָנץ אָפּען, אז מאָמער וועל איך ניט אנשווינען ווערען, נעמט ער און וואַרפט מיר נאָר ארויס די מציאה פונ'ם שליטען! און איך טראַכט מיר: וואָס טהו איך, אשטייגער, אז ער נעמט טאקי חלילה און וואַרפט מיר ארויס דעם מת פונ'ם שליטען מיט מיר אינאיינעם? א קשיא אויף איין ערל, אז ער ווערד אין כעס?... און איך מוז שוין שטומען, זיצען אין שליטען איינגענאַ־רעט אין די קישענס און היטען זיך, איך זאָל חאָטש ניט אנשלאָפען ווערען, וואָרום, ראשית, ווי אזוי שלאָפט מען, אז סע לינט א מת פאר די אויגען? והשנית, האָב איך נעהערט, אז ווינטער אויפ'ן פּראָספּט טאָר מען ניט שלאָפען; מע קאָן אזוי פאַוואַלינקע אנשלאָפען ווערען אויף אייביג... נאָר, ווי אויף־צו־להכעיס, קלעפען זיך מיר די אויגען דוקא צו חאָפען א דרימעל. איך וואָלט אין דער מינוט, דאָכט מיר, אַוועקגעבען פאר איין דרימעל מי יודע וויפיעל!... און איך רייס מיר די אויגען, און די אויגען פאַלגען ניט, און זיי שליסען זיך פאַוואַלינקע, און עפענען זיך אויף, און שליסען זיך ווייעדער א מאָל, און דער שליטען שליטעלט זיך איבער'ן ווייסען, טיעפען, ווייכען שניי, און עפים א מאַדנע זיסקייט צעגיסט זיך אין אלע מיינע אברים, און איך פיהל עפים א משוגה גוטסקייט, און עס

גלוסט זיך מיר, אז די זיסקייט מיט דער גוטסקייט זאל געדויערען נאך און נאך, א סך זאל עס געדויערען, לאנג זאל עס געדויערען... נאר א זייטיגער כח, איך וויים ניט פון וואנען, שטעהט און טארעט מיך: „שלאף ניט, נח, שלאף ניט". און איך ריים אויף מיט גוואלד די אויגען, און פון יענער זיסקייט לאזט זיך אוים א מין קעלט אינוועניג אין אלע אברים, און פון יענער גוטסקייט — א מין מרה־שחורה מיט א מורא, מיט א פחד, מיט איין אומעט, זאל זיך דער אויבערשטער מרחם זיין! עס ווייזט זיך מיר אוים, אז מיין מת רודערט זיך, דעקט זיך אף און קוקט אויף מיר מיט האלב־צוגעמאכטע אויגען, ווי איינער רעדט: „וואס האסט דו געהאט צו מיר, יונגערמאן, אומברענגען א טוידטע אידינע, א מאמע פון קליינע קינדער, נישט ברענגען זי צו קבר ישראל?"... און דער ווינט בלאזט, פייפט מיט א קול פון א מענטשען, פייפט מיר גלייך אין אויהער אריין, רוימט מיר איין א שרעקליכען סור... און שרעקליכע מחשבות, מורא'דינע נעדאנקען, דמיונות קריכען מיר אין קאפ אריין, און עס שטעלט זיך מיר פאר, אז מיר אלע זענען דא אונטער'ן שניי, אלע: איך און, להבדיל, דער ערל און דאס פערדעל זיינס און דער מת... מיר אלע זענען טוידט, נאר דער מת — מערקווירדיג! — נאר דער מת אליין, דעם קרעטשמער'ס ווייב, איז לעבעדיג...

און פלוצים דערהער איך, מיין ערל סמאצקעט דעם פערדעל עפים זעהר פרייליך, דאנקט גאט און צלמ'ט זיך אין דער פינסטער און זיפצט, און א נייע נשמה זעצט ער אריין אין מיר, און איך דערזעה פון דערווייטען בלישטשעט ארוים א פיירעל. דאס פייע־רעל באווייזט זיך, ווערד באלד פארשוואונדען און באווייזט זיך נאך א מאל. „א ישוב", טראכט איך מיר, און דאנק און לויב גאט מיט'ן גאנצען הארצען, און רוף מיך אן צו מיין ערל: „אפנים, מיר זענען שוין, זאג איך, אויף א שטיקעל דרך? עס ווייזט אוים, זאג איך, אז מיר זענען באלד אין שטעדטעל?" — „עהע!" — מאכט צו מיר דער ערל מיט'ן פריהעריגען קורצען, שטילען טאן, שוין אהן א שום כעם, און עס ווילט זיך מיר ארומנעמען איהם פון הינטען

און איהם געבען א קוש אין פּלייצע פּאר דער גוטער בשורה, פּאר זיין גוטען קורצען שטיל־עלן „עהע", וואָס איז טהייערער ביי מיר איצטער פון דער שענסטער קלוגער דרשה. „ווי אזוי רופט מען דיך?" — פּרעג איך איהם, און עס וואונדערט מיך, פּאר וואָס האָב איך איהם ביז אהער ניט געפּרעגט זיין נאָמען. „מיקיטא" — ענטפּערט ער מיר קורץ מיט איין וואָרט, ווי זיין שטייגער. „מיקיטא?" — חזר איך איבער נאָך א מאָל, און דער נאָמען „מיקיטא" באקומט ביי מיר א מאָדנעם חן. „עהע!" — ענטפּערט ער מיר דערויף, ווי געווויינטלעך, און עס גלוסט זיך מיר זעהר, אז מיקיטא זאָל מיר נאָך עפּעס זאָגען, חאָטש צוויי־דריי ווערטער ווילט זיך מיר פון איהם הארבען, און מיקיטא ווערד מיט א מאָל טהייער ביי מיר אין די אויגען. אויך דאָס פּערדעל זיינס ווערד ביי מיר טהייער, מלא חן. און איך מאָך מיט איהם א שמועס ווענען זיין פּערדעל; איך זאָג איהם, אז ביי איהם איז א וואויל פּערדעל. זעהר א וואויל פּערדעל! ענטפּערט מיר מיקיטא: „עהע". „און א שלימטען איז ביי דיר, מיקיטא, זאָג איך, אויך א וואויל־ער!" ענטפּערט ער מיר: „עהע". און מעהר ווי מיין מיקיטא קיין וואָרט נישט זאָגען, חאָטש ברעק איהם אויף צעהן שטיקלעך! „האָסט פיינט, זאָג איך צו איהם, רערען, מיקיטא־סערדצע?" — ענטפּערט ער מיר: „עהע". און איך צעלאָך מיך, ס'איז מיר פּרייליך, גוט און פּרייליך, גלייך ווי איך האָב דאָ איינגענומען אטשאקאָוו, אדער געפּונגען איין אוצר, אדער אנטדעקט א נייעס, וואָס קיינער האָט דערפון ניט געוואוסט,— מיט איינעם וואָרט, איך בין גליקליך־איבערגליקליך! טאָמער וויסט איהר וואָס? עס האָט זיך מיר געוואָלט אויפהויבען דאָס קול און אָנהויבען זינגען, ווי איהר זעהט מיך לעבען! ס'איז ביי מיר פון תמיד אן אזא טבע, אז עס מאכט זיך אמאָל, ס'איז מיר גוט אויפ'ן האַרצען, זינג איך. מיינע זאָל לעבען וויסט שוין מיין כאראקטער, פּרעגט זי מיך: „וואָס איז שוין, נח? וויפיעל האָסט דו פּאר־דינט, וואָס דו האָסט זיך אזוי צעזונגען?" ביי די ווייבער קומט אויס, נאָך זייער ווייבערשען שכל, אז פּרייליך איז א מענטש נאָר

דעמאָלט, וועז ער פּאַרדיענט; אַנדערש קאָן גאָר אַ מענטש ניט זיין אויפגעלעגט. פון וואַנען נעמט זיך דאָס, אשטייגער, וואָס אוזערע ווייבער זענען אַ סך מעהר להוט נאָך געלט, ווי מיר, מאַנספּאַר־שוינען? דאָכט זיך, וועד האַרעווט אויפ'ן געלט? מיר, צי זיי? נאָר שא! מיר דאָכט, איך בין שוין וויעדער פּאַרקראָכען קיין בויבעריק...

זענען מיר, הייסט דאָס, געקומען מיט נאָט'ס הילף אין שטעד־טעל אַריין נאָך פּאַר־פּריה. דאָס שטעדטעל האָט געהאַלטען נאָך אין רעכטען שלאָף, ס'איז נאָך געווען ווייט צו טאָג, קיין פייערעל זעהט מען ניט אין ערגיץ. קוים דערזעהען אַ שטיבעל מיט אַ גרויסען טהויער און מיט אַ בעזעמעל אויפ'ן טהויער — אַ סימן פון איין אכסניא, האָבען מיר זיך אָפּגעשטעלט, אַראָפּגעקראָכען און גע־נומען ביידע, איך מיט מיקיטא'ן, קלאָפּען מיט די קולאַקעס אין טהויער אריין. געקלאָפּט־געקלאָפּט, קוים מיט צרות, נאָט האָט געהאַלפען, מיר האָבען דערזעהען אַ פייערעל אין פענסטער; נאָכ־דעם האָבען מיר דערהערט, עמיצער שלעפּעט מיט די פים און עס לאָזט זיך הערען אַ קול פון יענער זייט טהויער: וועד איז?

— עפענט, זאָג איך, פעטער, וועט איהר פּאַרדיענען עולם־הבא!

— עולם־הבא? וועד זייט איהר? — מאַכט דאָס קול פון יענער זייט און הויבט אָן עפענען דעם שלאָס.

— עפענט אויף, זאָג איך, איך האָב געבראַכט צו פיהרען אַהער אַ מת.

— אַ וואָס?

— אַ מת!

— וואָס הייסט אַ מת?

— אַ מת הייסט אַ געשטאָרבענער. אַ געשטאָרבענע אידינע האָב איך אַהער געבראַכט צו פיהרען פון אַ דאָרף, פון אַ קרעטשמע.

און פון יענער זייט טהויער איז געוואָרען שטיל. מע האָט נאָר געהערט, ווי עס האָט זיך צוגעמאַכט צוריק דער שלאָס און

די פּים האָבען אוועקגעשלאָפּעט ווייטער, און אויך דאָס ליכט איז פּאַרלאָשען געוואָרען — און געה שריי חי וקיים! האָט דאָס מיך שוין פּאַרדראָסען, און איך רוף מיך אָן צו מיין ערל, ער זאָל מיר העלפען קלאָפּען מיט די קולאַקעס אין פּענסטער אריין. און מיר האָבען זיך נענומען ביידע קלאָפּען אזוי געשמאַק, אז דאָס פּייערע האָט זיך וויעדער אָננעצונדען און דאָס קול האָט זיך וויעדער געלאָזט הערען פון יענער זייט טהויער:

— וואָס ווילט איהר האָבען פון מיין לעבען? וואָס פּאַר א פּריטשעפע?

— אין גאָטעס ווילען, — בעט איך זיך ביי איהם ווי ביי א גזלן, — האָט רחמנות, איך בין דאָ מיט א מת!

— מיט וואָסער א מת?

— דעם קרעטשמער'ס ווייב.

— וואָסער קרעטשמער?

— איך האָב פּאַרגעסען ווי ער הייסט, נאָר זי רופט מען חוה־מיכאל בת חנה־רפאל, מיין איך חנה־רפאל בת חוה־מיכאל, חנה־חוה־חנה, מיין איך...

— איהר וועט ניט אוועקגעהן פון דאנען, שלים־מזל! אָט גים איך אייך אָפּ מיט איין עמער וואסער!

אזוי מאכט צו מיר דער בעל־אכסניא און שליאָפּקעט אוועק פוג'ם פענסטער און פּאַרלעשט דאָס פייערל — און געה טהו איהם עפּים!... ערשט העט־העט, אין א שעה ארום, אז עס האָט אָננעהויבען שאריען אויף טאָג, האָט זיך אויפגעעפענט א שטיקל טהויער און עס האָט זיך ארויסגעשטעקט א שווארצער קאָפּ מיט וויסע פערערען און רופט זיך אָן צו מיר:

— דאָס האָט איהר געטאַראַבאַנעט אין די פענסטער אריין?

— איך, וועד דען?

— וואָס האָט איהר געוואָלט?

— איך האָב נעבראכט א מת.

— א מת? פיהרט איהם צו צום שמש פון חברה־קדישא.

— וואו זיצט דאָ דער שמש אייערער? ווי אַזוי רופט מען איהם?

— יחיאל רופט מען איהם, דעם שמש, און זיצען זיצט ער בארג־אראָפּ, טאקי ניט ווייט פון באָד.

— וואו איז דאָ ביי אייך ערגיץ די באָד?

— די באָד ווייסט איהר ניט? איהר זענט, אפנים, נישט קיין היגער? פון וואנען איז א יונגערמאן?

— פון וואנען איך בין? פון ראדאָמישלי, א ראדאָמישלי־ער בין איך, נאָר פאָהרען פאָהר איך פון זוואָהיל, און דעם מת פיהר איך פון א קרעטשמע דאָ ניט ווייט, טאקי דעם קרעטשמער'ס ווייב, זי איז געשטאָרבען פון דער טשאכאָטקע.

— ניט דאָ נעראכט! וואָס זשע געהר זיך עס אָן מיט אייך?

— מיט מיר? נאָר ניט. איך בין דורכגעפאָהרען פארבי, האָט ער מיך געבעטען, דער קרעטשמער הייסט דאָם, ער זיצט אין מיטען פעלד מיט פּיצלעך קינדער, ניטאָ זי וואו צו באהאלטען, האָב איך מיך מיישב געווען, יענער בעט פארדיענען עולם הבא, פאר וואָס ניט?

— די מעשה איז עפּים ניט גלאַט. — מאכט ער צו מיר. — איהר וועט זיך מוזען זעהען פריהער מיט די גבאים.

— וואר זענען ביי אייך, אשטייגער, די גבאים? וואו, זאָג איך, זיצען זיי?

— די גבאים ווייסט איהר ניט? רב שעפּסעל א גבאי, זיצט אויף יענער זייט מארק. רב אלעזר־משה א גבאי, זיצט סאמע אין מיטען מארק. און רב יוסי, אויך א גבאי, זיצט נעבען אלטען בית־המדרש. דער עיקר וועט איהר דארפען זעהען זיך מיט רב

שעפּסלען, ער איז דער גאנצער טהויער ביי אונז. א האַרטער איד, זאָג איך אייך פריהער, איהר וועט איהם אַווי גיך ניט איינבייסען.

— א שענעם דאנק אייך, זאָג איך, איהר זאָלט דערלעבען אַנזאָגען בעסערע בשורות! וועז וועל איך קאָנען זיך מיט זיי זעהען?

— וואָם הייסט וועז? אם ירצה השם, אין דערפריה נאָכ'ן דאוונען.

— מזל־טוב אייך! וואָם־זשע זאָל איך טהון דערווייל? לאָזט מיך חאַטש אריין אביסעל אַנווערעמען זיך. ס'איז ביי אייך א מין סרום, אפּנים?

דערהערט די דאָזיגע וועלטער, האָט מיין בעל־אכסניא גאנץ פיין פּאַרשלאָסען צוריק דעם טהויער — און שא, שטיל, ווי אויף א בית־הקברות. וואָם טהוט מען וויטער? מיר שטעהען מיט'ן שליטען אין מיטען גאָם, מיקיטא פייערט, וואַרטשעט, קראצט זיך אין דער פּאָטיליצע, שפּייט און שיט מיט דרייגאַרענדיגע ברכות: „א מיתה משונה זאָל קומען, זאָגט ער, אויפ'ן קרעטשמער און אויף אלע קרעטשמערס פון דער גאנצער וועלט. מילא ער אליין, זאָגט ער, חאפּט איהם דער רוח! אבער זיין פערדעל! וואָם האָט מען, זאָגט ער, צו זיין פערדעל, וואָם מע מאַרעט דאָם פון הונגער און פון קעלט? איין אומשולדיגע בהמה, א סקאָטינע, וואָם וויסט זי?... ס'איז מיר א חרפּה, א בושה פאר דעם ערל, און איך טראַכט מיר בשעת מעשה: וואָם קלערט, אשטייגער, זיין קאָפּ וועגען אונז, אידען? וואָם פאר א פּנים האָבען מיר, אידען, רחמנים בני רחמנים, קענען זיי, ערלים, גראָבע לייט, אז איין איד דעם אנדערען וויל די טהיר נישט עפענען, לאָזט נישט אריין זיך אנ־ווארעמען אפילו, זענען מיר דאָך טאקי וועדטה דריי מאָל אזוי פיעל, וואָם מיר האָבען!... און אט אזוי בין איך מצדיק את הדין, דאָם הייסט, איך נעפּין פאר רעכט אלסדינג, וואָם מיר האָבען, און מאך שולדיג דעם גאנצען כלל, ווי נעווינטליך א איד בשעת

דער אנדערער איד ווילֿ איהם נישט טהון קיין טובה. קיין אומה ולשון רעדט ניט אויף אונז אזוי פיעלֿ שלעכטס, ווי מיר אלליין. טויזענד מאֹל א טאָג קאָנט איהר האָרכען פון וואָסער א אידען איהר ווילט אזעלכע מינים ווערטער: „א איד איז דיר קיין קאטאָ־ווען ניט!" „מיט א אידען ווילט איהר עפּיס מאכען?" „מיט א אידען איז גוט קוגלֿ עסען!" „דאָס קאָן נאָר א איד!" „הערסט דו, דערויף איז דאָך עס א אידוניו!" „אוי, א איד, א איד!" וכדומה אזעלכע שענע אטעסטאציעס, קאָמפּלימענטען. איך וואָלט א בעלֿן נעווען וויסען, ווי אזוי איז ביי „זיי", אז עס מאכט זיך, אייגער דעם אנדערען ווילֿ ניט העלפען, — פאלט מען אויך אָן אויפ'ן כלל און מע זאָגט, אז דאָס גאנצע פאָלק איז ניט ווערטה וואָס די ערד טראָגט דאָס? נאָר שא! איך בין שוין, דאכט מיר, וויעדער אוועק קיין בויבעריק...

שטעהען מיר, הייסט דאָס, מיט'ן שליטען אין מיטען מארק און וואַרטען ביז עס וועט ווערען רעכט טאָג און די שטאָדט וועט אָנהויבען ארויסוווייזען סימנים, אז זי לעבט. און כך הוה. עס האָט זיך נעלאָזט הערען ערגיץ א רוק פון א טהיר, א קרעכץ פון איין עמער, פון א צוויי־דריי קוימענס האָט זיך באוויזען א רויך, און א קרעהען פון העהנער האָט זיך נעלאָזט הערען אלע מאָל שטאַרקער און לעבעדיגער; עס האָבען זיך נעעפענט אלע טהירען און עס האָבען זיך אָנגעהויבען באווייזען גאָט'ס באשעפענישען אין נעשטאלטען פון בהמות, קעלבלעך, ציעגען און, להבדיל, אידען, וווייבער און מיידלעך, פארבונדען מיט וואַרעמע שאלען און פאר־וויקלט וווי די ליאלקעס, איינגעהויקערט אין דרייען און איבער־געפרוירען וווי די קיסליצעס — הקיצור, מיין שטערטעל האָט אויפ־געלעבט, ווי א לעבעדיגער מענטש, אשטייגער. עס האָט זיך אויפ־געהאפט, אפּגעגאָסען נעגעל־וואסער, געהאפט אויף זיך דאָס מלבוש און גענומען זיך צו רער ארבייט: די מאנסביליען צו עבודת־הבורא, דאוונען, לערנען, זאָגען תהלים, און די וווייבער צו די אויוועגס, צו די באקדייזשעס, צו די קעלבלעך מיט די ציעגען, און איך האָב

מיך נענומען צו נאכפרענען זיך אויף די נבאים: וואו זיצט דאָ ערגיץ רב שעפסעל, רב אלעזר־משה, רב יוסי? נעמט מען מיך צום עקזאמען: וואָסער שעפסעל, וואָסער אלעזר־משה און וואָסער יוסי? פארהאַן, זאָגען זיי, דאָ אין שטערטעל עטליכע שעפסלען, עטליכע אלעזר־משהס און עטליכע יוסים. און אז איך האָב זיי געזאָגט, אז איך דארף צו די נבאים פון חברה־קדישא, האָבען זיי זיך ווי דערשראָקען און נענומען אויסטאָפען ביי מיר, וואָס באַ־דארף עס א יונגערמאַן אזוי פריה צו די גבאים פון חברה־קדישא? האָב איך מיך נישט געלאָזט לאַנג טאָפען און האָב זיי אנטפלעקט מיין הארץ, אויסגעזאָגט דעם נאַנצען סוד מיט דער באַמבע, וואָס איך האָב אויף זיך נענומען. האָט איהר באדארפט זעהען וואָס עס האָט זיך געטהאַן! איהר מיינט, מע האָט זיך געהאָפט מיך באפרייען פונ'ם אומגליק? חס ושלום! מע איז נאָר געלאָפען איטליכער באונדער אין דרויסען א קוק טהון אויפ'ן שליטען, צי עס ליגט טאָקי דאָרטען א מת, צי ס'איז איין אויסגעטראכטע מעשה? און דערווייל איז געוואָרען ארום אונז א רעדעל פון מענטשען, וואָס האָבען זיך געביטען, דאָס הייסט, מחמת קעלט זענען די מענטשען אוועק און אויף זייער אָרט האָבען זיך צונויפ־געקומען אנדערע מענטשען, געקומט אין שליטען אריין, געשאָקעלט מיט די קעפ, געקנייטשט מיט די פליצעס, זיך צעפרענט, ווער איז דער בר־מינן, און פון וואַנען, און ווער בין איך, און ווי קומט ער צו מיר, און נישט געגעבען מיר קיין הילף פון דאַנען אהין. קוים־קוים האָב איך ג'פול'ט, מע זאָל מיר אָנווייזען, וואו זיצט דאָ ערגיץ רב שעפסעל דער גבאי. האָב איך איהם געטראָפען שטעהן מיט'ן פנים צו דער וואַנט, איינגעווויקעלט אין טלית ותפילין און דאוונען אזוי געשמאַק, מיט אזא זיסען ניגון און מיט אזוי פיעל התפעלות, אז ממש די וועגט האָבען געזונגען. ער האָט גע־קנאקט מיט די פינגער, געבאָמקעט און ג'דבק'עט זיך, געמאַכט משונה־מאָרנע העויות. איך האָב מיך, הערט איהר, נאָר מחיה נעוועז, וואָרום, ערשטענס, האָב איך ליעב גלאָט הערען אזא מין

דאוונען, והשנית, האָב איך נעקאָנט דערוויי׳ל אָנווארעמען אַביסעל די איבערגעפרוירענע ביינער. און אז דער רב שעפסעל האָט אויסגערעהט צו מיר דאָס פנים, זענען אין די אויגען ביי איהם נאָך נעשטאַנען טרערען, און אויסגעזעהען האָט ער ביי מיר אין די אויגען ווי א געטליכער מענטש, א קדוש, וואָס די נשמה זיינע איז אזוי ווייט פון דער ערד, ווי דער גרויסער פעטער גוף זיינער איז ווייט פונ׳ם הימל. און מחמת ער האָט נאָך געהאַלטען אין מיטען דאוונען און האָט נישט געוואָלט מפסיק זיין, האָט ער זיך אויסגעשמועסט מיט מיר אויף „לשון־קודש", דאָס הייסט, אויף אזא מין שפראַך, וואָס באשטעהט פון מאכען מיט די הענט, ווינקען מיט די אויגען, קנייטשען מיט די פּליצעס, דרעהען אביסעל מיט׳ן קאָפּ און אביסעל מיט דער נאָז און א פּאָר לשון־קודש־ווערטער וואַרפט זיך אויך דורך בתוכם. אויב איהר ווילט, קאָן איך אייך איבערגעבען דעם דאָזיגען שמועס וואָרט ביי וואָרט; מסתמא וועט איהר שוין אַליין פּארשטעהן וועלכם האָט געקעהרט צו מיר און וועלכם צו איהם.

— שלום עליכם אייך, רב שעפסעל.

— עליכם שלום. אי־אָ... על הספסל...

— א דאנק, איך בין שוין געזונ גענוג געזעסען.

— נו־אָ?... מה? מה?

— איך האָב צו אייך א בקשה, רב שעפסעל. איהר וועט פּארדיענען עולם הבא.

— עולם הבא? טוב... אלא מה? מה?

— איך האָב אייך געבראכט א מת.

— מת? מי מת?

— אָט דאָ ניט ווייט איז פּארהאַן א קרעטשמע, זיצט דאָרט א איד איין אַרעמאַן נעבאָך, איז ביי איהם, ניט דאָ געדאכט, געשטאָרבען דאָס ווייב פון דער טשאכאָטקע, געלאָזט קינדער קלייניע.

א גאָט'ס רחמנות. וועז איך דערבאַרעם זיך ניט אויף זיי, ווייס איך ניט וואָס עס וואָלט נעבאַך געטהאָן דער קרעטשמער אין מיטען פעלד מיט א בר־מינן.

— ברוך דיין אמת... אלא נו?... מעות? חברה־קדישא?...

— וואָסער מעות? וועד מיר מעות? יענער איז איין אָרעמאַן, איין עני ואביון, א מטופל מיט קינדער! איהר וועט פֿאַרדיענען עולם הבא, רב שעפסעל.

— עולם חבא? טוב, טוב מאד! אלא מה? מה? הקדש? יהודים! נו? גם כן קבצנים! אי־א! נו־פע!

און מחמת איך האָב ניט פֿאַרשטאַנען, וואָס ער מיינט דערמיט, האָט ער זיך מיט כעס אויסגעדרעהט וויעדער א מאל מיט'ן פּנים צו דער וואַנט און האָט שוין נעמומען דאַוונען נישט מיט אזא היטז ווי פריהער, שוין אביסעל שטיל'ער, נידעריגער מיט א טאָן, כמעט אויף א קוויטש, און געשאָקעלט זיך גיך־גיך, מיט'ן קוריער־צוג, אראָפּגעוואָרפען פון זיך דעם טלית ותפילין און אָנגעפאַלען אויף מיר נאָכדעם מיט א מין כעס, גלייך ווי איך וואָלט איהם קאַלי גענאַכט א יריד, געקויעט די קאַפּאָטע. סטייטש, זאָגט ער, דאָס שטעדטעל איז איין אָרעם שטעדטעל, האָט אויף זיך געזוג אייגענע קבצנים, וואָס אז זיי שטארבען, מוז מען זיי נאָך מאַכען אויף תכריכים, קומט מען אהער נאָך פון פרעמדע ערטער, פון דער גאַנצער וועלט אהער! אלע אהער!... האָב איך מיך פֿאַרענטפערט ווי ווייט מעגליך, אז איך בין נאָר דאָ אודאי נאָט די נשמה שולדיג, אז דאָס איז נישט מעהר ווי א מת־מצוה. עלעהיי, מע האָט געפונען, זאָג איך, אין גאַס א טוידטען און מע דארף איהם טהון זיין רעכט, ברענגען צו קבר ישראל! איהר זענט דאָך, זאָג איך, איין עהרליכער איד, א פרומער, מע קאָן דאָך דערמיט פֿאַרדינען עולם הבא! איז ער נאָך מעהר אָננעפאַלען אויף מיר, כמעט, קאָן מען זאָגען, ער האָט מיך דורכגעטריבען. דאָס הייסט, נישט געטריבען ממש, נאָר דערגאַנגען די יאָהרען מיט וועדטער:

— אזוי? איהר זענט א יונגערמאן פון עולם הבא? געהט זשע זיך דורך אביסעל ביי אונז אין שטעדטעל, טהוט עפּיס דערצו, מע זאָל אזוי גיך ניט שטאַרבען פון הונגער און פּריערען פון קעלט, וועט איהר זיך קויפען עולם הבא! איין עולם־הבא־איד! א יונגערמאן, וואָס האַנדעלט מיט עולם הבא! געהט אייך געזונטער הייד מיט אייער סחורה צו די הולטייעס, אפשר וועלען זיי ביי אייך האַנדלען עולם הבא? מיר האָבען אונזערע אייגענע מצוות און מעשים טובים, און אז עס וועט זיך אונז פּאַרגלוסטען א חלק לעולם הבא, וועלען מיר זיך געפּינען איין עצה אָהן אייך!

אזוי זאָגט צו מיר דער גבאי רב שעפּסעל און באַגלייט מיך ארויס מיט כעס און מיט א רעכטען קנאַק מיט דער טהיר, און איך שווער אייך בנאמנות, — מיר זעהען זיך דאָך מיט אייך דאָס ערשטע מאָל און אפשר דאָס לעצטע מאָל, — פון יענעם פּריה־מאַרגען אן האָב איך באַקומען עפּיס א באַזונדערע מין שנאה צו עהרליכע אלט־פּרענקישע אידען, פּיינט געקריגען די, וואָס דאַוונען הויך און דבקה'ן זיך און באַמקען און מאכען העויות, פּיינט געקריגען פּרומאַקעס און אלע מינים אידען, וואָס רעדען מיט גאָט, וואָס דיענען גאָט און וואָס טהוען אלסדינג נאָר לשם שמים, כלומרשט פון גאָט'ס וועגען. אמת, איהר וועט מיר זאָגען, אז ביי די היינטיגע, ביי די אויפגעקלערטע, איז פאַרהאַן נישט מעהר, און אפשר נאָך ווינציגער, יושר ווי ביי די אמאָליגע, ביי די פּרומאַקעס? עס קאָן זיין, אז געדענקט זענט איהר, נאָר וואָס דען? דער פאַרדראָס איז חאָטש ניט אזוי גרויס, מע רעדט חאָטש ניט מיט נאָט. אי, וועט איהר פּרעגען, למאי שלאָגען זיך די חיינטיגע אזוי פּאַר'ן אמת, לענען־איין די וועלט, גלייך ווי דער רוח חאַפּט זיי אוועק, און קומט צו עפּיס — לאָזט זיך אוים, אז סע הויבט זיך גאָר ניט אָן? גאָר שא! איך בין שוין, דאַכט זיך, וויעדער אין בויבעריק?...

האָט מיך, הייסט דאָס, דער גבאי ראשון רב שעפּסעל, מחילה, דורכגעטריבען. וואָס טהוט מען וווייטער? דאַרף מען געהן וווייטער,

צו די איבערינע, הייסט דאָס, גבאים. **חאָט זיך אָבער דאָ נע־** טראָפען א נס, א נס מן השמים; איך האָב פֿארשפּאָרט נעהן צו די גבאים, ווארום די גבאים זענען געוואָנדען צו מיר, זיך באַגעגענט מיט מיר א נאָז קעגען א נאָז ביי דער טהיר, אין א מאָך נעטהאָן צו מיר:

— דאָס זענט איהר אפשר דער יונגערמאַן פון דער ציענ?

— פון וואָסער ציענ? — פֿרעג איך.

— דער יונגערמאַן, הייסט עס, וואָס האָט נעבראַכט צו פּיהרען אהער א מת — זענט דאָס איהר?

— יאָ, ס'איז איך; וואָס איז דען?

— קומט צוריק, צו רב שעפּסלען, וועלען מיר זיך אלע אינ־ איינעם האלטען איין עצה.

— האלטען איין עצה? — זאָג איך. — וואָס איז שוין דאָ איין עצה? נעמט־צו ביי מיר דעם מת און לאָזט מיך אפּ, וועט איהר זיך קויפען עולם הבא.

— עמיצער האלט אייך דען? — מאכען זיי צו מיר. — פֿאהרט אייך מיט'ן מת וואוהין איהר ווילט, אפילו קיין ראַדאָ־ מישלי, מיר וועלען אייך נאָך זאָגען א דאנק.

— א דאנק אייך פּאר דער עצה. — זאָג איך צו זיי.

— ניטאָ פּאר וואָס. — מאכען זיי צו מיר, און מיר חאפען זיך אריין אלע דריי צוריק צו רב שעפּסלען, און אלע דריי גבאים צוויישען זיך הויבען־אָן רערען, שפּארען זיך, קריענען זיך, כמעט מע זידעלט זיך. יענע צווויי זאָגען אויף רב שעפּסלען, אז ער איז תמיד א מחמיר, א האַרטער איד, וואָס איהם איז שוואר אייגצו' בייסען; און רב שעפּסל וואַרפט זיך, שמיצט זיך, דרינגט זיי אוים מיט פּסוקים: „ענוי עירך קורמין" — אז די שטאַרט־ אַרעמעלייט זענען בילכער. פּאלען־אָן אויף איהם יענע צווויי:

— אם כן, איז וואָס? ווילט איהר, הייסט דאָס, דער יונגער־מאַן זאָל פאַהרען מיט'ן מת צוריק?

— חס ושלום! — זאָג איך. — וואָס הייסט, איך וועל פאָהרען מיט'ן מת צוריק? איך בין געקומען אהער קוים א לעבעדיגער, שיער ניט אומגעקומען אין פעלד. דער ערל האָט מיך, לאַנג לעבען זאָל ער, געוואָלט ארויסווארפען אין מיט'ן וועג פונ'ם שליטען. איך בעט אייך, האָט רחמנות, באפרייט מיך פונ'ם מת, איהר וועט אייך קויפען עולם הבא.

— עולם הבא איז אודאי א גוטער ביסען. — ענטפערט מיר איינער פון יענע צוויי, א הויבער איד א דאָרער מיט דינע פייצער, דער וואָס מע רופט איהם אלעזר־משה. — דעם בר־מינן וועלען מיר ביי אייך צונעמען און טהון זיין רעכט, נאָר עטליכע קערבלעך וועט דאָס אייך קאָסטען.

— וואָס הייסט? — זאָג איך. — לא־די איך האָב געגומען אויף זיך אזא מצוה, שיער ניט אומגעקומען אין פעלד, דער ערל האָט מיך, לאַנג לעבען זאָל ער, געוואָלט ארויסווארפען פון שליטען, זאָגט איהר נאָר געלט?

— האָט איהר דערפאָר עולם הבא! — מאכט צו מיר רב שעפסעל מיט אזא פאסקודנע שמייכעלע, אז סע גלוסט זיך מיר איהם אפבאָרגן, ווי סע געהער צו זיין, נאָר איך האלט מיך איין מיט אלע כוחות, וואָרום איך בין דאָך ביי זיי אין די הענט!

— לאָזט זיך דיינען! — זאָגט צו מיר איינער פון די אנדערע צוויי גבאים, דער וואָס מע רופט איהם רב יוסי, א אידעל א קליינם מיט א האלב בערדעל איין אויסגעפליקטם. — איהר דאַרפט וויסען, יונגערמאן, אז איהר האָט אויף זיך נאָך א באמבע: איהר האָט נישט קיין פאפיערען, קיין פאפיערען האָט איהר ניט.

— וואָסערע פאפיערען? — פרעג איך איהם.

— פון וואנען וויסען מיר, ווער דער בר־מינן איז? אפשר

איז דאָס גאָר ניט דער, וואָס איהר זאָגט? — מאכט צו מיר דער חויכער מיט די דינע פינגער, אלעזר־משה הייסט דאָס.

איך שטעה און קוק פון איינעם אויף אַנדערען, און יענער, דער לאַנגער מיט די דינע פינגער, וואָס מע רופט איהם אלעזר־משה, שאָקעלט־צו מיט'ן קאָפּ און טייט מיט די דינע פינגער און זאָגט צו מיר:

— יאָ, יאָ, יאָ. אפשר האָט איהר אליין ערניץ געקוילעט א אידינע, און אפשר טאקי אייער אייגען ווייב, און געבראכט צו פיהרען אהער און דערצעהלט א מעשה: א פעלד־קרעטשמע, דעם קרעטשמער'ס ווייב, טשאכאטקע, קליינע קינדער, עולם הבא?...

אפנים, אז איך בין געוואָרען רעכט טוידט פון די דאָזיגע דבורים, מחמת יענער, דער קליינער, וואָס מע רופט איהם רב יוסי, האָט מיר געזומען אויסרעדען דאָס הארץ, אז, אייגענטליך, זיי אליין וואָלטען ניט געהאט קיגען דעם גאַרנישט, וואָרום וואָס האָבען זיי צו מיר? זיי זענען מיך, חלילה, ניט חושד, זיי פאר־שטעהען גאנץ גוט, אז דאָך בין איך ניט קיין גזלן און ניט קיין קוילער, נאָר איך בין דאָך פּאָרט, זאָגט ער, א פרעמדער, און א בר־מינן איז ניט קיין זעקעל קאָרטאָפּלים, מע האָט צו טהון מיט א טוידטען מענטשען, מיט א מת... ס'איז, זאָגט ער, ביי אונז פאָרהאַן א ראבינער און, להבדיל, איין אוריאדניק, א פּראָטאָקאָל מוז מען מאכען...

— יאָ, יאָ, יאָ! א פּראָטאָקאָל! א פּראָטאָקאָל! — שטעלט־אריין דער לאַנגער, וואָס מע רופט איהם אלעזר־משה, און טייט מיט'ן פינגער און קוקט אויף מיר פון אויבען אראָפּ מיט אזעלכע אויגען, גלייך ווי איך וואָלט דאָ באמת אָפּגעטהאָן עפּיס אזעלכס, וואָס סע קומט מיר קרימינאל... איך האָב שוין מעהר קיין וועדטער ניט; איך פיהל נאָר, ווי א שוויים איז מיר אַרויסגעטראָטען אויף'ן שטערן, און ס'איז מיר געוואָרען, ניט פאר אייך געדאכט, נישט גוט אויף צו חלש'ען. איך האָב גוט פּארשטאַנען די וויסטע־פינ־

סטערע לאנע מיינע, ווי מיאוס איך האָב מיך דאָ אריינגעחאפט; ס'איז מיר געווען א בזיון מיט א פארדראָס מיט א הארצוועהטיג אינאיינעם. האָב איך מיך מיישב געווען: וואָס וועל איך דאָ מאכען מיט זיי לאנגע מחזקות? געה איך און נעם ארוים דאָס טייסטערעל און רוף מיך אָן צו די דריי גבאים פון חברה־קדישא:

— הערט־זשע אויס, אירען, די מעשה דערפון איז אזוי: איך זעה שוין, אז כ'האָב מיך דאָ גוט אריינגעחאפט. דער גוטער יאָהר האָט מיך געטראָגען, איך זאָל זיך אפשטעלען אין א פעלד־קרעטשמע אנוואַרעמען זיך און טרעפען אקוראט דעמאָלט, ווען דעם קרעטש־מער'ס ווייב פארגלוסט זיך מאכען א שטארב, און הערען ווי א איד איין ארעמאָן, א מטופל מיט קינדער, בעט זיך, רעדט מיך צו, איך זאָל זיך קויפען עולם הבא, — באדארף עס מיך קאָסטען רבי־נעלט. אט האָט איהר אייך מיין טייסטער מיט געלט, איך פאר־מאָג ארום און ארום בסך הכל א קערבלעך עטליבע און זיעבעציג; נעמט אייך און טהוט אייך, ווי איהר פארשטעהט; מיר לאָזט נאָר איבער אויף דער הוצאה ביז ראדאָמישלי, און נעמט־צו ביי מיר דעם בר־מינן און לאָזט מיך ארוים פון דאנען מיט'ן לעבען.

אפנים, אז מיינע ווערטער זענען געזאָגט געוואָרען מיט הארץ, וואָרום אלע דריי גבאים האָבען זיך איבערגעקוקט צווישען זיך, נישט געוואָלט זיך צוריהרען צו מיין טייסטערעל מיט געלט, און האָבען מיר געזאָגט, אז ס'איז ביי זיי, חלילה, ניט סדום; אמת, דאָס שטעדטעל איז טאקי איין ארעם שטעדטעל, און קבצנים זענען ביי זיי פארהאן א סך מעהר פון נגידים, נאָר נעמען אנפאלען אויף א פרעמדען מענטשען און זאָגען איהם: „זשיד, דאוואי רָאשע" — דאָס פע! מהכתיתי, וויפיעל איך וועל געבען מיט מיין גוטען ווילען, איז גוט; פטור בלא כלום — דאָס געהט ניט, ס'איז איין ארעם שטעדטעל. היינט עפים שמשים, חברה נושאי־המטה, תכריכים, בראנפען, קרקע־גרלר, געווינטליך, צו ביסלעך, שיטען דאדף מען ניט, וואָרום שיטען האָט קיין שיעור ניט!

מילא, וואָס זאָל איך אײַך נאָך דערצעהלען ווייטער? דער קרעטשמער זאָל פֿארמאָגען די רי"ש אלפים, וואָלט זיין ווייב ניט געקאָנט האָבען אזא לויה, ווי זי האָט געהאט! דאָס נאנצע שטעדטעל איז זיך צונויפגעלאָפען אָנקוקען דעם יונגענמאן, וואָס האָט געבראכט א בר־מינן. איינער דעם אנדערען האָט איבער־געגעבען די מעשה מיט א יונגענמאן און מיט א בר־מינן זעהר א רייכען, א רייכע שוויעגער (פון וואנען האָבען זיי געגומען, אז ס'איז מיין שוויעגער?), איז מען געקומען מקבל פנים זיין דעם רייכען יונגענמאן, וואָס האָט געבראכט די רייכע שוויעגער און שיט מיט געלט... מע האָט ממש געטייט אויף מיר מיט די פינגער. און ארעמע לייט? כחול הים! זינט איך לעב, זינט איך שטעה אויף מיינע פים, האָב איך אזוי פיעל ארעמע לייט ניט געזעהען! ערב יום כפור פאר דער שוהל איז גאָר קיין רמיון ניט! מע האָט מיך געשלעפט פאר די פאָלעס, נעריסען אויף שטיקלעך. א קליי־ניקייט, א יונגערמאן, וואָס שיט מיט געלט? א גליק, וואָס די גבאים האָבען זיך אָנגענומען מיין קריוודע, נישט דערלאָזט מיך, איך זאָל אוועקגעבען דאָס נאנצע געלט, און איבערהויפט יענער הויבער, וואָס מיט די דינע פינגער, אלעזר־משה הייסט דאָס, איז ניט אָפּגעטראָטען פון מיר אויף קיין רגע און האָט ניט אויפגע־הערט צו טענה'ן מיט מיר און טייטען מיט די פינגער: „יונגער־מאן! שיט נאָר נישט מיט קיין געלט! שיטען האָט קיין שיעור ניט!" נאָר וואָס מעהר יענער האָט גע'טענה'ט, איך זאָל ניט „שיטען", האָבען זיך אלץ מעהר געקלויבען ארום מיר שלעפערס און נעריסען פון מיר שטיקער פלייש: „נישקשה! — האָבען געשריען די ארעמע לייט. — נישקשה, אז מע באגראָבט אזא רייכע שוויעגער, מעג מען זיך לאָזען קאָסטען נאָך א פאָר גראָשענס! די שוויעגער האָט איהם געלאָזט גענוג געלט! חוץ זיין שאָדען אויף אונז געזאָגט געוואָרען!"

— יונגערמאן! — שרייט איינער א שלעפער און שלעפט מיך ביי דער פאָלע. — יונגערמאן! גיט אונז אויף צווייען איין

האלב קערבעל! חאטש א פערצינער גיט אונז! מיר זענען צוויי געבוירענע קאליקעס, איינער א בלינדער, דער אנדערער א קרומער, גיט אונז חאטש א גילדען, א גילדען אויף צוויי קאליקעס, צוויי קאליקעס איין גילדען זענען תמיד וועדטה!...

— וואס הערט איהר, וואס ער וועט אייך דערצעהלען קאליקעס? — שרייט נאך א שלעפער און שטופט־אפ יענעם שלעפער מיט די פיס. — אט דאס הייסט ביי איהם קאליקעס? א קאליקע איז מיין ווייב, אהן הענט, אהן פיס, אהן לייב און לעבען, און מיט קליינע קינדער אויך קראנקע. גיט מיר חאטש, יונגערמאן, נאך א פיטאקעל, וועל איך זאגען קדיש נאך אייער שוויעגער, זי זאל האבען א ליכטיגען גן־ערן!

איצטער לאך איך; דעמאלט בין איך געווען ווייט פון געלעכטער, וואהרום די חברה ארעמעלייט זענען געוואכסען ווי אויף הייוועז. מע האט אין איין האלבע שעה פארפלייצט דעם גאנצען מארק; ס'איז אונמעגליך געווען זיך ריהרען מיט דער מטה. די חברה שמשים האבען מיט שטעקענס געמוזט נעמען זיך צעטרייבען דעם עולם; איז דערפון ארויס א געשלעג; האבען זיך שוין אנגעהויבען קלויבען ארום אונז גויים אויך און גויעם און שקצים'לעך און שיקסעם לרוב, ביז עס האט דערגרייכט אין די הויכע פענסטער, פארשטעהט איהר, און עס האט זיך באוויזען דער אדון דער אוראדניק, רייטענדיג אויף א פערד, מיט א בייטשעל אין האנט, און האט מיט איין קוק און מיט עטליכע גוטע בייטשלעך צעטריבען דעם גאנצען עולם, ווי די פויגעלעך, און אליין איז ער אראפ פון'ם פערד און צוגעגאנגען צו דער מטה חוקר ודורש זיין, וואס דא טהוט זיך, ווער איז דאס געשטארבען, פון וואס איז מען געשטארבען, און וואס איז אזוי פארפלייצט דער מארק? צום ערשטען איז איהם געפעלען א פרעג טהון מיך, ווער בין איך, פון וואנען און וואוהין פאהר איך דאס? איז מיר נעווארען „פרחה נשמתי", און בין געבליבען אהן לשון. איך וויים ניט, וואס דאס

איז? דערזעה איך איין אוראדניק, לאז איך אפ הענט און פים, חאטש איך האב אויף מיין לעבען נישט אנגעריהרט, ווי מע זאגט, קיין פליעג אויף דער וואנט, און איך וויים נאנץ גוט, אז איין אוראדניק איז א מענטש, א בשר־ודם גלייך מיט אלע מענטשען. אדרבה, איך קען א אידען, וואס לעבט מיט'ן אוראדניק, ווי אנ־דערע צוויי, נעהען איינס צום אנדערען צו־נאסט, קומט יום־טוב עסט דער אוראדניק ביי'ם אידען פיש און דעם אידען איז דער אוראדניק מכבד מיט אייער, קאן זיך נאר ניט אפלויבען, וואס פאר א גוי דאס איז! און פון דעסטוועגען, אז איך דערזעה איין אוראדניק, אנטלויף איך. אפנים, אז ס'איז א ירושה־זאך, וואס איך אליין, דארפט איהר וויסען, קום ארויס פון „געשמיסענע", פון די סלאב־ווימער הייסט דאס, טאקי פון די אמת'ע סלאוויטער וואס בימי וואסילטשיקאוו, וואס וועגען דעם האב איך אייך צו דערצאהלען און צו דערצאהלען גאנצע פעק! נאר שא! איך בין שוין, דאכט מיר, אויף יענער זייט בויבעריק?...

האט מיך, הייסט דאס, דער אדון דער אוראדניק גענומען אויפ'ן צימבאל: וועה בין איך און וואס בין איך און פון וואנען און וואוהין פאהר איך? גאה דערצאהל איהם א מעשה, אז איך זיץ ביי'ם שוועהר אין זוואהיל אויף קעסט און דאס פאהר איך קיין ראדאמישלי נאך א פאס! לאנג לעבען זאלען טאקי די גבאים, וואס זיי האבען מיך אויסגעלייזט פון א צרה: איינער פון יענע צוויי גבאים, דער קלוינער וואס מיט'ן אויסגעפליקטען בערדעל, האט אוועקגערופען דעם אדון אויף א זייט, מיט איהם עפים נע־סוד'עט זיך דארטען, און דער הויבער וואס מיט די דינע פינגער האט מיך דערווייל גאלהרענט און איינגעטייט מיט די פינגער, וואס איך זאל זאגען:

— יהורי בלא! איהר דבר'ט איהם, אז איהר זענט א הינער, נאר איהר זיצט ניט ווייט סמוך לעיר, און דאס איז אייער חמותי, הייסט דאס די שוויעגער אייערע איז נפטר געווארען, זענט איהר

געקומען אהער זי מקבר זיין, און בשעת איהר וועט איהם נתנ'ען אין יד אריין, זאָלט איהר אויסקלערען עפּים א נאָמען פון דער הגדה, און דעם ערל אייערען וועלען מיר אוועקרופען אין בית אריין און מכבד זיין מיט א צנצנת יי"ש, לאָז ער זיך ניט דרעהען דאָ פאר די עינים, וועט זיין טוב מאד!

און דער אָדון דער אוראַרניק איז אריין מיט מיר אין א שטוב און האָט מיך געגומען צום פראָטאָקאָל. עס זאָל מיך אזוי וויסען בייז מיט אייך אינאיינעם, ווי איך וויים, וואָס איך האָב איהם דאָרטען אָנגעבעבעט. איך געדענק נאָר, אז איך האָב עפּים געבעטשעט מיט דער צונג, וואָס ס'איז מיר געקומען אויפ'ן זינען, דאָס האָב איך געזאָגט, און ער האָט פּארשריבען אויף פאפּיער.

— ווי אזוי רופט מען דיך?

— מאָוושע.

— דעם טאטען?

— איצקאָ.

— וויפיעל ביזט דו אלט?

— נייענצעהן יאָהר.

— א באווייבטער?

— א באווייבטער.

— קינדער פארהאן?

— פארהאן.

— וואָס איז דיין טהועכטם?

— א סוהר.

— ווער איז דאָס נעשטאָרבען?

— מיין שוויעגער.

— ווי אזוי האָט זי געהייסען?

— יענטע.
— איהר פאָטער?
— נרשון.
— וויפיל אלט איז זי געווען?
— פערציג יאָהר.
— פון וואָס איז זי נעשטאָרבען?
— פון א דערשרעק.
— פון א דערשרעק?
— פון א דערשרעק.

— וואָס הייסט פון א דערשרעק? — מאכט ער צו מיר און לעגט־אַוועק די פּען, פּאַרוויכערט א פּאָפּירָאָס און באטראכט מיך פון קאָפּ ביז פּיס, און איך פּיהל, אז אָט־אָט קלעבט זיך מיר צו די צונג צום גומען. האָב איך מיך מיישב נעווען, איך האלט שוין במילא אין באקען שקרים, דארף מען באקען ווייטער! און איך האָב איהם דערצאהלט א נאנצע מעשה, ווי אזוי מיין שוויעגער איז געוועסען אייגע אליין איבער איין ארביים, געארבייט א זאָק, און האָט זיך פּארגעסען, אז אין שטוב זיצט איהרס א יונגעל, אפּרים הייסט ער, שוין א בחור'על פון א יאָהר דרייצעהן, נאָר איין אָפּגעריסענער נאר, א לעקיש, שפּיעלט זיך נאָך מיט'ן שאָטען. איז ער זיך מיישב און לענט צונויף אונטער דער שוויעגער'ס פּליי־צעס בויידע הענט און מאכט א ציענעלע אויף דער וואנט פונ'ם שאָטען און עפענט אויף דאָס מויל און טהוט א געשריי „מעעעע!" איז זי ארָאָפּגעפּאלען פונ'ם בענקעל, די שוויעגער הייסט דאָס, און איז געשטאָרבען.

אזוי וועב איך איהם א לאנג־מאָדנעם ליגען, און ער קוקט, לאָזט ניט אראָפּ קיין אויג פון מיר די נאנצע צייט, און איך רעד, שיט, בעלעבעטשע מיט דער צונג, איך וויים אליין ניט וואָס.. אויסגעהערט מיך ביז'ן סוף, שפּייט ער אויס, ווישט זיך אויס

די רויטע וואַנסעס, געהט־ארויס מיט מיר אין דרויסען ארויס צו דער מטה, דעקט אויף די שוואַרצע דעק, טהוט א קוק דער געשטאַלטענער אין פּנים, טהוט א מאַך מיט'ן קאָפּ, ווי איינער רעדט: „ס'איז עפּעס ניט גלאַט!"... איך קוק אויף איהם, ער אויף מיר, נאָכדעם רופט ער זיך אָן צו די גבאים:

— נו, די געשטאַלטענע קאַנט איהר באהאַלטען, און איהם, דעם ראַזיגען חברה־מאַן, מוז איך דאָ פּארהאַלטען, ביז איך וועל אויספּארשען די זאַך, צי ס'איז אמת, אז דאָס איז זיין שוויעגער און אז זי איז געשטאַרבען פון א דערשרעק.

איהר קאַנט זיך פּארשטעלען, ווי ביטער און פינסטער מיר איז געוואָרען פון דער דאָזיגער בשורה! פּאר צרות האָב איך זיך אָפּגעקערעוועט אָן א זייט און האָב זיך צעווייגט — ווי אזוי, מיינט איהר, צעווייגט? ווי א קליין קינד.

— יונגערמאַן! וואָס וויינט איהר? — מאַכט צו מיר יענער, דער קליניטשקער, וואָס מע רופט איהם רב יוסי, און ער טרייסט מיך, רעדט מיר אויס האָס הארץ, אז ס'וועט מיר נאָר ניט שאַדען, וואַרום ממה נפשך: בין איך דאָ ריין — וואָס־זשע האָב איך מורא? „אז מע עסט ניט קיין קנאַבעל, הערט זיך ניט פונ'ם מויל" — לענט־צו רב שעפּסעל דער גבאי מיט אזא שמייכעלע, אז עס גלוסט זיך מיר אויפּוואַרפען איהם צווישי פּלאַט־פייערינג פּעטש אין בויד נראָבע באקען... נוואלד! וואָס האָט מיר געגוצט אויסטראכטען אזא מיאוס'ען גראָבען ליגען, אריינ־מישען אהער די שוויעגער מיינע? עס געהט מיר טאקי מעהר ניט אָפּ צו מיינע זיידענע קליידער, עס זאָל הערגעהן צו איהר די דאָזיגע מעשה, ווי אזוי איך האָב זי לעבעדיגערהייב באַ־גראָבען דורך א דערשרעק!...

— יהודי בלא, שרעקט זיך נאָר ניט אזוי, גאָט איז מיט אייך! דער אָדון איז גאָר ניט אזא בייזער אָדון, ווי איהר מיינט. איהר נתנ'ט איהם נאָר אין יד אריין... און דבר'ט איהם, ער

זאָל מיט'ן פּראָקאָל מאכען בלאָ... דער אָדון איז א קלוגער אָדון, א דורכגעטריבענער; ער וויסט נאָך גוט, אז אלסדינג, וואָס איהר האָט דאָ גע'דבר'ט, איז מחילה שקר וכזב.

אזוי מאכט צו מיר רב אלעזר־משה און טייטלט מיר מיט די דינע פינגער. איך זאָל קאָנען, וואָלט איך איהם צעריסען אויף צוויי־ען, ווי מע צעריסט, אשטייגער, א הערינג. איננאנצען האָט ער דאָך מיך ארויפגעפיהרט אויף דעם דאָזיגען גלימש, ימח שמו וזכרו!...

איך קאָן מעהר נישט דערצעהלען. איך קאָן אפילו ניט דערמאָנען מיך וואָס איך האָב דעמאָלט געהאט! איהר פאר־שטעהט דאָך שוין אליין, אז די עבליכע גילדען האָט מען ביי מיר צונעמען, אין קאָטשומענט ארײַן האָט מען מיך אײַנגע־זעצט און א משפט האָב איך אויף זיך געהאט — נאָר דאָס איז נאָך אלץ בלאָטע קעגען דעם, וואָס כ'האָב געהאט נאָכדעם, אז ס'איז דערגאַנגען צו מײַן שוועהר און שוויגער, אז זייער איידעם זיצט פאר א מת, וואָס ער האָט געבראכט צו פיהרען פון ערגיץ... סע פּאַרשטעהט זיך, אז זיי זענען גלייך נעקומען צו פּאָהרען און האָבען זיך געמעלדעט, אז זיי זענען מיינע שוועהר און שוויי־גער — אָט דאָ האָט זיך ערשט פּאַרקאָכט די רעבטע חתונה: פון איין זײַט פּאָליציע נעמט מיך אויפ'ן צימבעל: „שענער בחור וואָס דו ביזט! ווײַבאלד אז די שוויגער דיינע, יענטע בת גרשון, לעבט, היינט וואָר איז נעווען די געשטאָרבענע?"... דאָס איז גומער איינס. והשנית, האָט זיך נענומען צו מיר די שוויגער זאָל לעבען: „איך פרעג דיך נאָר איין זאַך: זאָג מיר נאָר, וואָס האָסט דו געהאט צו מיר נעמען און באגראָבען מיך א לעבע־דיגע?!"... זעלבסטפּאַרשטענדליך, אז אויפ'ן משפט האָט זיך ארויסגעוויזען, אז איך בין ריין, ווי גינגאָלד; עס האָט געקאָסט נעלט, מע האָט אראָפגעבראכט ערות, דעם קרעטשמער מיט די קינדער, און מע האָט מיך פון געפענגניש באפרייט. נאָר וואָס

איך בין דעמאלט אויסגעשטאנען, און איבערהויפט פון דער שוויץ-גער — דאס ווינש איך ניט דעם גרעסטען, דעם ערגסטען שונא! — — —

פון דעמאלט אן אנטלויף איך פון עולם הבא...